

קובץ גליונות

פרשת בשלה

ממרגן ורבנן גדולי ומאורי הדור

ירחי כלה דליקוואוד בירושלים
הגאון הגדול רבי יהודה אריה דינר שליט"א במסירת שיעור

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב להגאון הגדול
רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א
לרגל שמחת נישואי בתו תח'
עב"ג הבה"ח דוד נ"י
בן הרה"ג נחמן אדלשטיין שליט"א
נכד למרן הגרמ"ש אדלשטיין שליט"א
יהי רצון שיזכו להקים בית נאמן בישראל
לתפארת כל המשפחות
בברכה מרובה
מערכת "קובץ גליונות"

זמני השבת

בחסות:

גיונות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:39	5:53	6:32
בני ברק	4:54	5:54	6:29
קרית ספר	4:48	5:54	6:31
בית שמש	4:39	5:54	6:32
אופקים	4:48	5:56	6:31
חיפה	4:45	5:53	6:28

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדרים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב לידידנו היקרים
הר"ר **מאיר הנדלסמן** פתח תקוה, לארוסי הבן
הר"ר **מאיר שולביץ** ירושלים, לארוסי הבת
הר"ר **יצחק אוהב ציון** ירושלים, להולדת הנכד
יהי רצון שתזכו לרוב שמחה ונחת
בברכה מרובה
מערכת "קובץ גליונות"

להצלחת

הרב **אהרן בן חיה חנה** באואר
בכל הענינים
והודאה לה'
על ההצלחה הפרטית שלי

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה, ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• כ' שבט יתרו	• ג' ניסן ויקרא	• כ"ב אייר בהר	• ה' תמוז חקת	• ב' אלול שופטים
• כ"ז שבט	• חג הפסח	• בחוקותי	• י"ב תמוז בלק	• ט' אלול כי תצא
• משפטים	• כ"ד ניסן שמיני	• כ"ט אייר במדבר	• י"ט תמוז פינחס	• ט"ז אלול כי תבא
• ד' אדר תרומה	• א' אייר תזריע	• ז' סיון חג	• כ"ו תמוז מטות	• כ"ג אלול נצבים
• י"א אדר תצוה	• מצורע	• השבועות נשא	• מסעי	• וילך
• י"ח אדר כי תשא	• ח' אייר אחרי	• י"ד סיון בהעלתך	• א' תשרי ר"ה	• וי"כ
• כ"ה אדר ויקהל	• קדושים	• כ"א סיון שלח	• ד' אב דברים	• חג הסוכות
• פקודי	• ט"ו אייר אמור	• כ"ח סיון קרח	• י"א אב ואתחנן	

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: **רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק**

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

דברי שי"ח

ממרח רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

שובב"ם

בבוקר לתוספת קדושה כמו שהזכיר בבה"ל סי' שכ"ו ד"ה אדם, וכשהתקין לו מקורבו חימום במקוה הקרה שמתחת ביתו הקפיד ע"ז טובא שלא תהא המקוה חמה, וראיתי שפ"א נמנע מליך מחמת כן. בארחות רבינו (ח"ב עמ' רפ"ח) כתב שהחזו"א בסוף ימיו התיר טבילת עזרא ורק לא ניח"ל הטבילה לתוספת קדושה [ודלא כמבואר בבה"ל ובמע"ר בשם הגר"א], וכ"כ בס' אבני המקום ביצה (סי' רל"ח סק"ט) בשם רבינו שאין להחמיר בט"ע, אבל אני שמעתי מרבינו שא' שנהג כהגר"א שלא לילך לא יתיר נדרו אפי' לטבילת עזרא, ואמר שלא כדאי לבטל מנהג הגר"א, וכ"כ בדעת נוטה (ק"ש סי' ק"ג) מה היתה דעת מרן החזו"א זצ"ל בענין טבילת עזרא בשבת כשנזהרים מסחיטה ומים חמים וטלטול המים, תשובה: **לא לטבול**.

בענין מספר הטבילות כתב רבינו בס' תשובות הגר"ח (ח"ב עמ' תרמ"ז): **בחול אחד ואדרבא כתוב** (כלה רבתי פ"י) **שמי שטובל שנים ה"ז מגונה, ובערש"ק ד"פ בשם האריז"ל**. ובענין טבילת שבת כתב רבינו בס' טהרת התורה (סי' ע"ה) **אני טובל בשבת רק פ"א** וכתב שם הטעם שלא לאפוש פלוגתא, דכיון שנחלקו בזה גדולי ישראל ואין בידינו להכריע, למה לו להוסיף על מה שמחוייב! ושם סי' ע"ג שאל מרבינו למה כתב בארחות ישר (סי' י"א) ד'אין בידינו להכריע' הרי במ"ב מ' שכ"ו מכריע להקל, והשיב: **ד' הגר"א להחמיר וכן ה' נוטה החזו"א**.

סיפר אחד שראה ילד כבן י"ב שהגיע לרבינו, ואמר לו שקשה לו להיות מתמיד בלימוד ואע"פ שמנסה להתמיד לא מצליח, והביט בו רבינו זמן מה, ואמר לו לך טבול במקוה, ושאלו הילד מתי לטבול והשיבו רבינו מתי שקשה לך ללמוד, ושאלו לרבינו מה הפשט בזה, והשיב רבינו שאת עצם הסיפור איננו זוכר, אבל אם ענה כך אז זה מה ששמו בפיו מן השמים לומר לו (ספר "הספרים" עמ' רכ"ו).

בס' כנפי רוח (עמ' צ"ג) מביא הגר"י זילברשטיין שליט"א ששאל מרבינו זצ"ל אם אסטרונומים יעלו קרח לירח ויחפרו שם בור וימלאו שם על הירח את הקרח האם תהיה כשרה למקוה. ורבינו זללה"ה ברוחב דעתו השיב דיתכן דלא יועיל, וראיתו מהמשנה (כלים פ"ז מ"ד): ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה בשני אין בו טומאה בשלישי יש בו טומאה ברביעי ובחמישי אין בהם טומאה ופירש הר"ש 'בעושה כלים מן הנבראים ביום ראשון דארץ נבראת ביום א' וכלי חרס העשויה ממנה טמא'. ברביעי ובחמישי אין בהם טומאה, ופי' הר"ש 'ברביעי נתלו המאורות ואין בהם טומאה כלומר שאם יקחו עפר מן הירח אינו מוגדר כארץ וכולו טהור'. וא"כ גם אם יעשו שם מקוה אולי פסול דאינו בארץ, והוסיף הגר"י טעם בהסבר הדבר דהרי בשעת תליית המאורות היה הירח גופו אש כמו השמש הלוהטת.

מנהג החסידים לטבול כל יום קודם שחרית, ופעם שחתי לפני רבינו זצללה"ה את שאלת הגר"ר משה שלמה לוינזון אב"ד פארצווי בעל שו"ת חשק שלמה, מהאדמו"ר מקאצק שהחסידים הטובלים בכל יום ביטלו תקנת עזרא (בברכות כ"ב) שהרי מצויין להם מקוואות חמות כל יום, [והקאצקער השיבו שקדושת המקוה היא גופא התקנה, אהל תורה סי' רע"ז], ואמר לי רבינו הכ"מ שיש לו ראייה מהגמ' שיש ענין בטבילה קודם התפילה, ממה שאמרו בברכות (ט"ו א') אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן דכתבי ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחי ה', אמר ליה רבא לא סבר לה מר כאילו טבל דכתבי ארחץ בנקיון ולא כתב ארחץ כפי, ע"כ דברי הגמ', ואם אין ענין לטבול קודם התפילה מאי מעליותא בזה שנחשב כאילו טבל.

אמנם רבינו לא נהג בטבילה זו, ואמר לי שטובל רק מתי שצריך, ובע"ש ויר"ט ובשבת בבוקר [בס' כל משאלותיך (עמ' שע"ז) הביא שאמר לו רבינו שבעבר היה נוהג לטבול מידי יום בעשרת ימי תשובה].

שמעתי מרבינו דבתוספתא (ספ"ה דמקוואות) אי' הקופץ לתוך המקוה הרי זה מגונה, הטובל פעמים במקוה הרי זה מגונה, האומר לחבירו כבוש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה וכו' והעתיקו בר"מ (פ"א ה"ט) ובשו"ע (סי' ר"א סעיף ס"ב), ובכ"מ ובב"י נדחק בטעם האיסור לטבול ב' פעמים, וכתב שהוא גזירה שמא ימעטו המים ע"ז ויפסל המקוה, ולפ"ז במקוה גדולה אין לחוש, אמנם במסכת כלה רבתי (ספ"י) מביא מבריתא: והטובל שני פעמים הרי זה מגונה דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה, עכ"ל ולפי טעם זה שלא יתז מים על שאר הטובלים א"כ בטובל יחיד ליתא להך חששא. (וציין לזה רבינו בקרית מלך).

בשו"ת פאת שדך (ח"ב סי' פ"ח) שאל לרבינו: בימים אלו שמעתי מפי עד ראייה נאמן שמע"כ אביו של מע"כ טובל בשבת, ובאמת שמעתי גם אני מפי הגאון ר' זליג ראובן בענגיס זצ"ל שהוא עד מפי עד שהגר"ח וואלזין היה הולך לבית הטבילה בשבת, וגם ר' א' שהגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל היה טובל בשבת, אלא שי"א דאי אפשר לידע, אף שמעתי שקצת מן הפרושים בירושלם ת"ו היו טובלים בשבת, מה הטעם בכ"ז כיון שהוא נגד הגר"א, אולי ידע מע"כ את הטעם, והשיב רבינו: **סומכין על הבה"ל בס' שכ"ו ד"ה אדם**. [וראה בארחות ישר (סוס"י י"א) ג' הגבלות שצריך להיזהר בהם בטבילה בשבת].

בס' בינת הלב (עירובין מכתבים סי' ה' ס"י) כתב רבינו על הנהגת החזו"א בטבילה בשבת: **לשואל השיב לנהוג כהגר"א אבל אאמרו"ר שליט"א נוהג לטבול וגם אני כן ומרן זצ"ל ידע מזה ולא מיחה**. [השואל הוא הגר"ש ברום זצ"ל, ראה בארחות רבינו ח"א עמ' רפ"ז]. ואכן רבינו זיע"א היה נוהג לילך למקוה בשבת

מדור זה מוקדש לע"נ א"מ הרבנית ברכה רבקה ב"ר שלמה אריה רוזנברג הכ"מ

שנים קדמוניות על גדולי הדורות

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שנים קדמוניות - לשבועות הבאים בעזה"

הגאון הגדול רבי אריה פומרנצ'יק בעל 'עמק ברכה' (ח' שבט)

הגאון רבי בנימין בינוש פינקל ר"י מיר (י"ה שבט תש"נ)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומועשיות הקשורים להג"ל

הרה"ג רבי דוד פרנקל זצ"ל (גלב"ע ז' שבט תשנ"ו)

לא בירך ולא התקיים

פעם הגיעו שני בחורים מבוגרים לרבינו וביקשו ברכה לזיווג הגון, ונכח שם בצד החדר גם רבי דודל ז"ל, ורבינו בירך כל אחד מהבחורים, וכשרצה לברך גם את רבי דודל, אמר לעומתו, 'איני צריך'.

והסוף היה שניהם התארסו כעבור זמן קצר, ואילו רבי דוד, כידוע, לא נשא אשה עד סוף ימיו (מפי הג"ר ישעי' אפשטיין).

כאן לא פוזנא

סיפר גבאי בית הכנסת לדרמן הג"ר מרדכי אריאל שליט"א, שרבי דוד היה אומר יחד עם רבינו את עשר פרקי תהילים מתוך הקלף, לפני תפילת שחרית, ולמחרת ט' באב הציע שיאמרו עשרים פרקים, כדי להשלים את יום ט' באב שלא אמרו, והזכיר שבמשנה ברורה סימן תקנ"ד סק"ז, מובא שכן היה מנהג קהילת פוזנא הגיב לו רבינו: כאן אין זה קהילת פוזנא...

בקיאות בספר תהילים

על לשונו של רבי דוד זצוק"ל היו שגורים פרקי תהילים, ופעם הוא אמר לרבינו שהוא כבר בקי בספר תהילים. אמר לו רבינו אם כן אשאל אותך - היכן יש פסוק, שג' פעמים מסתיימת התיבה באותה אות, שהיא המתחלת התיבה הבאה. ורד"פ לא ידע.

"גילה" לו רבינו: בפרק ק"ז פסוק ל"ה: ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים. נענה רבי דוד בצחות "הלא גם אם הייתי עומד על הראש לא הייתי מגיע לזה" (נכד רבינו הג"ר ישעי' כהן).

רבינו בחצר בית הכנסת 'לדרמן' עם רבי דודל (זכור לדוד)

לדוד ה' אורי במנחה אצל ליטאים

אחד הדברים שדאג רבי דוד ה' כבוד חכמים ויראתם, והנה עובדה המאפיינת ביותר את אישיותו (זכור לדוד עמוד ח): היה זה בבית הכנסת לדרמן, בחודש אלול שנת תשמ"ה, שבועיים אחרי הסתלקותו של מרן הסטייפלר זצ"ל. ביום השבת בעת תפילת מנחה גדולה במנין הקבוע שהתפלל רבינו זצ"ל, הגיע אורח שכנראה לא ידע או שח, שאמירת הקדיש אחרי 'עלינו לשבח', שייך להגר"ח קניבסקי שבתוך שלושים לפטירת אביו, ומיד אחרי 'עלינו' התחיל האורח לומר קדיש.

גם כשמאן דהו ניסה להשתיק אותו לא עלתה לו כי האורח לא תפס מה רוצים ממנו. והואיל והאורח אמר את הקדיש שתק רבינו ולא אמר קדיש. רבי דוד ז"ל שהתפלל באותו המנין חשב בליבו, וכי לא ייאמר הפעם קדיש על הסטייפלר? אך לא אמר דבר לאותו האורח כדי שלא לביישו, ותיכף כשסיים הלה את אמירת הקדיש, החל רבי דוד לומר בקול "לדוד ה' אורי וישעי" ומיד התחילו גם הקהל לומר אחריו ואמרו עמו את כל הקיטל, ולאחריו אמר רבינו את הקדיש לשביעות רצון כל הקהל.

אחרי כן נענה רבי דוד ואמר בצחות לסובבים, הראיתם דבר כזה, שבית כנסת ליטאי יאמרו לדוד ה' אורי בתפילת מנחה!?!.....

הגאון רבי דוד פרנקל זצ"ל, תלמידו ומקורבו של מרן החזון איש זצוק"ל, היה עצם מעצמיה ובשר מבשרה של קבוצת תלמידי החזון איש ומקורבים שהתגוררו אחרי הסתלקות החזון"א, ב'שיכון חזון איש' וקבעו את מקום תפילתם בבית הכנסת 'לדרמן'.

הוי רץ למשנה

בנו של רבינו, הגאון רבי שלמה שליט"א ראש ישיבות 'תפארת ציון' ו'קרית מלך' פותח לנו צוהר לעולם שהיה מלפני כיובל שנים: "רבי דוד פרנקל היה מאנשי לדרמן היראים שעליהם גדלנו בשנות הילדות.

"מידי בוקר הוא היה משכים קום לתפילת ותיקין בבית הכנסת, והוא גם היה מעורר על הלכות שונות ועומד בראש החבורה. אינני יכול לשכוח שמדי בוקר כשהסתיימה התפילה הוא היה מכריז "הוי רץ למשנה", ורבים מן המתפללים היו נעמדים לשמוע שיעור קצר במשניות שנמסר על ידי אחד התלמידי חכמים בבית הכנסת".

"רבי דוד היה תמיד מלא בחיוניות ומרץ נעורים, וכשראה צורך למחות על דברים שלטעמו לא היו בסדר, היה עושה מבלי לחשוש מאיש".

דלה מזכרונותיו. רבי שלמה עם להבחל"ח אביו רבינו זצ"ל

חלות לרבי גדלי' נדל

הגר"ש שליט"א נזכר עוד:

קשריו של רבי דוד עם אבי היו עוד מאז היו שניהם יחדיו בצילו של מרן בעל החזון איש, ועד לסוף ימיו של רבי דוד היה קשור עם אבי. לעיתים רבות הוא היה עולה לביתנו לשוחח עמו בלימוד.

קשר מיוחד היה לרבי דוד עם שכנינו לבנין, הגאון רבי גדלי' נדל, והיה מגיע אליי מידי יום לשוחח איתו בדברי תורה, ואחרי שנתאלמן רבי גדלי' מרעייתו, אימי הרבנית ע"ה היתה מגדילה את כמות החלות שאפתה לכבוד שבת, כדי לשלוח חלק מהם לשכן רבי גדלי', שלא היה אוכל מסתם אוכל קנוי בחנות.

וכך מידי שבוע, רבי דוד היה עולה אלינו, וביראת צדקותו היה משפיל את עיניו אך משוחח עם אימי הרבנית ונוטל את החלות עבור רבי גדלי' זצ"ל".

רבינו יוצא מברית מילה בירושלים, לצידו רבי דוד ז"ל ('זכור לדוד')

לא לומר תחנון

כשלא היו אומרים בבית הכנסת 'לדרמן' תחנון מחמת סיבה של חתן או מוהל וכדו' רבינו זצ"ל היה מרוצה מכך, ופעם התבטא שרבי דוד פרנקל היה "דואג" להביא חתן לבית הכנסת כדי שיימנעו מלומר תחנון. ומקורו היה מספר שולחן הטהור (סימן קל"א, ט"ז, ודלא כמשנה ברורה קל"א כ"ו בשם ט"ז, ואמר רבינו כי החזון איש כבר התבטא שאין נוהגים כהט"ז).

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

תמונת הפושע הגדול מכולם ואמר: הו! מזה הוא נהנה וזוהי התמונה שמצאה חן בעיניו, כי הוא בעצמו היה פושע וזוהי הפנימיות שלו, ולכן הוא נהנה לראות עוד פושע, כי על הפנים של פושע רואים את הפנימיות, וכמו שאמרנו כי פנים זהו לשון פנים. כך המציאות. זה מעשה שהיה לפני שנים רבות ונתפרסם בזמנו בכתבי העת.

הפנימיות ניכרת על הפנים

ויש עוד דבר ששמתי לב, שילדים קטנים, לפני בר מצוה, שלא טעמו טעם חטא, הפנים שלהם זה פנים אחרות, ורואים איזה עדינות יש על הפנים שלהם! ומי שירצה יוכל לשים לב לזה, שילדים קטנים, לפני בר מצוה, הפנים שלהם עדינות מאד, כי הפנימיות היא אחרת, ורואים את העדינות על הפנים.

ועוד מעשה שהיה ברב חשוב, בעל מידות טובות מאד, שפעם הגיע לאיזה מקום, ומישהו ראה אותו, והלה לא ידע את שמו, אבל ראה עליו שיש לו פנים מיוחדות, מאור פנים כזה שלא רגיל, והוא כבר היה רב ידוע כאן בארץ, אבל האדם שראהו לא הכירו, והתפעל לראותו עם כזה מאור פנים מיוחד, ושאל אותו מי הוא? ולא רצה הרב לומר לו בפירוש, ואמר ברמז: אני קרוב משפחה של פלוני...

ובזמניו גם כן היה מעשה באדם בעל מידות טובות מאד, שהגיע למקום ששמעו וידעו עליו אבל מעולם לא ראו אותו, וכשהגיע לשם התפעלו מאד לראות את מראהו, איזה מאור פנים מיוחד! כי כאמור, הפנים זה הפנימיות של האדם.

אמנם יש גם בעלי מדרגה שמצליחים להסתיר את מדרגתם, שלא יכירו על פניהם, וכפי שמסופר ב'נתיבות אורי' (הנדפס בספר אור ישראל) על רבי זונדל מסלנט, שהיה מסתיר את מעלתו, ופעם אחת שימש כשליח להביא מכתב לרב אחד, והרב חשב אותו לאיש פשוט כאחד מן העגלונים, והציע לו לשתות כוס משקה, ואחר כך התחיל הרב לשאול אותו, הלא אתם הנכם מהעיר סלנט, מה שלום החסיד רבי זונדל? ורבי זונדל גמגם בתשובתו כדי למעט מעלתו, והתחיל הרב לחשוב אולי זהו רבי זונדל, ושאל אותו מה שמו, והשיב שמי זונדל... ואמר לו הרב, השם ירצון יראיו יעשה! שלא יהיה ניכר עליכם כלל.

מעלת הפנימיות של כלל ישראל

ובכלל ישראל יש את המעלה שילדים קטנים שלא טעמו טעם חטא, רואים על הפנים שיש להם פנים מאירות, מאור פנים מיוחד! ומי שישים לב יוכל לראות את זה.

ומסתבר שזה רק אצל יהודים, ובאומות העולם לא מסתבר שיש דבר כזה, כי אומות העולם זה אופי אחר, כמו שידוע וכבר דיברנו על זה, שיש הבדל באופי בין כלל ישראל לאומות העולם.

וכבר אמרו חז"ל (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, היינו שכך הוא טבעו של כל יהודי, לא משנה באיזה מדרגה רוחנית שהוא עומד, יש לו נפש יהודית, נשמה יהודית, ויש לו מידות טובות טבועות בנפש. אלא שלא תמיד ההנהגה בפועל היא כפי המידות הטובות, ולפעמים יש חשבונות וגזירות שמשינים את ההנהגה, וכבר דיברנו על זה בשבוע שעבר.

וזוהי המדרגה של כלל ישראל, ואשרינו מה טוב חלקנו שאנו יהודים, שיש לנו את המעלה של יהודים, ורק צריכים להיזהר להתנהג בפועל כפי המהות, בלא חשבונות, וזהו **תפקידנו**. והעצה לזה היא עסק בספרי המוסר. ובעזרת השם נזכה כולנו להיות עם פנימיות כמו שצריך.

מעלת השבת כבר מבריאת העולם

נהנה לאחר כל מעשה בראשית כתוב (בראשית ב, ג) "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו", הקב"ה ברך וקידש את יום השבת. ומוזכרים כאן שני עניינים: ברכה, וגם קדושה.

ומדובר כאן לפני מתן תורה, כשהיה בעולם רק אדם הראשון, ועדיין הוא לא היה חייב בשמירת שבת, וכבר אז 'ויברך', בשבת הראשון שבעולם, כבר היה ברכה, שבת כבר היה יום מבורך, יום של ברכה, וגם 'ויקדש', יום של קדושה! ומשמע שכבר לפני מתן תורה, יש כבר ברכה וקדושה ביום השבת, מאז שבת הראשון שאחרי מעשה בראשית, בכל שבת יש ברכה וקדושה, מאז והלאה.

ברכה בגשמיות והשפעת קדושה

ומה היא הברכה? איזו ברכה יש בשבת? מסתבר שהברכה היא על צרכי הגוף הגשמיים, מה שאדם צריך לקיום גופו, פרנסה, ומזון, אוכל ושתיה, וכל צרכי הגוף, על זה הברכה. שבת משפיע שיהיה לאדם את הצרכים הגשמיים, מההשפעה של שבת.

ומעשה שהיה באדם שעבד כנהג מונית, ומוזה היה מתפרנס, והיה נוסע כל השבוע וגם בשבת רח"ל, עד שמישהו השפיע עליו שיפסיק לעבוד בשבת, והוא אכן הפסיק, ואחר כך עשה חשבון וראה שהרווחים נשארו אותו הדבר, ולמרות שהוא כבר לא עובד בשבת, עדיין יש לו אותה ההכנסה, וזהו גם כן מכוח הברכה של שבת, על כל העניינים הגשמיים. שמעתי עובדא זו מבעל המעשה בעצמו.

'ויקדש', יש גם קדושה בשבת, ומה היא הקדושה? שיום השבת הוא זמן קדוש! מאז שבת שאחרי מעשה בראשית, מיד ויקדש, ומאז כבר שבת הוא יום קדוש, ובמה זה מתבטא? במה רואים את זה? שגם האדם מתקדש בשבת! אדם ששומר שבת – מתקדש. ומשמע שכבר לפני החיוב, לפני מתן תורה, הייתה קדושה זו.

ובאמת מצינו בחז"ל (פרקי דרבי אליעזר פ"ט ופ"כ) שאדם הראשון כבר שמר שבת, ואמר "מזמור שיר ליום השבת", והאדם ששומר שבת הוא מתקדש, הנפש מתקדשת!

בשבת יש לאדם פנים אחרות

ומצינו עוד בחז"ל (בראשית רבה יא, ב) על הפסוק "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו" ברכו באור פניו של אדם, קידשו באור פניו של אדם, שאינו דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת. והיינו שבשבת יש לאדם מאור פנים אחר, פנים חדשות באו לכאן! וכך המציאות, שהפנים משתנות בשבת.

והסיבה לזה מפני שמראה הפנים תלוי בפנימיות, וכידוע שפנים זה לשון פנים, ובשבת משתנה הפנימיות, כי יש קדושה בנפש, וקדושת השבת משנה את הפנימיות, עד כדי כך שגם מראה הפנים משתנה!

וגם בזה היה מעשה, באחד בעל משפחה, שסיפר לי מה שהיה עמו, שהוא פעם כעס בביתו באמצע השבוע, ובתו הקטנה אמרה לו: אבא, אני רוצה שיהיו לך פנים של שבת. כך ביקשה ממנו הילדה הקטנה, שיהיו לו 'פנים של שבת'. כלומר שאפילו ילדה קטנה מרגישה בזה, שבשבת יש לאביה פנים אחרות! ילדה קטנה הבחינה על האבא שלה שפניו משתנות בשבת. וכאמור זהו מפני **שעל ידי קדושת השבת משתנה הפנימיות, ומראה הפנים משקף את הפנימיות של האדם, מה מהותו ומהו האופי שלו**. כך המציאות.

ולזהבדיל, היה מעשה בפושע גדול מאד, שאיני רוצה להזכיר את שמו, שנתנו לו לראות הרבה תמונות של פושעים, בהרבה מדרגות פשיעה, ורצו לראות איזו מהתמונות תמצא חן בעיניו, והוא מיד הצביע על

דברי רבינו שליט"א בכינוס למען ארגון 'שוב'

חינוך ליהדות, שמחנכים ומשפיעים על ילדים מבתיים כאלה שאין להם חינוך, ונותנים להם חינוך יהודי של תורה ויראת שמים ומידות טובות, על ידי זה הם נהיים מחונכים ולומדים תורה ומקיימים מצוות, ואחר כך נעשים ראשי ישיבות ורבנים ובעלי משפחות, ואין שיעור לתורה ולמעשים הטובים שיוצאים מהילדים האלה.

וידוע שמי שמזכה את הרבים במעשים טובים, כל המעשים הטובים שעושים הרבים מכוחו נזקפים לזכותו ונחשב כמו שהוא עשה אותם בעצמו, ואם הוא מזכה את הרבים בתורה, כל התורה שלומדים הרבים מכוחו נכנסת לנשמה שלו, ולאחר פטירתו במתיבתא דרקייעא הוא בעצמו זוכה ללמוד ולדעת את אותה התורה.

ומעשה שהיה בזמנינו, באדם שנפטר והשאיר עיזבון של סכום כסף להחזקת תורה, והיה אחד שטיפל בזה, וקנה ארון עם ספרים לישיבת פוניבז', ולמדו בזה, ובאותו הזמן למדו בישיבה מסכת גיטין, ואחר כך הנפטר הגיע בחלום למי שטיפל בזה ואמר לו בעל פה רשב"א בגיטין. למרות שאותו הנפטר בחייו לא היה לו שום שייכות עם רשב"א ולא היה בר הכי, וגם האדם שחלם לא זכר בעל פה את לשון הרשב"א, אבל כיון שבזכות הנפטר למדו רשב"א, בספרים שנקנו מכספו, נכנסו דברי הרשב"א בנשמתו, ובעולם האמת הוא לומד רשב"א!

זוהי הזכות של מזכה הרבים, עד סוף כל הדורות, וגם לאחר פטירתו, כמו במעשה עם נפטר זה, שבחייו לא זכה ללמוד רשב"א, אבל לאחר פטירתו במתיבתא דרקייעא הוא לומד תורה, בזכות מה שלומדים כאן בעולם מכוחו. וכל אלו שמזכים אחרים בתורה ומצוות ומעשים טובים, הרי אחר כך יוצאים מזה משפחות שלומדים תורה, וכל זה שייך לאותו מזכה הרבים שתמך בזה, שהתורה נכנסת לנשמה שלו.

זו הזכות הגדולה של מזכי הרבים, שכל מה שנותנים מקבלים הרבה יותר! נותנים כסף ומקבלים תורה! מקבלים עולם הבא! ואין לשער מהו העולם הבא, כמו שכתוב (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים זולתך, ואמרו חז"ל (ברכות לד, ב) שאפילו הנביאים לא ידעו מה זה העולם הבא, תענוגים כאלה שאין להם סוף ואין להם שיעור בכמות ובאיכות. זוהי הזכות של מזכי הרבים בתורה, נותנים כסף ומקבלים הרבה יותר.

ברוך השם שיש לנו יהודים שמבינים את זה ועושים את זה ויש להם את הזכויות, והלואי שכל כלל ישראל יהיה להם את המדרגה של תורה ויראת שמים ומידות טובות, בסייעתא דשמיא.

הכנסת ספר תורה להיכל ישיבת סלבודקא

ספר תורה זה קדושה, ספר קדוש, קדושת התורה, ומכניסים ספר קדוש לישיבה, מקום שעוסקים בתורה, שזה מקום קדוש, וידוע שמקום קדוש שעוסקים בתורה משפיע קדושה על כל הסביבה, וכך כתב החזון איש באיגרת (ק"א ח"ג סב) שבעל תורה אמיתי משפיע קדושה על כל הסביבה, ורואים את ההשפעה.

כאן זה מקום של עסק התורה, וברוך השם עוסקים בתורה, ובתפילה, ובמוסר, ומתקדשים! כל הזמן עוד קדושה ועוד קדושה, תורה זה קדושה, ותפילה זה קדושה, ומוסר זה קדושה, ומידות טובות זה קדושה, וספר תורה זה עוד קדושה, שמכניסים ספר קדוש למקום קדוש, ובודאי שזה משפיע קדושה נוספת, ומוסיף השפעת קדושה על כל הסביבה. והחזון איש באיגרת שם כותב, כי במקומות הקרובים רואים את ההשפעה, ויש שם השפעה ניכרת, אבל גם במקומות הרחוקים יש השפעה, אלא שלא רואים אותה, והיא נסתרת, אבל יש השפעה, על הקרובים ועל הרחוקים, השפעת קדושה על כלל ישראל.

ברוך השם שזוכים להשתתף בשמחה כזו של קדושה, של השפעת קדושה במקום קדוש, ובעזרת השם המקום הזה וכל מקומות התורה יזכו להצלחה בסייעתא דשמיא, להרבות קדושה וקדושה ומידות טובות ויראת שמים וכל המעלות העליונות של רבינו יונה (עיין שע"ת ש"ג יז), בעזרת השם כן יהי רצון.

דברים למייסדי ישיבה לצעירים בקרית הרצוג בני ברק

מקום תורה חדש זה דבר גדול מאד, מקום של תורה ותפילה, וגם שיחות מוסר ליראת שמים ומידות טובות, אמונה, זה מקום קדוש שמשפיע קדושה על כל המקום, וגם התלמידים מתקדשים, כל אחד שעוסק בתורה מתקדש, וקידשתנו במצוותיך, התורה מקדשת את האדם בקדושה הכי גדולה.

ולמעשה בנוגע לתלמידים, צריכים לדעת שמידות טובות זה העיקר, מידות טובות, בלי ויכוחים, ואהבת לרעך כמוך, והלכת בדרכיו – מה הוא אף אתה, וזה הדבר הראשון, שאין ויכוחים ואין מריבות, וכל אחד מוותר, ועוזר ודואג לשני, אין קנאה, ויש אהבת הבריות, ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, כי בשביל כל התורה כולה צריכים ואהבת לרעך כמוך, וזה הזכות להצלחה בתורה! בסייעתא דשמיא תזכו להצלחה רבה.

לעילוי נשמת מרת **גאלדא זהבה**
בת הרה"ח הק' ר' מאיר **קאופמן** ע"ה
נלב"ע י' שבט תש"פ - תנצב"ה

לעילוי נשמת
רבי **צבי ב"ר מרדכי** ז"ל
נלב"ע ט' שבט תשס"ח
תנצב"ה

לעילוי נשמת תלמיד הישיבה
הבה"ח **ציון ב"ר דוד אלבז** ז"ל
נלב"ע ז' שבט תשע"א
תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון רבי **יוסף**
ב"ר **יהושע זליג דיסקין** זצ"ל
גיסו של רבינו שניצלחט"א
נלב"ע י' שבט תשע"ו - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת הרב ר' **יוסף יהודה לוי** ז"ל
נלב"ע ה' שבט תשע"ג - תנצב"ה

מנחת דבר פרשת בשלח

מרבנו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה (ט"ז ז"ג).

כתב הרמב"ן לעיל בפרשת בא (פ"ב פ"ו) בביאור בין הערביים וכו', ויהי בערב ותעל השלו כי עלה ביום הראשון לשעה אחת בערב.

ואולי צ"ל בשעה א' בערב, וחשב המעתיק כי א' פ"א אחת ואינו כן אלא הכוונה ראשונה, והיינו דכיון דכתיב בין הערבים תאכלו בשר אלמא דמתחילת בין הערביים יוכלו לאכול, ועל כרחין דעליית השלו הייתה מיד בתחילת הערב בשעה הא'.

את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו (ט"ז כ"ג).

כתב השער הציון סי' ש"ח ס"ק קי"ד שפירות חייב עליהם אם בשלם בשבת, ואף שאינם צריכים בישול, מ"מ כיון שמשבתחים בבישול חייב. אבל בחי' רע"א סי' רנ"ד כתב שאין איסור מן התורה כיון שהם ראויים לאכול חיים. וקשה ממך שהיה ראוי לאכילה חי ואעפ"כ אסרה התורה לאפותו ולבשלו. ועי' מגידון הראשונים אם יש אפיה אחר בישול, דלדבריהם לא שייך לומר דאין איסור בישול בנאכלים חיים, דהרי המבושל ודאי נאכל בלא אפיה. ועי' מג"א סי' שכ"ח סק"ט בשם הגמ"ר שמבואר שאסור מן התורה לבשל יין, אף שהוא ראוי בלא זה, וע"כ משום דמשתבח [עי' רפי"א דתרומות]. מיהו אי יש בישול בלח לא קשה שהלא לפי"ז ע"כ בישול לח שאני.

ומש"כ ביומא דרשעים טחנו ברחיים ובינונים וכו' ומבואר שהי' צריך תיקון לאכילה, יש ליישב ע"פ מש"כ הרמב"ן ז"ל, ורבי אברהם אמר את אשר תאפו כמנהגם אפו לכם היום, והוא העומר הידוע להם, ואת כל העודף שהוא העומר השני הניחו לכם למשמרת עד הבקר, ולא הגיד מה יעשו ממנו, ובבקר אמר להם אכלוהו היום. ואם כן יאכלוהו בשבת חי מבלי שיאפו או יבשלו בפרור ועשו ממנו עוגות כמנהגם.

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר (ט"ז כ"ב).

בשבת קי"ז ב' אמר רבי אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה.

מעשה בליל שבת שהיו לפניו ב' חלות ללחם משנה והיה דעתו לבצוע רק אחת מסוימת [התחתונה] והשניה להשאיר לסעודת היום, ואחר שבירך המוציא נתבלבלו החלות ואינו מכיר על איזה מהן בירך, והשתא יש ספק איזו מותר לו לאכול ואיזו אסור.

ובעלמא באיסור דרבנן כה"ג א"א להתיר אף אחת משום ששניהם הלא א"א להתיר דממנ"פ עבד איסור והי' מפקת, עי' יו"ד סי' קי"א, והכא נמי כאן לא יוכל לאכול אף אחד מהם, ואמנם כה"ג כיון שאינו לאכול יכול לברך שהלא נימא לו שיברך כעת על דעת לאכול משתי החלות ואז הברכה השניה חלה על אותו חלה שלא בירך עליה תחילה, והראשונה על חברתה, ולא חשיב הפסק לענין הברכה הראשונה דהו"ל דבר שהוא צורך האכילה עי' סי' קס"ז משנ"ב ס"ק ל"ז.

ואין לומר אכה"ג הא דקמ"א קע"ז ה' דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה וממילא תפטר גם הפת השניה, שהלא כה"ג שאין עומד לאכול הפת השניה ורק מחמת תקלה בלתי מצויה, אין זה דעתו בשעת הברכה, ואף שלענין לחם משנה הוא מצרף גם הב' אבל אין דעתו לאכול ממנה, אך יתכן שכיון שמצרפם ללחם משנה ע"כ הברכה קאי עלה, [ועיקר הענין לצרף חלה שאין דעתו לאוכלה בודאי יש להוכיח ממה שהחזו"א צירף מצה בע"פ שחל בשבת], אבל נראה שאף אי נימא כן מ"מ בסיום הברכה מסיח דעת ממנה, ועי"ע בכ"ז.

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו (ט"ז כ"ז).

יש לדון בגר שנתגייר בשבת [בדיעבד] אם נאמר דבאמצע השבת אין קונין שביתה (ברמב"ן עירובין מ"ג א' אייתי פלוגתא בזה) מה דינו, מי נימא דיש לו רק ד' אמות, או דלמא אצל הגוי שנתגייר בשבת חשיב השתא לדידיה כתחילת שבת וקונה השתא שביתה, והנה בירושלמי פ"ד דעירובין ה"ה דן בגר שטבל בשבת ונראה כן שיש לו תחום. אמנם הסברא שם נראית לאידך גיסא דיש לגוי דין שאם יתגייר יהי' לו שביתה [וכן ס"ל לירושלמי לענין ישן דאין לו שביתה ומ"מ מהני לענין שיהי' ער] ומ"מ גם לפי"ז כל זמן שלא נתגייר אין לו שביתה [וכן דכוותה בישן] ושרי לטלטלו לכל מקום, וגם לא שייך דתיהני הליכתו חוץ לתחום לענין גוי ששבת בשבת.

ולדברי הפנים יפות (פ' יתרו י"ט י"א) דבגוי לילה אחר יום, דו"ק לענין תחומין במוצ"ש.

והנה בס' בית אברהם [להגרא"ל מצ'כנוב זצ"ל], דן בהא דיוצא חוץ לתחום דאין לו ד' אמות אי הוה מן התורה לסוברים

דתחומין מה"ת ומייתי מהא דשבת פ"ז דנחלקו אי תחומין איפקדו במרה או בזמנו במתן תורה, ואי נימא דד' אמות מן התורה תקשי למ"ד דבמתן תורה איפקדו על תחומין א"כ כיון דלא הוו בני שביתה בכניסת השבת (דלכו"ע בשבת ניתנה תורה) א"כ לא קנו שביתה, והיאך נאמר להם שובו לכם לאהליכם, (יל"ע סוג' דפ"ק דביצה ה' ב' וברש"י ותוס' שם, וכל"ע), דמשמע באותו יום, הא לית להו רק ד' אמות אלא ע"כ דאינו אלא מדרבנן. ולהנ"ל י"ל דאז חשיב תחילת השבת כיון שלא היתה שביתה מעיקרא. [ואפי' אי נימא דבגר איכא קנין שביתה מעיקרא לענין אחר שיתגייר, משום דיש שביתה בעולם למצווים עלי', אך במתן תורה דלא היתה שביתה מעיקרא כלל שפיר י"ל דהוה אז תחילת היום לענין זה].

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו (ט"ז כ"ז).

בתוס' שבת ב' א' סד"ה יציאות כתבו דנקט התנא יציאות לישנא דקרא אל יצא איש ממקומו, ודרשינן מינה הוצאה, אל יצא עם הכלי ללקוט המן, וכ"ה בריטב"א ספ"ק דעירובין י"ז ב' ד"ה ר' יונתן.

ולכא' משמע דהעובר ע"ז והוציא אז במדבר כליו ללקוט מן הוה קעבר משום מלאכת הוצאה [ולא רק איסורא כעין נתכווין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה] ויש בזה לכא' מקום עיון. והוא עפמ"ש כ' באו"ש פ"ג מהיו"ט ה"ט דהא דקיי"ל בעלמא דמקלקל בשבת פטור ל"ד מקלקל הוא דפטור, רק כל מידי דאינו מתקן אף שאינו מקלקל נמי [פטור, דבעינן שיהא תיקון ממש, יעו"ש]. ויעוין כע"ז במהר"ם שיף סנהדרין פ"ד (ד"ה בתוס') דכל מידי דלא מתקן מידי קלקול מיקרי, יעו"ש, [וילע"ש מחמת הקלקול במציאות שיש בנידון דהתם, ויעו"ל מנ"ח מצוה חצ"ר, ויל"ל]. ובמ"מ פ"א מה' שבת הי"א כתב דמכאן שאם הגומא היתה במקום שאין בו קלקול אע"פ שאי"צ לה חייב עלי', ואין בזה סתירה להנ"ל דשפיר מתפרש לשון ונידון דהתם דחשיב כה"ג תיקון, דנהי דאי"צ לו מ"מ חשיב תיקון בעצמותו, ועי'. [ויל"ע בס' אגלי טל].

ולאמור דפטור בכה"ג דל"ה תיקון אף דאין בזה קלקול א"כ הכ"נ במוציא כלי לחינם נמי לא חשיב תיקון, וא"כ ליהוי מוציא כלי ללקוט מן לחינם [שהרי לא ירד מן בשבת] כעושה כן לשם קלקול דלא מיחייב עליה, וכמ"ש תוס' שבת ק"ו א' בד"ה מה לענין מבשל פתילה לשריפת בת כהן דאי לאו דשריפה עצמה חשיבא תיקון לא הוי חייב אבישול אע"פ שמתקנת בכך דכיון דאינה אלא משום שריפה ל"ה תיקון ולא מחייב. וא"כ הכ"נ בעושה כן למטרת חינם [ואף בכסבור שיש בזה תיקון] דהיינו בנידו"ד דעצם הוצאת הכלי אף שנוכל לחשבה כתיקון מ"מ כיון שאינה אלא משום ענין חינם שאינו תיקון ל"ח ההוצאה תיקון ולא מיחייב [ואף בכסבור שההוצאה היא למטרת תיקון, ויעו"ש במהר"ם שיף לענין כסבור שהוא איסור"נ].

וע"כ מוכח דלא בעי תיקון ממש אלא כל דלא הוי קלקול חשיב נמי מלאכת מחשבת כמלאכת תיקון. וצ"ל לפי"ז דתיקון כלי למטרת קלקול וכעין בישול פתילה הנ"ל, גריעא מעושה מלאכה ללא תיקון דאף דלא הוי קלקול במלאכה עצמה אזלינן בתר מטרת הענין דהוא קלקול וחשיבא משום הכי גם המלאכה עצמה כמקלקל, ועי' בזה.

קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אותו וגו' (ט"ז ל"ג).

במנחת חינוך (מצוה צ"ה) תמה מאי טעמא לא מנו מוני המצוות מצות עשה דצנצנת המן [וכן מקלו של אהרן], והא מקום הנחתן שם הוא לדורות כמבואר בגמ' ורמב"ם, וא"כ הנוטלם משם עובר בעשה שמפורש בתורה ששם מקום הנחתן, ויעו"ש מש"כ בזה. ועי' בסהמ"צ שורש ג' שאם באנו למנות מצוות ואיסורים זמניים, א"כ נמנה נמי הא דכתיב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן, ע"ש וענין אחר הוא.

ולכא' יתכן דהציווי אמנם הי' למרע"ה בלבד אך אית בזה גם מכוון דגזרת מלך שיהא הדבר קיים כן ולעולם, ועל כן אסור לן לבטל גזירת מלך זו וגם לדורות ולא שנאמרה כאן מצות עשה לדורות, אלא כאמור רק מחמת האיסור הכללי לבטל גזירת מלך [ודו"ק מהארגז ששלחו פלישתים שהוא מענין שנאמר בנביא ולא בתורה] ולא שייך א"כ למנות הנחת צנצנת המן [ומקלו של אהרן] בכלל מנין המצוות.

פרפראות לחכמה

בעז"ה נביא בכל שבוע חידה מרבינו שליט"א מתוך חידות שכתבם לפני כארבעים שנה והתפרסמו בחוברות שיצאו מעת לעת.

חידה לפרשת בשלח

מצינו היכי תימצי דאם יש ציצית בבגד עובר על עשה דציצית ואם אין בו ציצית אינו עובר?

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת בשלח תשפ"ג

הלכות ברכת התורה חלק ד' (נערך מתוך כתבי וספרי מרן רבינו שליט"א)

ברכות אהבת עולם

והנה המ"ב (סי' מ"ו ס"ק י"ג) כתב דפשוט דכמו שברכת אהבה רבה דשחרית פוסרת ברכת התורה, ה"ה דברכת אהבת עולם בערבית פוסרת ברכה"ת דזיל בתר טעמא, עכ"ד. ובאמת כבר מפורש כן במאירי ובהגהות הגרעק"א (סי' מז). אמנם נלע"ד דמש"כ שם הביה"ל דלכא' שיטת הרא"ש היא דאף אם לא כיוון בברכת אהבה רבה לפטור ברכה"ת נמי יצא יד"ח ברכה"ת, זה אינו אלא בברכת אהבה רבה דשחרית, שאהבה רבה דשחרית מעיקרא נתקנה לכך שתהא ברכת התורה, [וכלשון הגמ' (ברכות יא ב) "השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך (ברכת התורה), לאחר שקרא ק"ש אינו צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה", ומבואר שמעיקרא לא תיקנו חז"ל לברך ברכת התורה אלא ללמוד קודם ק"ש שעדיין לא אמר ברכת אהבה רבה, אבל אם אינו לומד קודם ק"ש לא תיקנו לו כלל ברכת התורה, שברכת אהבה רבה זהו גופא ברכת התורה. וכ"כ בספר מאמר מרדכי (הובא בביה"ל סי' נ"ב ד"ה ודע), והוסיף שם הביה"ל דכן מוכח בירושלמי דכיון שק"ש הוא תורה, לכן תיקנו לברכת אהבה רבה שזה גופא תהא הברכת התורה קודם ק"ש]. ומאחר שחז"ל תיקנו לאהבה רבה שזהו ברכת התורה, יוצא בזה יד"ח ברכה"ת אף אם לא כיוון להדיא לכך, אבל אהבת עולם דערבית לא נתקנה שיועיל כברכת התורה, לכן אינו מועיל לצאת בה יד"ח ברכת התורה, אא"כ כיון להדיא לצאת בה יד"ח ברכה"ת, אבל אם לא כיוון לא נפטר בכך יד"ח ברכה"ת.

נער בר מצוה בברכת התורה

כתבו הפוסקים שנער בר מצוה בליל הבר מצוה, יכוון בברכת אהבת עולם לצאת ידי ברכה"ת, כיון שברכת התורה שבידך בבוקר בקטנותו אינו מועיל עבורו לגדלותו, ולכן מיד לאחר תפילת שמו"ע יאמר משנת אלו דברים.

ובשם הגאון מבריסק מטו שאין צריך לומר פסוקים לאחר תפילת שמונה עשרה, אלא יכול לחזור על פסוק האחרון של קר"ש לשם לימוד תורה. אך הדברים צ"ע דלכאורה זהו הפסק כיון שאינו מתכוון כלל לשם קריאת שמע וקבלת עול מלכות שמים אלא לשם דברי תורה בעלמא, והוי ככל שיחה בעלמא שאסור להפסיק. (ואף שגם הקריאת שמע עצמו יסודו לקיים מצוה דדברי תורה וכמבואר בנדרים ח א, מ"מ כשקרא לשם ק"ש ה"ז ק"ש עם קבלת עומ"ש, אבל כשמוכין להדיא לשם לימוד תורה לבד אין לזה שייכות לק"ש והוי הפסק).

וביותר יש לדון שאין הדבר מועיל כלל לברכת התורה, וכלשון הגר"א בביאורו (א"ח מ"ז) שק"ש לא מועיל כדברי תורה שלא ניכר שזהו דברי תורה, ובאמת הפוסקים לא כתבו עיצה זו ומשמע דלא ס"ל מעיצה זו. (ועי' תשובות והנהגות ח"ד סי' ט"ז).

מלשכת הגזית

אמירת ועננו לעצירת גשמים

ת. כן.
ש. היום שאפשר להביא מים ממקומות אחרים, והמים הם לא לשתייה אלא לחקלאים, האם גם בזה נתקנה תפילת ועננו כמו בדורות הקודמים?
ת. צריך טבעי.
ש. מהו הטעם שבזמנינו אין מתקנים על הציבור תענית גשמים וכמו שהיה נהוג בשנים הקדומות?
ת. כי אין סכנת רעב וצמא ממש.
ש. תפילה זו היא חובה או רשות?
ת. מצוה.
ש. בתענית ציבור במנחה, מה יש להקדים לומר תחילה, עננו דתענית או עננו דעצירת גשמים?
עננו דתענית יש להקדים שהיא חיוב.
ש. מי שהורגל לומר התפילה בכל יום ג' פעמים, האם הוי כעין נדר וחל עליו חיוב להמשיך לומר התפילה בכל זמן הבצורת?
ת. אצלנו אין היחיד אומר אלא הש"ץ אומר.
ש. ספרדים שכבר מתפללים בתפילת ברכך עלינו נוסח דומה האם יש להם לומר תפילת ועננו בשומע תפילה.
ת. הספרדים לא נהגו לאומרו.

תקופת הסתר פנים, שכשם שירידת גשמים הוא עת רצון וכמבואר בחז"ל, כך גם להפך זמן עצירת גשמים הוא זמן הסתר פנים רח"ל, ולכן יש להרבות בתפילות ותחנונים לביטול הבצורת.
והנה להביא כמה וכמה תשובות שהשיב רבינו במשך השנים לשואלים בענייני עצירת גשמים, וכדלהלן:
ש. ממהי הוא הזמן שמתחילין להתפלל ועננו אם לא ירד גשם מתחילת החורף, [ולגבי תענית בעצירת גשמים הלא מבואר בגמ' שמי"ז מרחשון היו היחידים מתענים, ומר"ח כסליו היו הציבור מתענים, וא"כ אולי גם לגבי תפילה תלוי הדבר בתאריכים הנ"ל?]
ת. בזמנינו אין קובעים לפי תאריכים קבועים אלא הכל תלוי בחסרון המים כפי שיועיל המומחים הבוודקים את הדבר, ויש לשאול ולבדוק הדבר בכל שנה ושנה.
ש. בשעה שיורדים גשמים האם פוסקים מיד לאומרו או שיש להמשיך לאומרו כל עוד שיש תועלת וצריכים הגשמים?
ת. אין פוסקים לאומרו עד שיירדו מספיק גשמים שכבר יצאו מכלל בצורת.
ש. ירדו גשמים בתחילת החורף ולאחר כמה חודשים פסקו, האם גם אז ראוי להתפלל תפילת ועננו?

בעקבות הבצורת בתקופה האחרונה בארץ הקודש, הורה מרן רבינו שליט"א במהלך שבוע שעבר להוסיף תפילת 'ועננו' לעצירת גשמים בתפילת שמונ"ע. ואכן חסדי ה' כי לא תמנו, לאחר תפילות הרבים בכל מקום לירידת גשמים, נענינו השבוע במערכת חורפית סוערת שפוקדת את האזור.
יודגש כי עפ"י הוראת מרן שליט"א יש להמשיך באמירת ועננו עד שיוצאים מכלל בצורת ואין די בירידת גשמים פעם אחת, ועל כן יש להמשיך ולעקוב אחר מערכת החורפית הזאת האם לדברי החקלאים יצאו היבולים מכלל סכנה והאם התמלאו המאגרים עד שיצאנו מכלל בצורת.
אכן מרן שליט"א מורה ובא עפ"י מנהג ירושלים, שעיקר תקנת נוסח 'ועננו' נתקבל כלפי השליח ציבור, אלא שמ"מ במצבים קשים כמו הבצורת האחרונה שבהרבה מקומות הגיעו לכלל סכנת קיום וגידול היבול, ראוי גם לכל יחיד לומר ועננו, אך עיקר התקנה הוא כלפי השליח ציבור, ולכן ראוי לציבור לכוון ב'אמן' דשומע תפילה על אמירת ועננו של הש"ץ.
ובנותן טעם להביא הא דמרגלא בפומיה דרבינו, שזמן עצירת גשמים היא עת צרה ליעקב, ולא רק מפני עצם החיסרון במים שהוא צורך חיוני לעולם, אלא גם מפני שעצירת גשמים מורה על

הדרכות והנהגות

הידור המצוות בקיום כל השיטות

[א] נשאל אם ראוי לבן תורה להדר במצוות לצאת ידי כל השיטות או לעשות ההלכה ולשמור כל השו"ע בלא וזיתור, אבל חומרות אי"צ לעשות, והשיב שמי שאינו הולך בדרך החסידות המקיימים מצוות בהתלהבות של אהבת השי"ת, ראוי לו להדר במצוות ולהחמיר, שזה מרבה חביבות למצוה ומדליק שלהבת אהבת ה' בלב מקיים המצוה.

אם לקפידא יש כוח להזיק כשאין למקפיד זכות קפידא

[ב] בדבר כח הקפידא להזיק אמר רבינו, כי רק אם עכ"פ לפני משורת הדין היה ראוי להתחסד עמו, אז יש מקום לקפידתו להזיק, אבל אם לא היה מקום להצטרף עמו כלל גם לא לפני משורת הדין, אין כח בקפידתו להזיק כלל.

[ופעם נשאל ממשפחה המתגוררים בסמיכות לאיש זקן שותמו"צ, שמפרע לו שבני המשפחה הסמוכים לו משחקים בתוך הבית בשעות המנוחה בצהרים, ונשאל אם צריכים להתחשב עמו, והשיב שאם אפשר להם צריכים להתחשב בו].

וכי תמו הרבנים בישראל?

[ג] ראה רבינו פסק הלכה מרב צעיר אחד שכתב להתיר עריכת הסכמי קדם נישואין, והגיב שחוץ מסילוף דבר ההלכה, הלא מהיכן יש לרב צעיר עזות להכריע להיתר בדבר הנוגע לכלל ישראל בלא להביא סיוע לדבריו מגדולי הדור - ובלי לשאול אותם, וכי תמו הרבנים בישראל עד שבא להכריע לבדו ומדעתו הבלעדית בלא לשאול את רבני ישראל.

הנהגה בעניין חתימת ערבויות

[ד] בעניין חתימת ערבויות, מרגלא בפומיה שאמנם לחתום ערבות היא מצווה רבתית, אבל כשם שהלווה אסור לו ללוות אם אין לו מאין לשלם, כך גם אסור לערב לחתום ערבות אם אין לו מהיכן לשלם.

מהו הדרך להתעלות מתבוננות בעונשי העוה"ב

[ה] מחבר ספר אחד כתב ספר בענייני עונשי העוה"ב והפליג בגודל העונשים העתידיים לבוא על החוטא, ומאידך על גודל השכר בג"ע העתיד לבוא על הנדבק במצוות השי"ת, ורבינו נתבקש להסכים על הספר, וכתב הדרכה מהו הדרך להתעלות מספר זה, וז"ל: לכבוד הרה"ג ... קיבלתי ספרו אוצר מלא במדרשי חז"ל בענייני גן עדן וגיהנם וענייני חיבוט הקבר וכו', וראיתי כי קיבל מכתבי תהילה מהרבנים הגאונים שעברו על דבריו, והנני מצטרף לדבריהם שעבודה רבה עשה המחבר להזכיר מצד אחד את השכר שמקבלים כששומרים כראוי על המצוות ומאידך להזכיר את העונש, והדבר מסוגל לעורר כל אדם לתשובה ותיקון המעשים.

"אבל יש להסביר ולהזהיר את הקוראים לא לבוא לידי ייאוש על ידי ההתבוננות במשפטי העולם הבא, אלא אדרבה להתעורר ולהתבונן שבאפשרותו עוד לתקן את מעשיו, ואם ישוב בתשובה הרי הוא נעשה מיד כאדם חדש.

"ובספרי (טעם ודעת) הבאתי לבאר טעם הדבר שיעקב אבינו ע"ה לא הסכים לקרוא לבנו בשם "בן אוני" אלא קראו בנימין, מאחר שלא הסכים להנציה את צער ה'עבר' לדורות, אלא דרש שיחשבו תמיד על העתיד כמה אפשר לבנות עוד בדרך ימין, ובע"ה ספרו ג"כ יביא תועלת מרובה לקוראים בו מתוך התבוננות על העתיד שיכולים לשנות ולהתרומם ולהתעלות, ולכן מצטרף אני לדברי הרבנים הגאונים שהסכימו על ספרו, עכ"ל.

עובדות והנהגות

מקשה רב - הנהגות מן שליט"א

ניצול הזמן

התיישב ללמוד קודם הבר מצווה את כל מסכת כתובות כבקשת זקנו.

בקושי מגלגל רצועות התפילין

[ה] סיפר הר"ר משה אליעזר שטיגל זצ"ל אשר היה 'חבר חדר' של רבינו בישיבת חברון, שכאשר היה רבינו נכנס לחדרו מידי יום לאחר תפילת שחרית, היה חולץ את התפילין במהירות ובקושי היה מגלגל את התפילין, ומיד כבר רץ ויצא מהחדר לבית מדרשו, שם היה לומד ברציפות. (ספר מאש ומים עמ' רח"צ).

עליך לא הייתי מאמין שתגיע לשמחה של בן דוד

[ו] ופעם ראה אחד מנכדיו הידוע לשקדן נפלא מגיע לשמחת נישואין של אחד הבן דודים [מנכדיו], והעיר לו "עליך לא הייתי מאמין שתגיע, מה חסר לך ומה צריך אתה להגיע, לך לשבת ליד הגמרא".

מטפס על גבי שולחנות כדי ללמוד לאור המנורה

[ז] שח הרב פנחס דורון אשר למד תקופה מסוימת בישיבה, שזכור לו איך שבכל ליל שבת בשעה שהיה רבינו שליט"א הוגה בתורה בכל הלילה, היה נכבה האור בשעה מסוימת, ולא היה נשאר כי אם מנורה קטנה שכדי לקרוא לאורה היו צריכים לטפס על שולחן וללמוד על ראש השולחן, ורבינו היה מטפס לראש השולחן והוגה שם בתורה, ובכל פעם שהיה נצרך לספר לעיין בו, היה הדבר כרוך בטרחה מרובה לרדת מע"ג השולחן, ומשהבחין בזה מורו ורבו הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל, היה שואל את רבינו בכל ליל שבת איזה ספרים נצרכים לו לעיון, והיה טורח בגופו ומכין לו את הספרים בתחילת הלילה ע"ג השולחן.

שקידתו בלימוד בזמן הניתוח

[ח] ביום ג' לסדר פקודי תשע"ט בשעה שעבר רבינו ניתוח בעינו בהרדמה מקומית בלבד. קודם הניתוח ביקש מרן שליט"א שנכדו הרב ר' יונה יבוא לדבר עמו בלימוד בשעת הניתוח, מאחר שאינו יכול לקרוא בספרים ולהשתמש בעיניו ללימוד התורה - ועל כן לכל הפחות ישתמש בפיו ללימוד התורה. ואכן כך הוה, והרופאים עמדו מהצד והשתוממו איך לאורך כל זמן הניתוח שפתיו של רבינו מרחשין בלימוד, כאשר הוא מקיף בלימודו הוכחות רבות בש"ס ובפוסקים כאשר הוא באמנה איתו בחדר הספרים בביתו, ומסוגיא לסוגיא הוא צולל במים אדירים כדיבור בלימוד עם נכדו.

[א] סיפר גיסו של רבינו, הרה"צ ר' אריה שכטר זצ"ל בשעת הלויית הרבנית ע"ה לפני מיטתה: כאשר חזרה הרבנית ע"ה מפגישתה הראשונה עם רבינו בתור בחור, קרנו פניה מאושר ושמחה, ושאלוהו הוריה על מה, והשיבה להם "אם אני יגיד לכם אתם לא תקבלו את זה בעין טובה" ולא הסכימה לספר להם. אמנם לבסוף סיפרה לאחיה שגודל שמחתה הוא מפני שלאחר חמש דקות מהפגישה, אמר לה הבחור, "הנה מקובל ללכת בפגישה יותר משעה, אמנם באמת חבל על הזמן, ואנחנו מספיק לנו חמש דקות הראשונות וחמש דקות האחרונות, אך כל הזמן באמצע אפשר רק להסתובב, ואני יחשוב בלימוד לבנתיים", וכך הוי, הסתובבו יחד בשתיקה חוץ מחמש דקות הראשונות והאחרונות, ומכך קרנו פניה משמחה, אך חששה לספר זאת בבית הוריה שמא ילעגו עליה שהיא הולכת לקחת חתן שאינו בקי בטיב העולם.

וכע"ז סיפרה הרבנית ע"ה שלאחר אירוסיה עם רבינו, יצאו פעם אחת לטיול בליל שבת, ורבינו הלך עמה ולא דיבר מאומה, לאחר כרבע שעה התחילה הרבנית ע"ה ושאלה מה התוכנית הלאה, והשיב לה רבינו בפליאה "מה רע בהליכה כזאת, והרי שלושים ותשע דפי גמ' כבר הספקתי ללמוד בהליכה זו".

שקידה מופלאה

[ב] סיפרה הרבנית רומפלר [אשת הגה"צ רבי אלימלך רומפלר זצ"ל מלונדון], שכאשר אמו של רבינו סידרה מקום שינה במקלט לבניה בזמן המלחמה, היא אמרה למשהלה שלי אני לא צריכה לסדר מקום, הוא בין כך לא הולך לישון על מיטה. [וסיפר הרה"ג ר' מ.ס. זצ"ל שישן עם רבינו בימי בחרותו, שלאחר שאמו של רבינו ע"ה בקשה ממנו ללבוש בגדי לילה בשעת השינה, היה רבינו חס על זמנו, והלביש את בגדי הלילה מעל בגדיו...]

כשהייתי בגיל שלך לא ידעתי איך קוראים לי

[ג] פעם ראה רבינו אחד מנכדיו קורא עיתון, מיד נרעש רבינו ואמר לנכדו בכאב לב, "כשאני הייתי בגיל שלך כמעט לא ידעתי איך קוראים לי, ואתה עוד יש לך זמן לקרוא בעיתון?"

לימוד מסכת כתובות בילדותו

[ד] לפני גיל בר מצווה כבר קיבל רבינו מכתב מזקנו הגרש"ז פינס זצ"ל שילמד כל מסכת כתובות עם ר"ן, ורבינו כמוכן

מערכי תורה

בשלה

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

אז ישיר משה

בתחילת שירת הים כתוב (ט"ו, א) 'אז ישיר משה ובני ישראל'. ופירש רש"י, אז, כשראה הנס, עלה בליבו שישיר שירה. ונראה דעוד יש לבאר ד'אז' הוא דאמר שירה, שהוא המשך לפסוקים דלעיל דכתיב 'וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו', ואז דייקא ישיר משה ובני ישראל, וביאור הדבר דאע"פ שכבר יצאו ממצרים שבעה ימים קודם לכן, וכדכתיב היום אתם יוצאים, ואיתא בגמ' במגילה דף י"ד דביציאה מעבדות לחירות ראוי לומר שירה, מ"מ נראה דעדיין לא נגמרה ונשלמה היציאה מעבדות מצרים, ועד שלא ראו ישראל את מצרים מתים על שפת הים, לא נשלמה היציאה מהעבדות, דהנה איתא בחז"ל (הובא ברש"י לעיל י"ד, ה) דפרעה שלח עם בני ישראל שומרים, והם חזרו לפרעה ואמרו לו שישאל אינם חוזרים למצרים, והם אלה שגרמו שיהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם לאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל, ונמצא שהיה לו לפרעה ידא אריכתא עליהם. ואע"פ שפרעה אמר לבני ישראל הרי אתם בני חורין וכו' כדאיתא במדרש, מ"מ עדיין היו ישראל בצרה גדולה בעת שמצרים השיגו אותם חונים על הים, וכדכתיב לעיל פסוק י' ויצעקו אל ה', ולא זו בלבד אלא גם כאשר כבר נכנסו לים סוף, איתא בגמ' בפסחים (הובא ברש"י פסוק ל') דלא יאמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך המצרים עולים מצד שני, ונמצא דעדיין לא יצאו מתחת יד פרעה לגמרי, עד אחר שראו אותם מתים, ובזה נשלמה ונגמרה יציאתם מתחת יד מצרים.

והנה רבנו הגר"ח זצ"ל ביאר הפסוק דכתיב 'ואני בחסדך בטחתי, יגל ליבי בישועתך, אשירה לה', כי גמל עלי, דאע"פ דבבטחון בחסד השם לבד עוד טרם בוא הישועה בפועל, כבר די בשביל שיהא יגל ליבי, אעפ"כ שירה אין לומר עד שתבא הישועה בפועל, דשירה נאמרת רק על ישועה בפועל, ולא על הבטחת הישועה, וזהו פירוש הפסוק, דאני בחסדך בטחתי, ולכן יגל ליבי כבר מעכשיו עוד בטרם שנעשית הישועה בפועל, אבל אשירה לה' יהא רק כי גמל עלי, דתהא ישועה בפועל, דרק אז אפשר יהיה לומר שירה.

ועל פי זה נראה לפרש גם הכא, דכיון דעדיין לא נשלמה ונגמרה היציאה מעבדות מצרים, עד שמתו על שפת היאור, על כן עדיין לא יכלו לומר שירה, דעדיין לא נגמרה הישועה בפועל, ורק כשראו אותם מתים על שפת היאור, אז הוא דיכלו לומר שירה, וזהו דכתוב אז ישיר משה.

'מרכבות פרעה וחילו ירה בים'

כתוב (ט"ו, ד) 'מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישי טבעו בים סוף'. יש להעיר בלשון הפסוק דבתחילה כתוב ירה בים בסתמא, ולבסוף כתוב טבעו בים סוף.

ונראה לבאר עפ"י מה דאיתא במכילתא שטבעו היינו בטיט, דאין טביעה אלא בטיט, כמ"ש טבעתי בין מצולה, והיינו הטיט שהיה באופן מרכבות מצרים כמו שהביא רש"י לעיל (י"ד, כ"ד), שעמוד ענן היה יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו, ונענשו בזה מצרים במדה כנגד מדה, דכנגד וימררו את חייהם בחומר, נעשו להם המים כטיט ונשתקעו בהן. והנה עוד איתא במכילתא עה"פ ירדו במצולות, מה ת"ל במצולות, מלמד שנפרץ הים הגדול לתוכו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות, הנה מבואר בדברי המכילתא דלא רק מימי ים סוף היו שם, אלא גם מימי הים הגדול היו שם.

אשר לפי זה יש לפרש דמרכבות פרעה וחילו ירה בים, זה קאי על מה שטבעו במים, וזהו לשון ירה, שהוא לשון השלכה וזה היה למים, והמים הרי לא היו רק מימי ים סוף, אלא גם מי הים הגדול היו שם, על כן כתוב בסתמא ירה בים, וסיפא דקרא דטבעו בים סוף, דזה קאי על מה ששקעו בטיט, זה היה בקרקעית הים, וזה היה רק בקרקעית של ים סוף, על כן כתוב טבעו בים סוף.

ה' ימלוך לעולם ועד

בסוף השירה כתוב (ט"ו, י"ח) 'ה' ימלוך לעולם ועד'. צריך ביאור מה שייך פסוק זה לענין שירת הים. ובתרגום יונתן איתא, כד חמוץ עמא בית ישראל ית נסיה וית פרישוותא דעבד להון קודשא יהי שמיא משבח, על ימא דסוף, וגבורת ידיה וכו' עניין ואמרין אלין לאלין, איתו ניתן כליל דרבו, בריש פרוקן וכו', דדיליה הוא כליל מלכותא, והוא מלך מלכין בעלמא הדין, ודיליה הוא מלכותא לעלמא דאתי, ודיליה היא והוא לעלמי עלמין. היינו דבעת שראו ישראל את הנסים והנפלאות שעשה להם בים סוף, ואחר שנתנו שבח ושיר על זה, ענו ואמרו זה לזה לקבל על עצמם עול מלכות שמים, ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד. וזהו הביאור במה שאומרים בתפלת שחרית בברכת גאל ישראל, יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד, דמלבד ההודאה והשירה שאמרו, גם המליכו, וזהו האמור כאן בסוף השירה, ה' ימלוך לעולם ועד.

ירידת המן בזכותו של משה

הנה הענין שגם אחר מיתת משה, המשיכו להסתפק מהמן שבכליהם צריך ביאור, דהנה בגמ' בתענית דף ט' ע"א איתא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלושה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן משה אהרן ומרים, וג' מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן, באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה, מתה מרים נסתלק הבאר, וחזרה בזכות שניהן, מת אהרן נסתלקו ענני הכבוד, חזרו שניהם שניהם בזכות משה, מת משה, נסתלקו כולן, ומבואר דירידת המן צריכה את זכות משה כדי לירד, וא"כ כיון שנסתלק משה, היה צריך להפסיק להם המן לגמרי, וגם לא יוכלו להסתפק מהמן שבכליהם, שהרי כבר נסתלק זכותו של משה, וכמו דהבאר והעננים היו רק כל זמן שהיה זכות שיהיו, כך היה צריך להיות גם עם המן, שיהיה להם מן לאכול, רק כל זמן שזכותו של משה קיימת, ולמה יכלו להמשיך להסתפק מהמן שבכליהם גם אחר הסתלקותו של משה.

ומבואר דמה שהמן היה בזכותו של משה, הוא על שעת ירידת המן, ולא על זמן אכילתו, דהמן בשעת ירידתו היה צריך את זכותו של משה, ועל כן כשנסתלק משה, פסק המן מליירד, אבל אכילת המן אחר שכבר ירד, זה היה אפשר גם אחר שנסתלק זכותו של משה, דכיון דכבר קיבלו את המן בזכותו של משה, כבר זכו במן מכח זכותו של משה משעת ירידתו, ויכולים לאוכלו גם אחר שנסתלק משה ונסתלק זכותו, ומה שאוכלים לאחר זמן הוא כולו נחשב מכח זכותו של משה שהיה להם בשעת ירידת המן.

ונראה לבאר הדברים, דהנה אמרו חז"ל במכילתא לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, ועוד הביא רש"י בפסוק ל"ב דברי חז"ל במכילתא, דבימי ירמיהו, כשהיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם, הדור אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו. ובמכילתא שם מוסיף עוד על דברי רש"י, דירמיהו אמר להם, אף אתם אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם מזה. ומבואר מדברי חז"ל, דהמן הוא פרנסת התורה, והוא בא ליתן מזון ופרנסה ללומדי התורה, והוא מישך שייך לתורה.

ואשר לפי זה נראה לבאר, דהטעם דהמן ירד בזכותו של משה, הוא משום דהמן בא ביחד עם התורה עצמה, ומסירת התורה, באה עם נתינת הפרנסה לתורה, וכמו דמשה רבנו הוא מוסר התורה ומנחילה, כך הוא זה שבזכותו גם ניתן המן לישראל, דכל זה הוא מכלל השלמת נתינת התורה לישראל, שהתורה ניתנת לישראל יחד עם פרנסתה, ומי שהוא מקבל התורה ומנחילה, על ידו גם צריך שיתנתן הפרנסה של תורה שזוהו המן.

ולפי זה נראה לבאר, דכמו דנתינת התורה נגמרה ונשלמה בהסתלקותו של משה, וכל זמן שמשה חי, היה נמשך מסירת התורה, וכל הזמן היה נמסר תורה חדשה, ומעת שנסתלק נשלמה מסירת התורה, ושוב התורה לא בשמים היא, ואי אפשר ליתן תורה חדשה, וכל עסק התורה, הוא רק לגלות עומק וצפונות התורה שבידינו כבר, כך הוא גם בענין המן, דכל זמן שמשה רבנו חי, שנמשכה מסירת התורה, נמשך גם ענין ירידת המן, וכמו דנתינת תורה חדשה, כך ניתן פרנסת התורה מחודשת, אבל בעת שנסתלק משה, שכבר אין ניתן תורה חדשה, וכל התורה היא כבר בידינו, ואי אפשר ליתן ולהוסיף עוד תורה חדשה, כך הוא גם בענין המן, שאין ניתן פרנסה מחודשת ואין יורד מן חדש, ורק המן שבידינו כבר, ממנו אנו מתפרנסים.

ירידת המן - תערוך לפני שולחן

הנה כפל הכתוב את ענין אכילת המן שכתוב (ט"ז, ל"ה) 'ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת. את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען'. וביאור הכפילות הוא כמבואר בדברי רש"י כאן מדברי הגמ' בקידושין דף ל"ח ע"א, דבסדר ירידת המן היו שתי חלקים, ונחלקו בזמניהם, דבז' באדר שמת משה, פסק המן מליירד, אבל עדיין המשיכו לאכול מהמן עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן. ורישא דקרא, מדבר מזמן אכילת המן, שזה היה עד בואם אל ארץ נושבת, וסיפא דקרא מדבר מזמן ירידת המן, שזה היה עד בואם אל קצה ארץ כנען, שזוהו ערבות מואב, מקום קבורת משה.

ומבואר דהכתוב מחלק את שתי העניינים, ומזכיר את זמן ירידת המן בפני עצמו, ואת זמן אכילת המן בפני עצמו. והדבר צריך ביאור דכיון דהמשיכו להסתפק מן המן גם אחר שפסק מליירד, איזה נפק"מ יש מזה שפסק מליירד, ולמה הוזכר דבר זה כזמן בפני עצמו.

ונראה לבאר דבמן היו באמת שתי עניינים נפרדים, דמלבד שהיה את עצם הדבר שהיה להם מן לאכול, גם היה בזה ענין בפני עצמו של ירידת המן, וביאור הענין בירידת המן, הוא על פי הכתוב בתהלים פרק ע"ח, וידברו באלוקים אמרו היוכל קל לערוך שולחן, ועל זה אומר הכתוב להלן שם, ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו וגו'. ומבואר בכתוב דירידת המן היה בגדר של עריכת שולחן שהקב"ה ערך שולחן לישראל. וכן מבואר להדיא מדברי הגמ' ביומא דף ע"ו ע"א, תניא, איסי בן יהודה אומר, מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי. הרי דירידת המן, היה בגדר של עריכת שולחן, שהקב"ה ערך שולחן לישראל.

ויש לומר דזהו הביאור בענין ירידת המן, דירידת המן, זה היה עריכת השולחן שערך הקב"ה לישראל, וזהו ענין בפני עצמו, מלבד עצם הדבר שהיה להם מזון לאכול. ולפי זה מבואר היטב שהכתוב מונה את זמן ירידת המן בפני עצמו, דירידת המן הוא ענין מיוחד לעצמו של עריכת שולחן, וזה היה רק עד ז' אדר שנסתלק משה רבנו, ואכילת המן הוא נמשך גם אח"כ עד הקרבת העומר בט"ז ניסן.

רש"י, חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר "קומו צאו מתוך עמי", והוא אמר לו רק עבדיך וכו'.

שואל החתם סופר, למלך כזה צריך לחלוק כבוד?! [תיכף נראה מה שישב], אבל משה רבינו לשיטתו, הוא אמר לו אז בבוקר שהוא דואג לכבוד של המלך ולא נותן לו ללכת לבד, אז הוא חייב לחלוק לו כבוד...

אבל סוף סוף משה הראה לו את כל האמת... ומי שמאמין לכך שפרעה הוא אלוהים אז פרעה עצמו אומר עליו שהוא חמור... פרעה יודע את כל האמת, אבל על מצרים הוא ממשיך לעבוד ולספר להם שהוא אלוהים... הוא שמח שיש לו חמורים שהוא יכול לעבוד עליהם... הכל טוב ויפה.

[החת"ס אומר, למה משה חלק לו כבוד? כי פרעה היה צריך לקבל עשר מכות. **אם משה היה מזלזל בו מתחילה והיה אומר לו "וירדת אלי והשתחוית לי", זה היה עושה בזיונות לפרעה, ובזיונות מכפרים הרבה, וכבר לא יוכלו לתת לו את כל המכות, לכן משה הקפיד לא לתת לו בזיונות.**]

בשבוע שעבר הזכרנו קצת מדברי הילקוט שמעוני (פרשת וארא אות קפא) אך שם הוא באריכות גדולה - כשבאו משה ואהרן עמדו לפני פרעה והיו רואים שהם דומים למלאכי השרת וכו', וזו פניהם כזיו החמה, ומטה האלוקים בידם שחקוק עליו שם המפורש, ודיבור פיהם כאש שלהבת, מיד נפל פחדם עליהם והיו ארבע מאות פתחים לפלטרים של פרעה ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות וכו', והתחילו ללוותם עד שבאו לפני פרעה, וכל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם וזיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם.

באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו ונכנס לבית הכסא ונזדמנו לו שנים עשר עכברים, והיו נושכים אותו בכל צד מושבו וצעק צעקה גדולה ומרה עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות, ואחר כך חזר וישב על כסאו ונתחזק לבו וכו', אמר לא ידעתי את ה' מעולם לא שלח לי אגרת שלום ולא הביא לי דורון.

השקר מתגלה במערומיו, כולם רואים מה זה משה ואהרן מחד, ומה זה פרעה מאידך - והשקר ממשיך... ומי ה' אשר אשמע בקולו, ומלכי מזרח ומערב ממשיכים להכנע לו ולעבוד אותו.

והנה רק במכת ברד כתוב (ט, יד) אני שולח את כל מגפותי אל לבד. וביאר הגר"א אהרן כהן זצ"ל מראשי ישיבת חברון, שהיות וברד היה גם קולות ורעמים כמו שכתוב (ט, כג) וה' נתן קולות וברד. ואחז"ל (ברכות נט, א) לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית **שבלב**.

ושמעתי מהרה"ג רבי אביגדור שפירא שליט"א שפרעה מבקש משה (שם כח) העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אלוקים וברד וכו'. ובתרגום קלין דלוט - קולות של קללה. אצל פרעה יש פחד מיוחד מהקולות שיישרו את העקומימית שבלב, עם ראש ישר מיד מתגלה האמת, וכדי בזיון וקצף, לגביו זה קולות של קללה, הוא צריך את העקמומית שתשאר אצלו ואצל בני עמו ורק אז המשחק יכול להמשיך - והשקר חוגג.

זה גם כל הפוליטיקה של היום... כמו פרעה אתה יודע את הכל ומבין את הכל ומתפלל לקב"ה, נכון... היו אי אלו תקריות בלתי צפויות... תסביר איך שתסביר, אבל סוף סוף אני אלוהים אחרים, ואתם צריכים לעבוד אותי, וכולם מאמינים לו הלאה... וכל אלו שמאמינים הם חמורים... וכנראה שטוב שזה כך, כי אחרת לא היו מאמינים לו ולא עובדים אותו.

לדעת את האמת ולא להכיר בה...

אנחנו רוצים היום לדבר קצת דברים החשודים כפוליטיקה... לדבר על השקר של הרחוב, ולראות מה אנחנו יכולים לעשות.

הראה לי אחי הרה"ג ר' אברהם יצחק שליט"א דבר מאוד מעניין, קצת להכיר מה זה 'עולם השקר'... כתוב במדרש (וארא פי"א) ור' פנחס הכהן ב"ר חמא אמר, הדא הוא דכתיב (איוב לו, יג) "והנפני לב ישימו אף" לאחר שהקב"ה מצפה לרשעים שיעשו תשובה ואינם עושין, אפילו הם רוצים באחרונה - הוא נוטל את לבם שלא יעשו תשובה. (וכמו שראינו ברמב"ם שבוע שעבר) ומהו חנפי לב? אותן שהם באין ומחנפים בראשונה בלבם, הם מביאים עליהם האף באחרונה.

ומהו "לא ישועו כי אסרם", אף על פי שהם רוצים לשוב להקב"ה ובאין לעסוק בתפילה - אינן יכולים, למה, כי אסרם שנעל בפניהם. (הקב"ה כבר לא נותן להם להתפלל...) **כך היה פרעה רוצה לעסוק בתפילה, ואמר הקב"ה למשה, עד שלא יצא, לך והתייצב לפניו.**

הוא הלך בבוקר ליאור כדי להתפלל... הוא הולך גם לעשות את צרכיו, אבל גם להתפלל. אבל אם הוא יתפלל המצב יהיה גרוע... כבר לא נוכל לתת לו את עשרת המכות... לכן - אומר הקב"ה למשה - לך מהר לדבר אתו לפני שהוא יתפלל, ואז הוא כבר לא יתפלל ונוכל לתת לו את כל המכות.

דבר מאוד מעניין... אבל לא מובן, מילא לעשות צרכיו הוא הלך ליאור, אבל להתפלל - למה הוא לא התפלל בבית? כתוב במהרז"ה: 'שביטו היה מלא גילולים, וכשרוצה להתפלל לה' - צריך לצאת אל המים', וככתוב אצל משה "כצאתי מן העיר - אפרוש כפי אל ה'".

דאס איז א מיירעדיקער זאך... אותו פרעה - שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו, לשלח את ישראל, לא ידעתי את ה'... **אותו פרעה הגאותן שמדבר גבוהה גבוהה - הולך להתפלל!... ולא רק זה, אלא הוא יודע שכל העבודה זרה זה טינופת אחת גדולה, יש לו בעיה להתפלל אצלו בבית...** [וכבר העירו א"כ כיצד התפלל הרי הוא עצמו היה ע"ז, והתשובה מינייה וביה, כי הוא ידע את האמת].

פרעה עצמו שמדבר בגאווה לא ידעתי את ה', הוא יודע את האמת... זה שתי עולמות שלא נוגעים בכלל אחד לשני. יש את האמת, ואני יודע מה היא, אבל מה שאני מדבר ועושה זה משהו אחר, והוא אפילו לא מרגיש שזו סתירה... האמת היא שאני צריך להתפלל, וכך אני אעשה, אבל חוץ מזה אני מפרסם לכל שאני הוא האלוהים. יש ספר 'אוצר מדרשי חז"ל' שמביא תיאור נוסף של מה שקרה שם... משה רבינו בא לקראת פרעה, (גם בשביל למנוע אותו מלהתפלל, וגם לבשר לו על המכות), והוא רואה אותו לבד... הוא ניגש אליו, כבוד המלך! זה לא כבוד המלכות שהמלך נמצא לבד...

מכאן ואילך אני מלווה את המלך לכל מקום...

אומר לו פרעה, משה, תפסיק... אתה יודע בשביל מה באתי, למה אתה מענה אותי?... אומר לו משה, למה באת?... הוא אומר לו משה, אתה יודע לבד!... ופרעה חושש כל רגע, כי הזמן מתאחר... ומשה לוחץ אותו, עד שהוא אומר לו...

אומר לו משה, לכולם אתה אומר שאתה אלוהים, ואתה עבודה זרה ולא נצרך לנקבים כלל, אתה משקר על כולם!!! אומר לו פרעה, אני עובד על המצרים שהם בשר חמורים בשרם, אבל אתה יהודי שיועד מה האמת, למה אתה מענה אותי?...

החת"ס סופר מביא שכתוב בפרשה (יא, ח) "וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך", אומר

וזה הכל שקר אחד גדול...

וזהו אחד מן הדברים שאנחנו צריכים ללמוד. כתוב בספרים שפרעה זה היצר הרע, זה משחק אחד של שקר. אבל בלב - יודעים את האמת ומבינים אותה. ידוע, שגם האפיקורסים הכי גדולים, כשהם מגיעים לשעה קשה ומריחים את המוות קרוב - הם צועקים "שמע ישראל", אלוקים תעזור לי... כי הם יודעים בלב את האמת. אבל המשחק צריך להימשך... כבד לב פרעה, הם לא ברשות עצמם... הם רצו להרשיע, אז כעת הם כבר לא יכולים לעשות כלום! הם יכולים לדעת את הכל ולשכנע את עצמם מהי האמת, ולא עוזר שום דבר!...

אגב, סיפר לי אחי, שהוא היה בוינה, והוא ראה שיש שם כנסייה, ועל שער הכנסייה יש טס ענק מזהב של שם הוי"ה!!! והוא שאל אותם למה הם שמים את זה? וסיפרו, שהאגדות של הנוצרים מספרות, שבנו את הכנסייה וכל הכתלים נפלו, ובנו אותה עוד כמה פעמים וכל פעם זה נפל, עד ששמו את הטס הזה וזה **זה החזיק מעמד**... זה נוצרים, ובכל זאת הם יודעים את האמת... טס מזהב ענ-ק, וגם יפה... כולם יודעים את האמת. אבל השקר צריך להימשך... ממשיכים לחיות בשקר.

תחיה את האמת!...

וזה מבט גם בשבילנו... יש דברים שאנחנו מבינים את האמת ויודעים את האמת... אנחנו יודעים שחוץ מתורה - הכל הבל הבלים, והעולם הזה לא שווה כלום, אבל - - - התורה מבקשת מאיתנו 'חותמו של הקדוש ברוך הוא - אמת', תחיה את מה שאתה יודע...

רבי שמעון שקופ ראה פעם קרוב משפחה שהתבטל מלימודו, הוא פנה אליו ושאל, אמור לי את האמת, אתה מאמין שיש אלוקים? בודאי! השיב, אז איך אתה מסוגל להתבטל??

הסטייפלער אמר, שבצעירותו הוא לא הבין, איך בני אדם מאמינים מסוגלים לעבור את העבירה הכי קטנה! אבל בני אדם יודעים את האמת, ולא רוצים לחיות על פיו, וכשבן אדם כבר רוצה - הוא כבר לא ברשות לבו... כבד לב פרעה. וכמו שראינו את הרמב"ם (פי"ג מהלכות תשובה). אא"כ שב בתשובה, וצריך יותר עמל והשקעה.

כוחה הגדול של התפילה

מתוך הדברים למדנו דבר מאד מעניין...

הקב"ה אומר למשה, לך אל פרעה - השכם בבוקר והתניב לפני פרעה! היה פרעה רוצה לעסוק בתפילה, ואומר הקב"ה למשה - עד שלא יצא, לך והתניב לפניו, לפני שהוא יתפלל, אם הוא יספיק להתפלל זה יהיה נורא ואיום...

פרעה הרשע! מה הוא כבר יכול לעשות?...

בבית הכנסת 'חניכי הישיבות' ברחוב בן יעקב דיבר שם בליל שבת האחרון רב בית הכנסת הגר"מ ליפשיץ שליט"א, וסיפר שהג"ר יעקב אדלשטיין זצ"ל סיפר, שבזמן הג"ר חיים לייב סטוויסקר - היה מוסר. ואמר ר' חיים לייב להטביע אותו במים שיבואו באמצע שהוא מתפלל שמו"ע, וישימו שק על ראשו שלא יוכל לראות ולהתנגד וישליכו אותו המימה.

זה ע"פ הלכה, מוסר - מורידין ולא מעלין... וכך עשו. (חלק זה מופיע גם בהקדמה לספרו 'פני הארי החי' בקונטרס 'פעולת צדיק'). והגר"י אדלשטיין הוסיף, שאותו מוסר בא בחלום לר' חיים לייב, בשבעה, ואמר לו שיש לו טענות עליו... זה שהטביעו אותו - זה על פי דין. אבל למה לקחתם אותי באמצע התפילה ולא נתתם לי לגמור להתפלל?...

תפילה של מוסר!!! אנחנו רואים פה מושג מה זה כח של תפילה!!! תפילה של פרעה, ותפילה של מוסר. כשאצלנו מתחילים לדבר על תפילה זה נראה לנו איזה מין דרגה גבוהה, מי יודע מה... מי יכול לזכות... והמציאות טופחת על פנינו - כל אחד-

והנה בחז"ל (ברכות ח, א) דאמר אביי דלא ההוה מצלינא אלא היכא דגרסינא, ששם מתקבלת התפילה ביותר.

נעניין פסק נורא ממרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל עיין בשו"ת אז נדברו חלק יד סי' לח והובא בספר אשי ישראל פרק ח, אות ז' בהערה כא).

בחור שלא בא לתפילה בישיבה - הוא מזלזל בתפילה!! וכבר אמר לי מרן רה"י, למה היום התפילות שלנו לא מתקבלות? הוא אמר לי שתי סיבות: א. שהפה שלנו מלוכלך, כמו גרף של רעי בלשה"ר ורכילות ודבורי חול בביהכ"ס, ושוב כל מה שמתפללים לא מתקבל.

דבר נוסף הוא אמר לי, שהקדוש ברוך הוא מעריך את התפילה שלך בדיוק כפי שאתה מעריך אותה. אם אתה מתפלל איפה שאתה רוצה ויכול לבא מאוחר לתפילה או לצאת מוקדם... ולמהר ולא להשקיע בתפילה - - - אז אתה לא מאמין בתפילה שלך... אז מה אתה רוצה ממני?...

הקדוש ברוך הוא קובע לך זמן... הוא קובע לך לבא בשבע בבוקר, ואתה שוכב לך שרוע על מטתך... אתה לא מתבייש?!... זה תפילה?!... אחרי זה אתה לא מבין למה הקב"ה לא עונה לי... למה אני לא מצליח... תראה מה זה תפילה של פרעה! תפילה של מוסר... אתה מזלזל בתפילות שלך, אתה לא מאמין בזה... כך אמר הרה"י. אל תבקש מהקב"ה להאמין בזה יותר ממה שאתה מאמין בזה.

עסק התורה - משפיע על כל הבריאה!

אז מה אנחנו יכולים לעשות?... אנחנו חיים בדור של 'חוצפא יסגא'... מספרים שהיה גדול אחד שאמר (בדור הקודם) שהמשיח כבר חייב לבא, כי החוצפא יסגא כבר הגיעה לשיא... אמר על זה מרן הגר"י זצ"ל, אם הוא היה חי בדור שלנו הוא כבר לא היה אומר את זה... הדור ההוא עוד היו צדיקים לעומת הדור הזה... מה אני יכול לעשות?... לכאורה אין לי מה לעשות. אך אמר לי גיסי הרה"ג ר' אברהם צבי טובי בשם מרן הרב שך זצ"ל, למה החילונים שלא מאמינים בשום דבר, ואף מחללים שבת, ביום כיפור הם צמים, ואף הרבה מהם באים לבית הכנסת?...

והוא אמר, בגלל שיום כיפור יותר חמור אצלנו, ממילא זה משפיע גם עליהם, היותר רחוקים. וכמו שידוע בשם רבי ישראל מסלנט, כשבן תורה מזלזל פ"א בדרבנן בהלכות שבת הסטודנט בפריז כבר ממיר דתו.

בקובץ אגרות (ח"ג אגרת ס"ב) כתב החזון אי"ש: **'ואם היו בני תורה עמלים בתורה לאמיתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב בשפע קדשם, בהשתפך רוח טהרה בעולם!!!'**

ובסביבות בעל תורה אמיתי - הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקות'.

אומר לנו החזון אי"ש, (וכך גם קיבלנו מהג"ר יעקב אדלשטיין ששמע מהחזון"א לגבי איך להכניס רוח קדושה וטהרה 'ברמת השרון') אם אנחנו לומדים פה בבית מדרש - זה משפיע על כל הבריאה! וכל כמה שיותר עמלים בתורה ויותר לומדים - הרשעה מאבד את הכח שלו!

עמלק מקבל את הכח שלו מרפידים, שרפו ידיהם מן התורה... גם בדור הזה יש עמלק, כמו שידוע מהחפץ חיים שאמר שברור שמזרע עמלק נתערב בכלל ישראל והם המנהיגים של הדור, (והכוונה ששרש נשמתם זה מעמלק).

עמלק - כל שורש הרע - יסודו הוא מרפיון ידיים מן התורה. כאשר בן אדם עמל בתורה - ההשפעה על הרחוב היא מיידית.

החיבור לתורה מביא להכנעה!...

כתוב בסוף פרק שירה: (ילקוט בא רמז קפ"ז) **"רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא התענה שמונים וחמש תעניות. אמר, כלבים שכתוב בהם (ישעיה נז, יא) 'והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה', יזכו לומר שירה? ענה לו מלאך מן השמים ואמר לו, ישעיה, עד מתי אתה מתענה על זה הדבר, שבעה היא מלפני המקום ברוך הוא, מיום שגלה סודו לחבוקק הנביא לא גלה דבר זה לשום בריה בעולם. אלא בשביל שתלמידו של אדם גדול אתה, שלחוני מן השמים לזקק אליך להגיד לך במה זכו הכלבים לומר שירה.**

לפי שכתוב בהם 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', ולא עוד, אלא שזכו לעבד עורות מצואתם שכותבין בהם תפילין ומזוזות וספרי תורה, על כן זכו לומר שירה, ולענין השאלה ששאלת, חזור לאחורייך ואל תוסיף בדבר הזה עוד, כמו שכתוב שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'."

נשאלת השאלה, למה הפריע לרבי ישעיה רק הכלבים?... כל כך הרבה בעלי חיים טמאים יש להם שירה... נחשים, עקרבים, עכברים... כולם יש להם שירה, רק כלב זו הבעיה!...

מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספרו על פרק שירה מסביר כל שירה ושירה למה פסוק זה מתאים בדיוק לבריאה זו. הקדוש ברוך הוא מגלה בבריאה הרבה דברים בכבוד שמים, וכל בעל חי מראה לי איזו נקודה מסויימת בזה, וזהו השירה שלהן, 'שניכר מתוך מעשיהן גדולתו של הקב"ה'.

והוקשה לרבי ישעיה, הכלבים הם עזי פנים והשירה שלהן היא הפוכה... מה הם שרים?... "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו". לא מתאים לעז פנים לדבר בכזו הכנעה...

ועל זה גילה לו המלאך: אם יש לכלב שייכות לתורה, בין במתכוין ובין שלא במתכוין, הרי ביצי"מ הקב"ה עשה שהם ירבו כבוד שמים ע"י שהם לא יחרצו לשונם, וכן מעבדים עורות לספרי תורה מצואתן, זה שלא ברצונם ודעתם... אבל זה לא משנה, כשיש לו שייכות לתורה ולקדושה - השייכות לתורה גורמת לו להיות משהו אחר... גם לכלב הע"ז פנים יש לו פינה של הכנעה. הוא עז פנים לאנשים זרים, אבל לבעלים שלו - הוא נכנע ומוסר עצמו למענו, ומלקק את רגליו... וזה השירה המיוחדת שאפילו העז הגדול ביותר, ע"י שייכות לתורה הוא מתחפך ומקבל פינה שכולה הכנעה. [נועין ביצה כה, ב - אילמלא נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם, והיינו דאמר ר"ל ג' עזין הן, ישראל - באומות, וכי' עי"ש בח"א למהרש"א].

ההתקרבות לתורה משנה את האדם

בעונותינו הרבים נסתלק מעמנו הגאון הגדול רבי שמעון בעדני זצ"ל.

וברצוני לספר לכם סיפור שהוא סיפר: [אני יודע גם על מי המדובר...]

הרב בעדני היה נוסע לחוץ לארץ, היתה לו מטרה להרבות כבוד שמים בכל מקום, הוא **באמת** היה גברא רבא... בכל! והוא גם היה אוסף כסף לכולל שלו, היו כמה גבירים שמאד כבדו אותו, וכל גביר היה מאמץ אברך. (זה לא כ"כ הרבה כסף...)

פעם הוא הגיע לבית חרושת גדול ליהלומים, ובעל הבית קבלו, ונתן לו סכום הגון. לאחמ"כ שאל הרב בעדני, יש לך פה איזה פועל יהודי שאני אוכל להתרים אותו?... לא משנה כמה הוא יתן, אני רוצה לזכות אותו שתהיה לו שייכות לתורה... אני לא צריך את הכסף הזה, אבל כשיש ליהודי קשר לתורה - החיים שלו משתנים...

אמר לו הבעה"ב, יש פה יהודי פועל מתחיל עם כפה, שהגיע מארץ ישראל, אבל לא נראה לי שזה יעניין אותו... אך הרב בעדני ניגש אליו ואמר לו, תראה יש לי כולל, לא אכפת לי כמה תתן, אבל אני רוצה שיהיה לך קשר לתורה! אמר לו אותו יהודי, כבוד הרב... אני מכבד רבנים, אבל הנח לי לנפשי... לא באתי מישראל כדי לתת תרומות זה היה לי גם בארץ, באתי להרוויח ולחסוך.

ואז - ניסה הרב בעדני: הוא אמר לו, יש לי אברך בכולל שהשם

שלו (הפרטי והמשפחה) בדיוק כמו השם שלך, אולי זה אותו שורש נשמה... תן לו משהו!...

אמר היהודי, זה מוצא חן בעיני... הוא נתן לו סכום קטן של חמישים דולר (או מאה דולר... משהו כזה), והוסיף: אבל הרב, זה רעיון יפה, אבל פעם אחרונה שהרב מתרים אותי... הרב בעדני שמח. עוד יהודי שיש לו קשר לתורה... לי זה מספיק, והוסיף לו, תדע לך שלא תפסיד כלום, לא בגשמיות ולא ברוחניות, התורה מחזירה ובגדול.

בשנה הבאה הגיע לשם הרב בעדני שוב, והתרים את בעה"ב, ופנה לצאת לדרכו. אך פתאום הוא שומע את היהודי ההוא - הרב, הרב! למה אתה לא בא אלי?... אמר לו, אני עומד בדיבור שלי, אמרת לי שזה פעם אחרונה...

אמר לו היהודי, נכון. אבל הרב אמר לי בסוף, אשריך שיש לך קשר לתורה! מי שיש לו קשר לתורה לא מפסיד לא ברוחניות ולא בגשמיות! ובאמת - מספר היהודי - התורה החזירה לי פי כמה! העלו אותי בהרבה דרגות, ואני מרויח הרבה. כעת - שהרב יבוא אלי כל שנה, ואני אתן! וכך היה עוד כמה שנים.

עברו כמה שנים, והרב ראה שהוא לא נמצא. הוא שאל עליו, ואמרו לו, שהוא כבר התעשר ונהיה גביר גדול, ופתח בית חרושת לבד במקום אחר - הוא בא אל אותו יהודי, והוא קבלו בשמחה ובמאור פנים ונתן לו, עד שלאט לאט הוא התחפך לגמרי... הוא נהיה בעל צדקה גדול והתקרב לתורה, והבן שלו הלך ללמוד בישיבה, ונהיה תלמיד חכם חשוב!!!

את הסיפור הזה סיפר הרב בעדני בעצמו - בשבע ברכות, של הבן של אותו גביר (שנהיה ת"ח) עם הבת של האברך ששמותיהם שוים. ואותו אברך כבר היה ראש כולל וחיבר ספרים, וחתנו - בן הגביר - הוציא את הספרים שלו...

תראו מה זה הכח של ההתקרבות לתורה! וכן כאן אותם הכלבים עזי נפש, כאשר יש להם שייכות לתורה, ברצונם או שלא ברצונם, הם נהיים אחרת!!! כל כח של תורה משפיע על כל הבריאה!

השמחה שלך תשפיע גם על הבן הרשע...

אני רוצה לומר לכם דבר מאד מעניין, זה לא יאומן כי יסופר! הג"ר משה פיינשטיין שואל קושיא אדירה: **"והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם", זה הבן הרשע כידוע, "ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל". (י"ב, כ"ז).**

שואל רבי משה, בהגדה של פסח כתוב על הבן הרשע 'הקהה את שיניו', ואילו פה יש דרשה ארוכה לענות לו... ועוד, כתוב בסוף הפסוק 'ויקוד העם וישתחוו', אומר רש"י 'על בשורת הגאולה, וביאת הארץ, ובשורת הבנים שיהיו להם'. שואל ר' משה, הרי זה בן רשע, זו בשורה כל כך טובה צריכים להשתחוות עליה!...

אומר רבי משה על זמנו: באמריקה לפני שמונים שנה, כמעט ולא היו שומרי שבת... לא ישיבות, מי דיבר על זה בכלל... אפילו שבת מעט היו ששמרו! ופתאום הכל התחפך... יש היום באמריקה גם הרבה בני תורה גמורים. מה קרה פתאום? בגלל שהגיעו לשם ישיבות, וגדולי ישראל, אז זה השפיע!!! עצם המציאות שראו יקרא דאורייתא, ואור של תורה עשה את המהפך.

וכמו שראינו באיגרת של החזון איש... הרי כאשר יש לומדי תורה ויש ישיבות, זה משפיע!

(הרב מפוניבז' אמר, שהנס של הישיבה הוא, שבמחזור הראשון היו כשמונה בחורים יקים שלא ידעו חכמות... תפילה בזמן, סדר בזמן, מוסר בזמן, והכל ברציפות ללא בטלה. ממילא כל מי שבא אח"כ פשוט התבייש להיות אחרת... ככה יוצרים אוירה וככה בונים ישיבה! (סתם, זה זכויות לדורות!...))

אומר ר' משה, "ואמרתם זבח פסח" - אל תדבר עם הרשע, הרשע - הקהה את שיניו! כמו שכתוב בהגדה. אז למי תאמר?... **לעצמך!!! בא תתחיל להתלהב מהמצוה, ולשמוח, שהבן שלך הרשע יראה איך שאתה מתלהב ואיך כולם מקיימים את המצוות בכזו חדות קודש ובכזו שמחה, וממילא זה ישפיע עליו!...**

"ויקוד העם וישתחוו", על בשורת הבנים. למה, כי אחרי שיהיה מתן תורה, גם לזכות לבן רשע זה בשורה טובה. ולמה, כי התורה תשנה אותו... אני לא נבהל מזה... לאט לאט תראה איך שהתורה תשנה אותו! רק תן לו את החינוך הטוב והנכון בבית ובסביבה, ואז יכול המהפך.

באבות דרבי נתן (ב, ט) 'והעמידו תלמידים הרבה, שבית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם, וענין, ובן אבות (מיוחס), ועשיר, ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, **שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה, ויצאו מהם צדיקים, חסידים, וכשרים**.'

מהפושעים יצא הכל... חסידים צדיקים וכשרים. ממה?... מהתקרבות לתלמוד תורה.

אומר רבי משה פיינשטיין, אחרי שיש תורה - גם רשע זו בשורה טובה. תן לו טעם בלימוד, שיראה אותך בלימוד, לאט לאט הוא יקבל את הגישמאק והוא יתהפך!...

תלמידו של אדם גדול!...

ונשוב לפרק שירה, עם קצת יותר הבנה:

כתוב שהמלאך אמר לרבי ישעיה, 'בשביל שתלמידו של אדם גדול אתה, שלחוני מן השמים לזקק אליך'... מהו המושג 'תלמידו של אדם גדול'!...

והתשובה מינה וביה: הוא עצמו עדיין לא בגדר אדם גדול, אלא 'תלמידו' של אדם גדול. עצם המהות של תלמיד הוא משנה את המצב שלו... הוא קשור לאדם גדול. ברגע והוא דבוק לרב כזה - המצב שלו משתנה. וזה עצמו מה שגם ראינו בשירת הכלבים.

בספר 'חוט המשולש' [שזה ספר מוסמך] כתוב שהיה תלמיד של החתם סופר שנטה למות, והחתם"ס ביקש שכאשר יגיע קרוב לגסיסה - שיקרא לו.

קראו לו, הוא סגר את הדלת בעדו, וכמובן היו שם אנשים שהיטו אוזן... הם שמעו אותו אומר לתלמיד מה אתה רואה כעת?... והוא מספר לו שהוא כבר היה למעלה ופסקו שמגיע לי למות, אבל הסגור טוען שהיות ואני תלמיד של החתם סופר, אם אני אמות יהיה לחתם סופר צער גדול מזה, ולא מגיע לי כזה צער... ממילא צריכים להחזיר אותי לחיים.

אמר החתם"ס, נכון... יהיה לי מזה צער גדול! והוא חזר לתחייה! ופעם היתה לי קושיא: הרי לרבי עקיבא היו עשרים וארבע אלף תלמידים שנפטרו, וכי לא היה לו צער מזה?!... עשרים וארבע אלף תלמידים בפרק זמן כ"כ קצר... איך לא התחשבו ברבי עקיבא?...

אך התירוץ פשוט, הם אמנם היו איתו בישיבה, אבל הם לא היו 'תלמידים'... רבי עקיבא היה מיוחד במינו במידות! וכמו שמבואר בשאלות על הגמ' בחגיגה בפועל שעבד שלש שנים ואז הוא רצה לשוב לביתו, וביקש שוכרו מבעה"ב ואמר לו אין לי,

ואף שדות, כלים, כרים וכסתות - לא נתן לו כלום, והוא דן אותו לכף זכות - זה היה רבי עקיבא לפני שהוא למד תורה.

אך העשרים וארבע אלף - כתוב בקה"ר (פ"א) שעניינהם היתה צרה אחד בשני... אז אמנם הם איתו בישיבה, אך הם לא היו 'תלמידים' שדבקו במידות של רבם...

צריך לדעת: נמצאים פה בישיבה. אחד מהדברים הגדולים לו זכינו, זה שהישיבה היא ישיבתו של מרן רה"י, הרב שטיינמן זצ"ל. ורוחו חופפת על המקום. אבל צריך להיות 'תלמיד'.

הרביה שלנו ר' מאיר חדש זצ"ל אמר לנו, שכתוב סתירה בגמ' (ברכות ח, א), מחד - כתוב 'לעולם אל ידור אדם במקום רבו', ומאידך כתוב 'לעולם ידור אדם במקום רבו', לא קשיא, הא דכיף ליה והא דלא כיף ליה. אם הוא כפוף לרבו - אז ודאי, לעולם ידור במקום רבו. אך אם הוא לא כיף ליה ונמצא במקום שלו - זה סכנה!!!

הרה"י תיקן שחצי שעה קודם השקיעה לא עושים מלאכה! חמור מאד לעבור על התקנה הזו, וכ"ש כשמסתקרים יותר.

בהספד על מרן פוה"ד רבי נסים קרליץ זצ"ל, דיבר חתנו הגרמ"מ לובין שליט"א, וסיפר שרבי נסים אף פעם לא העיר לו הערה.

אך פעם אחת הוא העיר לו... היה נדמה לר' נסים שחתנו התפלל וקרא ק"ש לפי הגר"א, הוא הזדעזע... הוא לא האמין שיכול להיות אברך ירא שמים שלפי המגן אברהם הוא ביטל מצוות עשה דאורייתא!!! איך הוא לא רועד?... אמנם יש את שיטת הגר"א, אבל ר' נסים חרד... איך לא מפחדים... [אך לבסוף התברר שהתפלל בזמן במקום אחר].

צריכים להיות תלמיד. ואם לא, אל ידור במקום רבו. אומרים חז"ל.

ונסיים בדבר נורא:

החפץ חיים על התורה אומר, איך ייתכן שקמו נגד משה רבנו קרח ועדתו?... למה הגיע כזה עונש למשה רבינו?...

אומר הח"ח, כיון שאמר משה והן לא יאמינו לי, יקום מי שלא יאמין לך... הטלת ספק באמונה של כלל ישראל, אז יקום אחד כזה.

כל פעולה שבן אדם עושה - נשקלת. בין לטוב ובין למוטב. לפעמים נתקלים אח"כ בחיים בכל מיני דברים, ובן אדם שואל את עצמו, למה זה מגיע לי? מה עשיתי?...

אבל בשמים אין שכחה לפני כסא כבודך - שם זוכרים גם איך התנהגת בתור בחור צעיר - ואח"כ זה חוזר עליך...

תתחיל כבר מהיום לעשות את חשבון הנפש שלך, זה יפטור לך הרבה בעיות בחיים... ואדרבא ואם כך תמלא פינקס של דברים טובים, ויהיו לך חיים טובים, ותזכה להיות "אורח חיים למעלה למשכיל"!!!

לע"נ

הרה"ג ר' נחום

בן הרה"ג ר' יהושע לייב אולשוונג זצ"ל

נלב"ע ו' שבט תשע"ט

תנצב"ה

לרפואת

הגאון רבי דוד יוסף חיים בן אסתר (מלול)

לרפואה שלימה בקרוב

בתוך שאר חולי ישראל

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיג לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשי"ה"ק

המקנא הרי הוא ככופר בעיקר

היא מידה מוכרחת לקיום העולם ובלעדיה לא היה איש אוכל או שותה ומוקים את ביתו.

ובדברי רבינו יונה מבואר שהמשנה אינה עוסקת בעצם התאווה שהיא מידה טובה כאשר היא מוקדשת לחפצי שמים, אלא בכה"ג שהאדם אינו מסתפק במה שיש לו אלא רוצה להוסיף עוד ועוד על תאוות, שזוהי מידה מגונה המוציאה את האדם מן העולם וגורמת לו לאבד את כל עולמו, שכן כבר למדנו רבותינו שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומי שרדוף אחרי העולם להשיג יותר ממה שנצרך לו לא ימצא מנוח לעולם וישקע בכל חלאות העולם הזה.

ועל מידה זו הביא רבינו יונה את הפסוק במשלי (כ"א, כ"ה) "תאות עצל תמינתו", וגם כאן לא נתבאר לנו פשרו של דבר, מה השייכות בין מידת התאווה למידת העצללות, ומדוע בעל תאווה נקרא 'עצל', והרי לכאורה הן שתי מידות נפרדות שלא קרבו זה אל זה.

ועל המידה השלישית במשנה, מידת הכבוד, כתב רבינו יונה שגם היא מוציאה את האדם מן העולם, כי אין לו לאדם לחפש כבוד יותר מן המגיע לו אלא לעשות דברים לשם פועל, וכאשר הוא מקבל כבוד והכרה מבני אדם - הרי זו מידה גרועה שמאבדת את מה שיש לו.

ועל כך הביא רבינו יונה את מה שמצינו ביוסף שמת עשר שנים קודם אחיו 'מפני שהנהיג עצמו ברבנות' (ברכות נ"ה, א'), ומבואר שמה שהיתה לו שררה עליהם והם כיבדו אותו (ולחז"ל מ"ד בחז"ל בפרקי דר"א (פרק כ"ט) היינו מפני שאמרו לו עשרה פעמים 'עבדך אבינו' ולא מיחה בהם), היא מה שגרמה לו למות עשר שנים לפניהם, הרי שהכבוד מוציא את האדם מן העולם.

ושבו לא נתבאר לנו עומק הענין, מה גריעה כל כך בביקוש הכבוד שגורם לאדם לאבד את עולמו, הן אמנם שהוא מקבל מאחרים את מה שהוא לא זכאי לו, אך מדוע היא הנותנת לו לצאת מן העולם.

עוד יש להביא בנוגע לדברי המשנה את לשון הרמב"ם על אתר שכתב: "כי עם אלה המידות או אחת מהן - הפסד הדת בהכרח, ולא יושגו לא מעלות שכליות ולא מעלות מידות", ומתבאר לנו בלשון זו הפלגה חמורה עד מאוד על שלושת המידות של קנאה תאוה וכבוד, שמי שיש לו אותן לא ישיג "לא מעלות שכליות ולא מעלות מידות", ומובטח לו שיחיה כל חייו כקליפת השום שאין שום חפץ בה ולא יוכל לצמוח למאומה, והשאלה מתעוררת מאליה מאי כולי האי.

ויעניין עוד בברייתא בפ"ק דסוטה (ט, א'), וכע"ז במתני' ובכל הסוגיא (שם) דאמרינן: "סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלוה ממנה; שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נטלין הימנו", ושם בסוגיא מביאה הברייתא רשימה ארוכה של כאלו שהתנהגו בהם כך, החל מנחש הקדמוני ועד "קין, וקרח, ובלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי, ואבשלום, ואדוניוהו, ועוזיהו, והמון, שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נטלוה מהם".

ואף לגבי זה יש מקום להתחקות אחר שורש הענין ולהבין את היסוד השנוי לנו כאן, שמי שנותן עיניו במה שאינו ראוי לו - לא זו בלבד שאינו מקבל את מבוקשו, שהוא אכן דבר המובן בסברא, אלא גם מה שבידו ניטל ממנו, שהוא דבר שלא נתפרש, מדוע עיושו מגרע גם ממה שהיה לו עד הנה ואין הוא זכאי להחזיק עוד במה שכבר ניתן לו.

משלך יתנו לך:

וביאור כל הדברים נראה על פי יסוד אחד המבאר, שלא זו בלבד שהקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם ויש בהם חסרון של מידות, אלא שמי שלוקה במידות אלו הרי הוא כמין וכאפיקורס שהוציא את עצמו מן הכלל. אחד מהיסודות המוסדיים בטבע הבריאה הוא כפי שכבר חזרנו וביארנו כמה פעמים מדבריו של בן עזאי (יומא ל"ח, א'), ש'משלך יתנו לך', בשמן יקראוך ובמקומך ישיבוך, ואין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלוא נימא, והיינו, שפעמים רבות האדם חושב לעצמו, כביכול בורא העולם הוריד לבריאה שפע של הצלחה, ויש כאלו שהצליחו לתפוס יותר, ויש שהצליחו פחות...

כשהאדם מסתכל על השני ורואה כיצד הוא מצליח יותר ממנו, יכולה ליפול בליבו הרגשה שאומרת - למה הוא כן ואני לא?... אך הבה נעמיק ונתבונן, מאיפה מגיעה הרגשה כזו? לכאורה היא מגיעה מהנחה שאומרת שאם הוא קיבל - כנראה שמגיע לו, ואם מגיע לו - למה לא מגיע לי... הרי במה אני גרוע יותר ממנו? אין סיבה שהוא יקבל ואני לא...

בתחושה זו יש מעין אמירה שבה האדם מחליט לעצמו מה יהיה גורלו. הרי אני מנהל את העולם לעצמי, ואיזו סיבה תהיה שהעולם לא יתנהל כפי איך שאני חושב... ואם אני חושב שמגיע גם לי, למה שהעולם שלי ייראה אחרת?... כמו שהשכן שלי ילקח לעצמו כל מיני דברים, השיג את זה והשיג את זה, כך גם אני

"רבי אליעזר הקפדן אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" (ר', כ"א).

הקנאה התאוה והכבוד:

בלשון המשנה מבואר ששלושת המידות הרעות של קנאה תאוה וכבוד חמורים יותר מכל דבר אחר בכך ש'מוציאים את האדם מן העולם', ובדברי רבינו יונה מבואר שתרתי איתנייהו בהן, גם משום עונש וגם משום מציאות, שעצם המציאות מידות אלו בנפש האדם לא נותנות לו קיום עלי אדמות.

ראשית דבר פותח רבינו יונה במידת הקנאה, ומחלק וכותב שהקנאה מורכבת מכמה דרגות. יש דרגה גרועה מכל, שהאדם שונא את עצם הענין שאנשים הולכים בדרך טובה, ועליו נאמר 'שונא ה', משום שאין לך דבר חמור מזה, שהאדם אינו רוצה שהבריות יהלכו בדרכי שמים. אך מתחת זאת יש דרגה נוספת, שהאדם לכשעצמו היה רוצה ללכת בדרך אותם האנשים ולעשות את רצון בוראו, אך מכיון שהוא לא זכה לזאת - היה מעדיף שגם האחרים לא יהיו טובים, וכך הוא לא יהיה נחות דרגה מהם.

וכותב רבינו יונה, שבשלמא אם האדם לא היה מתקנא באחרים אלא רק רוצה להיות כמוהם - הרי זו 'קנאת סופרים' שהיא קנאה חיובית שמרבה חכמה, ועל ידי קנאה זו האדם יוסיף במלאכת שמים להיות גם הוא עובד ה', אך בשעה שמציקה לו עצם העובדה שהאחרים יותר טובים ממנו, והיה מעדיף שיהיו גרועים הימנו, הרי גם הוא נכלל בכלל 'שונאי ה' שיוצאים מן העולם.

וזאת משום מה, מפני שאם היה אותו אדם אוהב את מלך העולם, גם אם הוא עצמו לא היה זוכה לעובדו בלבב שלם - היה מעדיף שלכל הפחות אחרים יעבדו אותו, ובכך יתקיים רצונו. ואם בכל זאת הוא נוקט במידת סדום ש'גם לי וגם לך לא יהיה', מוכח שאין לו אהבה להש"ת, ולא אכפת לו שתתמעט חלילה עבודתו בעולם, ובלבד שלא יהיו אחרים שגדולים ממנו במעלתם.

משל למה הדבר דומה, לאב שיש לו כמה בנים, רובם של הבנים מכבדים אותו ומקיימים את דבריו, אך יש בן אחד מתקשה שלא מצליח לקיים את רצונו של אביו. אם אותו בן היה אוהב את האב, אמנם היתה מציקה לו העובדה שהוא לא מצליח ללכת בדרכו, אבל לפחות היתה נחה דעתו בזה שהאחים האחרים מקיימים את רצונו וגורמים לו נחת רוח. ואם בכל זאת צרה עיניו באחים האחרים, הרי בהכרח שלא אכפת לו מרצון האב, והעיקר שהוא לא יהיה הקטן שבכולם.

ובהמשך דבריו כותב רבינו יונה, שהסיבה שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם היא כפי שנאמר בפסוק (משלי י"ד, ל') "ורקב עצמות קנאה", ללמדך שהאדם שמתקנא באחרים נרקבים עצמותיו.

ונראה לכאורה כאמור ש'רקב העצמות' האמור כאן נוגע גם למציאות העולם וגם לעונש המועדת לעתיד לבוא. ביחס למציאות העולם אין צורך לבאר, שמי שכל ימיו מקנא באחרים ושואל את עצמו למה הוא לא כמוהם, חייו אינם חיים וכל ימיו ככעס ובמכאובים.

ניתן להסתובב במחלקות בבתי החולים ולשאול את הרופאים מי הם אלה שנוגעים במחלות לב, בלחץ דם ובשאר מרעין בישין, ואין ספק שכולם יענו פה אחד שמדובר באותם אלה שחיים חיים של קנאה, ומביטים תמיד על שטחיהם של האחרים (וכבר אמר מי שאמר, שהכי הרבה התקפי לב מצויים אצל סגני מנהלים... ואכן זוהי המציאות הגלויה לעין...). כי מי שכל חייו אינו מוצא סיפוק בעצמו ולא טוב לו במה שיש לו, מובטח לו שיחיה חיים שאין בהם מאומה, ותמיד תלוו אותו התחושה שהוא מסתובב כעגלה ריקה ורק הסובבים שלצידו נמצאים מעליו ויש להם יותר ממנו.

אם כן אין צורך להאריך מדוע הקנאה מרקיבה את עצמותיו של האדם כבר כאן בעולם הזה, וניתן לסובב בחוצות קריה ולראות כיצד אלו המתקנאים באחרים נשארים בלי מאומה כעצמות רקובות, כאיסתירא בלגינא שחלולה מתוכה.

אבל בעיקר הדבר מבואר שגם ביחס לעתיד לבוא, מי שחי חיים של קנאה נרקבים עצמותיו בקבר, וכמו שאמרו בגמ' בשבת (קנ"ב, ב') שכאשר ה'קפולאי' (החופרים) חפרו בקרקע מצאו את רב אחאי בר יאשיה וגופו שלם, בא רב נחמן ושאל אותו שהרי הגוף נרקב בקבר, והשיב לו רב אחאי "דכתיב ורקב עצמות קנאה, כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים", יעו"ש בכל פרטי המעשה.

אמנם זה לא נתבאר לנו כל צרכו מה השייכות בין מידת הקנאה לבין עצמותיו של האדם, ומדוע מי שמקנא באחרים בחייו נגרם לו שיתרקבו עצמותיו לאחר פטירתו.

והנה הדבר השני שהביאה המשנה הוא מידת התאוה, שגם היא מוציאה את האדם מן העולם, וכאן יש להבין מה גריעה כל כך מידת התאוה, והלא אדרבה

יכול לקחת לעצמי את מה שאני חושב שאני יכול לקחת... אבל האדם לא חלי ולא מרגיש שיש בורא לעולם שהוא מנהל את הבריאה, והוא הקובע היחיד מטעמים הכמוסים עמו מה יקבל כל אחד, זאת ולא אחרת, ואין בכלל הו"א שתערער ותסיק מסקנות למה אמור להיות להפך.

ומה באמת הסיבה שאחד מקבל יותר והשני פחות? על זה נאמר בהדי כבשי דרחמנא למה ליך, לכל אחד יש תפקיד שונה בבריאה שנקצב לו מרגע לידתו, וכל תפקידו הוא למלא התפקיד בשלימות על פי הכלים שניתנו לו ולא לאף אחד אחר, אחד קיבל כלים כאלו והשני קיבל כלים אחרים, ואם יבוא מי ויפקפק למה אין לו כלים שונים הרי הוא כופר בעיקר הנהגת הבורא את עולמו.

הלא הדבר מוכרח שלכל אחד יהיה תפקיד שונה על אדמות, לא ראי זה כראי זה, והעולם מורכב מהמוני משבצות שונות, שכאשר מרכיבים את כולם יחדיו מושלם הפאזל הגדול שכל חלקיק בו נותן השלמה אחרת לתמונה המלאה.

אם האדם יבין שהוא לא המחליט מה יהיה איתו ומה הוא יקבל, אלא הכל מסור בידי תורתו שליחות בלבד מה לעשות עם מה שניתן לו, לא תהיה לו שום יכולת לקנא במישהו ולחשוב למה יש לו כוחות אחרים. אין הכי נמי, השני קיבל יותר ממך, אבל הכל בגלל שזהו התפקיד שלו, ועצם המטרה שלך היא לעבוד עם פחות. אם יהיה לך את הכלים שלו - זה לא יהיה טוב בעבורך, כי התפקיד שלך הוא אחר, ועבורך נקבעו דברים אחרים...

זוהי החומרה הגדולה במידת הקנאה שמוציאה את האדם מן העולם, כי אין כאן רק הרס הנפש שאינה שמחה במה שיש לה, אלא יש כאן חסרון מאין כמותו באמונה - כביכול הכוחות שניתנו לי אינם טובים לי, והדרך היחידה שיכולה להיות טובה לי היא כמו השני... במקום לילך בתבנית האומן שעשאו, האדם פוזל הנה והנה בשדות זרים, ולא מאמין שמשמים נתנו לו בדיוק את המידה שאותה הוא צריך.

ועל כך אומר הכתוב 'רקב עצמות קנאה', ללמדך שחסרון הקנאה עוקר את עיקר צורת האדם, דהנה כבר מבואר במתני' פ"ו מעדויות שה'עצמות' הם בנין האדם וצורתו, וממילא אם האדם נכשל במשך ימי חייו במידת הקנאה ולא הבין שהוא נברא בדיוק בצורה שבה הוא היה צריך להראות - אף לאחר מיתה הוא אינו יכול להחזיק מעמד ולהשאר בצורתו שאותה ברא האלוקים.

וכן הוא הדין לענין מידת התאוה, שכן כאמור לא מדובר על אדם המתאווה לדברים שהוא זקוק להם אלא למי שמתאווה להשיג דברים מעבר למידתו, וכל תאוה זו מגיעה מחוסר הבנה שבורא העולם הקצב לו בדיוק את הדברים אליהם הוא זקוק, וכל דבר אחר רק יזיק לו ולא יועיל לו מאומה.

וכבר הבאנו בענין זה את דברי האבן עזרא לענין לא תחמוד שהקשה כיצד ניתן לצוות על האדם לשלוט בתאוה ליבו, וביאר האבן עזרא, שאם האדם יבין שמה שנמצא אצל השני לא מגיע לו מעיקרה - מלכתחילה לא תעלה בו החמדה להשיג את גבולו, וכשם שכפרי לא יחמוד לעולם את בת המלך מחמת שהוא ידע שהרי זה מופקע מכל וכל, ואין שום צד בעולם שהוא ישיג אותה אי פעם, כך אם האדם ישיב אל ליבו שמה שלא ניתן לו מופקע ממנו כל עיקר - לא תהיה לו שום תאוה מלכתחילה לקבל את ממונו של השני.

ועל כך הבירא רבינו יונה את הפסוק 'תאות עצל תמיתנו', וללמדנו הוא בא דבר עמוק מכוחות הנפש, שהסיבה המרכזית שמובילה את האדם להתעצל ולא לעשות מאומה, היא הפטור שבו הוא פוטר את עצמו - הרי ממילא אין לי כוחות כמו פלוני וכשרונות כמו אלמוני, ומה אני אשיג אם כבר אקום ואתאמן. ועל זה מחדש הפסוק שהכל נובע ממקום אחד: תאוה שיסודה הוא על גבול הכפירה, שהאדם רוצה דוקא את הכוחות שיש לאחרים, ולא מבין שעליו לעבוד דוקא עם הכוחות שלו ועם אותן חולשות שלא נותנות לו להשיג את מה שמשגיגים האחרים.

ובזה אני מגיעים אף למידה השלישית היא מידת הכבוד, שהאדם חפץ להשיג את הכבוד המזוימה ולקבל הערכה על מה שאין לו, שבה פשוט וברור שהכל מגיע ממקום אחד: חוסר הערכה עצמית, שהאדם אינו מבין שהצורה שבה הוא נברא היא הצורה המרוממת והגדולה ביותר שמי ידמה לה ומי ישווה לה.

כל אדם נברא בצלם אלוהים, בדמותו ובתבניתו של מקום, ועליו להכיר עד כמה הוא מרומם מצד עצמו בלי קשר לאף אחד אחר על אדמות. אם הוא ינסה להשיג כבוד יותר ממה שמגיע לו, או את אותו יחס שמקבל ההוא שלצידו, בזה הוא מגלה שהוא לא מעריך את עצם עצמותו שניתנה לו, אלא חושב שהוא יהיה מוכבד דוקא אם יהיה כמו פלוני, או דוקא אם יתייחסו אליו בצורה אלמונית... ואם כן אף זה נובע מאותו מקום, חוסר אמונה בצורה שבה ברא אותו בורא כל עולמים, שהיא הצורה המדויקת, הנכונה והטובה ביותר עבורו.

וכפי שאמרנו, הרי זה כמו שהאדם יכנס לבית החולים, יראה תרופות נוצצות ואדומות ויחמוד אותם לעצמו.... שוטה שבעולם, גם אם כלפי חוץ הדבר נראה טוב, הוא לא טוב עבורו. והמצב הטוב ביותר עבורך הוא להיות דוקא בלי אותם כדורים נוצצים.... אם שמו אותך בפניה שלך, בלי אותו רעש של פלוני או צלצולים של אלמוני, בעל כרחך שזה הוא הדבר שטוב בשבילך, ואין יותר מכך ולו כמלוא אצבע קטנה...

עונשו של אדם כזה שאינו מבין מה טוב עבורו הוא, שלא זו בלבד שלא יתנו לו את מה שיקבש להשיג יותר, אלא שאף את שלו יקחו ממנו. וכל כך למה, מפני שאותו אדם אינו מאמין אף בחלק שלו - שהוא הדבר שטוב לו, ואם אינו מאמין - מפני מה זה מגיע לו?

הוי אומר, שכאשר האדם רוצה להשיג את החלק של השני, שתיים רעות הוא עושה בזה: האחת - שחושב שהחלק של השני שייך לו, והשנית - שאינו מבין

שהחלק שלו הוא הטוב בשבילו, ועל ידי חלק זה הוא יכול להשיג את כל הטוב שבעולם. ואם אינו מבין דבר פשוט שכזה, שבורא העולם הכין לו בחלקו בדיוק את מה שהוא צריך, סופו יהיה שאף את שלו יטלו ממנו.

ושמא מכאן נוכל להבין את החומרה הגדולה שמבוארת במשנתנו, שהקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, כיון שעל ידי מידות אלו נמצא שהאדם כופר בעיקר הצורה שעשאו בה האלוקים, ועל כך כתב הרמב"ם את לשונו הנוראה "כי עם אלה המידות או אחת מהן - הפסד הדת בהכרח, ולא יושגו לא מעלות שכליות ולא מעלות מידות".

היסוד המרכזי בחיי האדם המאמין הוא שהוא חי כאן בעולם בדיוק בצורה שבה הוא היה צריך להיות, ויש מעליו מלך שקבע מה יהיה איתו, ומה היא הצורה שבה יעבוד אותו, ואם האדם אינו חי באמונה שכזו - יעוין בילקוט בירמיהו (רמז רפ"ד) שכתב: "כמה מתנות טובות נתנו בעולם, חכמה וגבורה ועושר, זכה אדם לאחת מהם נטל חמדת כל העולם, אימתי בזמן שהן באות מן הקב"ה ובאות מן התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום", ושם המשיך וכתב, שכל מי שלא היתה מתנתו מן השמים - נאבד מן העולם, בהיות שלא הבין כיצד עליו להשתמש במתנה שניתנה לו.

הכל בנויה עליון:

נמצא לפנינו יתד בל תמוט שעומדת על אחת, צדיק באמונתו יחיה, שכדי להיות חיים מאושרים ותקינים יש לשים לב להתבוננות הפשוטה שלכל אחד ואחד ניתן חלק משמים שישמש אותו, והוא חלק מכל עמלו ולא זולת, אין מה להציץ החוצה ואין מה להתאווה לרשות לא לו, אלא רק 'בשמן יקראון ומשלך יתנו לך' - ואף אחד אינו לוקח שום דבר על חשבוןך.

הדרך להגיע לאמונה זו היא על ידי האמונה הכללית הנוטעה בלב כל איש ישראל - שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, כל דבר ודבר בבריאה קצוב מנוי ומדוד מששת ימי בראשית בגזירתו ית', ואין שום טבע ומנהג של עולם בידי בשר ודם שיכול להעלות או להוריד, להפחית או להותיר, כי אם מה שקצב הבורא איש לפי אכלו, כל בריה ובריה כדי מחסורה אשר יחסר לה.

בזמנו של מרן החזון איש היתה תקופה שבה נפלו מטוסים באמצע תעופתם, והאימה והפחד שררו בלבבות רבים לעלות על טיסות למרחקים. יהודי שהוצרך לרדת לחוץ לארץ, חילה את פני מרן החזון"א ואמר לו שאינו מעז לעלות על מטוס, אולי המטוס יפול... השיב לו החזון איש: 'מטוסים לא נופלים, אנשים נופלים'...

ופירושו של דבר הוא כפשוטו, שאין שום דבר שמתרחש בבריאה לאף אדם אלא אם כן נגזר עליו מלמעלה שזה מה שמגיע לו, אם מגיע לו בדרך זו ואם מגיע לו בדרך אחרת, וממילא אין מה לחשוש שאם גם אני אהיה על המטוס אף אני אפול, כי המטוס לא נופל אלא משום שנגזר על כל נוסעי המטוס שיפלו, ולא משנה היכן יהיו. וכעין המשפט הנודע שאמר האור שמח - 'לכל כדור יש כתובת'.

כאשר האדם יחיה מתוך הכרה זו, ששום דבר אינו מגיע אליו אלא אם כן נגזר משמים שכך יגיע אליו, לא יהיה לו בית מיוחד משום דבר שבעולם, ואף פעם לא ירצה לזאת מחוץ למחיצתו. יהיה טוב לו במה שיש לו, וחיי יתנהלו על מי מנוחות, בלי שום דבר שיפריע לו 'אולי אמור להיות אחרת'.

ידועים דברי מרן בעל האבי עזרי בהקדמותו שהעיר על לשון הפסוק בפרשת וילך (דברים ל"א, י"ז) "ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה", מדוע בתחילת הפסוק מוזכר גם 'רעות' וגם 'צרות', ואילו בסוף הפסוק נאמר רק 'רעות', וביאר האבי עזרי 'רעות' הכוונה לרעות עצמן, ואילו 'צרות' הכוונה למועקת הנפש שמגיעה בעקבות הרעות, ועל כן אומר הפסוק שכאשר האדם מבין 'הלא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה' - שוב אין לו את מועקת הנפש שמטרידה אותו אלא רק את הרעה עצמה, כי הוא יודע ומאמין שהחסורים שלו חייבים שיהיו טוב לו באחריותו.

כל הסיבה שיש לאדם טרדות, מכאובים וקצת איש מרעוהו, היא מחסרון האמונה שאת הכל עשה יפה בעיתו, והיה אם ישיכיל להחדיר לעצמו שהכל מתת אלוהים היא לא יהיה לו שום צער ושום עגמת נפש, ויוכל להיות חיים רגועים ושמחים בטוב ובנעימים.

וכבר הבאנו בעבר את המעשה בשניים מרועי החסידות שישבו ודנו מה היה אילו מסר הקב"ה את הנהגת העולם בידיהם, האחד אמר שהיה משנה פה ומתקן שם וכו', ואילו משנהו השיב שלא היה משנה מאומה, אלא היה מוסר את העולם בחזרה לקב"ה ואומר לו שאין יותר טוב מהצורה המדויקת שבה תיקן את עולמו לפרטי פרטים, ולא יתכן אי פעם לעשות מותקן יותר.

לעיתים באמת רואים דברים שאינם תואמים את המושכל הגס, למה פלוני זכאי ליותר מאלמוני ולמה פלמוני קיבל פחות מהשלישי, אבל כל זה מהווה קושיא רק כאשר האדם חושב שהוא יכול לנסות להבין, אבל כאשר האדם קולט שבלאו הכי הוא אינו מבין מאומה בהנהגת העולם ולא כמחשבותי מחשבותיכם, לא קשה לו ולא כלום, אלא יודע הוא נאמנה שמפי עליון לא תצא הרעות. וכי יש בידינו את היכולת להבין מדוע הבננה יותר ארוכה מהתפוח, או מדוע התפוח אינו כפוף כמו הבננה?... מה אנחנו כבר כן מבינים בדרכי הנהגת הבריאה, שנוכל להעמיק ולחשוב מדוע כך ולא אחרת?...

ובהבנה זו תלוי המפתח לחיות חיים מאושרים מלאי אהבה ורעות וחסרי קנאה ותחרות, כשהאדם מבין שמה שיש לו הוא הטוב ביותר על אדמות ואין שום קשר בינו לבין ההוא שלצידו, וכך הוא אינו עסוק כל הזמן במדידות אי זה מהם יכשר ואין עינו צרה בשל חברו, טוב לו במה שיש לו ואיזהו עשיר השמח בחלקו.

דרך חיים

שיחת מורינו ראש הישיבה
הגאון רבי חיים מרדכי אוזבנדר שליט"א
ישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה

"כי נר מצוה ותורה
אור ודרך חיים
תוכחות מוסר"
(משלי ו, כג)

פרשת
בשלח
תשפ"ג

קניית קנין רוחני רק ע"י עמל

הדרך לאהבת ה' ע"י התבוננות בבריאה רק למי שיש עיניים לכך

שמעתי פעם שיחה מר' מרדכי גיפטר זכרנו לברכה, הוא חזר על ווארט מר' מרדכי פורגמנסקי זכר צדיק וקדוש לברכה. כתוב ברמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"ב), על המצוה של אהבת ה', "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע ה' הגדול וכו', כמו שאמר דוד כי אראה שמך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו".

ונשאלת השאלה, הרי כולנו יודעים שאנשי המדע חכמי אומות העולם, ורח"ל גם מזרע ישראל, עוסקים הרבה יותר מאיתנו במעשיו וברואיו הנפלאים, והם לא אוהבים בכלום, לא באלף-בית של אמונה ולא באלף-בית של אהבת ה', [היו כאלו שכן, אבל הרבה מאוד לא]. הוא ציטט משפט שאמר שליח של רוסיה שטס לירח, "הייתי על הירח ולא ראיתי שם שום בורא עולם", כך אמר הרשע מרושע האפיקורס כשחזר משם, ואיך יתכן כזה דבר?

אמר ר' מרדכי פורגמנסקי, יכולים להראות לאדם את הציוורים הכי יפים בעולם שעולים מליניונים ומליארדים, אבל אם המשקפיים שלו מלוכלכות הוא לא יראה כלום, אם העיניים לא בסדר אז לא רואים כלום.

הוא הוסיף, ברמב"ם בספר המצוות כתוב לשון אחרת, "לפי שנאמר ואהבת את ה' אלוךיך איני יודע כיצד אוהב את המקום, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", וזה נראה סתירה, אלא, ודאי שאוהבים מלראות את הבריה, אבל כדי שיהיו לך עיניים לזה קודם כל צריך והיו הדברים האלה על לבבך.

הבריה כולה צועקת אנכי ה' אלוךיך, כשלומדים בחוה"ל שער הבחינה אפשר פשוט לצאת מהכלים מלראות את הבורא עולם נגד העיניים, הוא מפרט כמה ניסים גלויים ממש אנחנו רואים כל רגע ורגע, דיברנו בשבוע שעבר איך שהרב שך היה מתרגש מהידיים, החוה"ל מדבר על כל הבריה, איך שזורעים גרגיר וצומח מזה כפול כמה אלפים וכו', אם רק היו לאדם עיניים לא מלוכלכות הוא היה רואה בורא עולם בכל פינה ופינה.

שמעתי פעם ווארט יקר מאוד בשם ר' מרדכי פורגמנסקי, כתוב במדרש (שה"ש רבה ז, יד), שצלמו של נבוכדנאצר עמד וצעק אנכי ה' אלוךיך, היה חורבן נורא, עומד עבודה זרה ועל ידי מעשה כשפים של טומאה הוא צועק אנכי ה' אלוךיך, אמר ר' מרדכי, אתם יודעים מה כתוב כאן? כתוב כאן שכל הבריה אומרת אנכי ה' אלוךיך, ואפילו עבודה זרה!

אנחנו נמצאים בפרשיות של יציאת מצרים, היינו צריכים להיות אחרת, ידוע איך שהחפץ חיים היה לומד את הפרשיות האלו כאילו שהוא נמצא שם, כשהיה חוזר על מכת שחין הוא היה פורץ בצחוק מלראות איך המצריים היו מגרדים אחד את השני. מה שצריך לצאת מאמונה באופן טבעי זה "מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע ה' הגדול".

אנחנו חיים בניסים נסתרים כל יום, מי שאמר לשמן וידליק" (תענית כה, א), כשרבי חנינא בן דוסא ראה את השמן דולק הוא לא ראה שמן אלא הוא ראה בורא עולם, הוא ראה שאין שום נפקא מינה בין שמן לחומץ, אז למה אצלו זה כך ואצלנו זה לא כך, בגלל שאין לנו עיניים לראות.

לימוד מדור המדבר

אנחנו נמצאים בפרשיות של יציאת מצרים, שבוע שעבר דיברנו קצת על דברי הרמב"ן בסוף פר' בא, "מן הניסים הגלויים אדם מודה בניסים הנסתרים", הקב"ה עשה מופתים ועל ידם מודיע כי אני ה' בקרב הארץ, ושהוא יכול ומשגיח, "ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו".

כתוב כאן ברמב"ן, שזה דבר פשוט שאם היינו רואים כל כמה שנים עשר מכות וקריעת ים סוף וכו' אז לא היו לנו נסיונות, אלא הכל היה ברור וידוע, והיינו כולנו מאמינים במדרגה העליונה.

זה דבר פלא, הרי כמה וכמה פעמים בתוך הפרשיות האלו עצמן כתוב לא כך, בסוף פרשת בשלח (שמות יד, י), "ופרעה הקריב וכו', ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר", זה פסוק שאלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו, יהודים עומדים פחות משבוע אחרי מכת בכורות, שהיתה שם גילוי שכינה כמו שאנחנו אומרים בליל הסדר "ובמורא גדול זה גילוי שכינה", ולאחר שנה שלמה של מכות שהתורה מעידה "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", ויכול להיות שיגידו "חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותינו במדבר".

והרמב"ן שם אומר, שהיו כמה כיתות בכלל ישראל, "והאחת מכחשת בנביאו ואינה מודה בישועה הנעשית להם ויאמרו כי טוב להם שלא הצילים, ועל זאת כתוב וימרו על ים בים סוף", עומדים לפני קריעת ים סוף וכמה ימים אחרי מכת בכורות ואוהבים בכלום, זה מבהיל כל רעיון.

זה דבר שחוזר על עצמו הרבה פעמים, "אשר ניסוני אבותיכם וכו', ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי", מי צריך ניסים יותר מדור המדבר שחיו כל יום בגילוי שכינה, שזכו לראות מעמד הר סיני "וגם בך יאמינו לעולם".

"וישמע יתרו" (שמות יח, א) "מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף" (רש"י), כל העולם כולו שומע את זה, אילי מואב ויושבי כנען כולם יודעים מזה, ומתוך כל העולם היחיד שעשה עם זה משהו למעשה והחליט להתגייר ולקבל תורה היה יתרו, וכך זה גם אצל עמלק, חז"ל מדגישים את זה על הפסוק (במדבר כד, כ) "ראשית גויים עמלק", שהוא בא להלחם מיד אחרי ניסים כאלו.

אפשר לראות גילוי שכינה ולהשאר רחוק ח"ו

ודאי שיש בדברים האלו עניינים גבוהים, אבל יש חלק שנוגע גם לנו, ואנחנו חייבים ללמוד את זה למעשה. רבותינו לימדונו כך, אדם יכול לראות את כל הגילוי שכינה, ויכול לראות את הדברים הכי גדולים מול העיניים, אבל אם הוא לא יגע ועמל, אם הוא לא זיכך את עצמו, אז שום דבר לא יעזור.

שמעתי בצעירותי ווארט בשם הקוצקער רב'ה, כתוב בפסוק (שמות כ, יח), "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק", "וירא העם", מ'האט געזען [הם ראו], "וינועו", מ'האט גשאקלט [הם הזדעזעו], "ויעמדו מרחוק", הם נשארו איפה שהם היו, אפשר לראות ולהזדעזע ולהשאר רחוק. וזה דבר נוקב ויורד ונוגע לנו מאוד.

לזיווג הגון
עטל תהילה בת תליה תפאחה תחי

לע"ג מנשה בן יעקב ז"ל
נלב"ע ח"י שבט תשנ"א
תנצב"ה.

להצלחה ולזש"ק
דוד מנחם בן עדי רבקה ד"ר

זה דבר נוקב ויורד, אדם לא יכול להסתמך על שום דבר, אפילו לא על הגילויים הכי גדולים, עמלק ראה את הגילויים ואעפ"כ "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל", אדם יכול לעמוד כמה ימים אחרי יציאתו ולומר "טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר", זה מילים שלא ניתן לעלות על הדעת. יש פסוק בנחמיה (ט, כ), "ומנן לא מנעת מפיהם", וכתוב ברש"י ביחזקאל (טז, ט), שבחטא העגל כלל ישראל לקחו את המן ועשו ממנו קרבן לעגל, וכל העובר משתומם על החוצפה כלפי שמיא, "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", ולוקחים את זה ועושים נגד רצונו יתברך.

מברכים בכל יום פוקח עיורים וכו', האם עושים עם האיברים רצונו ית', האם משתמשים עם כח הדיבור בשביל עשיית רצונו או חלילה עושים עם זה דברים נגד רצונו, אין שום נפק"מ בין זה לבין לקחת מן ולהקריב אותו לע"ז.

יש מלחמת היצר וחילותיו, אדם יכול לראות כל דבר, אבל "ויעמדו מרחוק", שנדע, אין שום דבר בלי עמלובלי גיעה, אדם שילמד הרבה תורה כמו שצריך מתוך יראה וקדושה ויתפלל כמו שצריך, הוא יראה בורא עולם בכל דבר.

רבותינו אמרו שתפילה זה הספר מוסר הגדול ביותר, אם אדם רוצה להגיע לאמונה בו יתברך, אם הוא מתפלל כמו שצריך, הוא מדבר אליו יתברך ומבין שהוא צריך אותו בשביל דעת ובשביל תשובה ובשביל כל דבר ודבר, אם כך, הוא יתרומם, ויהיו לו עיניים, ואז יראה בורא עולם בכל דבר.

יש פסוקים מלאים בזה, "הכרתי גויים נשמו פינותם וכו'", אמרתי אך תיראי אותי תיקחי מוסר" (צפניה ג, ו-ז), כשהח"ח שמע שיש מלחמה בקצה העולם הוא נחרד מזה, הוא לקח מזה מוסר. כשהמשיח ר' חצק"ל החליק מדריגה אחת, ספונטנית יצא לו מהפה "משפט", כי אין דבר שזה לא בורא עולם.

אבל מה אנשי הרחוב עושים כששומעים מלחמה, הם מתעניינים אך ומתי וכמה זמן וכמה כלי נשק וכו' כל השטויות האלו, אבל, הרי "המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו", למה, בשביל מה הקב"ה מזעזע עולם, "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו", כל הבריאה כולה אמורה להגיד לנו שאנכי ה' אלוהיך.

אבל אדם יכול להיות מטומטם, הוא יחיה שנים רבות ויראה את כל הדברים שהקב"ה שולח לו, כל מיני ידיעות של "למען תדע כי אני ה'" ויכול להשאר באותו מקום, זה נורא נוראות, אדם יכול להתבגר ולעבור עשרות שנים ולהשאר בכלום.

הדרך להגיע לכך ע"י עמל ויגיעה

בלי יגיעה ועמל נשארים אותו דבר, אם לומדים טוב תוס' אז מקבלים עיניים לראות ואזניים לשמוע, "תורת ה' תמימה וכו' מחכימת פתי וכו' מאירת עיניים", זה נותן ששומעים את מה שצריך לשמוע, ורואים ומבינים את מה שצריך, אבל חלילה אם אדם ישאר בלי עבודה, הוא יכול לראות מול העיניים שלו גילוי שכינה וזה לא משנה לו. צריך ללמוד מוסר רק בשביל זה, כדי שיהיה לנו עיניים לראות דבר כמו שהוא באמת, האם אדם רוצה להשאר מטומטם, להשאר כמו עמלק, או שרוצה להשתנות, משהו קצת, לפתוח שיהיה לנו לב כמו שצריך.

הבריסקער רב פעם טייל עם מישהו וראה מרחוק התקהלות, ושאל מה קורה שם, אז המלוה ענה לו "עפעס א לווה" [איזו שהיא לווה], אמר לו הבריסקער רב, "כשהייתי ילד בערך בגיל ארבע האבא הושיב אותי על הברכיים ולימד אותי מה קורה לאדם בשעת פטירתו ולאחר פטירתו, ומאז [הוא כבר היה בגיל שבעים], כשאני שומע על הלווה של יהודי אני אויס מענטש [לא אדם] עד כמה ימים, ואתה אומר לי עפעס א לווה!?"

שני אנשים ראו את אותו דבר, אבל הבריסקער רב ראה פה שיש דין ויש דיין, "סוף אדם למיתה וסוף בהמה לשחיטה ואשרי מי שגדול בתורה ועמלו בתורה ויצא בשם טוב". אדם יכול לראות לווה ולהיות עסוק בתוך הלווה בכל מיני דברים של הבלי העולם הזה, אם זה ענייני כבוד וכדו', את מי כיבדו ואיך כתבו וכו', זה הרי לא להאמין, עומדים על פתחה של גיהנום, ויכול להיות שאדם יראה את זה ויאחז איפה שהוא אוחז, זה נורא נוראות,

קשה לפרט, אדם שכבר קצת מבוגר ראה איך היחס של אנשים בעלי דעת לכל דבר, ואיך היחס של אחרים.

"היאך היא אהבתו", האדם שלמד תורה, זה כולל מוסר וכולל דברי אגדה, "למוד אגדה שמתוך כך אתה יודע מי שאמר והיה העולם" (ספרי עקב מט), מתפלל כמו שצריך מתי שצריך ואיפה שצריך, ומברך ברכה כמו שצריך.

ר' ירוחם אמר, שאם אדם היה מברך אשר יצר כמו שצריך, והיה יודע כמה ניסים כרוכים בכל פעם שנצרך לנקבו, היה שולח מברך הביתה ואומר שהניתוח עבר בשלום, "ומפליא לעשות". אנחנו רואים לנגד עינינו, אדם גדול, אדם שהוא לא קטן, אדם שהוא לא מגושם, לא שרוי "שבתך בתוך מרמה", אם הוא יותר גבוה מזה, אז הוא רואה כל דבר כמו שצריך.

החילוק בין יושבי ביהמ"ד ליושבי קרנות בכל דבר

"ששמת חלקי מיושבי ביהמ"ד ולא שמת חלקי מיושבי קרנות" כולל כל פרט מהחיים, גם בעסקי העוה"ז, איך להתייחס נכון לכל דבר, המשגיח רואה שהוא מתחלק ממדריגה אז מיד הוא אומר משפט, זה בורא עולם, כי כך האמת "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה", אבל אנשים אחרים רואים שמשוה לא טוב במדריגה אז צריך לתקן אותה...

"רשע בכך אתה עוסק" (סנהדרין קז, ב), וכך בחז"ל הרבה פעמים, שני אנשים ראו ושמעו את אותו דבר, ואחד יצא לו כך והשני יצא לו אחרת לגמרי.

מספרים שהיה בזמנו של הח"ח איזה גביר מאמריקה ששמע עליו, ונסע נסיעה מיוחדת לפולין כדי לראות אותו, הוא נכנס לבית של החפץ חיים, שהיה בית הכי דל ועלוב שרק ניתן להעלות על הדעת, וראה את הח"ח יושב שם ולומד, הח"ח לא לבש מלבושי כבוד ולא מלבושי רבנים אלא מלבושים הכי פשוטים ששייך, אבל הוא תיאר לעצמו שרב גדול זה מסתמא כולל הרבה פאר והדר ומשמישים וכו' והוא ראה יהודי זקן יושב ולומד, אז הוא שאל מישהו איפה החפץ חיים, וענו לו שזה החפץ חיים, אז הוא אמר, וכי בשביל זה באתי לכאן? והוא הסתובב ויצא.

אדם שהיו לו עיניים, כשראה את הח"ח יכל להתעלף, אנשים גדולי עולם קיבלו רק מלראות אותו ממרחק, כשר' ירוחם הספיד אותו הוא אמר כך, הרי בשנים האחרונות הח"ח כבר לא תיפקד כל כך, ויש כאן בישיבה כאלו שזכו לשמוע אותו ויש כאלו שלא זכו לשמוע אבל זכו לראות אותו, צריך לדעת, לראות את הח"ח זה קנין רוחני. ויכול לבוא יהודי ששילם אלפי דולרים להגיע מקצה העולם, והוא לא ראה ולא קנה כלום, נשאר ריק כיום הולדו.

למדתי תורה ונתרוממתי

נזכור את זה, הנפק"מ בין לומדי תורה כמו שצריך, עובדי ה' באמת, הם יראו את מה שצריך בכל פרט בחיים, "למדתי תורה ונתרוממתי" (רש"י פסחים סח, ב), ננצל את זה, אנחנו לא רוצים להיות כאלו ששישה ימים אחרי מכת בכורות נוכל לומר "המבלי אין קברים במצרים", לא רוצים להיות כאלו שיכולים לשמוע קריעת ים סוף ולמחרת להיות "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל", וכל כיוצא בזה, אנשים שמעו ניסים ונפלאות ונשארו בקטנותם ובשפלותם, במקרה הטוב נשארו עם עוד מעשה... הם יספרו לך מופת שהם שמעו אבל ישארו עם אותה חתיכת קוגעל שהיו קודם.

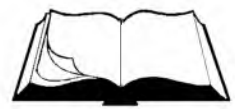
אנחנו רוצים להיות אחרת, שכל דבר ישפיע עלינו להיות יותר מרוממים, לא להיות מיושבי קרנות, לא להיות אדם שמישימים עצמם כבהמה, "אדם ביקר ולא יבין" חלילה, רוצים להיות כאלו שבשעה שיתבונן במעשיו וברואי הנפלאים "מיד הוא אוהב", זה אוטומטי, שכשרואים בריאה מיד מגיעים לאהבת ה' שזו המעלה העליונה אין מעלה למעלה ממנה.

סיפרתי בשבוע שעבר שכשהרב שך היה חוזר מהים הוא היה מרוגש כולו, כשהוא ישב על שפת הים היה יוצא מהתרגשות ומוזיל דמעות, הוא אמר "אני רוצה לזרוק את עצמי לים בשביל בורא עולם", נו, כמה יהודים עומדים על שפת הים כל יום ושקועים שם בהבלי העולם הזה.

הקב"ה ישים חלקינו בין אלו שיש להם עיניים לראות ואזניים לשמוע, שנוכל להתרומם, שנזכור, "למדתי תורה ונתרוממתי", שהקב"ה יעזרנו, יפתח ליבנו בתורתו וישם בליבנו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 490

שבת שירה, ט"ו בשבט, הלכות ברכות

שבט תשפ"ג

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' קל"א): "ונוהגים האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות". ועי' "כף החיים" סי' קל"א ס"ק צ"ז שכן יש נוהגין בספרד, ויש שעושין לימוד באותו לילה, שלומדים משנה או זוהר המדבר בענין אותו הפרי ואח"כ מברכים עליו, ויש ספר מסודר בנושא הנקרא "פרי עץ הדר", עי' שם.

◀ יש הנוהגים לאכול ט"ו מיני פירות (ספר "מועד לכל חי" סי' ל'), ויש הנוהגים לומר אחד מט"ו פרקי "שיר המעלות" בין פרי לפרי ("דרכי יוסף צבי", ו"מועד לכל חי" שם).

◀ וי"א שהמנהג לאכול הרבה מיני פירות הוא עפ"י הירושלמי (סוף קידושין): "ר' חזקיה ר' כהן בשם רב, עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל. ר' אליעזר חשש להדא שמועתא ומצמיח ליה פריטין (מאסף פרוטות שיהיו מצויין לו לקנות) ואכיל בהון מכל מילה (מכל מין) חדא בשתא" ואפשר בגלל זה קבעו לאכול כל מיני פירות בט"ו בשבט. ועי' "פני משה" שמפרש משום ש"אינו נותן לבו לחזור אחריהם לברך להודות השם ב"ה שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם, וכמו שאינו נחשב בעיניו טובתו יתעלה ב"ה" עכ"ל.

◀ בתשנ"ב (סי' ש"כ) כתוב פשט בירושלמי שר' אליעזר היה מצמצם בהוצאותיו כדי לאכול מכל המינים של שנה כדי להרבות בברכות לד'.

פירות שביעית

◀ יש סוברים שבאכילת פירות שביעית מקיימים מצות עשה שנאמר: "לֹאֲכַלְהָ" (רמב"ן סה"מ מע"ג, כן הבינו במגילת אסתר שם, ומהרי"ט אלגאי ה' חלה ס"ק ב'), וע"ע ספר "תורת הארץ" פרק ח' ס"ק כ"ו, שזוהי מצוה קיומית ולא חובית, ועי' החזו"א שביעית סי' י"ד ס"ק י', שלהלכה נקטינן שאין מצוה באכילתם ואין איסור להניחם שירקבו מעצמם, אלא שאסור לקלקלם (ועי' "חוט שני" פ"ה סק"ב).

ברכה ראשונה

סדר הברכות

◀ בט"ו בשבט אוכלים הרבה מיני "פרי העץ", ויש לדעת על איזה פרי יברך כדי לפטור את השאר.

כשיש לפניו הרבה מיני פירות, אם כולן ברוכותיהן שוין, ויש בהם משבעת המינים, יש לו לברך על הפרי שהוא משבעת המינים, ועי"ז פוטר הברכה לכל שאר הפירות (שו"ע סי' רי"א ס"א). ואפילו אם הוא רק חצי פרי, והשאר הם פרי שלם - מברכים עליו (משנ"ב ס"ק ד').

אם שניהם ממין אחד, משבעת המינים, או ששניהם אינם מין שבעה מקדים השלם, ואפילו החצי חביב יותר בכל זאת השלם עדיף (משנ"ב ס"ק ב'), וכששניהם שלמים, מקדים המין שרגיל להיות חביב אצלו, אפילו עכשיו חפץ במין השני (שו"ע שם ומשנ"ב ס"ק י"א).

ואם גם שניהם שלמים, או שניהם אינם שלמים, וגם שניהם חביבים ואחד גדול מחברו, הגדול עדיף ("דעת תורה"). וכמ"ש השו"ע סי' קס"ח סעיף ב' לענין פת.

כשיש שבעת המינים, כל מין הסמוך בפסוק למילת "ארץ" קמא או בתרא הוא קודם למין השני, וסדר חשיבות ב' מינים הוא (חיטה) ושעורה אינו מצוי אצלנו לאכול כמות שהם: זית, תמר, ענב (גפן) תאנה ורימון (שו"ע שם סי' ד'). (יש שנוטנים רמז לדבר לפי הגרעין שבו: זית, יש לו גרעין אחד. תמר, יש לו גרעין אחד שנראה כשתיים. ענב, יש לו כמה גרעינים. ותאנה, יש בו יותר גרעינים. ורימון יש בו מאות גרעינים.)

◀ ולסיכום: כשיש הרבה מיני פרי העץ, סדר ברכתו הוא ז' מינים (לפי קדימה בפסוק סמוך ל"ארץ"), שלם, חביב, גדול.

מנ"ל שחשיבותו לפי סדר הכתוב

◀ בגליון הש"ס (ברכות מ"א) ציין ל"טורי אבן" (חגיגה י"ב) שהקשה מנ"ל דחשיבות הפירות לפי סדר הכתוב בתורה, דלמא כולם שווים בחשיבותם, ורק א"א לכותבם כולם בדיבור אחד, ותיקן כיון שהתורה כתבה פעמיים "ארץ" וחילקה לשתי קבוצות ללמד שחשיבותם לפי סדר הכתוב, עי' שם. וכ"כ בצ"ח (שם ד"ה שנאמר) ובי"שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קצ"ב).

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה

נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

שבת שירה

שבת שירה - האכלת בעלי חיים בשבת

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' שכ"ד): "יש נוהגים ליתן חיטים לפני עופות בשבת שירה" (יש אומרים שהטעם הוא משום שהציפורים אמרו שירה על הים, ויש אומרים משום שהציפורים אכלו את המן שפיזרו דתן ואבירם מחוץ למחנה), אך מנהג זה אינו נכון שהרי אין מזונן של הציפורים על האדם ואסור לו להאכילן בשבת, (עכ"ד) וע"כ יש להכין את מזונן ולהניחו לפניו בערב שבת.

◀ מותר לאדם ליתן בשבת מזונות לפני בהמות ועופות שמזונותיהם עליו, דהיינו אלו שאינם רגילים לחפש לעצמם אוכל, ואם לא נותנים להם לא יהיה להם מה לאכול.

כמו כן מותר לכל אדם להאכיל בעלי חיים אלו, ואפילו אינם שלו ("ביאור הלכה" שם סעיף י"א, ועי' ספר "תהלה לדוד" סי' ק"ד).

◀ ציפורים הנתונות בכלוב - מותר להאכילן בשבת אם צריכות לכך מכיוון שמזונותיהן על האדם, אבל אסור לטלטל הכלוב משום מוקצה.

◀ דגים באקווריום (AQUARIUM) - מותר להאכילם בשבת אם צריכים לכך, אבל דגים שמאכילים אותם רק פעם בכמה ימים אין להאכילם בשבת.

◀ יש מתירים לער מפה עם פירורים אע"פ שציפורים יאכלום, מכיוון שאין כאן טרחה יתירה (עי' משנ"ב שם ס"ק כ"ט, ועוד עי' "אשל אברהם בוטשאש"). אם יש שומשום הראוי לזריעה יש להקפיד לער את המפה על אבנים ולא על מקום שראוי לזרוע שם (עי' שו"ע סי' של"ו סעיף ד').

◀ כאשר מגיע זמן האכלת הבהמות שמזונותיהן על האדם - אסור לו לאכול לפני שנותן לבהמות לאכול (ברכות מ.).

ט"ו בשבט

תחנון

◀ בט"ו בשבט אין אומרים תחנון, ואין אומרים גם במנחה לפניו (משנ"ב סי' קל"א ס"ק ל"ה) כיון שנקרא ראש השנה, אבל אומרים "למנוח".

"ק-ל ארץ אפים"

◀ שאלה: השנה שחל ט"ו בשבט ביום שני, האם מדלגים גם על "ק-ל ארץ אפים", שלפני קריאת התורה?

תשובה: בט"ו בשבט אומרים "ק-ל ארץ אפים", אע"פ שאין אומרים תחנון, כי הכלל הוא שביום שאומרים "למנוח" אומרים גם "ק-ל ארץ אפים" (משנ"ב סי' קל"א ס"ק ל"ה, ו"לוח לארץ ישראל").

ראש השנה לאילנות

◀ ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות בכל הארצות, ואפילו באותם מקומות שזמן הגשם הוא לאחר פסח, כגון: אוסטרליה, ארגנטינה וכד' ("יהר צבי" או"ח ח"ב סי' כ"ט).

לימוד בט"ו בשבט

◀ "ביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר מספר הרמב"ם, ובמסכת ראש השנה (י"ד: והלאה) וחזרתי לחדש דבר מה - כערכי, ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לה' שיוכיני באותה המצוה בפועל ממש מן התורה, ומאז נראה לי שמה שהראשונים קבעו יום זה ליום טוב שלא לומר בו תחנון, הוא להזכירנו מצוות הפרשת מעשר אילנות" וכו' (הגאדר"ב ב"נפש דוד" הנהגה ט"ו).

מסכת מגילה

◀ ה"חתם סופר" זצ"ל נהג בכל שנה להתחיל ללמוד מס' מגילה בט"ו בשבט ולסיימה בפורים, לקיים מה שנאמר (אסתר ח', ט"ז): "לְיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרְהָ - זו תורה". וְשִׁמְחָהּ - זה יו"ט, ויש בו לי' דפים לסיימה בפורים.

סדר קדימה לארבעת המינים

◀ ובספר מהרי"ל (הלי' לולב) הביא קושיא בשם מוה"ר מאיר מאויר"א, אמאי בנטילת ד' מינים מברכים על "נטילת לולב", והא כל הקודם בקרא מוקדם לברכה, כדאיתא בשבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, וא"כ הו"ל לברך "על נטילת אתרוג" שהוא מוקדם בקרא, ותיריך שיש ללולב מעלות כנגדו שהוא שלוש מצוות, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה ל"ז:) בטעם שניטל הלולב בימין, ע"כ.

נטילת ארבעת המינים בזא"ז

◀ ולפי"ז מי שנוטל את ארבעת המינים בזה אחר זה, (וכמבואר ברמ"א סי' תרנ"א סעי' י"ב) מ"ט כתב המש"ב שיקח קודם את הלולב שיהא סמוך לברכה, לכאורה היה עדיף באופן זה לקחת את האתרוג קודם מכיון שהוא מוקדם בקרא. וכאן לא שייך טעם המהרי"ל הנ"ל שהרי לוקח כל מין בנפרד. ותיריך בספר "נחלת שבעה" (בהקדמה השניה) שלפי סברא הנ"ל (של ה"טורי אבן") מיושב, שהרי א"א להקדים כולם בדיבור אחד, וע"כ הדרך לכתוב אחד קודם לחברו, ואין הוכחה מקדימת הפסוק לסדר חשיבותם, ורק בשבעת המינים גילתה התורה בפירוש שהחשיבות לפי סדר הכתוב וכנ"ל, ע"כ.

"זית שמן ודבש"

◀ יש להעיר למה התורה לא כתבה "זית" שהוא גוף הפרי, וכתבה "זית שמן", דמשמע רק שמן היוצא מן הפרי. וי"ל משום דהזית אין בו שבת א"י ואדרבה הוא משבח תלמודו, אבל שמן היוצא ממנו שהוא משיב תלמודו, זוהי שבתה של א"י (מהרש"א, הוריות י"ג).

ויש להעיר למה המהרש"א לא שאל על דבש, למה התורה לא כתבה "תמר", ומה יענה התם, ועוד שבזית התורה לפחות נקטה שם הפרי, ואפשר לפרש זית היוצא ממנו שמן, אבל תמר, למה התורה לא נקטה שם הפרי כלל?

וי"מ משום שתמרים עצמם משכרים כמבואר בגמ' (כתובות י'): ואסור להורות לאחר אכילת תמרים, ולכן לא משבחת בו התורה, אלא דיש להעיר מגמ' (יומא ע"ו). דמשמע שגם דבש תמרים משכר, ע"י שם, וא"כ אין הבדל בין תמרים לדבש ("הורה גבר" על מסכת הוריות שם, מהגר"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל).

וי"מ עפ"י גמ' (פסחים פ"ח). שמבואר שתמרים הם סם לזון, ומפריעים מלימוד תורה, ע"י שם, ולכן אין הפסוק משבח בפירות א"י.

פירות ששונים בחביבותם ושלימותם

◀ **שאלה:** יש לפנינו כמה מיני פירות שברכותיהם שוות ואין בהם משבעה מינים, וכל הפירות שלמים או חצויים, ושונים בעיניו חביבותם, את איזה מהם יש להקדים?

תשובה: יש להקדים את הפרי הנקי יותר, כגון שיש לפנינו תפוח שלם אך הוא כמוש, ויש לו גם אפרסמון שלם ויפה, יברך על האפרסמון כיון שהוא נקי ויפה יותר (שו"ע סי' קס"ח סי"ד). ואם כולם שווים ביופיים יברך על הפרי הגדול ביותר (שם), כגון שיש לפנינו תפוח ושקד, ושניהם שלמים, ושניהם חביבים ושווים ביופיים, יש להקדים ולברך על התפוח כיון שהוא גדול יותר.

נמצא שסדר הברכות הוא:

א. מין שבעה ב. שלם ג. חביב ד. נקי ה. גדול.

ואין צורך לאכול כל הפרי החשוב תחילה, אלא אחר שכבר אכל ממנו קצת, יכול לאכול שאר הפירות ("כ"ף החיים" סי' רי"א ס"ק ט').

קדושת שביעית קודם

◀ **שאלה:** אם יש שני פירות או ירקות לפנינו וברכותיהם שוות, ולאחד מהם יש בו קדושת שביעית, האם יש בו מעלה לברך עליו?
תשובה: כיון שיש סוברים שיש מצוה לאכול פירות שביעית (רמב"ן) בודאי יש לו מעלה לברך עליו (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ברכה בכוונה

◀ כדי לברך בכוונה צריך לברך בקול רם שאזניו ישמעו. ורמזה זאת התורה במילה "בראשית", שהיא ר"ת בקול רם אברך שם י' תמיד (חיד"א ב"נחל קדומים" פ' בראשית, "בן איש חי" שם מסעי סי' י"ד). וכל אדם יכול לבדוק בעצמו כשמברך בקול רם שמצליח לכוון בצורה טובה.

פאפא

◀ בשו"ת "ירב פעלים" (ח"ב שאלה ט"ו) בערי הנדיא יש פרי שקורין אותו פאפא, ואחרי הזריעה צומח ועולה כמו אילן, והעץ שלו חלק, אך הוא חלול. ונעשה גבוה כשיעור קומה וחצי, ומתקיים שנתיים או שלוש שנים מיום נטיעתו, ואז הוא נופל מאליו. ודן אם מברכין עליו "העץ" או "האדמה".

◀ וכתב שם דאיתא בתוספתא, וכ"כ בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תקל"א): כל דבר שמוציא פירות תוך שנתי או אלא ירק. ואף שמיירי התוספתא לענין ערלה מ"מ ג"כ ילפינן ממנו לענין ברכה (וכמו שמצינו ברא"ש בברכות שיליף דבש בברכות מדיני כלאים). ע"ש.

◀ וכן מובא בשם ספר "הלכות קטנות", דכיון שעצו חלול הוה כמו ירק ולא כמו עץ, דלא נמצא זה בשאר האילנות, ממילא יש לו דין ירק.

◀ שוב מביא שם שקיבל מכתב, שבהרי הינדיא ברכו עליו "בורא פרי העץ", וכתב הנ"ל שלא עמדו שם חכמים בעלי הוראה דאם יש לו דין

עץ, ע"כ יש לו דין ערלה ואסור לאכול לגמרי, היות שהם כתבו שאין מחזיקים יותר משלוש שנים.

ולמעשה כתב בשו"ת "ירב פעלים" (שם), וכן "כ"ף החיים" (סי' ר"ג ס"ק י"ג) דברך עליו "האדמה", וכן דינו לפי הדב"ז.

◀ אולם ב"חזון איש" (ערלה סי' י"ב ס"ק ג') כשמגדיר דיני אילן וירק, (ומיירי שם לענין מאזיזי שהוא בננה), כתב וז"ל ונראה לדינא שכל שהגרעין מגדל פרי בשנה ראשונה וגם הגזע אין מתקיים יותר מג' שנים, אין בו משום ערלה, וכדברי האחרונים, ואף שפירותיו ענין פרי עץ ומוציא מהגזע ע"כ.

ועוד כתב שם אולי אפילו עד ארבע שנים, לא מסתבר שהוא עץ ע"ש. וכתב שם "דאין סברא שיהיה אילן שפירותיו לעולם אסורים".

◀ ולפי זה דנו דפאפא כאן בארץ ישראל שנתקיים גם ז' שנים, א"כ יש לדון לפי מרן החזו"א זצ"ל אם יש לו דין פרי עץ או פרי אדמה, והנ"מ לא רק לענין ספק ברכה (דבזה היינו אומרים לברך "האדמה" דממ"י יוצא) אלא שהוא ספק ערלה, וזה מדינא.

◀ ומטעם זה יש הכשרים שאינם מביאים פאפא אלא כשהוא אחר ג' שנים, דיש להחמיר ולחוש שמא הוא חשיב עץ. ויש לו דין ערלה וכדאי לברר (ע"י ספר "וזאת הברכה" בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

פאפא ופרי העץ

◀ כשיש לפניו פרי עץ ופרי פאפא, יש להקדים ולברך ברכת "האדמה" על הפאפא, שאם יברך ברכת "העץ" תחילה, אולי נפטר הפאפא בברכתו, ושוב אינו יכול לברך עליו ברכת "האדמה" (ספר "וזאת הברכה").

ברכת "שהחיינו" על אתרוג או פירות יבשים

◀ **שאלה:** האוכל אתרוג חדש, האם לברך עליו ברכת "שהחיינו" מכיון שעדיין לא טעם אותו השנה?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' רכ"ה סעיף ו') פרי שאינו מתחדש משנה לשנה, אפילו יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך "שהחיינו", ומפרש המש"ב (סי' ט"ז) כגון אתרוג שדר באילנו משנה לשנה, אין הנאתו נרגשת בחידושו, וכן סוג ירק שנמצא כל השנה בקרקע, ע"י שם. (וכן מבואר ב"סידור יעב"ץ" סדר ברכות נהנין אות כ"ה, וב"לקט יושר" עמ' קמ"ט).

וכמו כן אין נוהגים לברך "שהחיינו" על פירות יבשים אפילו שעדיין לא אכל פרי זה כלל (אפילו כשידוע לו שאלו פירות מאותה שנה), מכיון שאין מורגש עליו חידוש הפרי, שיש לו אותו טעם אם זה מאותה שנה, או מלפני עשר שנים (שהרי פירות יבשים מחזיקים הרבה שנים). ואמנם אם היה אוכל אותו עכשיו חי היה מברך ע"י "שהחיינו", אבל כשהוא יבש אין חידושו ניכר.

ויש אומרים מטעם אחר שלא לברך על אתרוג ברכת "שהחיינו" משום שכבר בירך עליו

בסוכות כשנטלו למצוות ארבעת המינים (ע"י שו"ת "אלף לך שלמה" או"ח סי' צ"ב, ויל"ע שם הברכה היתה על מצות ד' מינים, שהוא ענין רוחני, ולא על הנאת הגשמיית של הפרי).

אמנם מנהג העולם לברך "שהחיינו" על אתרוג, ואפילו אם בירכו עליו בסוכות (הגר"ח קרליץ זצ"ל), והטעם משום שהיום לא נוהגים לברך בשעת ראית הפרי, א"כ כשמברך עליו בסוכות ה"ז כמכוון שלא לצאת על הנאת חידוש הפרי (שו"ת "כתב סופר" או"ח סי' כ"ג), ואף שאתרוג דר באילנו משנה לשנה וכנ"ל, י"ל שבזמנינו כיון שנוהגים לפני חג הסוכות לקטוף את כל האתרוגים מהעצים, לא נשארים כמעט אתרוגים משנה לשנה, לכן ניכר על האתרוג שהוא משנה זו.

קיבל פירות מהשכן באמצע מסיבת ט"ו בשבט

◀ **שאלה:** באמצע אכילת הפירות בט"ו בשבט שכן הביא עוד סוג פרי (שלא חשב עליו מתחילה), האם חייבים לברך עליו או לא?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' ר"ו סעיף ה') מי שברך על פירות שלפניו, ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו כברת הראשון, אינו צריך לברך.

וכתב המש"ב (סי' כ"ב), כמה אחרונים חולקים בדין זה וס"ל דדוקא באותו המין ממש הוא דפוטר בברכתו, בסתמא אף לאותם פירות שהביאו לו אח"כ, אבל למין אחר לא מהני ברכתו וצריך לברך, ומ"מ אם הביאו לו המין האחר בעוד שלא כלה מין הראשון, נראה שאין לברך כיון שהביאו לו בשעה שהיה עסוק עדיין באכילה, וכן נראה להלכה, עכ"ל (וכעין שמצינו כן לענין שחיטה, שעה"צ).

ולפי"ז בנד"ד שהשכן הביא לו סוג פרי אחר, אם עדיין יש לפניו פירות אינו צריך לברך עליו (אבל אם כבר גמר לאכול את כל הפירות יש לדון אם צריך לברך, דשמא יש לצרף עוד דעה בזה, שאם היה קביעות לאכול פירות, וכמו בט"ו בשבט, א"צ לברך אפילו על מין אחר, כמבואר במש"ב שם).

קדושת שביעית בפירות

◀ בכל ט"ו בשבט, שאוכלים הרבה מיני פירות, הרגילות שזורקים השיריים לתוך הפח, אולם כאשר כל הפירות יש בהם כבר קדושת שביעית, אין לזרוקם אלא לתוך פח שמטיה, וכן אם מבשלים פירות ושאר אוכלין ביחד, כל האוכלים מקבלים קדושת שביעית, ויש לזרוק הכל בתוך פח שמטיה.

ירידת מן בערב ראש השנה

א. בתו' ביצה (ב' ע"ב ד"ה והי') כ' שמשמע בגמ' שלא היה מן יורד ביו"ט, וכ' שמדרשים חלוקים בזה, והביאו ממכילתא פ' בשלח שלא היה יורד מן ביו"ט, (וע' תוס' פסחים קט"ז ב' ד"ה מה ותו' עירובין ל"ח ע"ב ד"ה ואין).

ויל"ע שהואיל וביו"ט לא ירד מן, א"כ גם בראש השנה לא ירד מן, וא"כ בערב ר"ה ירד כפול, ויל"ע שהרי היו מקדשים על פי הראיה, וא"כ בר"ה לא היו צריכים להמתין לראיית הלבנה, אלא הואיל וירד מן בערב ר"ה מוכח שלמחר הוא ראש השנה, והיא סגי בדיעה זו, וכמו שמצינו ביומא (ע"ה א') 'כיצד שנים באין לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת, וזה אומר אתה מכרת לי, א"ל דינו לבקר משפט,

למחר נמצא עומרו בבית רבו הראשון בידוע שזה גנבו, ואם נמצא בבית שני בידוע שזה מכרו לו'.

אלא שיל"ע שאף שהיו יודעים ע"פ חשבון מ"מ צריך לקדש דוקא ע"פ ראי' הלבנה, וא"כ אף שיודעים ע"פ ירידת המן שלמחר הוא ר"ה מ"מ צריכים לקדש ע"פ הראיה.

ב. והנה מצינו בתוספתא (ר"ה פ"ה ה"י) 'וכן אתה מוצא בעומר של מן, אם בא החדש בזמנו מיד הוא כלה, ואם לאו מתעכב הוא לג' ימים', ובמנחת בכורים שם כ' 'המן הזה שלקטו ביום כ"ט ג' ימים, יום כ"ט ויום ל' ויום ל"א, כי המן לא ירד ביום ל', דשמא יקדשו אותו הב"ד

ויהי' יו"ט, וגם יום ל"א כיון שהוא יו"ט, וכל זאת הוא להראות שתלוי הכל בב"ד שלמטה'. [א.ה. וכן הק' בזרע אברהם (ו כב) ובחזון יחזקאל כ' דהיה נידון בב"ד בחשבון אם לקדש, ולא הספיקו, ומספק קידשו את ב' הימים].

ומבואר כאן שביו"ט לא ירד מן, וגם מבואר שאף שירד בער"ה מ"מ לא היה ברור ע"כ שלמחר הוא ר"ה אלא תלוי בב"ד.

וע' במשך חכמה דמה שהיה מתליע הוא רק אם נשאר באיסור, אבל כאן שנשאר לר"ה בהיתר שוב לא היה מתליע גם למחר, וכמו כן מה שהיה נשאר לשבת בהיתר, שוב לא היה מתליע גם אם היו מניחים אותו ליום ראשון, ועפ"ז ת' שהרי בשבת נוטלים לחם משנה זכר למה שירד המן כפול בע"ש, ולכא' ק' כשחל יו"ט בע"ש או מוצ"ש, למה אין מניחים ג' לחמים, ות' דמה שמניחים לחם משנה הוא לזכר הנס שלא היה מתליע כשהיו מניחים לשבת, אבל אחר שלא היה מתליע בשבת ממילא שלא היה מתליע גם ביום ראשון ואין כאן עוד נס.

ג. והנה בד' התוספתא אלו מבואר שגם במדבר היו מקדשים ע"פ הראיה, והנה ר' בחיי (בפ' בא שמות י"ב ב') הביא בשם ר' חננאל שכשהיו ישראל במדבר לא קידשו ע"פ הראי' כיון שהיו מוקפים בענני כבוד.

והנה בב"ב (ע"ה א') אי' 'זקנים שבאותו דור היו אומרים פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה', והביאו בשם ספר נפתלי שבע רצון (פ' בהעלותך) שהביא בשם קרובו הג"ר אשר אביו של הגאון בעל שאגת אריה למה דוקא הזקנים היו אומרים כן, משום שכל העם לא

ראו את הלבנה כל השנים, ורק הזקנים שהיו זוכרים שראו הלבנה קודם שהיו ענני כבוד, [א.ה. 'יעוי' ביער"ד (ח"ב דרוש ב') דכ"כ]. והנה הובא בשם הגר"א (בס' קול אליהו ובס' דברי אליהו פ' אמור) שאחר חטא העגל נסתלקו ענני כבוד, וחזרו רק אחרי שירד משה מהר סיני עם הלוחות השניות ביום הכפורים שאחר כן, וא"כ באותו זמן שלא היו ענני כבוד שפיר היו יכולים לקדש ע"פ הראי'.

אלא שלפ"ז משכח"ל רק בשנה אחת, ובתוספתא קאמר אם בא החדש בזמנו ואם לא ומשמע דקאי על כמה שנים, אא"כ נימא שכוונת התוספתא על אותה שנה שאם היה בא בזמנו היה כלה למחר ואם לא בא אותה שנה בזמנו היה כלה רק אחר ג' ימים. גם יש לברר אם נהגו שביתה ממלאכה בראש השנה בשנה הראשונה.

ד. והנה בר"ה (ג' א') 'וישמע הכנעני מלך ערד, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל', ולפ"ז הרי משכח"ל ד' התוספתא גבי ירידת מן בר"ה בשנת הארבעים אחר שמת אהרן, ולפ"ז שוב למה רק הזקנים אמרו פני יהושע כפני לבנה, והרי כולם ראו את הלבנה אחר מיתת אהרן.

אך בתוספתא (סוטה פ"א ה"ד) אי' 'מת אהרן בטל עמוד הענן, וחזרו שניהם בזכות משה, מת משה בטלו שלשתן ולא חזרו', והנה אהרן מת בא' אב כמבואר בפ' מסעי (במדבר פל"ג פל"ח) ואם חזרו ענני כבוד קודם אמצע החודש א"ש שלא ראו לבנה מלאה, ומה שמבואר בר' בחיי שלא קידשו ע"פ הראי' במדבר, והרי לכא' באותו א' אב היו יכולים לקדש ע"פ הראי', אלא שאפשר שכבר נתקדש החודש ואח"כ מת אהרן ונסתלקו ענני כבוד. [א.ה. ביער"ד כתב דמסתבר דלא חזרו עד כלות ל' יום].

ובעיקר מה שאמרו 'זקנים שבאותו דור אמרו כו' הובא בשם הגר"א (כ"ה בספר קול אליהו לפרשת פינחס) שהרי באו לומר את החילוק בין משה ליהושע, והרי היה אפשר לומר שפני יהושע כפני לבנה הם עתה בצעירותו, וגם פני משה בשני צעירותו היו כפני לבנה, ולזה אמרו שזקנים אמרו שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, והיינו שפני משה גם בצעירותו שהיה בשני יהושע עתה היו כפני חמה.

אם תחומין דאורייתא בכלים, ואם מותר לחזור מה"ת

במג"א (ס' ת"ד) הביא מר"מ אלשקר דאי תחומין דאורייתא גם תחומין של כלים מה"ת, וכן מבואר ברמב"ן (עירובין דף מ"ג), אבל במג"א שם הביא בשם רלב"ח דתחומין של כלים הם מדרכין. וביומא (ס"ז ע"א) דהמשלח את השעיר לעזאזל היה חוזר לסוכה האחרונה, וע"ש בת"י שכ' 'ואומר רבי אפי' למ"ד תחומין דאורייתא,

עץ החיים

**פרט ועוללות מתורת רבנו
צבי אליהו הלוי שמיטנברג
של"מ"א**

✽ מראות הצבאות - דף היומי ✽

א. במהרי"ט (ח"א תש"נ נ"ג) הביא ד' מהריב"ל שנוירות הוא איסור חפצא שאוסר עליו את היין, ונתקשה שם דהתינח יין, אבל תגלחת וטומאה מה אוסר עליו, וע' בש"מ (נדרים ב: ד"ה כתיב) ש' שהיין הוא איסור חפצא ותגלחת וטומאה איסור גברא, וע"ש (בתש"נ ד"ד) שהובא ממהרי"ט באסן שי"ל שאוסר עליו את המת והתער, ויל"ע שאף אם יכול לאסור מת בנגיעה, אבל איך אוסר עליו מת באהל, ואולי אוסר עליו כל אהל של מת וי"ל, וד' מהרי"ט באסן שהוא איסור חפצא אלא שגופו הוא החפצא בזה.

אלא שמסיק מהרי"ט שמקבל עליו תואר נזיר, וממילא אסרתו תורה בג' איסורים ע"ש, וע"ש עוד במהרי"ט מה שהוכיח כדבריו משבועות (כ"ה א' בתד"ה חומר) שכ' ואי כתיב נדרים ה"א לפי שאוסר המצוה עליו, אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין לא חייל, ומשמע שנוירות אין זה איסור חפצא, עוד הוכיח שם ממה שבנזיר אוסר טעם כעיקר ובנדר לא.

ובנזיר (ד' א') אי"גבי יין קידוש 'והרי מושבע ועומד מהר סיני', וכ' המפרש ש'ין קידוש הוא מה"ת, וא"כ איך חל נזירות לאסור יין קידוש.

וכ' עוד 'וא"ת הא תנן (נדרים דף טז) חומר בנדרים מבשבועות שכן הנדר חל על דבר מצוה כדבר הרשות, דאיש כי ידור נדר לה' כתיב אפילו במידי דלה', נמי לא קשיא, דהא לא הוי אלא כגון דאמר ישיבת סוכה עלי דאוסר אותה עליו, ואין מאכילין את האדם דבר האסור לו, אבל אם אמר קונם שלא אשב בסוכה אין בדבריו כלום, והכי מסקינן לה בנדרים בפרק ואלו מותרין, ומבואר בדבריו שנדר שהוא על החפצא חל לאסור יין מצוה אבל נזירות אינה על החפצא, והנה בל' המפרש הנ"ל מבואר שאין איסור חפצא על היין. ובמש"כ המפרש ש'ין קידוש הוא מה"ת ובתו' חלקו ע"ז, ע' ביאור הגר"א (תרפ"ז ס"ב).

ברמב"ם (פ"א מברכות ה"א) 'כל האוכל דבר האסור בין בודון בין בשוגג, אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתו, אינו מברך ואצ"ל אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא ב', וכ"ה בשו"ע (קצ"ו א'), וע' במ"ב אפי' אין איסורו בעצם, אלא משום שהוא אסר על עצמו דבר זה, ומקורו בתוספתא (דמאי פ"ב) גבי יין לנזיר, ומכאן זה הק' על מה שהביא בשע"ת בשם גדול אחד שאיסור נדר מברכים עליו.

וי"ל דתלי' במחלוקת האחרונים אם איסורי נזיר הוי כנדר כמש"כ באבנ"מ (בתש"נ כ"ב) בשם מהריב"ל שהוא איסור חפצא שאוסר ג' מינים אלו, וד' המהרי"ט שמקבל עליו תואר נזיר וממילא אסרתו תורה בכל איסורי נזיר והשתא אם הוי איסור שהוא מקבל עליו א"כ מוכח שגם בזה אין ברכה, ולמהרי"ט שמקבל עליו תואר נזיר וממילא אסרתו תורה י"ל שאין ראי' לנדר שהוא אסר.

קדימות בביכ"נ שבבי"ח

מעשה בא' שהיה מאושפז בבית הרפואה והיה לו יא"צ על אביו או על אמו ורצה להתפלל לפני התיבה בביה"כ שם, אלא שהיה שם אחר שהיה מתפלל קבוע כל יום לפני התיבה משום שהיה תוך י"א חודש לאביו, והנידון שמי שאין קבוע אין דוחה, אבל נ' שהרי ביה"כ של הבי"ח נועד לשירות החולים שאין יכולים לילך למקום אחר להתפלל, וכמו שבי"ח נותן רופאים ורפואות ואוכל לחולים כך נותן גם ביכ"נ, וא"כ מי שמאושפז בבי"ח קודם למי שהוא מהחוץ כיון שכמו שביה"ח שכור לו שהרי קופ"ח משלם לבי"ח שכירות עבורו על כל השירות שבי"ח נותן כמו ונכלל בזה גם ביכ"נ.

ואמנם יש לדון שבי"ח נותן ביכ"נ לחולים כדי להתפלל בו אבל לא כדי להיות ש"ן, אבל י"ל שביה"ח נותן ביכ"נ לכל צרכי תפילה שיש לחולים.

ועדיין יש קצת לדון שהרי ביה"ח רוצה שיבואו אנשים מהחוץ להתפלל שאם לא כן לא ימצא מניין תמיד לחולים להתפלל וא"כ אפשר שתועלת ביה"ח הוא שיבואו אנשים מהחוץ.

כיון שלא היתה שביתתו קבועה עוד מתחלת היום, אם חוזר לו אין כאן איסור מה"ת, ורבנן נמי לא גזור בכה"ג.

ונחלקו האחרונים בבאור ד' הת"י דהמנ"ח (מצוה כ"ד) כ' שאין איסור מה"ת לחזור לתחום אלא רק להתרחק מהתחום, ובס' עמודי אור (סי' י"ד) כ' דאחר שיצא מהתחום אין איסור לילך עוד, (וע' רמב"ן דף מ"ג), ובקריית ספר (פכ"ז מהל' שבת) כ' שהיוצא חוץ ל"ב מיל דהוי איסור מה"ת גם לרבנן לד' מקצת הראשונים עובר אח"כ בכל ד' אמות. [ולפ"ז צ"ל לת' מה שמותר לו לחזור לסוכה האחרונה באופן אחר, וע"ש בגב"א שבי"ח אין תחומין דאורייתא].

והנה בירושלמי (כלאים פ"ח ה"ב) איתא 'המנהיג בקול בכלאים לוקה, והתני שמואל היתה עומדת חוץ לתחום וקרא לה ובאת אחריו הרי זה פטור', (וחזינן דע"י קול אינו חייב), ומוכח בירושלמי דאילו היה חייב בקול היה חייב אם היתה בהמתו עומדת חוץ לתחום וקרא לה, ומוכח לכאורה ששביתת כלים הוי ג"כ דאורייתא וע"כ היה לוקה.

וכן גם מוכח שאילו יצא מהתחום וחוזר עליו ג"כ יש ע"ז מלקות, שהרי משמע שהבהמה יצאה חוץ לתחום והכניסה לתוך התחום וצ"ע.

קריאת זכור במדבר

כתב זקרון זקרון פספס (פי"ז י"ד)

בעמודי אור (סי' קכ"ב אות כ"ז) כ' שהרי יש מצוה של זכירת מעשה עמלק, וזה מתקיים מתוך ס"ת, והרי התורה נכתבה רק בסוף מ' שנה וא"כ איך קיימו זאת במדבר, וע"כ נאמר כתוב זאת זכרון בספר, שהיה כתיבה מיוחדת של פ' זכור כדי שיוכלו לקרות מתוך זה ולצאת יד"ח. ויש לדון שהרי בגמ' גיטין (דף ס') נחלקו אם תורה מגילה מגילה ניתנה או תורה חתומה ניתנה, ולמ"ד מגילה מגילה נכתבה הרי פ' ויבא עמלק נכתבה קודם, והרי לפי המג"א (סימן תרפ"ה) אפשר לצאת בקריאת ויבא עמלק, וא"כ לא היה צריך לכתוב את פ' זכור לשם כך.

טומאה בלועה

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (י"ג י"ט) בסוטה דף י"ג כ' בת' שאנץ "במדרש יש ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנסה בו באותו עור רוח חיים והיינו דכתיב נוהג כצאן יוסף".

ובסוכה כ"ה א' ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי, והנה בחולין דף ע"ב מבואר שטומאה בלועה אינה מטמאה ל"ש באדם ול"ש בבבהמה והיינו שטומאה שנמצאת בתוך בע"ח אינה מטמאה וא"כ איך נטמאו נושאי ארונו של יוסף, והרי כיון שהיה בתוך עור שנכנסה בו רוח חיים הוי כטומאה בלועה.

ואולי מעיקרא נטמא הארון והרי הארון היה של מתכת כמבואר בסוטה י"ג וחרב כחלל.

וי"ל עוד באופן שהבלוע הוא הסיבה של הרוח חיים לא חשיב בלוע, אלא להיפך הוא מעמיד את הבולע.

קרבת מלך טוב חמה ולבבות
עד ראש וידינו חבת העיריכה
פזיז מנחם גודלברג
לדגל תולדות תנכדי בשעטות

לקבלת תלפיון בש"ס, לשלוח תפילות ותפילות שיעוריי וספרי צבא חלוי, ניתן לפנות אל העורך חריב כהנא קולאון
0722477505 | טקסט: 0722477505 | קהילות נזירי: טקסט: 0722477505
זלמן 747@gmail.com | זלמן 747@gmail.com | זלמן 747@gmail.com

פסקי הלכות ותשובות מפי מורינו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

דיני קדימה בברכות – טו' בשבט

דיני קדימה בברכות

א. דיני קדימה בברכות שייכים במי שמונחים לפניו שני מאכלים, וברצונו לאכול את שניהם כעת. אם המאכלים אינם לפניו, אף שבדעתו להביאם, רשאי לברך על המאכל שלפניו ואינו צריך להביא את המאכל האחר גם אם ברכתו של האחר קודמת.

כמו כן, מאכלים שמנהג בני אדם לאוכלם בסדר מסוים, כגון סעודה הפותחת בדג וממשיכה בתבשילי בשר, או אם אוכל ירקות מבושלים ואחריהם אוכל פרי, באופנים אלו, אף שברכת המאכלים המאוחרים עדיפה מצד דיני קדימה, אין צריך להקדימם.

ב. הקדימה בברכות נקבעת לפי מעלת המאכלים, וחמש מעלות בברכות: **א.** ברכה מבוררת [לדוגמה: ברכת 'בורא פרי העץ' הפוטרת רק פירות מבוררת יותר מברכת 'שהכל' הפוטרת כל דבר]. **ב.** מאכל משבעת המינים. **ג.** מאכל שלם. **ד.** מאכל חביב. **ה.** מאכל גדול.

בהמשך יתבאר כיצד יש לנהוג כשמעלה אחת עומדת מול מעלה אחרת, כגון מי שלפניו פירות שאחד מהם מין שבעה והשני חביב, או האחד ברכתו 'מזונות' והשני שלם.

ג. נחלקו הראשונים בהגדרת חביב, אם הוא המין שחביב לו תמיד או זה שחביב לו באותה השעה. ולענין מעשה פסק השו"ע (סי' ריא' ס"א) שהולכים אחר המין שחביב לו בדרך כלל.

ד. כל דיני הקדימה הם לענין לכתחילה, אך בדיעבד אם ברך ראשונה על מאכל שהיה צריך לאחרו - יצא ידי חובתו.

ה. היו לפניו כמה מיני מאכלים **שאינ ברכתם שווה**, סדר הקדימה בברכות הוא: 'מזונות', 'הגפן', 'העץ', 'האדמה' ו'שהכל'. וסימנך: **מג"ע א"ש**. הטעם לסדר זה נקבע לפי נוסחי הברכות, ככל שהברכה יותר פרטנית ומבוררת, היא עדיפה על חברתה.

מעלת נוסח הברכה הפרטית יש לה חשיבות יותר מכל שאר המעלות, ולכן מי שלפניו חתיכה של קרקר מקמח כוסמין, ותמר שיש לו את כל שאר המעלות, שהוא מין שבעה, ושלם, וחביב לו, וגדול יותר - בכל אופן תכריע מעלת הברכה ויקדים לברך 'מזונות' על הקרקר.

ו. לסדר הברכות של מג"ע א"ש - יש יוצא מן הכלל, והוא באדם שלפניו שני מאכלים, האחד ברכתו 'העץ', והשני ברכתו 'האדמה' - אם מין האדמה חביב לו יותר הוא קודם.

אמנם באופן זה צריך שיהיה המין חביב **גם** בדרך כלל **וגם** בשעה זו, אך אם מין האדמה חביב בדרך כלל אך עתה העץ חביב יותר, או להיפך שבדרך כלל העץ חביב יותר ורק עכשיו

חביב לו מין האדמה, יקדים לברך על מין העץ.

ז. אם לפניו מאכל שברכתו 'העץ' ואחר שברכתו 'האדמה', ולכל אחד מהם ישנה מעלה שונה, יש להסתפק אם הסדר הוא חביב, ז' המינים, שלם, או - שלם, חביב, וז' המינים. וי"א שרק מעלת חביב קובעת, ואם חביבות שניהם שווה יקדים איזה מהם שירצה. (עי' סעי' ט' בסוגריים).

ח. היו לפניו כמה מיני מאכל **שברכתן שווה**, יברך על המאכל שהוא משבעת המינים. אין שם מאכל משבעת המינים - יברך על השלם. אין שם שלם - יברך על החביב, ואם אין שם חביב - יברך על הגדול. וסימנך **זשח"ג** (ז' מינים, שלם, חביב, גדול). ולדוגמא: מי שלפניו חצי ביסקווית מקמח חיטה ועוגה שלמה מקמח כוסמין, יברך על הביסקווית מפני שהוא מין משבעת המינים, אפילו שהעוגה שלמה וגדולה יותר וגם יותר חביבה. וכן אם לפניו פרוסת זית ואפרסק, יברך על חתיכת הזית מפני שהוא מין משבעת המינים. ואם לפניו מלפפון שלם ופרוסת גמבה, יברך על המלפפון השלם אפילו שהגמבה חביבה יותר.

ט. היו לפניו כמה מיני פירות משבעת המינים, יקדים לברך על המין הסמוך ל'ארץ' שבפסוק 'ארץ חטה ושעורה וכו'', וסדר המינים הוא - **זית, תמר, ענבים, תאנה, רימון**. מי שלפניו פירות מז' המינים וחיטים תפוחות - 'שלוה', אם השלוה חביבה לו יותר, יקדימנה.

[השו"ע (סי' ריא' סע' ה') נקט שחיטה ושעורה שהם משבעת המינים, קודמים לשאר הפירות משבעת המינים רק כשעשה מהם תבשיל או פת. אכן אז ברכתן המוציא או מזונות, ונמצא שיש להקדימם מצד מעלת ברכתם גם אם לא היו ממין שבעה. ואם כוסס חיטה, וברכתו בורא פרי האדמה, כתב השו"ע שאין להקדימו למין העץ. בימינו מצויה חיטה תפוחה - 'שלוה', שדינה כחיטה הנאכלת בכסיסה, כמש"כ בסי' ר"ח סעי' ד'. וכן המ"ב (סי' ריא' ס"ק ט', יח', כז') דבמג"א משמע שדין זה הוא דווקא אם מין העץ חביב לו יותר, אבל אם חביבותן שווה, יש להקדים את החיטה הקודמת בפסוק לפרי האחר [שאף שגם הוא מין שבעה, הוא מאוחר בפסוק]. ולדבריו, מי שלפניו שלוה ותמר, אם התמר חביב יקדימו, ואם חביבותם שווה יקדים את השלוה אף שברכתה בורא פרי האדמה. אכן דעת הגר"א שכשאין ברכותיהם שוות אין שום דיני קדימה חוץ מחביב. לכן כתבנו שאם השלוה חביבה לו יקדימנה, שכן הדין לכו"ע, אבל אם חביבותם שווה נכנסנו למחלוקת המג"א והגר"א אם יש דין קדימה בשבעת המינים באין ברכותיהם שוות. [כל זה הוא מלבד הנידון האם חיטה הנאכלת בכסיסה שברכתה האדמה ולא מברכים עליה את ברכתה החשובה, יש לה מעלת מין שבעה].

י. דין הקדימה הוא רק להקדמת הברכה, אך אינו קובע

[אמנם אחרי שברך ואכל מן הזית אינו צריך להקדים לאכול את התפוח לפני שיברך על הבננה, כפי שהתבאר שדיני הקדימה קובעים את סדר הברכות אך לא את סדר האכילה].

מנהג האכילת עופות בשבת שירה

האם מותר להניח אוכל לפני היונים בשבת שירה

ת. יש להניח את האוכל ליונים קודם השבת.

כתב המגן אברהם (סימן שכד'): "אין ליתן מאכל לפני העופות בשבת שירה כמו שנהגו קצת, דהא אין מזונותן עליך". וכן כתב המשנ"ב (שם ס"ק לא'). אכן בספר תוספת שבת (סימן שכד') כתב וז"ל: "אפשר דכיון שנהגו כן לשם מצוה דמרגלא בפומיהו שהעופות אמרו שירה בים, לכך אין להקפיד בכך, וכה"ג כתב בא"ר בשם מעדני יו"ט בסוף סי' של"ה דהא דנוהגין בשמחת תורה לפזר פירות, והנערים מלקטים ונותנים לסלים, דאסור לעשות כן משום דהוי עובדא דחול כמבואר שם, היינו דכיון שעושין כן לשמחה לא הקפידו בכך, א"כ אפשר דה"ה נמי לענין זה, כן נראה ליישב מנהג זה", עכ"ל. ובספר מקור חיים לבעל החוות יאיר (שם, נדפס בשו"ע פרידמן) כתב וז"ל: "ולי נראה דלא נאסר רק בשנותן לפנייהם דמינכרא לכל שטורח בשבילם, וכאן דמניח לפני החלון מה קעביד" עכ"ל.

בסיעתא דשמיא

הזמנות אישיות לא נשלחו כלל
לכן ראו נא הזמנה זו כאישית ממש

נעלה ירושלים בראש שמחתינו

בהודאה ובתפילה לבורא עולם

הננו מתכבדים להזמין

להשתתף עמנו בשמחת

נשואי בננו היקר

חיים מרדכי נ"י

עב"ג למשפחת גרינברג

שתתקיים בס"ד בשעתו"מ

בסימן טוב ובמזל טוב

ביום ב' ט"ו בשבט תשפ"ג

באולמי ארמונות חן רח' שלמה המלך 29 ב"ב

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתינו

עמרם פריד וב"ב

את סדר האכילה. וכגון, מי שלפניו ג' מיני פירות, אחד מין שבעה, ואחד שלם, ואחד חצוי – יקדים לברך על מין שבעה וכן"ל, אך אחר שבירך ואכל מהפרי שהוא מין שבעה, אינו צריך להקדים לאכול את הפרי השלם, ויכול לאכול קודם את הפרי החצוי אם רצונו בכך. וכן, מי שלפניו מינים שונים של פירות ובהם גם שבעת המינים [כמצוי בסעודת בט"ו בשבט], דין הקדימה הוא לברך על הזית, ומשברך עליו ואכלו, יאכל את שאר הפירות בכל סדר שירצה, ואינו צריך להקדים את שאר הפירות ממין שבעה לפי הסדר שבפסוק.

יא. [בפוסקים נזכרו מעלות נוספות להקדמה לברכה, אשר באות **לאחר** מעלות החשיבות שהוזכרו לעיל, ובמקום שאין את המעלות דלעיל (דהיינו ששני המאכלים שלפניו חביבים בשוה ושניהם שלמים וגדלם זהה וכו') יש להקדים לפי מעלות אלו. **ואלו המעלות הנוספות:** מאכל שמברכים עליו 'שהחיינו'. מאכל שנעשתה בו מצווה - כגון ריבה מאתרוג או פת מעירוב חצירות או תבשילין. פירות שגדלו בארץ ישראל. פירות שנמשלו להם ישראל. שיריים מסעודת מצוה. מאכל מזין יותר].

יב. מאכל ומשקה שברכתם שווה, אין בהם דין להקדים אחד לחברו.

יג. התבאר לעיל, שמי שלפניו שני מיני פירות - א' משבעת המינים וא' חביב, מברך על הפרי מז' המינים. עוד התבאר, שמי שלפניו פרי וירק והירק חביב, מברך על הירק אף אם הפרי הוא מז' המינים.

על פי כללים אלו דנו הפוסקים כיצד יש לנהוג באופן הבא: מי שלפניו זית תפוח ובננה, וסדר חביבותם אצלו הוא תפוח בננה וזית, צ"ע על מי מהם יקדים לברך, שאם יבא לברך על הזית שהוא מין שבעה, עליו להקדים את הבננה שאין ברכתה שווה ובגלל חביבותה יש להקדימה. אך לברך על הבננה אי אפשר לו, שהרי התפוח חביב ממנה. ואם ירצה לברך על התפוח, הרי דינו להקדים את הזית שהוא מן שבעה, ואין לדבר סוף.

והכריע בעל הקהילות יעקב זללה"ה, שיברך על הפרי שהוא ממין שבעה תחילה. והטעם הוא משום שכשבים לבחון איזו ברכה להקדים בין ברכות שונות, יש לבדוק איזו ברכה חשובה יותר, וברכה שבאה לפטור מין חביב יש לה חשיבות גם אם לא יאכל מיד את הפרי החביב, ובמקרה הנ"ל, לברכת העץ יש חשיבות יותר מברכת האדמה, היות והיא פוטרת את התפוח שהוא חביב יותר, וכיון שהכרענו לברך על העץ, כעת אנו פונים לדון איזה פרי ממיני פירות העץ יש להקדים, וכאן ההכרעה על פי חשיבות הפרי, והכלל הוא שחשיבות מין שבעה עדיפה משל חביב, על כן יברך על הזית תחילה.

הגיליון הודפס ע"י

הרב שלמה בלאק והרב שילה אריאל
הי"ו

להצלחת בניהם בתור"ש וכל העניינים

מספר הטלפון בבית הוראה

0733-260-800

להפניית שאלות לרב, לקבלת הגיליון
למייל, לתרומות והנצחות פנו לכתובת

6191265@gmail.com

הגיליון הודפס ע"י

הרב רוני ליקר הי"ו

להצלחת בניו בתורה וביראת שמיים
ובכל העניינים

פרשת בשלח

מעריב החיזוק

מאת הרב שמעון פרג שליט"א

יבואר גודל כח האמת שרואים בתורה בריש פרשת בשלח:

"ויהי בשלח פרעה את העם", והקשה האוה"ח הק' הרי בפרשת ק"ש אומרים, אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם, ומדוע כתוב ויהי בשלח פרעה?, ועוד הקשה שידוע דברי הגמ' במגילה שלשון ויהי זה צער ומדוע בפרשת בשלח כתוב ויהי בלשון צער? הרי יציאת מצרים זה יום של שמחה, שיום זה הוא ט"ו בניסן שהוא חג המצות, וכתב שני תרוצים תירוץ אחד: שהקב"ה סובב את יציאת מצרים ע"י פרעה כדי שפרעה ירדוף אחריהם ועי"ז יגיעו לקריעת ים סוף ולכן כתוב ויהי בשלח פרעה ולא אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם, וכן לשון צער שכיון שפרעה שילח את ישראל, נסבב עי"ז עוד צער לישראל של רדיפת פרעה ולכן כתוב לשון ויהי, עוד תירץ שהלשון "ויהי בשלח פרעה את העם", מדובר פה על הערב רב שנקראו בשם העם, אבל ישראל נשלחו ע"י הקב"ה עי"ש. ובודאי כשמתבוננים בענינים הנ"ל כמה חיזוקים בכח התורה שמצד אחד קראנו שני פרשיות של עשרת המכות, וכל המטרה זה למען תספר באזני בנך וכו' ובודאי שמתחילים פרשת בשלח שזה פסגת האמונה בעם ישראל, היה צריך לכתוב פרשת ויאמר אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם, אבל הקב"ה מחפש את האמת והאמת שנסביר שילוח בני"ע ע"י פרעה כנ"ל אז התורה כותבת "ויהי בשלח פרעה" וכמה חיזוק צריך ללמוד מהתורה, שאפילו שאדם עושה מעשים טובים ופתאום בתוך המעשים יש איזשהו נטייה מהאמת ועי"ז יכול לאבד את כל הפעולה, מ"מ צריך להדבק במידת האמת ומאמת לא מפסידים אלא רק מרויחים.

יבואר כנ"ל ג"כ בגודל המידות שיש בתורה:

ידועים דברי חז"ל אמר רב יוחנן במקום שאתה מוצא גדלותו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו, בפרשת בראשית אחרי שהקב"ה ברא את העולם שמים וארץ וכו' כתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וכתוב ברש"י שהטעם שכתוב נעשה אדם הרי הקב"ה ברא את האדם בלי שותפות כתב רש"י שהקב"ה רצה להראות את מידת הענוה שגדול מתיעץ עם קטן, ואם המינים יכפרו לא אכפת לו, והדברים מבהילים שהקב"ה ברא את העולם בששת ימי המעשה, ובסוף הבריאה חושב הקב"ה על מידת הענוה אע"פ שעי"ז יבואו המינים האפיקורסים והפילוסופים ויכולים להרוס את כל האמונה בשמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, ומזה רואים ששורש כל התורה זה מידות טובות כמו שכתוב בכל הספרים והקב"ה רוצה לחנך אותנו, ונתאר לעצמינו אדם שבונה 10 בנינים ויותר ופחות ואח"ז מגיע אליו אדם שלא עשה כלום ופתאום הוא מדבר אליו כמו חבר וכו' איך האדם הזה מסתכל על האדם השני מלמעלה למטה, אבל צריך ללמוד ממעשה בראשית שאחרי

שבוע של בריאת העולם שזה כולל את כל העולם המעשה משמש וירח, ושמים וארץ, וקיץ וחורף כל הכלכלה שבעולם, אור וחושך, שכל פרט זה ערך למיליארדים שבמיליארדים, הקב"ה מחנך אותנו בפסוק נעשה אדם וכו' בגודל מידת הענוה, וכמה צעק בשבוע האחרון רבנו ראש הישיבה שליט"א בחינוך בגודל המידות שצריך לחנך את כל הדור שבעוה"ר זה נפרץ, כמה צריך להתבונן גם בפרשת בשלח בגודל מידת האמת של התורה ובפרשת בראשית בגודל מידת הענוה של הקב"ה ואף שמבחינת החשבון אפשר להפסיד הרבה ממטרת הבריאה מ"מ שורש כל התורה זה המידות וכמה חיזוק יש בזה שהרווח של אמת וענוה, זה בראש התורה.

יבואר עוד מבעל התומר דבורה בגודל החיוב של האדם שיתדמה לקונו:

בפרק ראשון של ספר תומר דבורה כתב האדם ראוי שיתדמה לקונו עיי"ש שהאריך שיש התדמות בגוף כמו שאומרים מבשרי אחזה אלוקי וכדי שלא יאמרו צורה נאה ומעשים כעורים שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו לפיכך ראוי שיתדמה אל פעולות הכתר שהן י"ג מידות של רחמים ורמוזות בסוד הפסוק מי קל כמוך ועיי"ש, שכל החיזוק הוא במידות ובשער הקדושה בשער השביעי כתב בהנהגת רוח הקודש בזמנינו שהביא בשם התנא דבי אליהו שכתב, מעיד אני עלי שמים וארץ בין איש ובין אישה בין גוי ובין ישראל בין עבד ובין שפחה הכל לפי מעשיו של האדם רוח הקודש שורה בו, והאריך בגודל מצוות התשובה ובכוונת התפילות ובעסק התורה לשמה ובמיעוט תענוגים ובקימת חצות ובהרחקת כל המידות המגונות ובכל הספר בפרט בחלק ב' שער ד' הספר מחזק שמידת הענוה והשפלות אין מידה גדולה מזו כי משה רבנו ע"ה רבן של כל הנביאים בתורה ובמצוות לא נשתבח אלא בענוה כמו שנאמר והאיש משה עניו מאד, וכתב צא ולמד מהקב"ה שהניח שמי מרום ויורד לשכון אצל השפלים שנאמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, והדברים מבהילים לראות שהיסוד של קבלת התורה זה ע"י מידת הענוה וכתב עוד, הזהר מכל מיני כעס וקפיידא וגאווה אפילו לבני ביתך ואם יפגע בך איש לא תעננו והיה נעלב ולא עולב, ואל תרגיש צער אפילו בלבבך כי כל המעביר על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו ומזה רואים כנ"ל שכמה שאדם מתחזק בגודל הניסים הנפלאים של מכות מצרים ויציאת מצרים מ"מ הקב"ה מגלה לו שהכל זה תורה ובתורה הא"ב זה אמת וענוה וכל המידות הטובות.

יבואר עוד בכוחו של האמת בתורה:

בפרשת שירה כתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וידוע דברי תרגום אונקלוס ותרגום יונתן שתרגמו ויאמינו בה' ובנבואת משה עבדו, ובודאי שצריך להתחזק בזה בגודל האמונה בהקב"ה ולחזור על דברי הרמב"ם בגודל הענין של שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד כמו שאומרים בי"ג עיקרים של אני מאמין אני מאמין שאין יחידות כמוהו וכו' אבל יש אמונה בנבואת משה ובנביאים כמו שאומרים באני מאמין שכל דברי נביאים אמת ואני מאמין בנבואת משה שהוא היה אב לנביאים וכל דבריו זה אמת וח"ו ע"י האמונה בנבואת משה אי"כ מחשבה שיש שיתוף לבריאה רח"ל שבעוה"ר אנשים תועים בזה שאם יש אמונה בנבואת משה ובנביאים זה נחשב כשיתוף אלא עיקר האמונה בהקב"ה מה שאומרים שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד אבל שיש נבואה למשה ולנביאים זה חלק מהתורה,

ויעוין בספר רבינו בחיי שהביא בשם ר"ח שיש ד' אמונות, אמונה בהקב"ה, אמונה בנבואת משה ובנביאים וח"ו לא לחשוב שכל אמונה חייב לעשות שיתוף כמו שבעוה"ר אנשים תועים חושבים כך, ובזה עוקרים את כל יסודות התורה וכבר האריך בזה בספר נפש החיים בארוכה, והדברים הנ"ל חונכנו מיום הולדנו ולא היה צריך אפילו לכתוב כיוון שהדברים פשוטים, אבל בעוה"ר נשמעים ברחובה של עיר ידיעות כוזבות, צריך לחזק את כל הדברים הנ"ל והקב"ה יכפר בעדם. ומענין לענין באותו ענין אעתיק דברים נפלאים מספר משך חכמה בריש פרשת בא על הפסוק ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים וגם האיש משה גדול וכו' כתב המשך חכמה בגודל התהוות בעם או מעוצם החכמה של הנכבד ומדותיו האלוניות והנהגתו הנפלאה או מפעולות זרות בלתי מושגות ופלאים יוצאים מגדר ההרגל הטבעי עד כי יחשבוה לאלוקי עיי"ש, שהאריך שע"י שאדם עושה פעולות זרות והנפלאות הוא יהולל תחלה מן ההמון אשר בעינים בטוחות יחשבו לאלקי ולאמר כי הוא בלתי טבעי ויטפלו עליו שקרים ופליאות זרות בסיפורים מפליאים עד כי יתפרסם שמו אצל ההמון הגדול וגודל הפרסום יעשה כנפים גם בלבבות הנבונים בעם להטיל ספק בליבם עד כי גם הם יכבדוהו והניסיון מוכיח ע"ז וכמה מחזק אותנו המשך חכמה בגודל הזהירות אפילו מכל המופתים של משה לחשוב ח"ו שמשנה רבנו זה אלקי ח"ו וידוע ששורש חטא העגל הזה מבואר בחז"ל בגודל החטא שאין לך עון גר בכל דור ודור שלא נפקד בחטא העגל בנוי על שורש הטעות של העולם שח"ו משה רבינו נחשב כאלוקים ויעוין בזה בבית הלוי בפרשת פרה בארוכה, והדברים האלה צריך לעקור מכל השורש ולחזור על דברי האבן עזרא על הפסוק ויאמינו בה' ובמשה עבדו שכתב שכל מה שמשנה אומר הוא שמע מפי הקב"ה כמו שכתוב בכל פרשת ויקהל כאשר צוה ה' את משה וכמה חיזוק יש בזה, ושמעתי עוד כמה הגר"מ סלוייצקי זצ"ל ועוד כמה גדולי ישראל נזהרו כשמגיעים לשמחות שלא ישירו את השיר צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך שמקורו הוא בנביא ישעיה שכל הנבואה זה על הקב"ה והתנו עם כל החתנים שלא ישירו להם את השיר הנ"ל, ובודאי שהשיר הידוע שדוד המלך אמר בספר תהילים בפרק ס"א ימים על ימי מלך תוסיף שכל התפילה זה בקשה מהקב"ה זה לאריכות ימים מאן מלבי רבנן צריך להמשיך ולבקש מהקב"ה שיאריך ימים על כל הצדיקים ולא להיגרר לשירים שאומרים לקב"ה שזה יכול לגרום למחשבות של שיתוף רח"ל.

יבואר עוד בשורש הפסוק הכח של עמ"י בקבלת מלכות שמים:

בקבלת מלכות שמים שאומרים בתפילה בנוסח אשכנז ביהי כבוד ובנוסח ספרד כבר אומרים את זה לפני ברוך שאמר אומרים ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, ובתפילת הללויה אומרים ה' ימלוך לעולם ועד וכן באז ישיר ולפני תפילת העמידה ובתפילת ובא לציון, ובמעריב, וכבר עמדו בזה מה שכתב התרגום אונקלוס על הפסוק ה' ימלוך לעולם שהכוונה ומלכותיה קים לעלם ולעלמי עלמאי שזה הולך על כל הקבלת מלכות שמים ומ"מ עיקר התפילה זה ה' ימלוך לעולם ועד וכבר האריכו בזה כל המפרשים, ובודאי שיהודי אמיתי שמדבק בהקב"ה צריך לחזק את ה' ימלוך לעולם שידוע שיש בעוה"ר הרבה אנשים שעיקר החיים שלהם זה השורשים ותמיד מדברים על הזקנים ומראים תמונות בגודל צדקותם אבל מרגישים רח"ל שהם בוחרים בדרך חדשה ומאבדים את

העתיד וכל חייהם זה העבר ועושים יארציית ועולים לפקוד את קבריהם אבל הם בהנהגתם בוחרים בדרך ההפוכה מהאבות ויש אנשים שעיקר אצלם זה ההווה כמו עשיו שכל כולו זה הלהיטיני נא מן האדום האדום הזה ולא מסתכל על העתיד בכלל, אבל תכלית האדם בעולמו זה לקחת את העבר וההווה ולהמשיך את העתיד שהוא התורה והמצוות ועי"ז להתחבר לעבר וזה שורש החיזוק של ה' ימלוך לעולם לעד שתרגם אונקלוס שהכוונה היה הווה ויהיה וכמה צריך האדם לחשוב על העתיד ולחשוב שאדם קם בבוקר ועומד בנסיונות על העתיד ולבטוח בהקב"ה שזה שורש כל הפרשה של בשלח שכל הפרשה זה ירדת המן שאדם לוקח את העבר וההווה וממשיך את העתיד ע"פ המסורת של העבר ולהדבק במידת הביטחון כמו שידוע שמשה רבנו הניח צנצנת המן לדורות ולהאמין שבכל דור ודור יש את פרשת המן ולא ח"ו לחשוב שהכל הסטוריה כמו הרבה אנשים שטועים ועי"ז מוותרים על שורשם, ושמעתי כמה פעמים באנשים שחזקו את הדור הצעיר ובפרט בדורינו שמכח חבלי משיח היוקר מאמיר וההוצאות גדולות עד שדירה של 60 מטר מרובע שבעבר זה היה שווה לכל נפש עולה היום שני מליון שקל והרבה אנשים מרוב החובות נופלים אל הצד השני, כמו שביארנו בשבוע הקודם צריך להתחזק שהקב"ה היה הווה יהיה, והקב"ה משגיח ומפרנס זון ואצל הקב"ה דולר אחד ושני מליון דולר זה אותו דבר, כמו שאומרים לי הכסף והזהב נאום ה' ובודאי שקשה להוכיח בדור הזה משום שהנסיון גדול מאד, אבל בודאי צריך לחזק שהכל זה תהליך של חבלי משיח והקב"ה מנסה אותנו בדור בדור זה כדי לקרב את הגאולה כמו במצרים שע"י שעם ישראל הגיעו לתכבד העבודה על האנשים זכו לפרשת וארא כמו שכתב הרמב"ן שאין לאדם חלק בתורת משה עד שיאמין שכל העולם הוא מעל הטבע, אבל בודאי מי שיכול להשתדל לעזור לכל האברכים הצעירים ולהבין בגודל צערם שאע"פ שעד יום הנשואים חיו בתנאים טובים ומשופרים ואח"ז הם עוברים למחסנים וכו' וכמה צער נגרם להם בבנין הבית של נשואין ולחשוב שע"י עם ישראל מפסיד הרבה ת"ח שמרוב צער הפרנסה נופלים, וכל מי שיכול להשתדל בזה ולהבין בגודל הענין החמור הנ"ל שזה סכנה שישתכח תורה מישראל, כידוע מציל את המשך הדורות וצריך לחשוב שאם ח"ו לא יהיה כמה ימים ארוחת צהרים בישה"ק של בחורים כל העולם כולו ירעש מזה וצריך להרבות בתפילות ובהשתדלות וללמוד ממשה רבינו שכל הס"ד של משה זה וירא בסבלותם, שמכח זה הגיע למדרגה של איש האלוקים כמו שכתוב בספר משך חכמה פרשת נח שנח נקרא איש האדמה מחמת שיתבודד עם עצמו ואף שמבואר בגמרא בסנהדרין שכל מאה ועשרים שנה הרבה בתוכחות מ"מ יש עליו תביעה שלא התפלל על דורו ומש"ה נקרא מי המבול מי נח כך צריך כל אדם שיש לו השפעה בעולם להרבות בהשתדלות להצלת האברכים שלא נבכה על העתיד שח"ו יכול להשתכח תורה מישראל, ויעוין בזה בספר תפארת שלמה בפרשת מסעי כמה צריך לבכות בתפילה שא"י נמצאת ביד עכו"ם וע"י שכל אחד בוכה לירושלים עירך בודאי שמעורר את הגאולה העתידה ואפשר הרבה להאריך בזה ובפרט שבנות ישראל מחמת הגזירות הנ"ל חייבים לעמול יום ולילה על פרנסה כדי לכסות את המשכנתאות הגדולות ועי"ז נאבד המושג של האידשע מאמא הדמות של האמא כמו בדורות הקודמים רח"ל.

לזכות ידידינו הרב יונתן חיים בן מלכה הי"ו שכל העלונים הם בזכותו ע"י ידידו משה בן שרה ומשפחתו

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 93

כל דברינו ומקרינו ניסים – אין בהם טבע ומנהגו של עולם

בשלח תשפ"ג

יכול לקבוע בכל רגע נתון, על כל טיפה שהיא, האם היא תהא מים או דם! ומזה אנו רואים שהשם הוא ריבון כל המעשים 'וידעתם כי אני השם'!!

מכת צפרדע

מטרת מכת צפרדע היתה, מידה כנגד מידה, שהמצרים היו מעירים את היהודים בלילה מוקדם לעבודה, אמר להם הקב"ה – כנגד זה, גם אתם לא תישנו בלילה!

צריך להבין מה היה המכה בצפרדעים? ומה הם הפריעו למצרים? ונראה שהנזק העיקרי היה, המטרד של הרעש, אם יהיה לאדם צפרדע אחת בבית, לא יהיה לו רגע של שקט, ולא יוכל לישון בלילה, ובמכת צפרדע היו להם המוני צפרדעים, כמו שאמרה תורה "ומלאו בתיך ובתי כל עבדך, ובתי כל מצרים" הבתים שלהם היו מלאים בצפרדעים, וכמו"כ רואים שכשנגמרה המכה אמרה התורה "ויצברו מהם חמרים חמרים" והכוונה שכל מצרי אסף מהבית שלו פעמיים חומרים, והיינו ארבעה ערימות של צפרדעים מתים, זה היה הכמיות של הצפרדעים רק מבית אחד!

וכמו כן היה ברחוב המוני צפרדעים, ככתוב בתורה "ויכס את עין הארץ" וכולם היו מקרקרות בקול, קולות, ובבת אחת יכול לברוא מליוני עשו להם הצפרדעים בבתיים וברחובות, עד לא יכלו לשמוע אחד את השני, וזה שיבש להם את החיים.

גם פרעה סבל בעיקר מהרעש שעשו הצפרדעים, כפי שרואים שביקש ממשה רבינו להתפלל על דבר הצפרדעים, והכוונה היא שסיר ממנו את הדיבור של הצפרדעים, שזה היה המטרד העיקרי שלהם.

והנה המציאות הזו שבזמן כה קצר, הוציא השם כל כך הרבה צפרדעים מהיאר, זה מעיד שהשם שולט בבריאה, ובבת אחת יכול לברוא מליוני צפרדעים, כמו בששת ימי בראשית, שפקד השם על המים 'תוצא המים שרץ נפש חיה' כך היה ג'כ במצרים, שהשם פקד על היאר והוציא מתוכו המוני צפרדעים יש מאין, ומזה נוכחו כולם לראות 'כי אני השם בקרב הארץ'!

וכמו כן היה דבר פלא כשמשה הסכים לפרעה להסיר מעליו את המכה הזו, ואמר לפרעה "למתי אעתיר לך"? ענה לו פרעה, למחר! ואכן משה התפלל ולמחר מתו כל הצפרדעים. ונתאר לעצמינו מליונים של צפרדעים חיים, ובבת אחת כולם מתים באותו רגע! הרי זה דבר פלא! ומזה רואים בבירור שיש בורא לעולם, שהוא מהווה את הכל, ובידו נפש כל חי, ברצותו מחייה וברצותו ממוטט.

מכת כינים

אומרת התורה "ותהי הכינה באדם ובבהמה" מבואר שמכת הכינים הייתה גם באדם וגם בבהמה, וצריך להבין במה פגעה בהם מכת כינים, ולגבי הכינים באדם, מובן שהיתה כאן מכה למצרים, שהכינים הציצו להם מאד, והטרידו אותם כל הזמן בעקיצות בכל גופם, אבל לגבי הכינים בבהמות, צריך להבין, מדוע זה מכה למצרים? מה היה איכפת להם שיש לבהמתם כינים? היתכן שור וחמור שעומדים לחרישה ולמשא, יתכן שבגלל עקיצת הכינים היו יותר עצבניים, והשתוללו ולא עבדו, אבל שאר בהמות שלא מיועדים למלאכה כגון כבשים ועיזים, מה הפריע למצרים שהם נעקצים מכינים, ומדוע זה נחשב מכה למצרים?

ונראה לי ההסבר, שהכינים היו מוצצים לבהמות את הדם ואת הנוזלים שבגופם, עד שלא נשאר בהם לחלוות - ומתו, ועובדה זו למדתי לפני הרבה שנים, כשהייתי בישיבה בבאר יעקב, והיה שם בחדר שלי - עציץ, ובו גדל צמח של נוי בצבע ירוק ורענן, שהתפשט וגדל לתפארת, ולפתע, יום אחד אני רואה, שהעלים הקיצוניים של אחד הענפים התחילו להצהיב, ואינם ירוקים כתמול שלשום, וככל שחלף הזמן, עוד ועוד עלים התחילו להצהיב, ורציתי לחקור מה גרם לכך שהעלים איבדו מצבעם ונהיו צהובים, עליתי על השולחן הסמוך, כדי לראות את העציץ מלמעלה, ונוכחתי לראות דבר מעניין, שאותו ענף שהעלים שלו הצהיבו, מוקף בהמוני תולעים קטנות, כמו כנימות, והבנתי מזה שהתולעים הזעירות הללו מחפשים אוכל ומזון, ולכן הם מוצצים את הלחלוות והמיץ של הענף, וכך הענף התייבש, ואין לו נוזלים מספיק כדי להצמיח עלים טריים ורעננים.

ועל דרך זה נראה לי הביאור במכת כינים, הרי השם ברא במצרים המוני כינים, שכל עפר הארץ של מצרים נעשה כינים, אפילו אם רק שכבה דקה נהפכה לכינים, אם בכל מט"ר במצרים היו עשרות אלפים כינים,

מן הניסים הגלויים – למדים על הניסים הנסתרים

הפרשיות הללו מתארות את האותות והמופתים שעשה עימנו השם, בעשרת המכות, ביציאת מצרים, ובקריאת ים סוף, ואח"כ בהליכה של בני" במדבר, וכבר כתב הרמב"ן בס"פ בא, שהמאורעות הללו הם יסודי האמונה, שמניסים הגדולים והגלויים שעשה עימנו השם, אנו למדים על הניסים הנסתרים, שכל דברינו ומקרינו כולם ניסים הן, ואין בהם שום טבע ומנהגו של עולם כלל.

התורה אומרת "למען תספר באזני בן ובן בן, את אשר התעללתי במצרים" הקב"ה רוצה שנתבונן ביציאת מצרים, ונספר זאת לבנינו ובני בנינו, שכולם ילמדו מזה "כי אני השם בקרב הארץ" ואכן דוד המלך מתאר בתהילים (עח) את כל השתלשלות יציאת מצרים, עם הניסים שעשה עימנו השם, ומקדים ואומר: "הטו אזנכם לאמרי פי, אשר שמענו ונדעם, ואבותינו סיפרו לנו, לא נכחד מבניהם לדור אחרון, אשר ציווה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען ידעו דור אחרון, יקומו ויסיפרו לבניהם"

כמה הפרשיות האלו חשובות ללמוד אותם, ולקבל מהם אמונה!! לדעת שהבורא עולם שולט במערכות העולם, ומחייה ומהווה את הכל בכל יום תמיד, כמו שאומרים בברכת יוצר "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" ובספר נחמיה נאמר (ט, ו) "אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחייה את כולם" זה ההודמנות שלנו להתבונן, ולהפנים ללב את המסר "וידעתם כי אני השם" וללמד זאת הלאה לבנינו, בכדי שילמדו הלאה לבניהם אחריהם.

בכדי שנשריש לעצמינו את העובדה הזו, מוטל עלינו להתבונן בסדר יציאת מצרים, שאנו באותות ובמופתים, להבין מה השם מלמד אותנו בכל מכה ובכל נס, וכך נוכל להכיר את מציאות השם וגדלו, ודוד המלך אומר בתהילים "הדדיכני באמיתך" הוא מבקש מהשם, תדריך אותי בהכרת האמת שלך, שאתה מהווה את כל הבריאה כולה.

מכת דם

כל מכה שהביא השם על המצרים, היתה עם מטרה מדויקת, גם בהכאת המצרים, וגם ללמד אותנו "כי אני השם" וכל זה הוא חלק מהתורה, שאנו רוצים ללמוד ונכיר את השגחת השם בעולם.

במכת דם יש להתפלא איך הם החזיקו מעמד שבוע ימים בלי מים? הרי בן אדם לא יכול להתקיים זמן רב בלי שתיית מים? ואולי הם אכלו אבטיחים ומילונים, או שאר פירות שיש בהם נוזלים [שמיצי הפירות לא נהפכו לדם] אבל עדיין יקשה, כמה פירות היה להם? הרי צריך כמות אדירה של פירות, כדי לספק את הצמא של כל תושבי מצרים. כמו"כ צריך להבין איך הם אפו לחם? ואולי עשו בצק ממי פירות, אבל לא נראה שהיה להם כמות עצומה כזו של פירות.

יתירה מזו, אם נחשב נמצא, שמכת דם - היתה בחודש תמוז, כיון שמכת בכורות היתה בט"ו ניסן - ולמחרת יצאו ממצרים, ובין מכה למכה היה הפרש חודש ימים - המכה עצמה היתה שבוע, ושלושה שבועות הפסק, וא"כ בט"ו באדר היה מכת חושך, ובט"ו בשבט היה מכת ארבה, וכשנחשב כך למפרע את כל המכות, יוצא שמכת דם היתה בט"ו תמוז, שהוא עשרה חודשים לפני חודש ניסן.

והנה חודש תמוז הוא המחודשים החמישי ביותר בשנה, ובתקופה החמה הזו - לקחו להם את כל המים, והם היו עלולים להתייבש מחום של ימי תמוז, זאת היתה מכה נוראה, הצימאון של המצרים היה עצום, אינני יודע איך הם התקיימו והחזיקו מעמד?

מלבד זה, במכת דם - לא יכלו לרחוץ ולנקות את עצמם, לא יכלו לבשל כל מיני תבשילים, שכולם צריכים מים, ורק לעשירים היה יכולת לקנות מים מהיהודים במחיר מלא, כמבואר בחז"ל שאם לא שילמו עליהם, נהפכו המים שוב לדם.

עוד אמרו חז"ל שהיה מצרי שביקש מהיהודי, בוא נשתה יחד מאותו כוס שיש לו שתי פיות, ואז כששתו שניהם מאותו כוס, הגיע מים ליהודי ודם למצרי. הבה נשאל את עצמינו, איך בדיוק זה קורה?? איך הקב"ה יודע איזה טיפות יכנסו לפה של הישראלי, שמשאיר אותם מים, ואיזה טיפות יכנסו לפה של הגוי, והופך אותם לדם?? איך יתכן לדעת כל טיפה לאן תלך בדיוק כזה?

ואמנם התשובה לכך פשוטה, הבורא עולם מהווה את הכל! גם את הפה של המצרי שלוגם מהכוס, הוא מהווה בכל רגע, וכל טיפה באשר היא אין לה קיום, אם לא שהשם יהווה אותה באותו הזמן, ולכן השם

כשנכפיל את הכמות הזו בשטח של כל מצרים, נגיע לכמות אדירה של מיליארדי כינים, והנה הכינים האלו צריכים מזון, ובלי זה הם ימותו, וממה הם חיו?

ונראה לי שהכינים היו פושטים על איזה בעלי חי, סוס, חמור, או פרה, והיו מוצצים לו את הנוזלים והדם, ומזה הם ניזונו, וכך נוצר מצב שהמוני כינים פשטו בהמוניהם על בהמה אחת כדי להשביע את

התעללתי במצרים – שיחקתי במוח שלהם

בבית אחד היו כמה בכורים מכמה אבות, ומתו כולם, ושאר בני הבית חששו לחייהם שמא גם הם ימותו, ואז "יגרש פרעה את העם... כי אמרו כולנו מתים".

ואחרי שהוציא אותם, פתאום פרעה מתחרט... "ויהפך לבב פרעה ויאמר לעמו... מה זאת עשיתם, כי שילחתי את ישראל מעבדי? אומר פרעה לעמו, היה לנו כח עבודה בחינם ממש, הבאנו להם לחם צר ומים לחץ, והם נתנו עבודה... ועכשיו הפסדנו אותם.

בזמן מכת בכורות, היה ברור לפרעה שצריך לשלח אותם, ואחר שנסתיימה המכה, אז הוא התעורר, רגע, לא נהגנו נכון...

וכך היה בכל מכה ומכה, שבזמן המכה עצמה, החליט פרעה דיי... אי אפשר יותר! בוא נשלח אותם, ואז משה התפלל אל השם והסיר את המכה ממנו, ושוב נהפך לבב פרעה, איך אשלח אותם? הרי זה מאות אלפי איש שנותנים עבודה בחינם, אם אשלח אותם תהיה הממלכה! ההתלבטות של פרעה לא הניחה לו, בכל פעם החליט לשלח, וחזר בו, ואז שוב החליט לשלח, ושוב חזר בו.

זה הכוונה התעללתי במצרים, הקב"ה התעלל במחשבה של פרעה, שלא יצליח לקבל החלטה, מצד אחד הם לא יכולים לסבול את המכות הנוראות, מצד שני לא רוצים לוותר על העבודה של היהודים, וזה התעללות רגשית נוראה, שלא יצליחו להכריע בזה, וכל רגע יחליט לשלוח ויחזור בו, וחוזר חלילה, והיה במצב לא אפשרי.

אחרי שפרעה קיבל מכה, החליט לשלוח, קרא למשה, ואח"כ כשהוסרה המכה - התחרט, ובמכה הבאה הוא אמר לעצמו, למה לא עמדת בהחלטה שלי? ושוב הוא מחליט להוציא, ושוב חזר בו, ההיסוסים והספיקות שלהם שלא ידעו מה לעשות, זה הצחק שהשם עשה מהם, שהכביד את לב פרעה, וכך פרעה ראה כל הזמן את הסתירות של עצמו, ולא היה לאל ידו להושיע.

יידעתם כ' אני השם

שולחן פשוט שמורכב מכמה חלקי עץ, לא יכול להיעשות לבד, תאמרו לי אתם, וכי 'אדם' יכולה ליעשות מעצמו? הרי האדם הוא כ"כ מורכב, ויש בו חכמה אדירה, בכל איבר ואיבר, וכי יתכן שזה נברא מעצמו? תסתכלו על הבריאה העצומה שלפנינו, שמים וארץ, שמש ירח וכוכבים, וכי כל זה נברא מעצמו? רואים בבירור שיש בורא לעולם!

זכורני מהרבי הרב שך, שפעם ביקשו ממנו לארח אצלו אנשים, בכדי שיתן להם חיוך באמונה, והסכים להם, וישבו אצלו סביב השולחן הרבה אנשים, ואמר להם הרבי, אתם רואים את השולחן הזה? וכי יש לכם צד שהוא נעשה לבד? הרי כל אחד יודע שהיה כאן נגר, שלקח כמה קרשים, וכמה ברזלים, ומהם בנה את השולחן! כעת נחשוב, אם

מתוך הספר על הרב יהושע שוורץ ז"ל, ר"מ בישיבת נוההרדוק – צרפת

כל חייו דרך למלחמת היצר, ואפשר לומר עליו שכעת נח נפשיה. אני חושב שזה הספר עצום לומר על אדם שכל חייו הוא לחם במלחמת היצר וחילולותיו, ורק עכשיו הוא נח.

לקבל את מה שהשם גוזר עליו באהבה

לפני כ 40 שנה ביקרתי בצרפת, והייתי שם בשבת, ובאתי לבקר את ר' יהושע בביתו שאז היה גר שם, והיה שם איזה מלאך שקנתה ישיבת נוההרדוק, ושם התגורר ר' יהושע, וראיתי אצלו עניות מרודה, ובכל זאת לא התלונן ולא התרעם, וידע לקבל עליו את הנהגת השם באהבה, ושם במה שהשם נותן לו. ר' יהושע היה אדם שמח בכל חייו, ולמרות העניות שהיה לו בחלק מימי חייו, היה מאושר, כי הוא הבין שלא הכסף נותן את האושר, אלא הדביקות בהשם.

יעקב אבינו קיבל עליו דין שמים באהבה

יעקב אבינו היה בן של מילאדור, כמו שאמרו חז"ל "זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך" ליצחק אבינו היו הרבה שדות ופרידות שעבדו בהם, והזבל שלהם לבד היה שווה יותר מכל כספו וזהבו של אבימלך, וכמ"כ רבקה קיבלה שני גדיי עיזים בכל יום - בכתובתה, ומזה רואים באיזה עשירות חיו יצחק ורבקה.

וכששלחו את יעקב לחרן למצוא אישה, השיג אותו אליפז במצוות אביו להורגו, ולא רצה להורגו, ונטל ממנו כל ממנו, שעשיר חשוב כמת, וכך יעקב הגיע לחרן למצוא את יזונו, בלא טבעת או צמיד ליתן לכלתו. ויעקב הצטער על כך, שעבד אבי אבא הביא עימו, כל טוב אדוניו בידו, ואני אין לי אפילו צמיד או טבעת, ובכל זאת בטח בהשם ועבד 14 שנה לשתי נשותיו. ולמרות שהיה בן של עשירים מופלגים, קיבל עליו דין שמים באהבה, ואמר להקב"ה, איך שתנהל אותי - כך טוב לי.

וכמ"כ ראינו אצל ר' יהושע שתמיד היה צהלתו על פניו, ושםח במה שהשם עושה עימו.

התרחקות ממידת הכעס

ר' יהושע שוורץ ז"ל, לא חייתי איתו כ 65 שנה, אבל אני מכיר אותו עוד מהיותו מגיד שיעור בישיבת נוההרדוק בצרפת, בישיבות נוההרדוק היה נהוג ללמוד מוסר פעמיים ביום, חצי שעה בצהריים וחצי שעה בערב, וזכורני שהוא היה לומד בספר מסילת ישרים, וראיתי את הספר שלו בסימן יא היכן שמדבר על מידת הכעס, שהדף שם היה שחור, ושאלתי אותו למה? ענה לי ר' יהושע, כיון שאני לוקה במידת הכעס, לכן אני צריך ללמוד כל יום על גנות הכעס, להתרחק מהכעס!

כ"ב ראיתי אצל הרב, מרן הרב שך, שפעם שוחחתי איתו על הסוגיא בחולין ק"ע"ב (לגבי מי פירות, בזיתים וענבים ובשאר פירות) אמר לי הרבי שבעבר הוא כתב על הסוגיא הזו, ונתן לי מחברת דקה וישנה, שם היה כתוב איזה דברים על הסוגיא הנ"ל. והצאתי עוד באותה מחברת, וראיתי בסופה שכתב הרבי: "היות ובעל כעס לא יכול להיות אדם גדול, לכן אני מקבל על עצמי לעבוד על כך, שלא אכעס".

כי נח נפשיה

מצינו כמה פעמים בש"ס את הביטוי "כי נח נפשיה... והכוונה על ההסתלקות לבית עולמו, וצריך להבין למה זה נקרא נח נפשיה, וביאר בזה הסבא מקלם, שבכל חי האדם, היצר הרע רודף אחריו להחטיאו, ולטורדו משני העולמות, כמו שאומר האבן פיזוט (הנאמר ביל י"ב) "לך קלי תשוקת... ויציר צורר תמיד, כמו שטן לעומתו" והתפקיד של האדם בימי חייו להילחם עם היצר באופן תמידי כדי שלא ישל, וכשהולך האדם לבית עולמו, אז נפסק ממנו יצר הרע, ואז נח נפשיה, שמתוהו זמן הוא במנוחה, ולא צריך להילחם עם היצר.

ניתן לומר על ר' יהושע, שכעת נח נפשיה, כיון שכל חייו הוא לא נח לרגע, וכל הזמן היה עסוק בלתקן את מידותיו, וכבר כתב הגר"א שעיקר ביאת האדם לעולם הוא בכדי לשבר את מידותיו, ואכן ר' יהושע היה

בענין ספק ברכות להקל

הנה נראה ברור, דהא דכתבו הפוסקים בכמה דוכתי "ספק ברכות להקל" אינו דין מיוחד בברכות, אלא הוא רק מהכלל הידוע, דספיקא דרבנן לקולא, דכיון דברכות נהנין וברכות המצוות הם מדרבנן, ספיקא לקולא. ולכן לא מצינו בש"ס לשון זה "ספק ברכות להקל". וכן הוא מפורש ברמב"ם ברכות י"ב. על הא דנסתפקו שם, בפתח אדעתא לומר בפ"ג וסיים בשהכל, דיכול לאכול בלי ברכה, משום דספיקא דרבנן לקולא ע"ש. וכן הוא ברמב"ם פ"ח מהל' ברכות הי"ב, וכן העתיק במ"ב (ר"ט ס"ג וסי' קס"ז ס"ט ע"ש) ולכן בברכה"י דהיא ברכה דאורייתא, ספיקא לחומרא, כמו שפסק הר"ם שם ובשו"ע סי' ר"ט ס"ג.

גיליון זה נכתב כפי הכנת הכותב, כל טעות היא על דעתו בלבד.

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר בטל' 054-8520-936

או דרך נדרים פלום בחיפוש 'עוטה אור'

או באמצעות הטל' 03-7630585 'שלחה 6465

ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א

במערכת 'קול יהודי מרוקן' 0747-962-335 שלוחה 2-2

וכן במערכת 'קול הלשון' בקו ישיר 0733-718-148

שמעו ותחי נפשכם

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול דבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת בשלה

היש ה' בקרבנו אם אין

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשת השבוע, פרשת בשלה, וללמוד ממנה לימודים לזמננו אנו.

בסוף הפרשה כתוב (שמות י"א, א'): ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין, אחרי שכבר נגמרה המערכה מול פרעה ופרעה וכל חילו טבעו בים, נסעו בני ישראל בדרכם לארץ ישראל. למסעיהם על פי ה' ויחטו בריפדים ואין מים לשותות העם, וירב העם עם משה. התחילה שם קטטה על דבר המים וכמו שאומר התרגום 'ונצא עמא עם משה'.

ואכן אמר ה' למשה רבינו 'זכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם... ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין. ויבאו עמלק וגו'.

ומביא רש"י בשם רבותינו, סמך פרשה זו של יבוא עמלק למקרא הזה היש ה' בקרבנו אם אין, לומר תמיד אני ביניכם ומוזמן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין? נוראות. הקב"ה ישתבח שמו אומר לישראל, אתם שואלים היש ה' בקרבנו? הרי תמיד אני ביניכם, ומוזמן לכל צרכיכם! כל מה שאתם מבקשים אני נותן לכם. ואיך אתם שואלים שאלה כזו היש ה' בקרבנו אם אין? חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקין לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב את בנו על כתפו. אב אחד לקח את בנו על הכתפיים כמו שנוהגים, ויצא לדרך. וכך הוא נושא את בנו על כתפיו, וחוסך מבנו את כל טרחת הדרך. והיה אותו הבן רואה חפץ ואומר טול חפץ זה ותן לי. הבן יושב על כתפי אביו, והרי הוא כננס העומד על גבי ענק ורואה טוב כל מה שמסביבו, ואומר לאביו, אבא, אני רואה שם מרחוק איזה חפץ מסוים, תביא לי אותו. ויש לדייק כאן שאפילו בקשה אין כאן. הוא לא אומר לאבא, אבא, אני מתחנן לפניך, אני מבקש, בבקשה תביא לי את החפץ ההוא. לא. הוא גוזר ופוקד על אביו "טול חפץ זה ותן לי". והוא נותן לו. למרות זאת, האב שאוהב את בנו, מביא לו את החפץ שביקש. מה שתרצה תקבל.

וכן פעם שניה וכן פעם שלישית. הם ממשיכים במסע, והבן שיושב על כתפי אביו אומר 'אבא, אני רוצה את החפץ הזה גם כן, אבא גם את החפץ ההוא תקנה לי', והאב הרחמן והאוהב מביא לו כל מה שמבקש. פגעו באדם אחד, תוך כדי הליכתם פגשו מישהו, אמר לו אותו הבן לאותו אחד שפגשו, ראת את אבא? אבא שלי נעלם לי, אולי ראת אותו? אני לא מוצא אותו. אתה יכול לעזור לי? אמר לו אביו אינך יודע היכן אני? – השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו. אתה יושב על כתפי אבא שלך, כל מה שאתה רוצה ודורש אתה מקבל, ואתה שואל שאלה כזו 'איפה אבא שלי?' זרק וחבט אותו לקרקע 'חבט חבט ולא בריך' (סוכה מד:), ואמר לו עכשיו תדע טוב טוב איפה אבא שלך.

בא הכלב ונשכו. ואז כשישראל צועקים 'אבא אבא תושיע אותנו מידי עמלק, נודע ומתודע איפה אבא נמצא, ואם יש ה' בקרבנו ישראל'.

בא הכלב ונשכו – דמיון עמלק אל הכלב

עמלק בא כדי לקרר את האמבטי. ויותר מזה, רש"י מביא כמו שראינו, מיד בא הכלב ונשכו. ורבותינו במדרש תנחומא (כי תצא) דרשו עמ-לק, עם שבא ללקק את דמם של ישראל ככלב. התואר של עמלק הוא כלב, ויש בזה עומק לפנים מעומק. אבל מרבתי שמעתי דבר נכון, לבאר מהו הדמיון שיש בין עמלק לבין הכלב.

בכלב יש תכונה שאין בשאר בעלי חיים, והוא הפגנת הידידות שהוא מפגין כלפי אדונו. כאשר בעל הכלב חוזר לביתו, הכלב קופץ עליו, והוא מרגיש עצמו כידיד של האדון. כל אפיא שוין. אין את ההבנה ואת התחושה שהוא האדון שלי ואני

הבעל חי שלו, אלא שנינו שווים ואני כמו האדון שלי. ולפעמים אפילו אפשר לראות שהכלב מושך וגורר את האדון. אין האדון מנהיג את הכלב, אלא הכלב מושך וגורר את האדון, וכמה שהוא מנסה לקחת אותו למקום אחר לא עוזר לו כלום. זה המהות של התכונה של הכלב, בטלה לה המציאות של אדון ועבד, אלא שניהם שווים.

וזה בדיוק עמלק. הוא לא יכול לקבל את המושג של "אתה בחרתני". מפריע לו מה שכלל ישראל הם עם סגולה. עם ישראל? – כמוני בדיוק. מה הם, מיוחסים, בני אברהם יצחק ויעקב? – גם אני מיוחס. הסבא שלי הוא עשיו. ואבא שלו הוא יצחק, וסבא שלו הוא אברהם, אז מהו היחס של ישראל יותר ממני? אנהנו שווים! ולכן היה עמלק חותך את מילותיהן של ישראל ומשליך כלפי מעלה ואומר, בזה בחרת? טול מה שבחרת! כמו שאמרו רבותינו במדרש (תנחומא כי תצא) והביא זה רש"י בפרשת כי תצא. הברית שכורת הקב"ה עם ישראל בברית מילה, והיא חקוקה בישראל 'אות ברית קדש' שאנחנו עבדיו ובאנו לעשות רצונו יתברך, זה מה שמפריע לעמלק. מה פירושו? הם יותר ממני? – היה חותך מילותיהן של ישראל ומשליך כלפי מעלה, טול מה שבחרת. אין כאן בחירה, אני כמותן ואף יותר מהם. ולזה נדמה עמלק לכלב, שאין לו את התחושה ואת ההתבטלות ביחס לאדון שלו. אלא כולם שווים בעיניו.

עיקר מלחמת עמלק היא מלחמה רוחנית

נתבונן עוד בעניניו של עמלק. עמלק זו אומה, שכמו שאנחנו רואים, היא באה להלחם עם ישראל ובעטת בברית שהקב"ה כרת עם עם ישראל. אמנם מפורסם בשם גדולי ישראל, שאמנם עמלק זו אומה, אבל אפשר להצטרף לאומה הזו. כל מי שחורט על דגלו מלחמה בה' ועקירת י"ג עיקרים, גם הוא מצטרף למחנה הזה של עמלק.

בשם הגר"א מובא (אבן שלמה פרק י"א, וראה קובץ מאמרים דף צ"ג וצ"ה) שיכול להיות מציאות של אחד מישראל שיהיה עמלק. איך זה ייתכן? – מפני שהוא חולך בקו של עמלק, הוא מכריז מלחמה בה' ומחפש לעקור כל זיק של קדושה ותורה, ובזה מצטרף גם כן לעמלק.

ומה המלחמה כנגד עמלק? – ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק. שואל הוזהר הקדוש (שמות דף סה:): וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמאה דקודשא בריך הוא פקיד. יש כאן פליאה, הרי זו המלחמה הראשונה שמזדמנת לישראל מאז שייצאו ממצרים, ומשה רבינו לכאורה יוצא מהתמונה, 'סליק גרמיה', ופוקד על יהושע לצאת להלחם. לאן נעלם משה רבינו? הרי אתה הוא 'אוהבן של ישראל' (מנחות סה:), ואמר משה רבינו "יאבדו אלף כמשה ואל יאבד אחד מישראל" (תנחומא ואתחנן ס"ז), רעיא מהימנא, אתה המנהיג והמצביא, למה לא תעמוד אתה בחזית?

חס ושלום, אומר הוזהר. משה זכאה חולקיה אסתכל וידע יקרא דמילה. הראיה של חכם היא ראייה לשורש הדבר. הוא לא מסתכל רק על הענין הגשמי, אלא החכם מסתכל ובוחן את השורש הרוחני, שמפעיל את הסיבה הגשמית. הגמרא במסכת בבא בתרא (קטז:) אומרת שמי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם. ויש להבין, למה ילך לחכם, שילך 'להדסה'?! – אבל החכם הוא שצופה ויודע ורואה את הסיבה הרוחנית שבעטיה ובסיבתה נהיה החולה חולה, ולכן דוקא מהחכם תבוא לו הרפואה.

וזה מה שאומר כאן הוזהר הקדוש, משה רבינו זכאה חולקיה וידע יקרא דמילה. חלילה, אין הוא משתמט מהמלחמה, אלא הוא רואה את הסיבה לכל המלחמה הזו, הוא בוחן מי המפעיל של עמלק, ובזה הוא נלחם.

אמר משה, אנא אזמין גרמי להווא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא דלתתא, והיינו דכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, ישראל דלעילא. פירוש הדבר, שהמלחמה כאן היתה מלחמה כפולה. היתה המלחמה הגשמית שהאומה העמלקית באה להלחם עם ישראל, אבל היתה מלחמה לעילא,

1. והמהר"ל כותב (ויהי ויחידו אגרות שבת דף מ"ג) לבאר שהכלב הוא הפחות שיש בכל הנבראים, ואין מאוס ופחות ממנו, ויש לומר שלכן השווה אליו את עמלק (עיי' טוב להודות ד"ג סימן כ' שנתבאר בארוכה).

שר של עמלק עומד ומקטר על ישראל דלעילא. ובגין כך לכן סליק משה גרמיה מקרבא דלתתא בגין לאזדוזא בקרבא דלעילא ואיתנצה על ידיה. משה היה צריך לזוז ולהכין את עצמו למלחמה העליונה, ששם עיקר המערכה.

אמר רבי שמעון בר יוחאי, וכי קלה היא בעיניך קרבא דא דעמלק. אדם חושב, טוב, היתה מלחמה עם עמלק. הרבה מלחמות היו לנו בהסטוריה. לא, אל תחשוב כך. המלחמה הזו של עמלק היתה איומה ונוראה. תא חזי בוא תלמד ותתבונן, מיומא דאתברי עלמא עד ההיא זמנא, מיום בריאת העולם ועד אותו היום של המלחמה הזו, ומהוהא זימנא עד דאתי משיחא, ומאותו היום עד מתי שיבוא גואל צדק במהרה בימינו אמן, ואפילו ביומוי דגוג ומנוג לא יישתבח כותיה. מלחמה כזו שהיתה לעמלק עם ישראל, לא היתה ולא תהיה, עד דאתי משיחא.

לאו בגין חיילי תקיפין וסגיאין. לא מפני שבאו בהרבה כוחות והרבה חיילים, כאן במלחמה הגשמית, אלא בגין דבכל סטריין דקדושא בריך הוא הוה. המלחמה הזו היתה לאורך כל החזית, כולל החזית הרוחנית. וזו המלחמה השורשית והיותר קשה שעברו ישראל. וכמו שדברנו שעמלק היה בא ואומר במה אתם מיוחדים ומיוחדים יותר ממני, גם אני כמורך, גם אני שווה ערך לישראל. והיתה המלחמה מלעילא לתתא.

נצחון ישראל על עמלק רק בעסק התורה

ממשיך הוזהר ואומר: ויאמר משה אל יהושע, אמאי ליהושע ולא לאחרא. הבנו למה משה רבינו לא יצא למלחמה בעצמו, כי היה צריך שהוא ילחם במלחמה הרוחנית. אבל עדיין קשה, למה בחר משה רבינו דוקא את יהושע שיצא להלחם במערכה הגשמית מול עמלק, והרי היו גיבורים וגדולים יותר מיהושע, (וראה רמב"ן במדבר י"ג ד). וכמו שאומר הוזהר, ובהוהא זמנא רביא הוה, יהושע עוד היה צעיר, דכתיב כמו שמעיד הכתוב ויהושע בן נון נער, וכמה הוה בישראל תקיפין מיניה, היו בישראל גיבורים ממנו, חזקים ומלומדי מלחמה יותר ממנו.

אומרים רבותינו, אלא משה בחכמתא אסתכיל וידע. כמו שאמרנו, החכם רואה בחכמתו את שורש הדבר. חמא משה לשטן דהוה נחית מסטרא דלעילא לסייעא לעמלק לתתא. השטן וגנדה דיליה ירד לסייע לעמלק, וזה היה הכח של עמלק, מפני שהמלחמה הזו היתה גם מלחמה רוחנית, ולא רק מלחמה גשמית. אמר משה ודאי קרבא הכא תקיפא המלחמה כאן היא מלחמה קשה וכבדה, אתתזי יהושעבהוהא זימנא בדרגא עילאה, יהושע הוא הוא שיכול לצאת להלחם עם עמלק. למה? – והוא נער לא ימיש מתוך האהל. אף אחד לא השתבח בתואר הזה שלא מש מאהלה של תורה, מלבד יהושע.

בפרשה הבאה כשעולה משה רבינו אל ההר לקבל את התורה, וארבעים יום נמצא משה רבינו בראש ההר לקבל את התורה מפי הגבורה, עם ישראל נמצא במחנה, למטה. היחידי שעזבו את המחנה והולך ומתנייצב במקום הכי קרוב והכי סמוך שאפשר ומותר להיות שם על יד משה רבינו, הוא יהושע. הוא עזב את כל ישראל, ועלה בהר כמה שיכול כדי להיות קרוב אל משה רבינו.

ולמעשה כשיהושע נמצא מחוץ למחנה הוא מפקיר בזה את חייו, כי מן לא ירד אלא במחנה ישראל, ואינו יורד למי שנמצא מחוץ למחנה. ולמה עשה כן? – כדי לקבל תורה ממש. ובאמת, וכי שאר העם לא יקבלו את התורה ממשה? ודאי שמשו רבינו ילמד אותם תורה. וכמו שהגמרא במסכת עירובין (נד:) מביאה איך היה סדר הלימוד שלימד משה רבינו את התורה לכל העם. אז למה התאמץ יהושע כל כך להתקרב לעלות בהר, וסיכן את החיים שלו בשביל זה?

הסיבה היא כדי שברגע שמשו רבינו ירד מההר, מיד יוכל יהושע לפגוש אותו ולבקש ממנו, מורי ורבי משה! תלמד אותי תורה. נכון, כל אלו שהיו במחנה גם הם יקבלו את התורה, הם מחכים במחנה וכשיבוא משה וימסור שיעור, הם יבואו לשמוע אותו. אבל הצימאון העצום של יהושע לא נתן לו להשאר במחנה. הוא מתקרב כמה שיכול כדי שמיד יוכל לשמוע ממשו רבינו מה ששמע מפי הגבורה. לכן הוא לבדו זכה לתואר הזה של "והוא נער לא ימיש מתוך האהל".

ואל יהיה דבר זה קל בעיניך. בזה נבחן האדם, ובזה הוא קונה את התורה. יש סיפור מפורסם על הגאון רבי אייזל חריף שהיה מגדולי דורו, וכשהגיע בתו לפרקה יצא לחפש לה חתן תלמיד חכם. איפה מחפשים תלמיד חכם? ביישיבת וולוז'ין. שם היו יושבים ארבע מאות תלמידי חכמים מופלגים, העמלים ועוסקים בתורה בלי הפוגה.

הגיע לשם רבי אייזל, ואמר לתלמידי הישיבה, שמעו נא, אני רבה של סלונים ובאתי לחפש חתן תלמיד חכם לבתי. לבחון את כל הבחורים איני יכול מפני שזה יקח ארבע מאות שנה. לכן אני אשאל שאלה וקושיה עצומה, והתלמיד שידע לתרץ וליישב אותה, אותו אקח לחתן. וכך היה. רבי אייזל חריף העמיד שאלה עמוקה מאד, ואמר להם אני אשהה ואתעכב כאן בעיירה כמה ימים באכסניה פלונית, ומי שימצא יישוב נכון לשאלה, אותו אקח לבתי.

למדו הבחורים ועיינו הרבה, הן כל אחד רוצה להיות חתנו של גדול הדור. בא

אחד התלמידים לרבי אייזל ואמר לו שיש לו תירוץ לשאלה, שמע רבי אייזל את התירוץ וסתר אותו. הגיע בחור שני ואמר יישוב, וגם את זה דחה רבי אייזל. כך היה גם עם השלישי והרביעי, וכל אחד שבא בנסיון ליישב את השאלה דחה רבי אייזל את התשובה. חיכה רבי אייזל כמה ימים, ומשלא הגיע אף בחור עם יישוב נכון לקושיה, קם בפתי נפש, ועלה על העגלה לנסוע משם.

לא הרחיק לצאת מהעיר, ופתאום הוא שומע מישורו רץ וצועק כבוד הרב, אנא תחכה לי רגע. עצרו את העגלה, והנה מגיע אחד כולו מתנשף. שואל אותו רבי אייזל, נו, מצאת תירוץ? – אמר לו הבחור, לא. לא מצאתי. שאל אותו רבי אייזל, אז למה באת? אמר לו הבחור, לא מצאתי תירוץ, נכון. אבל אם לא זכיתי להיות חתנו של הרב, לפחות אשמע תירוץ לקושיה הזו... הרב השאיר קושיא והלך? לפחות נדע מה התירוץ!

שמע את זה רבי אייזל ואמר לו, ככה? – אתה תהיה החתן שלי. נכון, לא ידעת את התירוץ, אבל את התירוץ אני צריך? את הצמאון לתורה אני צריך! היו כאלו שאמרו, טוב, ניסיתי לומר תירוץ, לא הצלחתי ודחו אותי, אין מה לעשות. אבל אתה שרצת לשמוע את התשובה, אתה זכית.

יהושע רץ! יהושע יש לו את הצמאון לתורה, הוא נער לא ימיש מתוך האהל, דוקא הוא יכול להלחם בעמלק ולנצח אותו. אומר משה רבינו, נכון, יש גדולים יותר ממך, תקיפים יותר ממך. אבל המלחמה של עמלק לא תלויה במי יותר חזק, מי יותר מחומש ומי יותר מצוייד בנשק. לא. פה המלחמה היא מלחמה רוחנית, וכדי לנצח את עמלק ולפגוע בשורש שלו, צריך את הנער לא ימיש מתוך האהל. רק יהושע שיושב באהלה של תורה תמיד ועוסק בתורה, הוא שיכול לצאת ולהלחם ולנצח את עמלק.

למדנו מכאן, שהמלחמה עם עמלק היא לא מלחמה פשוטה, אלא כמו שאומר הוזהר זו מלחמה בכל סטריין, זו מלחמה רוחנית עם השטן וגנדה דיליה שבאים לעזור לעמלק. והנצחון לא תלוי בכח הזרוע, לא בעוד טנק ובעוד מטוס. הנצחון על עמלק הוא רק באופן הזה שיהושע נער לא ימיש מתוך האהל.

וזה מוסר השכל לנו. הנצחון מול עמלק ומול כל אלו שנגדרים אליו ונטפלים אליו, זה רק בכחה של התורה. ככל שנשתדל יותר להיות בבית ה', להיות במציאות הזו של 'נער לא ימיש מתוך האהל', כך תהיה ידינו על העליונה. לא צריכים אופנים אחרים.

וכמו שראינו, הסוד הזה גלוי גם לעמלק, ולכן הוא גם הגיע בזמן הזה של רפידיס, שרפו ידיהם מדברי תורה. ותמיד כשהם רוצים לנצח את ישראל, הגזירה היא על התורה. אמרו הקדמונים, 'ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור', רמז נפלא יש בדבר. הרי לא כתוב כסא, ולא כתוב שם הו"ה מלא, אלא כתוב כס יה, וכמו שמביא רש"י 'אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שימחה שמו של עמלק'. בקרוב ממש בעזרת ה'. כמה הגמטריא של כס יה? – תשעים וחמש, כמנין המן. והמן הרשע שרצה להלחם עם ישראל, מה היתה הגזירה הראשונה שלו? שלא יעסקו בתורה (מגילה טז:). מפני שידוע המן, אם אני לוקח מישראל את הנשק העצום הזה של עסק התורה, אם אני נוטל מהם את הנער לא ימיש מתוך האהל, ידי על העליונה.

זה הכח של עמלק בכל הדורות. על זה הוא מתעקש, ובזה הוא מנסה לחבל. לרפות את עסק התורה אצל ישראל, ואז ממילא ידו על העליונה. ולהיפך, אם רוצים לנצח את עמלק, אל לנו לחפש את האופנים הגשמיים איך לנצח אותו, אלא כמו שאומר הוזהר, המלחמה היא שורשית ורוחנית עם שור של עמלק, השטן וגנדה דיליה.

והמלחמה הזו היא דור דור. אם אנחנו רוצים לנצח במלחמה, כל אחד ואחד צריך להתחזק יותר בעסק התורה. ועסק התורה זה גם במה שאדם בעצמו יושב ולומד יותר תורה, גם במה שהוא מתן את בניו לתורה מצוות ומעשים טובים, וגם בתמיכה דאורייתא.

רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת בשלח אות מ"ט, וראה בדברי רבינו שליט"א בספר עדות ביעקב ה"א סימן ס"ח) מפרש מהו הלשון שאמרו 'רפו ידיהם מדברי תורה', ולכאורה מה השייכות של התורה עם הידים? וכי לומדים תורה עם ידיים? ביאר רבי חיים פאלאג'י, הידים היינו שהתנינו, מה שאדם תומך בממונו את לומדי התורה, זה נחלש והתרפה אצלם.

עכשיו, ערב הגאולה שבו יימחה שמו של עמלק ויהיה כסאו ושמו של ה' שלם, זה הרגע היותר גורלי שבו המלחמה בעינה ובתוקפה, ואנחנו צריכים יותר להתאמץ בכל המובנים ובכל החלקים של 'נער לא ימיש מתוך האהל', ובזה הנצחון מובטח לנו.

2. וגם אותו מלאך, שרו של עשיו שבא להלחם עם יעקב, לא בא להלחם לא עם אברהם ולא עם יצחק. רק עם יעקב שהוא 'חתן אמת ליעקב', הוא עומד התורה, אותו בא שרו של עשיו להאבק ולהלחם (רבי אלחנן וסרמן זצ"ל).

בשלי הסער הגדול הזה

הגענו לדור שבו קהה הרגש, אין בו שייכות רגשית למצוקה וצער הבריות, הכל הפך להיות טכני ומספרי. אם כן מתפללים וקוראים אל ה' בחזקה, זה עבור אינטרס אישי צר, עבור פינוקי חיים

והסיבה העיקרית יותר שלא מבקשים על הגשמים, היא משום שאין לנו נשיאה בעול. הרי אינני חקלאי ואינני מגדל הדגים או כרמי ענבים, מה יסיר אותי כמות הגשמים בכסלו או בשבט? כלומר, לא איכפת לנו מה קורה אצל השני. את תפילת המן אשתדל לקרוא בכוונה ובתענית דיבור, שאזכה לעשירות מופלגת ופרנסה מרווחת. את תפילת הגשם, אם אתפלל עליהם, יהיה זה כמס שפתיים מפני שככה מודפס בסידור - - -

ונתתי מטר ארצכם בעתו

כל אלו, ב' סיבות כואבות בפני עצמן. כואבת מכולם היא הרעה החולה בדמות החזאים.

חכמה בגויים תאמין, והצליחו לפתח מדע כמעט מדויק שיודע לחזות את השבוע הקרוב, בדיוק. מתי יהיה מעונן ומתי שמי, מתי ירד גשם ומתי יתגברו הגשמים לסופות, באיזה אזור יעמוד מזג האוויר כך והיכן אחרת.

ובזה מחקנו ועיקמנו את כל הברית שיש לנו עם הקדוש ברוך הוא, הברית של 'והיה אם שמוע תשמעו', אזי 'ונתתי מטר ארצכם בעתו'. ואם יפתה הלב, אם יסור ועבוד אלהים אחרים, הנה תחול הקללה של 'עצר את השמים'.

ליצני הדור יגידו, ואולי כבר מגידים, שחכמי הדור קובעים את תפילת הגשם סמוך לחזאים. כשאומרים החזאים שאין סיכוי לגשם הקרוב, למה להתפלל. בימי קדם שלא ידעו מה יקרה בשבוע הקרוב, ולא היו מודלים שנתיים, הנה אין מה להתפלל.

זה נורא. כי ה' הטביע בארץ הקודש, למטר השמים תשתה מים. הצורה של ארץ ישראל ששונה מים על פי האדם שיעבוד את האדמה, הוא מתפלל ואז שמים מוריקים גשמים.

וההרגש הזה נמחק מאיתנו.

השבוע, מן הסתם, נפגוש ביום שלישי את המחזה שהתחדש בשנים האחרונות ויסודו מדורות קודמים יותר. אנשים נשים וטף העתידים לקרוא בהתאמצות יתרה את פרשת המן, בדקדוק אותיות והטעמת טעמים. אלה מתוך עלונים שהודפסו והופצו יום קודם ואלה מתוך חומש מקראות גדולות דייקא.

לעת הצהריים יפגשו אלו את אלו, ישאלו האם כבר קראו את הפרשה ושנו אותה במקרא ובתרגום, המהדרין ילמדו אותה עם רש"י, ידרשו בה דרשות של אמונה ובטחון כי הוא זן ומפרנס לכל, ועינינו אליו ישברו. אשריהם ישראל שתופסים אומנות אבותם.

כללו של דבר, הרוח הנושבת ברחוב היא לעשות עסק מפרשת המן.

עצירת גשמים

הפלא הוא שכל העסק הזה נעשה רק על הפרנסה, ולא על הגשמים.

עברו חודשים רבים מאז שהתחלנו לבקש מל ומטר לברכה על כל פני האדמה, וגשם אין. לכולי עלמא השנה הזו נחשבת כשנה שחונה ושנת בצורת. למרות המכה הרוחבית הזו, איננו רואים את אותה חרדת קודש הגורמת לציבור לצאת ברחובה של עיר, להתפלל ביתר שאר וביתר רגש על הגשמים, איש לדרכו הלך.

וג' סיבות כואבות לדבר.

הסיבה הראשונה היא הרעה החולה של דורנו הרדוד והשטחי. דור אשר רק למראה עיניו ישפוט. כי אם יש מים בברז, הכל טוב. ואם יש פירות וירקות בחנות, תנוח דעתו. המלומדים שבהם ידרשו דרשות על מים מותפלים ועננים מטורקיה, מקסימום יתייקרו המים בכמה פרוטות. ישכחו שהמים לא נועדו רק לשתייה, אלא לאיוון של כל פני האדמה, עד לניקיון וחיטוי. ואם אינו דומה דג העולה באספמיה לדג העולה בעכו, על אחת כמה וכמה המים עצמם.

הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה, והוא מבטל

לא בכדי תיקנו רבותינו, שיהודי צריך להרגיש ולדעת כי בשלי הסער הגדול הזה. אי אפשר להשתמש מהחוב להחלל על הגשמים, כי שם בדיוק נמצא תמצית ה'ובחנוני', שאם יתנהגו שלא כשורה, יעצרו הגשמים.

מעשה היה בבחור שקדן שהתבקש ללמוד עם נער חילוני לקראת בר מצוה. הרקע של הנער היה ריק מיהדות, ומשום כך ביקשו מהבחור להקדיש זמן ללמד את הילד מעבר למעשה התפילין או העלייה לתורה, אלא גם על בריאת העולם ומתן תורה, על האבות הקדושים ועם ישראל.

הבחור השתמש. סדרי לימודיו מקיפים ותובעניים, יש הספקים ויש מבחנים, בעיון ובבקיאות. מתי יוכל להעמית שעה בשבוע. נועץ ברבו המשגיח רבי מאיר חדש.

אותה שנה, שחונה הייתה. הביט המשגיח בשמים הבהירים בימי החורף ואמר לבחור, 'רבותינו הבטיחו שהמוציא יקר מזולל, 'כפי תהיה', אתה תהיה כמו הפה שלי. בכוחך לבטל גזירה. ראה את השמים, אם אתה מוציא את הגשמה האבודה הזו לאור, בכוחך להוריד גשמים לעולם!'

פיקח היה הבחור, והבין דבר מתוך דבר. הרגיש שיש לו כנפי נשרים לחולל עולמות, והדאיה שלו לא הסתיימה עם אותו נער בר מצוה. יכולותיו הלכו וגברו, וברבות השנים הגיע להשיגים נפלאים בכל ענייני הוצאת 'יקר מזולל', פעל גדולות נצורות בשדה החינוך בכלל, וקירוב יהודים רחוקים בפרט.

אירוע רב נפגעים

והרגשת 'בשלי הסער הגדול הזה', הולכת ונימוחה, הולכת ונמוגה.

ניתן דוגמה, כאובה בקודמותיה. מילה מקצועית שחדרה לשית, היא 'אר"ן'. כל דרך היום יודע שזו משמעות של אירועים מרובי נפגעים, ירחם ה'.

להכרות 'אר"ן', יש תפקיד. אם הרשויות הכריזו על אירוע פלוגי כ'אר"ן', מחויבים בעלי תפקידים הנוגעים לרפואה דחופה, פלסטיקאי או כירורג או כל איש רפואה אחר, לעזוב את כל עסקיהם הבערים ולמהר לתת עזרה בבית החולים.

ואם הרוקח ממהר לחדר התרופות, והמרדים לחדר הניתוח. למה זה אנו רואים בעינינו, כשיש מקרה של אירוע רב נפגעים, אין בני הישיבות שומעים את קריאת האר"ן לרוץ לבית המדרש לעורר רחמים וזכות אבות?

איפה אתה באירוע הזה?

למה אנחנו לא מרגישים את חובת השעה על כתפנו, ומעדיפים לעמוד בחצר ולנתח ברגש את המידע שהגיע עד עכשיו?!

כי איננו מרגישים כי בשלנו הסער הגדול הזה!

אל חי יפתח אוצרות שמים

שבעה רועים מוזכרים בפיוט 'אל חי יפתח אוצרות שמים'. אברהם יצחק ויעקב, משה אהרן דוד ואלישע.

והאיש הגדול שבדור נמסרו מפתחות של גשמים, איש טל ומטר עצר שלוש שנים – לא הוזכר בפיוט. תלמידו אלישע, שרק המתק מים, הוזכר. לאליהו הנביא עצמו שעצר והוריד גשמים כרצונו, אין חלק בתוך הפיוט של הגשמים. מה מעם הדבר?

אנו נשענים בחסדי אבות ראשונים, אבל חוששים שמא תכלה זכות אבות. במקום להזכיר את זכותו של אליהו, אנו מוזכרים את זכות התלמיד. להורות וללמד שהכוח המשיך הלאה לדור הבא, זה נגע גם אליו.

אליהו הנביא הוריד גשמים, לחיי. אבל החידוש הוא יותר בתלמידו, הוא גם מצא את כוחו ויכולתו להשקות את העם, הוא הבין את האחריות שלו כלפי העם.

ואנו?

אנו מעדיפים להסתתר מאחורי שטף ידיעות ועדכונים, כעומדים מן הצד מנסים לחשב מה היה ואיך היה כפמזמי מילי בעלמא. לא חושבים שעלינו לעצור את כל עיסוקינו ולהתחיל לקרוא אל ה' בחזקה.

לא חושבים שעצירת הגשמים נוגעת אלינו, ולא מרגישים שהיא שפה המדברת אלינו.

איבדנו רגש, איבדנו קשר.

ובשלנו הסער הגדול הזה.

לעילוי נשמת

האשה הצנועה והכבודה

חינכה בניה לתורה ומצוות בארץ נכריה

אשת חיל עטרת בעלה

מרת מרסל חבובה בת בהיה ע"ה

תנצב"ה

להצלחת בניה שיחי

לעילוי נשמת

איש תם וישר ירא אלה-ים וסר מרע

ה"ה יחזקאל לוי בן סעידה ז"ל

תנצב"ה

פרשת בשלח תשפ"ג

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

תשלום לפועל שהגיע חולה לעבודתו
והדביק את בעה"ב

שאלה

אדם הזמין פועל מקצועי לעבודה מורכבת של יומיים בביתו בעלות של חמשת אלפים שקל. אלא שהפועל הגיע לעבוד כשהוא חולה בשפעת עם חום גבוה. בעל הבית שהיה אדם מבוגר, לא הבחין במחלת הפועל, ועמד לידו במהלך עבודתו. ביום השני כשהגיע הפועל לעבודתו, הרגיש בעה"ב שהוא נחלה בשפעת עם חום, וכעת הוא הבחין שגם הפועל חולה. וכששאל את הפועל נודע לו, שהפועל היה חולה גם אתמול, ומסתבר שהוא הדביק אותו.

בגמר מלאכתו כשתבע הפועל מבעה"ב את חמשת אלפי השקלים כפי שסוכם עמו, מסרב בעה"ב לשלם לו. משום שלטענתו, הרי ברור שהוא לא רצה שיבוא לביתו פועל חולי וידביק אותו בשפעת, ועל דעת כן לא שכרו. וממילא הוא מוכן לשלם לו רק עבור עלות החומרים שהשקיע הפועל בביתו.

מה הדין?

תשובה

א. למרות שהפועל פשע בכך שלא יידע את בעה"ב שהוא חולה. ולמרות שצודק בעה"ב בטענתו, שודאי לא היה מוכן שיעבוד בביתו פועל חולה. בכל זאת על בעה"ב לשלם לפועל את מלוא שכרו עבור המלאכה שעשה עבורו, כפי שסוכם ביניהם.

ב. כמו כן גם במקרה שהתברר במצלמות האבטחה שבדירה, שפועל גנב כסף או רכוש ששייך לבעה"ב, למרות שברור שאף אדם לא מוכן שיעבוד בביתו פועל גנב, ואם היה יודע מכך מראש - לא היה שוכרו. עדיין מגיע לפועל שכר עבור מלאכתו כפי שסוכם עמו, אלא שיקוּזו מסכום זה את שווי הדברים שגנב הפועל מבעה"ב.

מקורות

ישנם שני מרכיבים שונים כשהפועל עושה מלאכה א. - מהות האדם שעובד. ב. - המלאכה שעשה בפועל. אך התשלום שאדם משלם לפועל, הוא רק עבור המלאכה שעשה עבורו שממנה הוא נהנה, ואינו קשור כלל למהות האדם שעשה. ועל השכר עבור מלאכה ציוותה התורה - ביומו תתן שכרו. ולכן גם אם למשל הפועל קורא לעצמו בשם יהודי, ומדבר במבטא ישראלי, אולם במהלך עבודתו נודע לבעה"ב שהפועל אינו יהודי וכדו', וברור שהוא לא היה מעסיק פועל כזה בביתו, למרות זאת מכיון שהתשלום הינו אך ורק בתמורה למלאכה שקיבל בעה"ב מהפועל, ומאחר והיא נעשתה כראוי, וכפי שסוכם עמו, מחוייב בעה"ב לשלם לפועל בגמר מלאכתו עבור העבודה שעשה עבורו, ממנה הוא נהנה.

סיבת התשלום לפועל גנב

לפיכך גם אם יתברר במצלמות האבטחה שבביתו, שפועל זה גנב ממנו כסף או רכוש בסכום שהינו פחות מעלות המלאכה שעשה, למרות שאנן סהדי שאף אדם לא יכניס גנב לביתו, ואם היה יודע זאת מראש - ודאי שלא היה שוכרו, אך היות והתשלום הינו עבור המלאכה שקיבל מהפועל, ולא עבור האדם שעשה, ומאחר והפועל עשה את מלאכתו כראוי - מגיע לו עבורה שכר מושלם כפי שסוכם עמו.

אלא שמאחר וכנגד שכרו - חייב הפועל לבעה"ב כסף כשווי הרכוש שגנב ממנו, רשאי בעה"ב לקזז משכרו את הסכום שגנב ממנו הפועל, וישלם לו את ההפרש.

סיבת התשלום לפועל חולה

לאור האמור, גם בנידון השאלה דנן, שהפועל היה חולה בשפעת עם חום גבוה, וידוע שישנו סיכוי סביר שבמצבו הוא יכול להדביק במחלתו את בעה"ב שנמצא בסמוך לו. וגם ברור שפועל במצב חולי כזה - אף בעה"ב לא היה מסכים שיעבוד בביתו, ובפרט כשבני הבית נמצאים לידו. בכל זאת, מכיון שהתשלום הינו עבור המלאכה שעשה בלבד, ואותה עשה הפועל כראוי, ותמורתה סוכם ביניהם ששכרה יהיה חמשת אלפים שקל - חייב בעה"ב לשלם עבורה כפי שסוכם ביניהם.

ואין לפועל דין "יורד לשדה חבירו" בלבד, שבמקרה זה היה מקבל פחות כסף, אלא מכיון שהוזמן לעבוד ע"י בעה"ב - דינו כפועל, ומגיע לו שכר מלא עבור מלאכתו כפי שסוכם עימו. ואם בעה"ב יפחית לו משכר זה - יעבור על הסכום שקיזז ממנו שלא כדין - בחמשה לאוין ועשה אחד כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' שלט, א) וע"ש בסמ"ע (ס"ק א).

למה אי אפשר לקזז מאומה משכר הפועל החולה

והנה יש לדון, האם רשאי בעה"ב לקזז משכר עבודתו את הנזק והצער שנגרם לו כשנחלה מחמת הפועל, כמו שהתבאר לגבי פועל שגנב מבעה"ב כסף או רכוש, שרשאי בעה"ב לקזז את סכום הגניבה משכר עבודת הפועל.

התורה חייבה אדם שחבל בחבירו בחמישה דברים שהם: נזק, צער, ריפוי, שבת, ובושת. חיוב זה קיים רק אם החובל עשה מעשה חבלה בידיו או בכוחו לנחבל. אולם אם החבלה נגרמה לו ממילא, אפילו אם בטוח שהיא נעשתה מחמת החובל - פטור החולה בדיני אדם מלשלם לו מאומה. ולכן מבואר בב"ק (פה), ונפסק בשו"ע (ח"מ סי' תכ, יא) שאם אדם שהה מעצמו בחדר מסוים, ובא אדם אחר ונעל בכוונה את דלת החדר, ומחמת זה הפסיד השהיה שם את דמי מלאכתו - פטור הנועל בדיני אדם מלשלם לננעל בחדר דמי שבת. ואע"פ שודאי שאסור היה לו לעשות כך, אולם ביחס לחיוב ממון, מעשהו של נועל החדר נחשב כגרמא בלבד, שבדיני אדם פטור מלשלם, ובדיני שמים חייב על כך. ומבואר בש"ך (ח"מ סי' כח ס"ק ב) בשם המהרש"ל, והסכימו עמו שם הקצות (ס"ק ו) והנתיבות

צער הקב"ה מהיציאה המוקדמת ממצרים

הפרשה מתחילה בפסוק "ויהי בשלח פרעה את העם". שואלים חז"ל במדרשים, המילה "ויהי" משמעותה - ווי, כלומר - אוי. ומי קרא כאן ווי? וישנם כמה הסברים לכך במדרשים. אחד ההסברים כתוב בילקוט שמעוני (רמז, רכה, אות יז) שהקב"ה קרא ווי. בגלל שברצונו היה לתת לפרעה מכות נוספות, לפני שבני ישראל יצאו ממצרים. אולם בגלל שלאחר מכת בכורות פרעה שלח וגירש את בני ישראל מארצו, והם הוכרחו לצאת משם מיד - כביכול הקב"ה הצטער על כך.

ומהראוי להבין, למה הצטער הקב"ה, הרי ע"י שבני ישראל יצאו מוקדם ממצרים, נמנע מהם מלהיות שקועים בטומאת מצרים. וכמו כן הם קיבלו מוקדם יותר את התורה בהר סיני, שזוהי תכלית בריאת העולם. ולכאורה צריך הקב"ה לשמוח על יציאתם המוקדמת ממצרים?

ונביא להלן בס"ד את הביאור בזה כפי שכתב בספר "בית הלוי", עם תוספת ביאור והרחבת הנושא. בזה שהמצריים שיעבדו את בני ישראל במצרים בעבודת פרך במשך שמונים ושש שנה, עשו שני דברים חמורים. א - עינו גופם של בני ישראל בעבודה קשה, והריגת ילדיהם וכו'. ב - גרמו להם לחטוא בעבודה זרה, ולעבוד את אלילי מצרים. וכמו שקטרגו עליהם המלאכים בקריעת ים סוף [כמבואר במד"ר על הפסוק (יד, כט) "והמים להם - חמה" שכתוב בתורה בלשון - חמה וכעס] שלא מגיע לבני ישראל להינצל מהטביעה בים סוף, מאחר וגם הם עבדו במצרים עבודה זרה.

ואע"פ שהקב"ה ענה להם, שבני ישראל עבדו עבודה זרה בגלל השעבוד הקשה שהיה להם, ומתוך טירוף הדעת, ולכן נחשב להם הדבר, שהמצריים אנסו אותם לעבוד ע"ז, ואין סיבה להענישם על כך, אבל במציאות בגלל עבודתם לאלילי מצרים - נפגמה נפשם, וחוסנם הרוחני. כי כשירדו אבותינו למצרים בימי יעקב אבינו בשבעים נפש - כולם היו זכים וטהורים, ומאמינים בשלימות בקב"ה ללא סייג. וכשיצאו ממצרים מליוני אנשים מבני ישראל [למעט שבט לוי] יצאו משם כאשר נפשם ודעתם היו פגומים במובן הרוחני. וכלשון ההגדה של פסח "וירעו אותנו המצריים", שהמצריים עשו לנו שני דברים רעים א - שהעבירו אותנו בפרך ובכל עבודה קשה, ובכך שברו את גופינו וכוחנו. ב - עשו אותנו - רעים. שבגללם התחלנו גם אנחנו לעבוד שם לפסליהם, ונפגמה נפשנו ושכלנו מחמת כך, ונעשינו רעים לקב"ה. לפיכך מגיע למצריים עונש על שני הדברים הרעים שעשו לנו.

והנה העונש שקיבלו המצריים בעשרת המכות, ולקיחת ממנום כשיצאו ממצרים ובביות הים, היה בעיקר - כנגד עבודת הגוף שהעבירו אותנו המצריים בפרך. אבל עדיין לא קיבלו המצריים עונש מספיק על כך שהחטיאו את בני ישראל במצרים לעבוד לאלילים, ובכך גרמו להם להתרחק מהקדושה, ונפגמה נפשם מאד. ואם עם ישראל היו נשארים במצרים עוד, ורואים את העונשים הגדולים שהקב"ה היה ממשיך להכות במצריים ובאלוהיהם, מחמת כך היה מתווסף לבני ישראל יראת ה', ורצון להדבק בקב"ה בלבד. כי היו רואים, שיש דין, ויש דיין, ואין עוד כח עליון בעולם מלבד הקב"ה. ובעקבות כך היו חוזרים ישראל למצבם הרוחני, כפי שהגיעו אבותיהם למצרים יחד עם יעקב אבינו.

(בחדושים ס"ק ו), שבחיוב דיני שמים מחמת גרמא בנזיקין, אין הנזיק רשאי לתפוס ממון מהמזיק, ואם תפס - מוציאים אותו מידו, וע"ש גם בפ"ת.

לפי זה כל שכן בנידון דנן, למרות שודאי אסור היה לפועל [וכן לכל אדם] להיכנס לביתו של בעה"ב עם מחלה מדבקת מבלי שיידע אותו על כך מראש, ולמרות שבעה"ב נחלה בשפעת, וסביר להניח שהוא נדבק מהפועל. וכמו כן מסתבר שהפועל בפשיעתו, עבר על איסור תורה של אונאת דברים, שמהותה - גרימת צער לזולת בכל אופן שהוא. אולם ביחס לחיובי ממון בדיני אדם - ודאי שהוא פטור, כי הפועל לא עשה בגופו או בכוחו שום חבלה, אלא חיידקי המחלה עברו מעצמם לבעה"ב ע"י נשימתו.

סיבת הפטור גם בדיני שמים

כמו כן יתכן שבנידון דנן גם בדיני שמים אין כאן חיוב ממון לבעה"ב, וזאת למרות שהפועל עבר על איסור תורה של אונאת דברים. והסיבה לכך היא, כי אין כאן שום הוכחה ודאית שבעה"ב נחלה בגלל הפועל, אע"פ שמסתבר שכך היה. ואינו ככל גרמא בנזיקין, שלאחר שנעשה הנזק - ברור לנו שהמזיק גרם לכך, ורק בשעת מעשה הנזק עדיין לא היה ברור שהנזק יקרה לבסוף. כגון, אדם שפתח דלת נעולה של רפת חבירו, וכתוצאה מכך ברחו הפרות מהרפת, שמבואר בתחילת פרק הכונס - שדינו כגרמא שפטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים, מכיון שלא הוציא בידי את הפרות, וגם פתיחת הדלת אינה מחייבת את הפרות לברוח מהרפת. אולם לאחר שהפרות ברחו משם, מאחר וכעת ברור לנו שהגורם לכך הוא פתיחת דלת הרפת שאפשרה להן לברוח, חייב על כך בדיני שמים.

כמו כן אדם שהניח סם מוות בתוך מאכל והניחו לפני בהמת חבירו, והבהמה שאכלה אותו מתה, מבואר בב"ק (יז) שרק בדיני שמים חייב מניח הסם לשלם את שווי הבהמה שמתה, בגלל שמניח הסם לא עשה מעשה בידי להכניס את הסם לגוף הבהמה, אלא הבהמה מעצמה אכלה אותו, והיתה לה אפשרות שלא לאוכלו. ואע"פ שבדיני אדם אי אפשר לחייבו, אבל בדיני שמים חייב לשלם, כי כעת ברור שהבהמה מתה מחמת הסם שהניח לפניו בפשיעתו.

מה שאין כן בנידון השאלה דנן, גם לאחר שבעה"ב נחלה בשפעת - עדיין לא ברור לנו בוודאות שנחלה בגלל הפועל, ויתכן שנדבק מאדם אחר שפגשו באותו היום או נדבק במחלה יום לפני שהפועל החל במלאכתו, ואע"פ שישנה סבירות גבוהה שהפועל הדביקו. לכן לא שייך לטעון כלפי הפועל שהוא חייב בדיני שמים על הנזק הממוני שנגרם לבעה"ב שנחלה מחמתו. ואע"פ שבשמים יודעים את האמת, אולם ליצור חיוב ממוני - צריך שגם בארץ ידע המזיק בוודאות שחייב לשלם עכ"פ בדיני שמים. ולכן לא מבעי לדעת רוב הפוסקים שאוסרים לתפוס ממון מהמזיק כאשר הוא חייב רק בדיני שמים כמבואר בש"ך (ח"מ ס"ח ס"ק ב) ועוד. אלא אפילו לדעות שמועילה תפיסת ממון המזיק למרות שחייב רק בדיני שמים, זה בתנאי שברור לנו בוודאות שהנזק נגרם מחמת המזיק. אבל כשישנו ספק אם המזיק גרם לנזק - לכו"ע אסור לתפוס ממון מהחשוד בנזק. לפיכך למסקנה בנידון השאלה דנן - חייב בעה"ב לשלם לפועל חמשת אלפים שקל עבור המלאכה שעבד עבורו ונהנה ממנה, ואסור לו לקזז מאומה מסכום זה.

כיצד כופר לבני ישראל חטא העגל

ולכן מובן למה הקב"ה שראה מראש מה שיקרה בעתיד אמר - "ווי" כשפרעה גירש את ישראל ממצרים, מאחר וזה היה לפני הזמן הראוי לצאת מבחינה רוחנית. ואע"פ שהמצריים עצמם קיבלו את עונשם שהסתיים בכך שטבעו בים סוף, וגם אלו שנשארו במצרים, קיבלו באותו הזמן מאתים וחמישים מכות כדברי רבי עקיבא. אבל היות ומיתת המצריים הרשעים עדיין לא גרמה לזיכוך מושלם לנפשם של בני ישראל - לכן הפגם שקיבלו במצרים - לא הסתלק מהם לחלוטין, ולא הצטרפו לקריאת משה - "מי לה' אלי".

ורק לאחר שראו את עונשם של חוטאי העגל, ועברו עליהם שמונים יום נוספים בהם עשו תשובה שלימה על חטאם, והקב"ה סלח להם על כך ביום הכיפורים, וקיבלו את הלוחות השניות, שהם התורה שבכתב ושבע"פ, וזכו להקמת המשכן ולהשריית השכינה הקדושה בו. רק אז הגיעו לאמונה מוחלטת בקב"ה - שאין עוד מלבדו. אולם למרות הכל, כבר לא זכו לחזור לדרגת אדם הראשון קודם החטא, ונשאר עליהם, ועלינו עונש המחלות ר"ל, הגלות, שעבוד המלכויות, וכל מה שקשור לבני, חיי, ומזוני והמסתעף מכך.

מה עלינו ללמוד מכך למעשה?

נמצאנו למדים מכאן כלל חשוב, שלפעמים ישנם בני אדם שלא נושעים בדבר מסוים למרות שמתפללים לקב"ה, ובודאי שרצון הקב"ה שימשיכו להתפלל אליו, וירבו בזכויות ובמעשים טובים, כדי שיושעו, ויהיה לכל אחד רק טוב. אולם ישנם מקרים שמסיבות שידועות לקב"ה בלבד, ישנה גזירת שמים שעדיף לאותו אדם שלא תיענה בקשתו בחיוב. כי גלוי וידוע לקב"ה, שאם יושע במה שמבקש - דבר זה יגרום לאותו אדם ולמשפחתו, צער רב שיתחרט אח"כ למה נושע. וכן לפעמים דווקא הצער שסובל ממנו - גורם לו לאריכות ימים. כלומר, הצער הזה - הוא פדיון נפשו.

ואם לא יהיה לו את הצער הזה - ישלים את תפקידו בעולם, וילקח לעולם האמת. או שיסבול מדברים קשים יותר. וכמו שדווקא בגלל שתפילת בני ישראל במצרים נענתה כשזעקו אל ה', ולכן יצאו משם מוקדם יותר - לא זכו לבסוף לגאולה השלימה. ובכך נגרם לבסוף לעם ישראל סבל גדול יותר מאשר העבודה במצרים.

וכמו שהיה במקרה המפורסם בעת כהונת הגאון בעל "אבן האזל" כרבה של סלוצק, שאדם מבוגר טיפל במסירות נפש עשרות שנים בביתו היחידה שהיתה חולנית מלידה. ופעם אחת התלונן בפני הרב, שיותר אין לו כח לטפל בה, והיא אכן נפטרה כעבור זמן קצר, אולם מספר ימים לאחר מכן, גם אביה הגיע לעולם האמת. והתברר למפרע, שקיבל משמים אריכות ימים - לצורך טיפולו בביתו החולנית בלבד, ובלעדיה - השלים אביה את תפקידו בעולם הזה.

ללמדנו, שאע"פ שודאי שקיימת תמיד החובה על כל יחיד להרבות בתפילה, ובעשיית מעשים טובים, ולבקש מהקב"ה שיושיע אותו בדבר שנצרך לו. וכן מוטל על כל אחד, החיוב להשתדל בדרכים הטבעיים שדרך העולם להתנהג בהם כמו: ללכת לרופאים, לקחת תרופות וטיפולים הנצרכים, לפנות לשדכנים, ולעשות השתדלות למציאת פרנסה וכיו"ב. אולם אין

אולם בגלל שפרעה הרשע מיהר לשלחם לאחר מכת בכורות, בני ישראל עדיין לא הצליחו להזדכך כראוי מבחינת רוחנית, ולכן הקב"ה הצטער על כך. כי באופן הזה כשיצאו - נשארה עדיין, במובן מסוים, טומאת העבודה זרה במוחם, ובליבם. ולכן צפה הקב"ה שכשיקבלו את התורה בהר סיני - התורה לא תוכל להישמר אצלם כראוי, מאחר והקדושה והטומאה מעורבבים במוחם ובנפשם. ולכן כשעשו הערב רב את העגל לאחר ארבעים יום מקבלת התורה - לא מחו בהם בני ישראל. כי כאמור, עדיין נשארה גם בהם משהו מטומאת העבודה זרה שעבדו במצרים. ורק שבט לוי בגלל שגם במצרים למדו תורה, ולא עבדו לעבודה זרה, ונימולו בשלימות במצרים ללא כל חשש ופחד מהמצריים, נשארו בקדושתם ובטהרתם כמו שהיה לאבותיהם כשהגיעו למצרים. ולפיכך הם היחידים שנענו לקריאת משה רבינו - "מי לה' אלי". והרגו את שלושת אלפי עובדי העגל, ודבקו בקב"ה בכל לבבם ונפשם.

דרגתם הגדולה של בני ישראל בקבלת התורה

והנה האסון הנורא של חטא העגל, לא היה רק בגלל עשיית העגל ע"י הערב רב, והריקודים סביבו. אלא מבואר במד"ר בפ' כי תשא, ובוזהר הקדוש פ' בשלח (מה): שע"י קבלת התורה בלוחות הראשונים, זכו בני ישראל להגיע לדרגת אדם הראשון לפני שחטא כשאכל מעץ הדעת. כלומר - הם נעשו זכים וטהורים לחלוטין, ונגזר עליהם שיחיו לעולם, ולא היה למלאך המוות שום שליטה עליהם. וכל דבר שלמדו בתורה בפעם הראשונה - הבינו אותו עם כל העומק בדבר, הן ע"פ הנגלה, והן ע"פ הנסתר, והרמז, וזכרו אותו מבלי לשכחו. ולא היתה שום מלכות יכולה לשלוט בהם יותר. וממילא היו נכנסים מיד לארץ ישראל, ובונים את בית המקדש, שלא היה נחרב לעולם. וכל אחד מבני ישראל היה בדרגת נביא, ומלאכי השרת היו נותנים לכל אחד לאכול ולשתות מגן עדן, ומשרתים אותו בכל צרכיו, וכמו שהיה לאדם הראשון לפני שחטא.

למה בני ישראל לא מחו בעושי העגל?

אבל בגלל שיצאו ממצרים לפני שנטהרו וזיככו את עצמם מטומאת האלילים, לכן למרות שאת העגל והריקודים סביבו עשו הערב רב שבאו מאומות העולם, וסופחו לבני ישראל ע"י משה רבינו שקיבלם כגרים. אבל גם בני ישראל לא היו נקיים בליבם ובמוחם מהחשבת כוחו של העגל ככח אלוהי מסוים. ובפרט שנוכחו שהעגל אכל, ודיבר. והיות ויסוד האמונה בקב"ה הוא - שאין, לא היה, ולא יהיה שום כח אלוהי בעולם מלבדו, בכל אופן וצורה שהיא, לפיכך פגמו בני ישראל במחשבתם ביסוד האמונה, שכלולה בשתי הדברות הראשונות שבעשרת הדברות. וכדי לכפר על חטאם, הם היו צריכים להחזיר את שני כתרי ההוד שקיבלו כאשר אמרו "נעשה ונשמע", ולחזור למצבו של אדם הראשון לאחר חטאו. שזה אומר: שיהיה מעתה עונש מיתה על כל אחד, שיעבוד מלכויות, והגלות שבאה בעקבות זה, חורבן שני בתי המקדש, קיום בפועל של הקללות: בזעת אפך תאכל לחם, ובעצב תלדי בנים, וכל המסתעף מכך. וכן כל הגלות והצרות הנוראים שעברו, ולצערנו עדיין עוברים על בני ישראל, עד שנזכה במהרה לביאת מלך המשיח שיגאלנו מכך.

להתייחס ולאבד את אמונתנו הבלעדית בקב"ה, גם אם לבסוף למרות כל ההשתדלויות והתפילות הרבות שהתפללו, עדיין לא נענה. כי יתכן שזה נעשה דווקא בגלל שגלוי וידוע לפני הקב"ה - שלטובתנו מכל הבחינות, עדיף שבקשתנו לא תתקבל.

הליכות והלכות בדף היומי

נזיר יב:

ברכות שבח על הולדת בן או בת

כתוב במשנה (נזיר יב:) מי שאמר הריני נזיר לכשיהיה לי בן, ונולד לו בן - הרי זה נזיר, ע"כ. ופי' שם בתוס' (ד"ה הריני נזיר וכו') וז"ל: פירוש הודאה ושבח לקב"ה שחנני וזיכני ונולד לי בן, הרי זה נזיר, ע"כ. כלומר, מתוך השמחה והרצון להודות לקב"ה על כך שזיכהו בבן, קיבל האב על עצמו להיות נזיר, ולהתקרב בכך לקב"ה, כשהוא פרוש מחלק מתענוגות העולם.

ואכן כתוב בגמ' בברכות (נסי): שכשנולד בן, צריכים האב וגם היולדת לברך ברכת הטוב והמטיב, לקב"ה שזיכה אותם בבן. שהיות ושניהם נהנים מכך, כל אחד מברך בנפרד - הטוב והמטיב. וכך גם פסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' רכג, א וע"ש). אמנם יכול אחד לברך בנוכחות השני שיענה אמן על ברכתו - ובכך ייצא גם השני ידי חובה.

ושואל הרשב"א בשו"ת (ח"ה סי' עז) למה מברכים הטוב והמטיב רק על לידת הבן ולא על לידת הבת. הרי קיימת שמחה להורים גם כשנולדה להם בת? ומתרץ שם, שברכת הטוב והמטיב מברכים רק כאשר אדם קיבל טובה חומרית כמו: גשם לשדהו, קנה כלי חדש או בית חדש, או שקיבל ירושה וכיו"ב. וכשנולד בן - נחשב הדבר להורים כטובה חומרית, מאחר ודרך העולם כשזוקינו ההורים, הבן דואג להם ותומכם כלכלית, ובכל מה שנצרכים כולל קבורתם וכו' כמבואר בגמ' בכתובות (יט). משא"כ לבת אין כסף משלה, והיא משועבדת לבעלה, לכן למרות השמחה שיש בהולדתה, אולם עצם השמחה היא רוחנית ואין בכך להורים תועלת חומרית, ע"כ מהרשב"א.

אמנם כתב המשנה ברורה (סי' רכג, ס"ק ב) שבפעם הראשונה כשהאבא רואה את בתו התינוקת - מברך שהחיינו על השמחה הגדולה שיש לו. וכשם שפסק השו"ע שם (סי' רכה, א) שאם רואה את חבירו לאחר שלושים יום ושמח בראייתו, שמברך עליו - שהחיינו, א"כ כל שכן כשרואה לראשונה את בתו שנולדה לו, שיברך עליה שהחיינו.

ונקטו הפוסקים שגם היולדת צריכה לברך שהחיינו על בתה כשרואה אותה בפעם הראשונה. אלא שלפעמים מיד לאחר הלידה היולדת עדיין איננה בישוב הדעת הראוי. וגם עדיין הידיים וכו' אינן נקיות, לכן היא אינה יכולה לברך על בתה או על בנה מיד שנולדו, עד אשר תחזור לישוב דעתה.

לצורך השלמת הנושא, נביא להלן מספר הלכות הקשורות לברכות אלו.

א. האב מברך על בנו הטוב ומטיב, גם אם לא ראה את התינוק, אלא רק שמע שנולד לו בן.

אולם על בתו מברך שהחיינו רק כשרואה אותה.

ב. אם האב או האם לא בירכו בפעם הראשונה כשנודע להם או כשראו לראשונה את התינוק או התינוקת, רשאים לברך את הברכה בשלושה הימים שלאחר הלידה. ולאחר מכן תלוי הדבר האם עדיין קיימת אצלם שמחה מיוחדת מהולדת ילדם זה או שהם כבר התרגלו לכך.

ג. כתב הרשב"א בשו"ת (ח"א, סי' רמה) שההורים מברכים על הבן הטוב ומטיב, גם אם יש להם בנים נוספים. ולפי זה נוקטים, שכך גם הדין לגבי ברכת שהחיינו להולדת הבת, שהחיוב לברך קיים, גם אם יש להם בנות נוספות.

ד. ילד שנולד פג, כל זמן שיש לו סכנת חיים - לא מברכים עליו. ולאחר מכן כשהבריא, מכיון שבדרך כלל עובר זמן ניכר מלידתו, ואין כעת שמחה גדולה, כי התרגלו להולדת הילד - לא מברכים. אולם בתור הכרת הטוב לקב"ה, ראוי שיקחו פרי חדש או בגד חדש ויברכו עליו שהחיינו, ודעתם תהיה גם על הולדת הילד שהבריא.

ה. אם התינוק זקוק לאחר לידתו לשהות באינקובטור מספר ימים, אבל הוא נחשב ילד בריא, ואין סכנה לחייו - אפשר לברך עליו.

ו. נולדו תאומים שני בנים, יברכו הטוב והמטיב לאחר יציאת התאום השני. אולם אם האב בירך מיד כששמע על לידת הבן הראשון, רשאי לברך שנית כשנודע לו אח"כ על לידת התאום השני.

ז. נולדו תאומים בן ובת, יכול לברך הטוב והמטיב לאחר ששניהם יוולדו, ואז בברכה זו יוצא ידי חובה גם על לידת בתו, ולא צריך לברך עליה בנפרד גם ברכת שהחיינו.

ח. אם נולדו תאומות שתי בנות, מברך שהחיינו לאחר שיראה את שתיהן, ובכך יוצא ידי חובה.

ט. הראו לאב בטעות בת אחרת וברך עליה שהחיינו - יברך שנית כשיראה בפעם הראשונה את בתו.

י. אם האב או האם בירכו בטעות שהחיינו על לידת בנם - לא צריכים לברך שנית הטוב והמטיב, ויצאו בדיעבד ע"י ברכת שהחיינו.

יא. מברכים ברכות אלו רק על לידת הבן או הבת, ולא על לידת נכד או נכדה, למרות שמחתם הגדולה של הסב, והסבתא.

יב. מברכים ברכות אלו גם בתשעה באב, וגם אם ר"ל יושבים שבעה.

יג. אם ר"ל נולד ילד או ילדה עם מום ניכר גופני או נפשי, לא יברכו אף ברכה.

העלון יוצא לע"נ הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפכני בענין בהלכה באגדה ובמוסר

פרשת בשלח

עורך: הרב שלמה רוזנשטיין

נושא השבוע:
כתיבת השירה וקריאתה

המקור בפרשה:
אז ישיר משה (ט"ו א')

משולחן גבוה

מרחן שר התורה
רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

ביאורי תפילה בעניני השירה

מקור האמירה בכל יום

אז ישיר משה ובני ישראל וכו', ויאמרו לאמר. עיי' ירושלמי (סוטה פ"ה ה"ד) לאמור לדורות, ופירש הפ"מ שיאמרו השירה בכל יום. ועיי' זוה"ק בשלח נ"ד ב תרומה קל"א ב'.

סיום השירה

ה' ימלך לעולם ועד. כתב האבודרהם שלכן כופלין פסוק זה, להורות שהווא סיום וסוף השירה (ועיי' או"ח סי' נ"א ס"ז ברמ"א). ולפי"ז נמצא שבשירה עצמה לא נזכר כלל ש"הלכו ביבשה בתוך הים", ומן התימה שנס כזה לא יוזכר כלל בשירת הים. וצ"ל, שזה כלול בפסוק "נחית בחסדך עם זו גאלת". ובמכתב אחר לשאלה שהרי אצל יתרו מצינו שהודה לה' על הצלת ישראל ולמה חלק זה נחסר מן השירה: כבר כתיב "ויהי לי לישועה".

הטעם שהקב"ה בוחר בשירה

הבוחר בשירי זמרה. לשאלה מהו לשון "בחרה" דכאן, וגם היכן מצינו שבחר בשירי זמרה, כתב מו"ר (שליט"א): שהבטיח לאומר שירה שיזכה לעוה"ב ולמחול כל עוונותיו (מדרש תהלים פ"ח). ובמכתב אחר: שבשביל השירה מחל להם על כל עוונותיהם, כדי שיש רש"י בשופטים על שפרק ו'. ולשון בחירה דכאן: כתיב [משלי י' כ'] כסף נבחר לשון צדיק.

בזמן השירה נקראים ידידים ואהובים

על זאת שבחו אהובים ונתנו ידידים. הנה בתפילת ערבית בברכת אמת ואמונה, מכונים ישראל בתואר "בנים", המעביר בניו וכו', וראו בניו גבורתו וכו' מלכותך ראו בניך וכו', ואילו בברכת אמת ויציב דשחרית מכונים ישראל בשם "אהובים" ו"ידידים". והטעם לזה, כי קריעת ים סוף היתה בלילה והשירה ביום, כמבואר בפסוק, ובזמן השירה מכונים אהובים וידידים - שמחלו להם על כל עוונותיהם כדאיתא במדרש תהלים פ"ח כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמוחלין לו כל עוונותיו, [ועיי' פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ב) שעשו אז תשובה גדולה וקראו לאלקים, וכבר כתב הרמב"ם (פ"ז מתשובה ה"ו) שהשב בתשובה נקרא "אהוב" ונחמד קרוב ו"ידיד".

ביאור הנוסח בקדושה

בקדושה, כדבר האמור בשירי עוזך. הנה על הכתובים [ימלך ה' וכו'] אמר "כדבר האמור", ואילו על הנביאים אמר בתחילת קדושה "ככתוב על יד נביאך" וצ"ב שינוי הלשון בין אמירה לכתובה. וביאר רבינו, כי את השירה אמרו כלל ישראל, לכן אמר "כדבר האמור" מפי כל ישראל בשירי עוזך. והלשון "כדבר האמור", בשל תורה נאמר "דיבור" ו"אמירה", עיי' מכות י"א א'.

(סידור תפלה למשה)

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין: צורת הכתיבה של השירה ואופן קריאתה

יצטרך למחוק אף אחד משמות הקדושים שאינם נמחקים, כדי לצמצם מקום האותיות ולהרויח מקום פנוי, ולפיכך אמרו: יגזו, אבל אם נדמן תיקון כזה שלא יצטרך למחיקת השם, מותר לתקנו, תשב"ץ שם. וראה "בית יוסף" ו"בית חדש", ריש סימן רעה. [ג] עוד מדיני כתיבתה. במסכת סופרים (פ"ב) מבואר ששורה אחת לפני השירה יש להניח חלקה. דין זה עורר ויכוח בין גדולי אחרונים. הרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל, אלא שמנה בין הפרשיות ה"פתוחות" שבספר שמות: "אֶזְרָא יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁה". כשמניחים שורה אחת חלקה, הרי זו לשיטתו פרשה פתוחה. ונשאל ה"חכם צבי בשו"ת "חכם צבי", סימן כה.": איך אנו מניחים שורה חלקה, והרי לפי שיטת הרא"ש ב"פתוחות" ו"סתומות" זוהי פרשה סתומה. ה"חכם צבי" השיב: כשאמרו להניח שורה חלקה לא משום לעשותה פרשה אמרו, אלא שזוהי מצורת השירה. הרמב"ם לשיטתו, שבשורה חלקה נעשית פרשה פתוחה, מנאה בין הפתוחות, ולהרא"ש תיחשב לפרשה סתומה. בין שנקראה פרשה פתוחה ובין שתיחשב לסתומה, כך דינה. הר' עקיבא איגר (בתשובה בסוף הד"ח) חולק עליו מכמה טעמים. אחד מהם: אם דין השורה החלקה לא בתורת פרשה אמרו, ראוי להיות שבדיעבד אינו מעכב, כמו שאר הדברים שאמרו שם במסכת סופרים: סימני תחילת השורות וכיוצא, שאינם מעכבים, והרמב"ם כשמנאה במנין הפתוחות, הרי הדין כשלא הניח ריוח במקום שיש פרשה, פסול. אם רוצים לצאת ידי כל הדעות צריכים להניח חצי שורה שאחרי המלים "וַיִּזְמְרְשָׁה עֲבָדָיו פְּנוּיָהּ, שזוהי פרשה פתוחה גם להרמב"ם וגם להרא"ש, ואחרי כן שורה שלמה חלקה כדברי מסכת סופרים.

מנין השורות שבשירת הים קצוב - שלשים כ"ה במסכת סופרים, שם; רמב"ם, שם; טור וש"ע, שם. ראשי השורות צוינו באיזו מלים הן מתחילות: אֶזְרָא, לאמר, וְרָבְבוּ, לְשִׁשְׁעָה... עד סוף השירה מסכת סופרים, שם; רמב"ם, שם. אלא שיש שינויים בין הנוסח שבמסכת סופרים לזה שברמב"ם, וראה בספר "אור תורה" לר' מנחם די לונאנו בארוכה. ואין המנין מעכב שו"ת "מעיל צדקה", סימן כט. ועוד מבואר בטור וש"ע שם. שינה בפיוזר התיבות ממה שנהגו, לא פסל, ובלבד שיהא אֶרֶץ על גבי לִבְנָה. אף בסוף השירה, קודם [וּתְחַק מְרִיָּם], מניחים שורה חלקה, ונחשבת אף היא ברמב"ם בין הפרשיות הפתוחות. ראה "אמרי שפר", ווארשא תרל"ג, כלל טז סעיף י'; "משנת אברהם", זיטאמיר תרכ"ח, סימן לג, סעיף ו'.

[א] צורת כתיבת השירה. צורת השירה בספר תורה היא מבוארת במסכת סופרים (פ"ב; מגילה טז ב). אֶרֶץ על גבי לִבְנָה ולִבְנָה על גבי אֶרֶץ. ושני פירושים לדבר. הראשון, וכן נקטו להלכה בכל הפוסקים: אֶרֶץ הוא הכתב והלִבְנָה הוא החֶלֶק. האֶרֶץ הוא חצי לִבְנָה ראה משנה ערובין, פ"א מ"ג, וכן החֶלֶק שבשורות השירה הוא כפליים מן הכתב ראה רש"י מגילה שם. הפירוש השני: האֶרֶץ והלִבְנָה שניהם מורים על הכתב, אלא שהשיטה הארוכה היא הלִבְנָה והקצרה האֶרֶץ וכ"כ הר"ן שם בשם רבנו תם. לא נתבאר לפירוש השני מה נקרא שיטה ארוכה ומה היא מידתה של הקצרה ואיך מסודרת השירה עם ארוכותיה וקצרותיה, אבל נתבארו הדברים בפוסקים לפירוש הראשון. וכך הוא סדר כתיבתה: שיטה ראשונה ("אֶזְרָא יִשְׂרָאֵל - וַיִּאֲמְרוּ") כותבים כדרכה, ושאר השיטות - אחת מניחים באמצע ריוח אחד, ואחת מניחים הריוח בשני מקומות באמצע, באופן שהשיטה חלוקה לשלשה חלקים, ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח. רמב"ם, הלכות ספר תורה פ"ח; טור ושלחן ערוך יורה דעה, רעה ד. שיעור הריוח שמניחים באמצע, באותן השורות שריוח אחד באמצעיתה, היא כשעור פרשה "סתומה", היינו כדי שעור של תשע אותיות, ובשורות החלוקות לשלשה חלקים, ריוח זה של כדי תשע אותיות מתחלק לשנים, כ"כ בשו"ת הריב"ש, סימן רפו. כל שיטה שחלוקה לשלשה, החלק הראשון והשלישי הם כל אחד של תיבה אחת בלבד ר' מנחם די לונאנו ב"אור תורה". ו"כל חלק מחלקי השיטה יש לו קצב ומידה, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע". בכמה דפוסים של הרמב"ם באה השירה שלא בצורתה הנכונה. הצורה הנכונה באה ב"אור תורה" ועל פיו הדפיסו גם בספרי הרמב"ם דפוס ארגלברנד ועוד, וכך נוהגים הסופרים. וזו צורתה. צורה זו באה אף במחזור ויטרי, ומסיים: "הנה השירה לפניך כתובה כהלכתה, ולא תסור ממנה ימין ושמאל".

[ב] שינה את צורת כתיבתה. מבואר בגמ' שבת, קג ב. שאם שינה את צורת השירה וכתבה כשאר התורה, או שכתב את שאר התורה כצורת השירה - הרי אלו יגזו. ובפירוש "יגזו": נחלקו הראשונים בדבר. הרמב"ם הלכות ספר תורה, פ"ח ה"ג. כתב: פסול ואין לו תקנה, אלא מסלקים אותו הדף שטעה בו. והרא"ש מכשיר למחוק ולתקן, שו"ת הרא"ש כלל ג סימן ז. וראה שו"ת הריב"ש סימן ז ותשב"ץ ח"א סימן קכז שאף הרשב"א מכשיר והם מסכימים לו. ויש שביארו ש"יגזו" אמנם מורה על גניזה עולמית, מבלי אפשרות של תקנה, אלא שטעם הדבר הוא שלרוב כשימחק מהשירה

הגאון רבי אליקום פשקס שליט"א

ראש ישיבת גבעת שאול

ברכה בקריאת השירה

במסכת סופרים (פי"ב) והובא גם בירושלמי, מבואר דשירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתורת כהנים ומשנה תורה, שאנו משאר פרשיות שבתורה וטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם.

והגרעק"א בפ' למשניות במגילה, והמעשה רוקח על הרמב"ם כתבו ליישב לפ"ז דברי ר"ל במגילה (ל"א א') שאין מפסיקין בקריאת הקללות, לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, והקשו המפרשים [ע"י ט"ז בס"י קל"ט ותכ"ח, תוס' יו"ט, טו"א, ותשו' חת"ם ס"י ק"ע], דהא מדינא דמתניתין רק הפותח והחותם מברכין ואילו שאר הקורין אינן מברכין כלל, וא"כ היאך קאמר ר"ל דהא דאין מפסיקין בקללות הוא משום הברכה, והא כשיפסיקו לא יצטרכו לברך כלל.

ותי' הגרעק"א והמעשה רוקח, לפ"ד המס' סופרים והירושלמי הנ"ל דהנך פרשיות טעונות ברכה בפ"ע, דמה"ט אין מפסיקין בקללות, שכן הקללות חלוקות משאר פרשיות וטעונות ברכה אף באמצע הקריאה. ובשפת אמת תמה על דבריהם, דהרי גם לפ"ד הירושלמי ליכא חיוב ברכה בקללות כי אם לפנייהם ולאחריהם אך לא באמצעם, והפוסק באמצע הקללות אינו צריך לברך לאחריהם, וכן נמי הממשיך לקרות אינו צריך לברך לפנייהם, וא"כ קושיא במקומה עומדת היאך קאמר ר"ל דהא דאין מפסיקין בקללות הוא משום שאין מברכין על הפורענות.

ונראה בזה דהנה בטעמא דירושלמי דשירה וקללות מעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם יש לומר משום שדינן כפרשה בפנ"ע, ולכן קורין אותן כפרשה בפנ"ע, דהיינו בברכה לפנייהם ולאחריהם. [ואפילו לדעת הט"ז שם, דס"ל דגם בזמן המשנה הוי רמי חיוב ברכה על כל קורא וקורא, רק שיצאו ידי חובת ברכתן בברכתן של הפותח והחותם, מ"מ י"ל דבשירה ובקללות חייבין לברך בעצמן כי היכי דתהוי מינכרא מילתא דפרשות בפנ"ע הן]. ומהפני משה על הירושלמי משמע דנקט כהאי פירושא. ולפ"ז ודאי ליכא חיוב ברכה כי אם על הפותח והחותם בשירה ובקללות ולא על המפסיק באמצע וכמש"כ השפ"א.

אמנם יש לפרש לד' הירושלמי בגוונא אחרינא נמי, דהא דטעונין פרשיות אלו ברכה לפנייהם ולאחריהם, זהו משום שקריאת שירה מחייבת ברכה עליה בין לפנייה ובין לאחריה. וכהאי פירושא מדוקדק מד' הירושלמי ומס' סופרים, דאיתא התם אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריה אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבת"כ ובמשנה תורה, ואילו היה הא דטעונין הן ברכה משום שדינן כפרשה בפנ"ע, א"כ אין לומר דאין לך טעון ברכה אלא הן, דהא כל פרשה שקורין בתורה מברכין לפנייה ולאחריה, אמנם לפי מש"כ דחיוב ברכה על קריאת השירה נאמר, מדויק היטב ד' הירושלמי, דאין לך טעון ברכה אלא הני, דרק שירת הים ועשרת הדברות מחייבת קריאתן ברכה עליהן, משא"כ בשאר פרשיות שבתורה, והא דמברכין בכל קריאה לפנייה ולאחריה זהו משום דתיקנו לברך בקריאת בקריאה בציבור [להני ראשונים דסברי דהברכה שהקורא בתורה מברך היא כברכת התורה של שחר] או דהויא ברכת המצות על תקנת הקריאה [לשיטת הרשב"א ודעימיה], ולא משום דעצם קריאת הפרשיות מחייבות ברכה עליהם כמו בשירה.

ולפ"ז א"ש הא דכתבו הגרעק"א והמעשה רוקח דהא דאין מפסיקין בקללות זהו משום דאף בזמן המשנה היו הקללות טעונות ברכה, ולא קשה מה שהקשה השפ"א דרך בתחילה ובסוף טעונות הן ברכה ולא באמצע, דלמבואר דהא דטעונות הן ברכה זו משום דעצם קריאת השירה מחייבת ברכה עליה, א"כ כי היכי דחייבין לברך עליה בתחילה, כן נמי אם מפסיקין ועולה אחר לקרות ג"כ מחויב הוא לברך, דקריאתו מחייבת ברכה עליה וכמו שהראשון חייב לברך, כן חייב לברך השני נמי, ומיושבים דברי ריש לקיש.

(עיטורי מגילה)

ד' עד היכן זה השירה. היכן מסתיימת השירה? לכאורה, במלים "הָלְכוּ בַּיָּלָה בְּתוֹךְ הַיָּם", קודם "וַתִּקַּח מִרְיָם". כן יוצא אף מצורת השירה הנדפסת בספרים והנהוגה למעשה. השורה השלישית, ושני אחרים לה באמצע, מסתיימת במלה "הַיָּם". וכך כתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו על התורה: "כִּי בָּא סוֹס פָּרְעֹה. לדעתי כי גם זה הפסוק מהשיר להזכיר הפלא שעשה בתוך פלא". פירש כוונתו הרמב"ן: שהיו משוררים ואומרים הנס בתוך נס, כִּי בָּא סוֹס פָּרְעֹה וגו' וַיָּשָׁב עֲלֵהֶם אֶת מִי הַיָּם בעוד בני ישראל הולכים ביבשה בתוך הים. אבל אין הדבר מוסכם. יש סוברים שהשירה מסתיימת בפסוק "ד' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד", והפסוק "כִּי בָּא סוֹס פָּרְעֹה" אינו אלא סיפור דברים מתי שרו ישראל את השירה. זוהי דעת הרמב"ן שם, וכך כתב האבודרהם, "בשירת הים כופלין פסוק ד' יִמְלֹךְ מפני שהוא סוף השירה, ואם לא היו כופלין אותו לא היה נראה שהוא סוף השירה". כך יוצא אף מה"פסיקתא זוטרתא", בשלח: "שירת משה רבנו שמנה עשר פסוקים, וכנגדן תקנו רבותינו שמנה עשר ברכות של תפלה". שמונה עשר פסוקים ישנם מ"אָז יִשְׁרִי" עד "כִּי בָּא סוֹס פָּרְעֹה", ולא עד בכלל וראה "שנות אליהו" להגר"א, ברכות פ"ד מ"ג. לדעה זו אף בכתיבת השירה שבספר תורה אין הפסוק "כִּי בָּא סוֹס פָּרְעֹה" נכתב בצורת השירה, וכך היו נוהגים קצת סופרים. ראה "מחצית השקל" ל"מגן אברהם", סימן נא, ס"ק ט. אבל הוסכם להלכה ולמעשה כדעה הראשונה. ה[א] **אופן קריאת השירה.** השירה הראשונה היתה בעת קריעת ים סוף. על אופן קריאתה אז, נחלקו תנאים (סוכה לח ע"ב): "כיצד אמרו שירה? בגדול המקרא את ההלל ("מקרהו לצבור להוציאן ידי חובתן". רש"י), והן עונין אחריו ראשי פרקים, משה אמר אֲשִׁירָה לַד' והן אומרים אֲשִׁירָה לַד', משה אמר כִּי גָּאָה גָּאָה והן אומרים אֲשִׁירָה לַד'. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: כקטן המקרא את ההלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר (שהקטן אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם), משה אמר אֲשִׁירָה לַד' והן אומרים אֲשִׁירָה לַד', משה אמר כִּי גָּאָה גָּאָה והן אומרים כִּי גָּאָה גָּאָה. ר' נחמיה אומר: כסופר (מלמד תינוקות) הפורס על שמע בבית הכנסת, שהוא פותח תחלה והן עונין אחריו (סוטה ל ע"ב) ("כלומר "שירתה רוח הקודש על כולם וכווננו יחד את השירה". רש"י). בגמרא ביארו שנחלקו בפירושה של "לְאֹמֶר" שבפסוק "אָז יִשְׁרִי": לר' עקיבא "לְאֹמֶר" מוסב על "אֲשִׁירָה לַד'" בלבד: "וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשִׁירָה לַד'", לר' אליעזר "לְאֹמֶר" היינו על כל דבור ודבור, ולר' נחמיה: "וַיֹּאמְרוּ", שאמרו כולם יחד, משה ובני ישראל, "לְאֹמֶר" שהפתיחה היתה על ידי משה ("וַיֹּאמְרוּ כולם אחר שהורשו לאמור, היינו אחר שפתח חכם". רש"י). דעה אחרת יש במכילתא, בשלח, שבכל דבור ודבור היה משה פותח תחלה וישראל עונים וגומרים: משה אמר אָז יִשְׁרִי וישראל אומרים אֲשִׁירָה לַד', משה אמר עַד וַיִּמָּרָת וישראל אומרים זֶה אֵלֵי וַאֲנֹהּ, משה אמר ד' אֵישׁ מִלִּקְהָל וישראל אומרים ד' שְׁמוֹ. **קריאה אחרת** של שירת הים בתורת שירה היתה בבית המקדש כמבואר בגמ' ראש השנה לא א; רמב"ם הלכות תמידין ומוספין, פ"ו ה"ט.. השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש במנחה של שבת, הוא: אָז יִשְׁרִי, מִי כְמֹכָה ו אָז יִשְׁרִי, כלומר: "אָז יִשְׁרִי" של שירת הים עד" מִי כְמֹכָה, "מִי כְמֹכָה" עד סוף השירה, ו"אָז יִשְׁרִי וַיִּשְׁאָל" של "עֲלֵי בָּאֵר" (במדבר כא יז) (רש"י). הרמב"ם לא הזכיר משום מה את "אָז יִשְׁרִי" השני. נסתפקו בגמרא אם כל שלשה הפרקים היו אומרים בשבת אחת, אלא ש"היו חולקים הפרקים בנעימת הקול להפסיק ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות" (רש"י), או שבכל שבת היו אומרים פרק אחד בלבד. פשטו את השאלה כצד השני, שכן שנינו בברייתא שעד ששירת המוספים חוזרת פעם אחת, שירת המנחה חוזרת שתיים. במוספים היו קוראים בשירת האזינו כשהיא מחולקת לששה פרקים, והיו גומרים אותה בשש שבתות ובמשך זמן זה היו גומרים את שירת המנחה פעמיים, שכן היא מחולקת רק לשלשה פרקים. הרי שבכל שבת קוראים רק פרק אחד. ראש השנה, שם. וראה "לחם משנה" שם שתמה על הרמב"ם שלא הזכיר שבשלש שבתות קוראים את שלשה הפרקים. **קריאה נוספת.** בתורה קוראים את השירה בצבור פעמיים בשנה - בשבת שירה, ובשביעי של פסח. שבת שירה היא שבת שקורין בה פרשת בשלח. לפי חלוקת פרשיות התורה הנהוגה אצלנו, חלה שבת זו בחודש שבט.

בטחון והשתדלות

'אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת... אשירה לד' כי גמל עלי סוס ורוכבו רמה בים'. בתרגום אונקלוס תרגם 'שיר' 'בכך שבח'. את 'השירה' תרגם 'תשבחות' ואת 'אשירה' תרגם 'נשבח ונודה'. שירת הים היא תשבחות ותודה לבורא עולם על ניסי יציאת מצרים וקריעת ים סוף.

בשירת הים נתחדש דין אמירת 'שירה על הנס'. זכית וקרה לך נס, אתה חייב לומר שירה. לשבח ולהודות לבורא עולם על נס שעשה איתך. השירה צריכה להיות בשמחה שהרי נאמר: 'משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה' אין אדם אומר שירה אלא מתוך שמחה.

בש"ע או"ח יש לנו שני סימנים המתייחסים להודאה על נס. סימן ר"ח 'ברכות הנעשים על הנסים' וסימן ר"ט 'ברכת הודאת היחיד'.

הראשון מדבר בברכה שצריך לברך כאשר רואים מקום שנעשו בו ניסים לישראל 'כגון מעברות הים ומעברות הירדן... וחומת יריחו מברך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה'. ברכה זו נתקנה רק על נס שנעשה 'לכל ישראל או לרובן'.

הסימן השני 'ברכת הודאת היחיד' מדבר על נס שנעשה 'לקצת ישראל' או 'שנעשה נס ליחיד' כאן מתבאר החיוב שעל היחיד עצמו, זה שעבורו נעשה הנס. הוא מברך 'שעשה לי נס במקום הזה'.

ארבעה צריכים להודות שהם 'יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה ונתרפא וחבוש בבית האסורים ויצא'. ארבעה אלו לאו דווקא' כותב המחבר 'דהוא הדין למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל... וכל כיוצא בזה כולם צריכים לברך הגומל'.

יש כאן שני חיובים נפרדים, כותב המשנה ברורה: 'בשעה שארעה לו ההצלה צריך לברך ברכת 'הגומל' וחייב להודות ולשבח לבורא על שהכין והזמין לו הצלה ברגע זה'. בנוסף לכך תקנו כי 'כשחוזר ומגיע שם אחר שקרה לו הנס' מברך 'שעשה לי נס במקום הזה'.

המשנה ברורה' בהלכות פסח מביא: 'כשיאמר ונאמר לפניו שירה צריך לומר ונאמר בניקוד סגול שהוא לשון עבר. דקאי על גאולת מצרים'. בספר 'עמק ברכה' מביא את דברי השל"ה המבאר כיוון שבלפיכך אנחנו חייבים להודות' אנו מסיימים 'ונאמר לפניו שירה חדשה' חייבים לומר שהשירה הזו היא על גאולת מצרים שעברה.

זאת, כמבואר במכילתא ש'שירה' הוא לשון נקבה, וכמו שלנקבה יש צער לידה כך כל הניסים עליהם אומרים שירה יש אחריהם צער. מה שאין כן בניסי הגאולה שלעתיד לבוא, שאין אחריה צער, עליה צריך להודות ב'שיר חדש'.

אם כן, אומר השל"ה 'שירה חדשה' שהיא על העבר 'ונאמר עם סגול' שהרי אי אפשר לומר 'שירה חדשה' על נס הגאולה שיהיה בעתיד. מה שאין כן ברכת 'אשר גאלנו' שלאחר ההלל, שהיא על הגאולה העתידה אנחנו אומרים 'ונודה לך שיר חדש על גאולתנו'.

על הפסוק: 'ותקח מרים אחות אהרן את התוף בידה ותצאנה כל הנשים... בתופים ובמחולות' מביא רש"י דברי המכילתא 'מובטחות היו צדקניות שבדור שהקדוש ברוך הוא עושה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים'.

נשאלת השאלה והיכן היו הגברים הצדיקים, האם הם לא היו בטוחים שיעשה עמהם הקב"ה נס ומדוע לא הוציאו גם הם תופים ממצרים?

בביאור הדבר שמענו מרבנו ה'מעגלי צדק' בהקדמת הגמ' בערכין: 'איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה' ומביא שם רש"י: 'אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב'. וכך אנו אומרים בברכות קריאת שמע של ערבית 'משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם'.

צדקניות שבאותו הדור שהיו בטוחות שהקב"ה עושה להם ניסים וידעו שיצטרכו לומר שירה, וידעו שאמירת השירה צריכה להיות בשמחה רבה, לכן הכינו לעצמן 'מעורר לשמחה' ולקחו עימם ביציאתם ממצרים תופים.

הגברים גם היו בטוחים שיעשה להם הקב"ה ניסים וידעו שיצטרכו לומר שירה מתוך שמחה. אך להם לא היה צורך ב'מעורר' לשמחה מפני שהם עסקו בתורה שהרי לא פסקה ישיבה מאבותינו והיו שרויים בשמחה תמיד מצד 'פקודי ד' שירים משמחי לב' לכן לא נזקקו לתופים ויכלו לומר מייד שירה מתוך שמחה.

נתפלל ונייחל שנזכה במהרה בימינו לגאולה השלמה עליה נאמר כולנו יחד 'שיר חדש' במהרה בימינו. אכ"ר.

אמירת שירת הים

האם בסיפור נסי קריעת ים סוף יוצאים חובת סיפור יצי"מ?

מובא בגמ' ברכות (י"ג ע"ב) ת"ר שמע ישראל ה' אלו קינו ה' אחד זוהי ק"ש של ר' יהודה הנשיא וכו', חוזר וגומרה או אינו חוזר וגומרה ר"ש ברבי אומר חוזר וגומרה, א"ל בר קפרא לר"ש ברבי בשלמא לדידי דאמרי אינו חוזר וגומרה היינו דמהדר רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים וכו'. וכתב רש"י חוזר וגומרה לאחר שעמדו התלמידים מהדר לשנות לתלמידים בכל יום שמעתא דאית בה יציאת מצרים במקום פרשת ציצית ואמת ויציב בזמנה דזמן ק"ש. ומשמע מדבריו דיוצאים מצות זכירת יציאת מצרים לא רק באמירת פרשת ציצית אלא אפילו ע"י לימוד הלכה שיש בה הזכרת יצי"מ יוצאים ידי מצוה זו. ודבר זה הובא במג"א (סי' ס"ז ס"ק א') וז"ל "ואיתא בגמ' ברכות י"ג ע"ב שאם אמר הלכה שמוזכר בה יציאת מצרים יצא", ונראה לי דכש"כ אם אמר שירת הים דיצא. אמנם החת"ס בתשובתו הנדפסת בספר ים התלמוד ובהגהות על השו"ע (סי' ס"ז) כתב "ואני חוכך בזה מפני שלא נזכר בה יום צאתנו מארץ מצרים כי אם קריעת ים סוף והתורה הקפידה "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" (שמות טז) אלא שחכמינו ז"ל הוסיפו גם קריעת ים סוף [ולכאורה משום שזה היה גמר היציאה] ומש"ה עדיף אמת ויציב מפרשת ציצית אבל שירת הים לחוד לא מועיל". וכך מובא שם בהגהות רעק"א וז"ל "חתני הגאון משה סופר השיג (על המג"א) דהתורה הקפידה לזכור יום יציאה ממצרים ולא יום קריעת ים סוף. כעין זה נמצא במג"א סימן תרפ"ה לענין חיוב זכירת מעשה עמלק שכתב שם ללמד זכות על שאין העולם נזהרין לבוא לשמוע פרשת זכור שהוא מטעם שכששומע בפורים פרשת יבוא עמלק ג"כ זוכר מעשה עמלק ויוצא יד"ח. ובמשנ"ב (שם) סקט"ז כתב, דדברי המג"א צ"ע שהרי כתוב בתורה זכור את אשר עשה אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו' תמחה זכר עמלק והכוונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע ולכן נצטוינו למחות את שמו זה לא נזכר בפרשת יבוא עמלק.

ולענ"ד תורת אמת בפיו של משה להדיא איתא במד"ר (ש"ה פכ"ב) וז"ל "שנו רבותינו הקורא שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא אמר מכת בכורות לא יצא". וכוונת דבריו לדייק מזה שאמרו שאם לא אמר מכת בכורות לא יצא משמע שאם לא הזכיר קריעת ים סוף יצא. וכתבו להעיר על דבריו של החת"ס דמשמע מדבריו דענין של קריעת ים סוף אינו בכלל הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, דהרי בספר המנהיג דיני תפילה כתב וז"ל "ושירת הים זכר ליציאת מצרים שכן אנו מזכירין אותו בשבתות ויו"ט בקידוש ותפילה כדכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים", וכן משמע מדברי האבודרהם בהלכות תפילה ומשמע דבאמירת שירת הים גם יש בזה ענין זכר ליציאת מצרים.

וכתב להסביר מו"ר הגר"צ קרלנשטיין זצ"ל בס' מעגלי צדק על פסחים (עמוד ר"נ) דהנה עה"פ 'ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים' (שמות יד) כתב באור החיים ביום ההוא היתה התשועה ולא קודם, הגם שיצאו ממצרים לא היו בוטחין בעצמם מהם. ובספורנו כתב "במיתת המסתוללים בהם לשעבדם נשאו בני חורין כי עד מותם היו ישראל כעבדים בורחים". והיינו אע"פ דכבר יצאו ישראל ממצרים מ"מ לא היו בני חורין משום שהמצריים רדפו אחריהם ורק במיתת הרודפים אחריהם לשעבדם נהיו בני חורין. ולפי"ז מה שכתוב ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים הוי אומר שהוא לענין זה שבני חורין לגמרי נהיו רק בקריעת ים סוף ולכן היתה התשועה ביום ההוא ולא קודם. וזה מש"כ המג"א דאם אומר שירת הים יצא יד"ח זכירת יצי"צ שנאמרת בכל יום דכיון שמזכיר את המאורע שעל ידו נהיו ישראל בני חורין מהמצרים נחשב כמזכיר יצי"מ שהרי עד אז לא היו בני חורין מהמצרים ורק בקריעת ים סוף נהיו בני חורין.

לפי המג"א שקריעת ים סוף היא גמר יציאת מצרים כתבו האחרונים שיתבאר מה שמובא בירושלמי ברכות א' ו' שיש לכלול קריעת ים סוף במצות עשה דזכירת יציאת מצרים וז"ל "צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים מלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורות וצור ישראל וגואלו", ומכאן זה כתב האבודרהם בסדר שחרית של חול – תקנו לומר אמת ויציב בשחרית על הניסים שעשה הקב"ה עם אבותינו שאגלנו והעבירנו בים וחרבה ושקע צרינו בתוכו וכן מובא בירושלמי. וכן כתב בחידושי צ"ח ברכות דף י"ג ע"א וז"ל "צריך להזכיר מכת בכורות, וקריעת ים סוף אז נגמר יציאת מצרים כי מתחילה לא יצאנו לחלוטין.

ראוי לציין שמדברי האבודרהם משמע כשיטת המג"א שתקנת אמירת שירת הים זכר ליציאת מצרים, וכן מובא בסידור ר"ש מגרמיזא וז"ל "אומרים שירה שאמרו משה ובני ישראל כדי לקיים למען תזכור יום צאתך מארץ מצרים". בס' מאורי המועדים ח"א עמ' מ"ז מביא בשם הגר"ז מברסק זצ"ל שיוצאים יד"ח סיפור יציאת מצרים בהזכרת ענין קריעת ים סוף דלא גרע מהלכות פסח והוסיף לבאר עפ"י מה שבהגדה של פסח מוזכרים ניסי קריעת ים סוף.

וכבר הקדימו בשו"ת שאילת יעקב ח"א סימן ט' וכך משמע בס' מטה משה ח"ה סימן תר"ז וז"ל "רמז לקריעת ים סוף שאז נחשבו גאולים, כי העבד היוצא מתחת יד האדון הקשה אשר מרר את חייו בכמה מיני שיעבודין והוצרך לשלחו מארצו לעשותו בן חורין על כרחו, עוד העבד ירא ומתפחד פן ירדוף אדוניו אחריו ואין הגאולה שלימה אצל העבד עד שיתברר במיתת האדון, וזהו שלא תמצא גאולה ביציאת מצרים רק אחר אבדן המצרים שנאמר "וינער ה' את מצרים בתוך הים וסמך ליה 'הושע ה' ביום ההוא את ישראל" כי אז נחשבו גאולים ונושעים ואז היתה התשועה שלימה".

ולכאורה זה כעין מה שמובא בשם הגר"ח זצ"ל מברסק שאמר לבאר למה שכתוב בתהלים (י"ג) "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי", והכוונה דאף אם האדם בטוח בישועת ה' כי תבוא הרי בכל זאת עדיין אינו יכול לומר שירה אלא הוא במצב "יגל לבי בישועתך", ואולם זמן אמירת השירה למעשה הרי זה דווקא כי גמל עלי דהיינו כשנעשה לו הישועה בפועל ממש הנראה לעינים ולא כשסומך בזה על אמונה ובטחון. [זהו מש"כ ביום ההוא דוקא ביום ההוא היה גמר של יציאת מצרים ונהיו בני חורין לגמרי].

מובא בס' תורה לדעת על הגדה של פסח להעיר עמש"כ עה"פ "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה" אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח. ולכאורה בליל פסח כשכלל ישראל מזכירים את יציאת מצרים היה מן הראוי להזכיר את משה רבינו שהיה שליח של הקב"ה להוציא את בני"מ ממצרים ושמסר נפשו עליהם לדבר אל פרעה שישלח את בני"מ מארצו, אולם י"ל שבלייל פסח עלינו להדגיש אך ורק את החלק של הקב"ה ביצי"מ וכמו שהוזכר אני ולא מלאך ולא שליח וא"כ אסור להזכיר שום נברא בלילה הזה רק הקב"ה בכבודו ובעצמו, אולם הרי מצינו בהגדה שכן הוזכר שמו של משה רבינו בדברי ר' יוסי הגלילי שהוכיח שעל הים לקו המצרים חמישים מכות והובא שם הפסוק "וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". אולם לדעת החת"ס והגרע"א דאין שירת הים נחשבת כזכירת יצי"מ מובן, דבאמת ראוי להזכיר שמו של משה רבינו ולהכיר לו טובה שפעל למען כלל ישראל אלא דאין להזכירו בקשר ליצי"מ בליל פסח, להדגיש שרק הקב"ה בעצמו הוציא את בני"מ ממצרים, ולכן החליטו חז"ל להכניסו בתוך ההגדה אבל לא בקשר ליצי"מ. אלא בקשר לקריעת ים סוף.

בס' אור אברהם עמ"ס ברכות (סימן ל"ב) כתב להביא רא"י לדברי המג"א מזה שפירש במהר"ם חלאוה בפסחים (ק"ח ע"ב) דאמרו שם דנשים חייבות בד' כוסות משום דאף הן היו באותו הנס. וכתב לפרש וז"ל "פירוש בנס הגלות או בשרדפן פרעה על הים", והנה הרי הטעם לד' כוסות מבואר דהוא כנגד ד' לשונות של גאולה וא"כ איך כתב דמה שנשים חייבות בד' כוסות היינו משום שהיו בנס דקריעת ים סוף דמה ענינו של הנס על הים לד' לשונות של גאולה דמדבר בענין היציאת מצרים עצמה, אלא ע"כ נראה מוכח מזה דגם הנס דקריעת ים סוף שייך לענין יציאת מצרים. והיוצא מכל זה לדעת המג"א וכפי שמשמע גם במהר"ם חלאוה דיוצא ידי זכירת יצי"מ באמירת שירת הים. ואילו לדעת החת"ס והרעק"א אינו יוצא מצות זכירת יצי"מ באמירת שירת הים. (עי' בס' אור אברהם פרשת בשלח עמוד צג).

הנושאים הבאים:

יתרו: הפסקה

משפטים: גניבה, תמצא בידו הגניבה (כב ג)

תרומה: מלאכת ת"ח, ועשו ארון (כ"ה י'), מכאן שבני העיר מחויבין לעשות מלאכת ת"ח (יומא ע"ב ב')

תצווה: מצות משלוח מנות, ענינא דיומא.

כי תשא: הפסקה

ויק"פ: מלאכת מחשבת בשבת, לעשות בכל מלאכת מחשבת (ל"ה ל"ג), מלאכת מחשבת אסרה תורה (חגיגה י' ב')

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת בשלח תשפ"ג ❖ גליון תקט"ז

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

יפקיר חפציו

אל יצא איש ממקומו בשביעי (ט"ז כ"ט)
פירש רש"י, אלו אלפים אמה של תחום שבת, שלא יצא חוץ לתחומכם בשבת.

וכמו כן אסור להוליך חפציו מחוץ לתחום, שהחפצים קונים שביטה במקום שביטת הבעלים.
ויש לדון שיפקיר חפציו כדי לא להוציא מחוץ לתחום:

א. הולך במדבר

הנה אמרינן (שבת ס"ט ב', שולחן ערוך ש"י סעי' א') ומשנה ברורה שם ס"ק ח' בהולך במדבר ואינו יודע באיזה יום שבת, דשרי לילך חוץ לתחום. ולכאורה יפקיר חפציו וכך לא יעבור על איסור של הוצאת חפציו מחוץ לתחומם.

ב. החשיך בדרך

כמו כן בהא דאמרינן (ש"י סעי' ט"ז סעי' ב') במי שהחשיך בדרך ומתיירא מן הלסטים, דשרינן ליה לישב על החמור ולרכוב חוץ לתחום. ולא מחייבינן ליה להשאיר חפציו, מפאת דקים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואי לא שרית ליה אתי לאיתויי ארבע אמות ברשות הרבים.

ויש לדון דיפקיר החפץ קודם שבת דלא יקנה שביטה. וכל זה אם אמרינן כמאן דאמר (עירובין מ"ה ב') דחפצי הפקר אין קונים שביטה. וכמו דקיימא לן (שולחן ערוך סי' ת"א סעי' א').

ג. דעתו עלייהו

אך הנה אמרינן (עירובין שם) בגשמים הסמוכים לעיר, שאנשי אותה העיר דעתם עיליהו וקונה שביטה, ואם כן הכי נמי נימא בנידון דידך, אע"פ שמפקיר חפציו הרי דעתו לחזור ולהשתמש בהם ואם כן חשיב שדעתו עליהם וקונים שביטה.
[ויש לעיין אם דוקא כשזוכים בשבת או גם במוצאי שבת].

הבאת חוץ לתחום

הנה איתא במשנה בפסחים (ס"ה ב') דפליגי תנאי אם הבאת הקרבן פסח מחוץ לתחום דוחה את השבת, לרבי עקיבא אינו דוחה ולרבי אליעזר דוחה.

וכן איתא במשנה בשבת (ק"ל א') דפליגי אם הבאת איזמל של מילה מחוץ לתחום דוחה את השבת, לרבי עקיבא אינו דוחה ולרבי אליעזר דוחה.

והקשה בתשובות בית יצחק (יו"ד ח"א סי' נ"ד אות ב') אמאי קאמר רבי עקיבא דהבאת מכשירי פסח ומילה מחוץ לתחום אינו דוחה את השבת, הא נימא דיבוא עשה שיש בו כרת וידחה לא תעשה דתחומין.

א. עשה שיש בו כרת דוחה לא תעשה

וכי תימא דלא הוה בעידיניה, דהרי האיסור תחומין עובר לפני

שמקיים המצוה דהקרבת קרבן פסח, אמנם הרי כתבו תוספות בזבחים (ל"ג ב' ד"ה לענין) דכמו דעשה שיש בו כרת חמיר ודוחה עשה שאין בו כרת, הוא הדין דעשה שיש בו כרת דוחה לאו אע"פ דלא הוה בעידיניה.

אמנם בתוספות בחולין (ע"ה א' ד"ה מנין) פליגי על תוספות בזבחים. וקושיין הנ"ל הוא דוקא לדברי תוספות בזבחים.

ב. תחומין דאורייתא

הנה אם הוה סברא לן דתחומין דרבנן, אם כן יש לדון דחכמים העמידו דבריהם, נוכחא דמבואר בפסחים צ"ב א', אבל רבי עקיבא הא סבירא ליה דתחומין דאורייתא (עירובין ע"ט ב', סוטה ל' ב'), ואם כן דמי לעשה דהשלמה ולידחי. ונשאר בבית יצחק בקושיא.

ג. לא מחלקינן

אולי נימא דלא מפלגינן באיסורי שבת, דאם נתיר תחומין יבואו להתיר מלאכה אחרת, ואיהי ודאי לא נדחית דהא הוי לאו שיש בו כרת, ודוקא בעשה ולא דאינס של שבת סברי תוספות בזבחים דנדחית מכח עשה שיש בו כרת. ודוחק.

פענן זה כתב רבינו במקום אחר, ואולי נימא שאני שבת דחמירא, או כיון דיכל מאתמול, או כיון דיכול להמנות על פסח אחר, וצריך עיון.

ד. כמה איסורים קלים חמיר

הנה כתב בר"ן (וימא ד' ב' מדפי הר"ף ד"ה וגרסי') דמי שהוא חולה שיש בו סכנה ומוכרח לאכול בשר בשבת, ויש לפניו ב' אפשרויות, או לשחוט בשבת או לאכול נבילה, מוטב לשחוט בשבת ולא לאכול נבילה, וטעמא דאע"ג דשחיטה בשבת בסקילה ואכילת נבילה רק לאו, מכל מקום הרי מפאת נבילה עובר בכל כזית וכזית, משא"כ בשחיטה עובר רק פעם אחת, וכמה איסורים קלים חמירי מאיסור אחד חמור.

אך בתשובות תשב"ץ (לרבינו שמעון בר צמח דוראן ח"ג סי' ל"ז ד"ה הרמב"ן, מובא בגליון הגרע"א או"ח סי' שכ"ח במג"א סק"ט) נחלק על הר"ן, וסבירא ליה דמכל מקום איסור חמור אחד חמירא טפי מכמה איסורים קלים.

מעתה לשיטת הר"ן דכמה לאוין חמירי מכרת, אם נימא דבכל ד' אמות שיוצא מחוץ לתחום יש איסור, אם כן יש לדון דהאיסור לצאת חוץ לתחום חמיר מעשה דפסח.

אך אין הדבר מוכרע כן בתחומין, ועיין בדברי יחזקאל (סי' ז') דכך דעת רש"י וריטב"א (עירובין מ"א ב') דעובר כל פעם ופעם, אבל דעת רמב"ן (שם מ"ג א') דיש לו אלפיים אמות חדשים. אמנם גם לרמב"ן משכחת לה כשהיה פעמיים תחום שבת.

עוד דרך ליישב

הנה לכאורה יש לדון ליישב בעוד דרך:

א. למהר המצוה

הנה יש להקדים, שהקשו בתוספות (שבת ק"ל א' ד"ה רבי אליעזר) על שיטת רבי אליעזר, אמאי אמרינן שאפשר להביא האיזמל להתינוק

דרך רשות הרבים, הרי יכולים להביא התינוק אצל האיזמל, ואע"פ שמטלטל התינוק ברשות הרבים, מכל מקום ליכא בזה איסור שבת כלל מכיון דחי נושא את עצמו.

ותירצו [בתירוצי אחד] דכיון דיותר בקל יביא הכלי משיביא התינוק, משום הכי שרי רבי אליעזר להביא הכלי כדי למהר המצוה.

ב. להביאו מחוץ לתחום כדי למהר

לפי זה לדעת רבי אליעזר דהבאתו חוץ לתחום של קרבן פסח דוחה שבת, היינו אפילו כשיכול להביאו דרך התחום, כגון עיר העשויה כקשת, אבל אם יביאו חוץ לתחום ימהר המצוה, שרינן להביאו מחוץ לתחום. [לפי זה בכהאי גוונא אסור לו להביא חוץ לתחום ולהשתהות דאם כן הא יכול להביאו דרך התחום].

ג. לחלק בין מכשירין לדחיה

מעתה הרי לכאורה האי סברא דשרינן לדחות האיסור רק כדי למהר לקיים המצוה, היינו דוקא לשיטת רבי אליעזר דמכשירי מצוה דוחה את השבת, דבזה אמרינן דהמכשירי מצוה דוחין גם כדי למהר לקיים המצוה, אמנם לענין דין דחיה, כגון עשה שדוחה עשה או לא תעשה, בזה העשה אינו דוחה כדי למהר קיום העשה, אלא דוחה רק באופן שאי אפשר לקיים שניהם.

מעתה נימא דהא שרבי עקיבא אומר שהבאת תחומין אינו דוחה את השבת, איירי דוקא באופן שיכול להביאו בתוך התחום והא דאינו מביאו מחוץ לתחום היינו רק כדי למהר לקיים את המצוה. [ונכחיל באות הקודם] אבל באופן דבזה שלא יביאו הפסח, לא יתקיים ההקרבה, אין הכי נמי דיביאו מחוץ לתחום.

דהא דפליג רבי עקיבא היינו משום דסובר דליכא כלל הילכתא דמכשירי פסח ומילה דוחין שבת, ואם כן ליכא לאקשווי דעשה שיש בו כרת לידחי, דהרי כיון דאפשר לקיים העשה גם בלא לעבור על לאו בכהאי גוונא לא שרינן, דהא דמצוה רבה דוחה היינו רק באי אפשר בענין אחר, ורק לרבי אליעזר דשרינן מכשירין שרינן אף כשאפשר בענין אחר.

ד. קושיית הגמרא דמחמר

לפי זה תיקשי הא דמקשינן בגמרא פסחים (ס"ו ב') היאך תוחב הסכין בצמר או בין קרניו של הפסח, הרי כשיביא הפסח הוה מחמר, ותיקשי מאי קושיא הא אי אפשר בענין אחר, ובכהאי גוונא הרי עשה שיש בו כרת דוחה לא תעשה, ואמאי הוצרכנו ליישב דאיירי בשלא כדרך.

ויש לומר דידענו דאפשר שלא כדרך ואם כן ליכא שריותא דעשה שיש בו כרת דחי, או דילמא נימא דיכלו כולם להימנות על פסח אחד שיהא כזית לכל אחד ואחד.

ה. דוחק גדול דאיירי רק בהא

אבל גוף האי תירוצא דר' עקיבא דקאמר דאין הבאתו דקרבן פסח חוץ לתחום דוחה שבת, קאי דוקא על ההלכתא דרבי אליעזר דמכשירין דפסח דוחין שבת, ומפאת עשה החמור אכתי לידחי, ונפקא מינה לגוונא דהוה רק למהר המצוה, הוא דוחק גדול לפרש כן דברי רבי עקיבא, ואם כן הדרא קושיית בית יצחק לדוכתא. וצריך תלמוד.

אין מערבין בתרומה

הנה אמרינן בגמרא עירובין (ל' ב') אין מערבין בתרומה לעירובי תחומין ועירובי חצירות.

[היינו לדעת סומכוס, אבל חכמים סברי דמערבין לישראל בתרומה, וסומכוס דסבירא ליה דאין מערבין, בפשוטו קאי על ישראל, דלכהן אמאי לא].

ומקשינן בגמרא, אמאי אין מערבין הא הישראל יכול להשאל על התרומה. [ומשני דהא הוי טבל ואין מערבין בטבל כיון דאי אפשר לתקנו בשבת].

והקשה בקבא דקשייתא (קושיא ל"ג) מהו קושיית הגמרא, הרי ממה נפשך אי אפשר לערב בתרומה, דאם התרומה אכתי ביד ישראל, היאך אפשר לערב בה הרי אינה שייכת לו דצריך ליתנה לכהן ועירוב צריך שיהא שלו, ואם התרומה כבר ביד כהן, הא אמרינן בגמרא נדרים (נ"ט א') דאי אפשר להשאל. [כוונתו דאע"ג דמתניתין איירי בישראל, על כרחך איירי שהכהן נתן התרומה בחזרה לישראל, ואם כן כבר אי אפשר

להשאל].

ויש לדון ליישב בכמה אנפי :

תירוצ' א' - לא בעינן שיהא שלו

הנה יש לדון דלעולם איירי בתרומה ביד הישראל שעדיין לא נתנה לכהן ואם כן הישראל יכול להשאל עליו, וכי תימא הרי אינו שלו דהרי חייב ליתנה לכהן, אמנם הרי יש לדון דיכול לערב אע"ג דהעירוב לא הוה ידידה דלא בעינן לכס. ויש לדון דגם באסרו בקונם יכול לערב בו. וכמו כן יכול לערב בכר של הפקר שלא זכה בה.

ובאחיזר (ח"ג סי' פ"א) העיר בהך דאמרינן (עירובין ל' א') דאין מערבין בהקדשות, וכתבו תוספות (ל' ב' ד"ה ולפרש) דטעמא משום דלאחריני לא חזי ולא סגי ביכול להשאל, ולא אתו מפאת חסרון לכס. חזינן דלא בעינן שהעירוב יהא שלו.

והרי חזינן במשנה ברורה (סי' שפ"ו סי"ק מ"ט) דבאסר הנאתו עליו מערבין בו עירוב תחומין, כיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אע"פ דלא הוה ידידה לדעת הראב"ד (מובא בריטבי"א בסוכה ל"א א') דאיסורי הנאה אינם שלו. [ויעוד עיין מה שכתבנו בזה בגיליון פרישת בשלח תשפ"ב].

תירוצ' ב' - טובת הנאה הוה ממון

יש לתרץ דסוגיין סברה דטובת הנאה הוה ממון, נמצא דאיירי באופן דאכתי לא נתנה התרומה לכהן, ומכל מקום הוה של הישראל מכיון שיש לו בו טובת הנאה שיכול לתתו לאיזה כהן שירצה.

אך אם נימא דטובת הנאה הוה ממון רק לערך הטובת הנאה מאי איכא למימר. [נ"א. עיין בקצות החושן סי' ר"ד סי"ק ג' שמביא בזה פלוגתא]. ונצטרך לומר דבערך הטובת הנאה יש מזון ב' סעודות. אך מהגמרא משמע דטובת הנאה הוה שיעור מצומצם.

תירוצ' ג' - אינו מאמין לישראל

הנה בעיקר דינא דגמרא נדרים הנ"ל (שם) דהיכי דכבר אתי התרומה לידי כהן אי אפשר להשאל, יש לבאר דהטעם משום דכבר הגיע לתכליתו, וכמו דכתבו תוספות בכריתות (י"ג ב' ד"ה ארבע) דלאחר שנשחט ונזרק הדם כהלכתו אי אפשר להשאל. או מטעמא דקנין ממון אי אפשר לבטל.

אמנם בנודע ביהודה (ותניינא יו"ד סי' קנ"ד) כתב לבאר טעמא באופן אחר, דאין הכהן צריך להאמין לישראל.

ולדברי הנודע ביהודה, אם ישראל הפריש תרומה ונתנה לכהן, ואחר כך הכהן נתן התרומה בחזרה להישראל, מדינא הישראל יוכל להשאל. דהרי הישראל מאמין לעצמו. ואם כן יש לתרץ דהא דאין מערבין בתרומה איירי בכהאי גוונא.

אמנם למה שכתבו באחרונים (עיין חזון איש יו"ד סי' קנ"ג סק"ו) דלא כהנודע ביהודה אלא דטעמא דאין לישראל ביד הכהן מכיון דהכהן כבר זכה בו. אם כן ליכא לתרץ כהנ"ל, דגם בכהאי גוונא אין הישראל יכול להשאל מכיון דהכהן כבר זכה בו.

תירוצ' ד' - הכהן הפריש בעצמו

תו יש לדון דאיירי בתרומה שהפריש הכהן עצמו, דיש לדון דבזה הכהן יכול להשאל. אמנם בקבא קושייתא כתב דגם בכהאי גוונא אי אפשר להשאל. ויש לדון בזה כדלקמן.

תרומה שהפריש הכהן

הנה בנידון הנ"ל בתרומה שהפריש הכהן עצמו, דכתב בקבא קושייתא דהכהן אינו יכול להשאל. לכאורה יש לדון דיכול להשאל:

א. בפשוטו יכול להשאל

הנה יש לדון דיכול להשאל, דהנה ישראל שירש טבל מאבי אמו כהן דמפריש והן שלו, דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו, בפשוטו יכול להשאל דאין כאן מצות נתינה אלא ששייך לו.

ואם כן בכהן נמי, שהתרומה שייך לו גם קודם ההפרשה ואין לאחר ההפרשה מצות נתינה.

ובאשת כהן היכא דהפירות שלה, וירש בן בתה, לכאורה נמי אמרינן דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, ואם כן נמי תוכל להשאל.

ב. יכולים להשאל על התרומה

אמנם מצאנו דדעת מחצית השקל ובית הלוי כדעת הקבא קושייתא דאינו יכול להשאל, דהנה אמרינן (ברכות מ"ה א') דמודרין זה מזה אינם מזמנים ביחד, וכתבו תוספות (שם מ"ה א' ד"ה אכל) דאע"פ שיכולים לשאול על הנדר, השתא מיהא לא אתשילו.

וכתב בבית יוסף (ס"י קצ"ו) ראייה לדבריהם, דאם נימא דמה שיכולם לשאול חשיבא דיכול לאכול מהם, אם כן בתרומה אמאי אמרינן דיכולים לזמן ביחד רק מפאת דהכנהים יכולים לאכול אצל הישראל, תיפוק ליה מפאת דיכולים להשאל על התרומה.

ג. לאחר שנתנה לכהן אין להשאל

אך בפנים מאירות (ח"ב ס"י ז') הקשה על הבית יוסף, הרי מבואר בגמרא נדרים הנ"ל דאפשר להשאל על תרומה רק לפני שנתנה לכהן אבל לאחר שנתנה לכהן אי אפשר לשאול, ואם כן אין ראייה מהך

הלכות שבת - מלאכת מלבן - ענף ג' ד'

ענף ג' - המנער טליתו חייב

הנה אמרינן בגמרא שבת (קמ"א א' לפירש רש"י שם) המנער טליתו מן העפר חייב חטאת. חזינן מזה דמלאכת כיבוס היא אף בלא מים, אלא כל שמסיר מן הטלית את הלכלוך באיזה אופן שיהא יש כאן מכבס.

והקשה הגרע"א (גליון הש"ס שם) דמצאנו בגמרא (שם קמ"א א') דמותר להוריד הטיט מן הבגד על ידי גירוד, או להוריד הטיט על ידי שמגרד בפנים הבגד, [ורק מבחוץ אסרינן משום דדמי למלבן], והטעם דשרינן, פירש רש"י דהיינו מכיון שאינו כיבוס אלא על ידי מים.

כלומר דיש לנו הכא יסוד דבלי מים מעיקר הדין מותר, ורק על ידי כסכוס אסור מדרבנן, ואם כן קשה הא שאמרנו דהמנער חייב חטאת. ונשאר הגרע"א בקושיא.

א. האם נשאר רושם

הנה מצאנו בזה שני דרכים ליישב, דרך אחת היא של המשנה ברורה (שער הציון ס"י ש"ב אות מ"א), וכן נתכוון לזה הגאון השואל בדובב מישרים (ס"י ס"א, השואל הוא רבי יוסף פישל דומ"צ דק' מיעוב), ודרך השניה היא של הדובב מישרים (שם).

הדרך הראשונה היא, דטעם החילוק אם יש מים או לא, דבאין מים נשאר רושם משא"כ כשיש מים כל הלכלוך הולך.

ולפי זה במנער טליתו שיש קצת עפר, ועל ידי הניעור נופל העפר לגמרי, בזה חייב חטאת. משא"כ בטיט שדבוק לבגד, בלי מים לעולם נשאר רושם, הלכך רק על ידי מים אסרינן מן התורה ובלא זה מותר, אלא אם כן מכסכס מבחוץ שאז אסור מדרבנן.

ולפי זה ייצא חידוש דין, שאם על ידי הגירוד ירד הטיט לגמרי יהא אסור.

ב. נשאר פסולת לא חשיב בורר

הנה בדובב מישרים כתב ותחילה להביא ראייה לדרך זו, שהרי מבואר בירושלמי (שבת פ"ה ה"ב) דמי שברר והוציא פסולת, ומכל מקום לא הוציא כל הפסולת, יהא הדין שאינו חייב. ואם כן הכי נמי נימא לענין מלאכת מלבן, דלא חשיב מלבן היכא שעדיין נשאר מהטיט.

ובמשנה ברורה מביא הירושלמי הנ"ל גם לענין מלאכת גוזה, דהנה גוזה חייב בשתי שערות, אבל בגוזה לבנות מתוך שחורות חייב אפילו בשערה אחת כיון דמתייפה, ואם גוזה שרה לבנה מתוך שחורות, ונשאר שערות לבנות, דן במשנה ברורה (ביאור הלכה ס"י ש"ב סע' א' ד"ה ומלקט) דלפי הירושלמי הנ"ל לא יתחייב דהרי לא הוציא כל השערות הלבנות, נמצא דלא הועיל ליקוטו להתייפות ולא חשיב מלאכה.

ג. קושיית דובב מישרים

אך הקשה בדובב מישרים על האי תירוצא דשער הציון ודהגאון השואל, דבאגלי טל (ריש מ"ל זורה ס"ק א' אות ד') האריך דלא קיימא לן כהירושלמי מכיון דבבלי פליג, [והנה לפי זה המשנה ברורה לשיטתו דהביא הירושלמי להלכה], ואם כן לא יתכן ליישב קושיית הגרע"א מכח הירושלמי.

ד. ביאור החילוק בין בורר למלבן

תו הקשה בדובב מישרים, דאף להירושלמי יש לחלק בין בורר דהתם בעינן שיגמור להוציא כל הפסולת, ובין מלבן דהתם לא בעינן ללבנו לגמרי, דאין לדמות מלאכת מלבן למלאכת בורר כמוכן.

ולכאורה צריך להבין דבריו מהו החילוק, ונראה לבאר דבשלמא

דתרומה דהתם אי אפשר להשאל שכבר ניתנה לכהן. ונשאר בקושיא. [ולכן כתב בפנים מאירות, דתוספות ילפו נדרים מתרומה רק הא דבעינן שיוכלו לאכול זה מה, אבל הא דלא מהני שאלה זה ידעינן מצד הסברא, דכיון דהשתא לא נשאלו לא חשיבא קביעות ביחד. וכך כתב בחזון איש (או"ח מועד ס"י ל' ס"ק ט"ו)].

ד. דברי המחצית השקל ובית הלוי

אמנם במחצית השקל (ס"י קצ"ו ס"ק ב') הביא דאליהו רבא נמי הקשה על הבית יוסף כקושיית הפנים מאירות דעל תרומה ביד כהן אי אפשר להשאל, ותיריך במחצית השקל, דאם הכהן עצמו הפריש תרומה, כיון דאינו חייב ליתנה לאחר הא באמת יוכל להשאל.

ומזה הביא הבית יוסף ראייה, שהרי הגמרא איירי בכל האופנים ועל כל האופנים אמרינן דטעמא דמזמנין דיכולים הכהנים לאכול מהישראל ולא בגלל שאפשר להשאל. וכדברי המחצית השקל כתב נמי בתשובות בית הלוי (ח"א סו"ס כ"ח).

במלאכת בורר, האוכל אכתי אינו ראוי עד שיוציא את כל הפסולת, משא"כ בליבון יש תיקון בבגד בכל לכלוך שיוצא דהבגד נעשה מתוקן יותר, נמצא דאי אפשר לומר דאכתי אין הבגד ראוי דהרי לעולם הוא ראוי אלא בהסרת הלכלוך אסרה תורה שמתקן יותר, ואם כן מה לן בזה שנשאר לכלוך.

ובשלמא לענין גוזה שפיר קאמר המשנה ברורה דאם נשאר שערות לבנות יש לומר דאינו מתייפה, דהתם היפוי שהוא שחור וכל שיש לבנות לא נתייפה וזה דמי למלאכת בורר, אבל בליבון לא נימא כן.

ובאמת הרי לכאורה פשוט שאם יש שני כתמים על בגד וכיבס אחד מהם בשלימות ואת השני לא כיבס ודאי יתחייב משום מלבן, חזינן מזה כסברת הדובב מישרים. אלא בדעת המשנה ברורה יש לומר דמודה בשני כתמים דהוה באחד מהם מלבן, משא"כ בכתם אחד כל שנשאר השכבה התחתונה אכתי אין כאן ליבון.

ה. לחלק בין בגד שחור לשאר בגדים

בדובב מישרים עצמו כתב ליישב בענין אחר קושיית הגרע"א אמאי בטלית אסרינן ובטיט שרינן, דחלוק בגד שחור משאר בגדים, דהנה במנער טליתו דאסור היינו דוקא בבגד אוכמי [שחור] ונשאר בגדים מותר. [נפירש רש"י, דהיינו משום דבבגד שחור האבק מקלקל מראיתו וקפיד עליה].

ואם כן אתי שפיר היטב, דההיתר לכסכס מפנים או לגרד, היינו דווקא באינו אוכמי, [ודוקא מפאת שאין מים וכמו שפירש רש"י], משא"כ בבגד אוכמי באמת אסור, והיינו הא דמנער טליתו דחייב גם בלא מים מכיון דאיירי באוכמי.

והנה מצאתי בתהלה לדוד (ס"י ש"ב) שנשתפק בזה אם ההיתר בטיט לגרד יהא אף באוכמי, וכתב תחילה דיש לומר דגירוד וכסכוס קיל דהוה שלא כדרך משא"כ ניעור, אבל אחר כך נסתפק, ונשאר בצריך עיון.

ו. סתירה במשנה ברורה

בדברי המשנה ברורה מצאנו בזה סתירה גדולה, דהרי לפי מה שביאר בשער הציון הנ"ל, היתר הגירוד והכסכוס מבפנים היינו מכיון דנשאר לכלוך, אם כן יהא מותר בכל גווני, [דהרי כתב דלהכי מנער אסור וזה מותר, הרי דקאי על אוכמי].

אמנם בביאור הלכה מבואר לא כך, דהנה כתב בט"ז (שם ס"ק ו') דדוקא ביש ממשות טיט על הבגד וכשהוא מגרד שם אז נופלים פרורי הטיט אסרינן משום דדמי לטוחן, אבל אם אין שם אלא מראה הטיט והוא מגרר שם לבטל המראה אין זה דומה לטוחן ומותר. וכתב בביאור הלכה (ס"י ש"ב סע' ז') לחלוק על הט"ז דהרי אם כוונתו ליפות, הרי אסור משום מלבן כמו דאסרינן בניעור. הרי דפסיקא להמשנה ברורה דמה דאסרינן בניעור יהא אסור בטיט אע"פ דבטיט נשאר רושם בהבגד.

והנה משמע דעיקר דעת המשנה ברורה כמו שכתב בשער הציון דכל שנשאר רושם לא חשיב ליבון, ודברי הביאור הלכה באמת צריך עיון.

ענף ד' - חשש סחיטה

א. נמלך ללכת לרבו

הנה איתא בשולחן ערוך (ס"י ש"א סע' ד') דאע"פ דאסור ליכנס למים מחמת חשש שלא יבא לידי סחיטה, מכל מקום שרינן בהולך לדבר

מצוה כגון להקביל פני רבו.

ויש לדון מהו אם עבר ונכנס למים ואחר כך החליט ללכת לרבו. ונראה דבאמת ינצל מהאיסור.

ב. לענין יום הכיפורים אינו כן

אמנם לאידך גיסא לענין איסור רחיצה ביום הכיפורים נראה דאינו כן, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרי"ג סעי' ה') דאע"פ דאסור ליכנס למים ביום הכיפורים מחמת איסור רחיצה, מכל מקום ההולך להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה, או לצרכי מצוה, יכול לעבור במים עד צוארו בין בהליכה בין בחזרה.

מעתה יש לעיין בהלך במים ביום הכיפורים בלא היתר, דחייב מכת מרדות, אם אחר כך ילך לרב ללמוד תורה או להקביל פניו, האם ינצל ממכת מרדות. ולכאורה יש לומר דלא ינצל.

ג. סבירא לחלק

לכאורה החילוק בין שבת ליום הכיפורים, דבשלמא לענין שבת, התירו משום דהוה דבר מצוה, אם כן הא באמת עשה המצוה. ונבספר למודי השם (למוד ר"ג) דן היכא דהיה לו היתר של פיקוח נפש, ואיהו לא ידע מזה ועשה מפת רצונו, האם אמרינן דאגלאי שלא עשה עבירה.

משא"כ לענין יום הכיפורים, הא דשרינן לדבר מצוה היינו משום דאמרינן דאינה רחיצה של תענוג, דהרי אינו מכויין כלל להנאת רחיצה. ואם כן יש לומר דהיינו דוקא כל זמן שיודע שהולך לרבו, אבל בלאו הכי הוה רחיצה של תענוג.

ואע"פ דלכאורה שרינן כשמתכוין גם לתענוג, דהא שרינן ניומא ע"ג ב' לכלה לרחוץ פניה, אע"פ שגם כשלא היתה כלה היתה רוחצת, אבל מכל מקום בעינן שיידע שיש כאן דבר מצוה. וצריך עיון בזה.

ענינים שונים [א']

הגרע"א יו"ד סי' קנ"ז סעי' א' מהו באומרים לאדם או שיקח ספק ערוה או שיהרגוהו.

ואם כן אכתי נימא דכשאומרים לו או שיקח הגוסס או שיהרג, שלא יקח אלא ייהרג.

ג. מוציא הגוסס מהדליקה

אך באמת הרי כתב בגליון הגרע"א (יו"ד סי' של"ט סעי' א') בשם ספר חסידים (סי' תשכ"ג) שאם יש דליקה בבית מוציאין הגוסס מהבית.

ולכאורה יהא מוכח מהספר חסידים דהא דאמרינן דאיכא חשש מיתה בזה שלוקח הגוסס בידו והוה שופך דמים, היינו דהוה רק מיעוט שבאמת ימות, דהרי אם הוה ספק שקול שימות מחמת לקיחתו, היאך שרינן לקחתו מהדליקה, הרי דילמא יהרגנו מיד, ואין צד של חיי עולם שהרי הוא גוסס ומצילו מן הדליקה רק כדי להאריך חייו שלא ימות מן השריפה אלא ימות גוסס.

ואם כן מכיון דבלקיחת גוסס הוה רק מיעוט שימות, לא נימא בזה ייהרג ואל יעבור.

אך העירוני דלעולם נימא דהוי ספק שקול, ומכל מקום שרינן להוציאו מן הדליקה מכיון שיש מיעוט גוססים לחיים, נמצא דיש כאן ספק שקול שמא יהרגנו מיד, ומיעוט שיהא חיי עולם, וספק כמעט שקול שימות קצת זמן לאחר השריפה אבל לא חיי עולם, ואולי שרינן בזה.

ענינים שונים [ב']

הכבש אם הוא עדיין חולין. [אבל אם תבהמה כבר הקדש אסור מפת משמש בקדשים. ולכאורה נימא שישאל על ההקדש ותהא חולין ואז יתחוב עליה הסכין].

ואם כן נימא דאף הא דהתירו להקדישו היינו דוקא אם עדיין לא הקדיש קרבנו, דאז התירו להקדיש כדי שיהא לו קרבן פסח, אבל להקדיש שנית כדי שיהא מהודר לא התירו.

ב. שרינן לשחוט מההודר

אמנם הרי אמרינן בגמרא מנחות (ס"ד א') דלענין שחיטה אף בשחט הראשון בשבת ונדמן לו אחרת מהודר יותר, שרינן לשחוט השני.

והשתא יש לדון מהו לענין ההקדש. ולעני"ד הקלושה היינו מדמים הקדש לשחיטה ושרי.

ענינים שונים [ג']

הנה כעין זה כתב בתשובות הגרע"א (שבסוף ספר דרו"ח) דאם הפריש תרומה מן הרע על היפה, שאע"פ שעבר על איסור דאורייתא מכל מקום בדיעבד חל התרומה, וכתב דמצוה להשאל כדי לעקור העבירה. וכן יהא בהפריש שלא מן המוקף.

וכך כתב בחזון איש (דמא"ס ד' ס"ק כ"א) לענין מי ששינה סדר המעשרות והפריש מעשר ראשון קודם תרומה גדולה מצוה להשאל על המעשר ראשון ובזה יתקן חטאו. וכן איתא במנחת חינוך (מצוה ע"ב אות ד').

ייהרג ואל יעבור לקחת גוסס

הנה איתא במשנה בשבת (קנ"א ב', שולחן ערוך יו"ד סי' של"ט סעי' א') אין מעצמין עיניו של גוסס עם יציאת נפש. והמעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים.

ומסיים במסכת שמחות (מו"ב בש"ך שם ס"ה ה') דכל הנוגע בו הרי זה שופך דמים, למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שנוגע בו האדם מיד נכבה.

ויש לעיין אם אומרים לאדם שיקח הגוסס או שיהרגוהו, האם נימא דהוה כאומרים לו שיהרוג פלוני ואם לא כן ייהרגוהו דדינו דיהרג ואל יעבור.

א. חייבין עליו מיתה

הנה לענין טריפה יש לומר דיעבור ואל ייהרג, דהרי אמרינן (סנהדרין ע"א א') דאין חייבין על הריגתו מיתה, וכן לענין עובר, אבל לענין גוסס בידי שמים, דאמרינן (שם) שחייבים על הריגתו מיתה, אם כן יש לומר דבאמת ייהרג ואל יעבור.

ב. ספק אם ייהרג

הנה אף דהוה רק ספק אם ייהרג, הרי דן בתשובות רבי שלמה איגר (הנדפס מחדש, ח"א כתבים סי' י"א) באומרים לאדם או שתעשה פעולה שספק תהרוג או שיהרגוך, ואסיק שלא יעשה הפעולה. [ועיין בגליון

להקדיש מחמת הידור

הנה יש לדון בערב פסח שחל להיות בשבת, והקדיש הקרבן פסח בערב שבת, ובשבת נזדמן לו כבש מהודר יותר, האם נימא דבגלל ההידור שרינן להקדיש השני וישאל על הראשון.

א. התירו רק האי שבות

הנה אמרינן (שבת קמ"ח ב') שמקדיש אדם פסחו בשבת, ואע"פ דאסור להקדיש בשבת, מכל מקום כיון שפסח קבוע לה זמן התירו.

אבל שבות אחרת לא התירו, כגון אם הסכין של שחיטה בכרמלית, לא התירו להביאו, אלא צריך להביא הסכין בשינוי, כגון לתוחבו על

אין מפרישין תרומה בשבת

הנה אמרינן (שבת קמ"ח ב', שו"ע או"ח סי' של"ט סעי' ד') לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשרות, לא בשבת ולא ביום טוב.

ושמעתי מגאון אחד שליט"א דאם עבר והפריש תרומה בשבת, אם טרם אכל השיריים, מצוה להשאל על התרומה וכך יעקור האיסור למפרע.

לקבלת הגליון
במייל, לתרומות והערות:
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 352
שבט תשפ"ג

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

שליט"א. במסגרת הכולל למדו האברכים את כל המשנ"ב הלכות תחומין, וכעת עושים חזרה מהירה על כל ההלכות יחד עם החזרה ביקש ראה"כ להרחיב את ידיעותיהם, ולהוריד את ההלכות לעולם המעשה, איך מודדים בזמנינו את התחום, ואיך עושים ריבוע לעיר, וכן לבאר מה הנפק"מ בכל עשרות הסעיפים שמדברים על שור של פטם, או אשה ששאלה חלוק בשבת מחברתה, שלכאורה אינו שייך במציאות של זמנינו.

הבחור שלבש את החולצה של אחיו נאסר לצאת מהעירוב

בשיעורים הבאנו הרבה דוגמאות שמתרגמות את ההלכות האלו למציאות שלנו. נביא כאן דוגמא אחת שלא חושבים עליה, משפחה שיש לה כמה בחורים בישיבות, והבחורים משיבה גדולה נמצאים בישיבה מחוץ לעיר, מצוי בזמנינו ששולחים כל שבוע את החולצות המשותפות הביתה שאמא תכבס אותם, ומקבלים אותם בחזרה לאחר הכיבוס. ביתניים לאח הצעיר יותר התלכלכו החולצות של שבת, ואמא הציעה לו שיחך ביתניים מהחולצות שהיא כיבסה לאח הגדול, והנה כיון שהחולצה היתה מיועדת לאח הגדול ולא היה עומד לכך שהיא תשמש לאח אחר [לפי ההנהגה הסבירה באותו בית], א"כ דין התחום שלהם הוא כרגלי הבן, [ואע"פ שהבעלות הממונית יתכן שהיא של האב ואכמ"ל, מ"מ התחום הוא לפי מי שהחפץ עומד לשימוש, כמבואר בשו"ע סי' שצ"ז ס"ח במיוחדים לאחד מהאחים], ומה שעכשיו הוא משתמש בחולצה זה מחמת מצב שהתחדש באמצע שבת, א"כ הרי זה כמו אדם ששאל חלוק באמצע שבת (שו"ע שם סעיף י"א), ולכן יש לו דין חפץ שנמצא מחוץ לתחום שאסור לטלטלו מחוץ לד' אמות אמנם בתוך הבית או בשכונה שיש בה עירוב טוב, אין איסור להעביר את החולצה אפילו יותר מד' אמות, כי זה כמו חפץ שהוציאוהו בשבת ונתנוהו בתוך דיר וסוהר, שמוותר לטלטלו בתוך כל הדיר, דהיינו בתוך כל הרשות היחיד (משנ"ב ס"ח ת"א). אבל נפק"מ כשהולך מחוץ לגבול העירוב ולא לוקח איתו חפצים, מ"מ על החולצה יש איסור הוצאה מחוץ לתחום, מחוץ לד' אמות והרשות היחיד שהם נמצאים, ולכן אם הבחור יוצא למקום מחוץ לגבולות העירוב, או שהעירוב באותו מקום אינו בכשרות טובה, אסור לו לצאת מהבית עם החולצה, שאע"פ שלטול אינו נחשב לטלטול כשלוש את החולצה דרך מלבוש, מ"מ לגבי תחומין רואים במשנה ובשו"ע שם שיש איסור גם כשמוליך בדרך מלבוש, ואפילו במים המעורבים בעיסה יש איסור להוציאם מחוץ לתחום בעליהם [כמבואר בגמ' מסכת ביצה]. האברכים נדהמו מהרעיון, איך כל ההלכות העתיקות של אשה ששואלת חלוק וכדומה, נוגעות למעשה בזמנינו באופנים דומים.

האברכים ביקשו לברר האם נכון שהעירוב של העיר מהודר

במסגרת בדיקת עירובים נסענו אל אחת הערים בדרום, על פי בקשת הקהילה, על מנת לסייע לאחראים על העירובים לדעת כיצד לשפר את העירוב, ולשים לב לדברים שלא הבחינו בהם שהשתנו, או נעשו מראש בצורה לא נכונה, עד כדי חשש פסול.

סיוע בעירוב עם האברכים, נסוע עם גל אביב

יצאנו לשטח עם קבוצת אברכים, שביקשו לטעום מידעית העירובין למעשה, ובפרט לדעת מהי רמת הכשרות בעיר שהם גרים בה. הם יכולים להבין שזה לא ברמת העירוב

המהודר של העיר מודיעין עילית וכדומה, אבל מסתמא זה ברמה סבירה ומספיקה כדי לסמוך לתת לבני המשפחה לטלטל בעיר. לפני ארבע שנים

פתיחת מחזור השיעורים בעיר טבריה

בשבוע זה זכינו בס"ד לפתוח את מסגרת השיעורים המיוחדים בדיקת הלכות עירובין למעשה, בעיר הקודש טבריה, בשכונה החרדית החדשה נוף כנרת פוריה, בהשתתפות עשרות אברכים מתושבי השכונה ומתושבי שכונת קרית שמואל, שמבקשים לדעת את הנושא הנכסף והמבוקש, שמצד אחד כל כך הרבה משתמשים בו, כל שבת בכל משפחה יש את הצורך לטלטל חפצים, ללכת להורים עם הילדים הקטנים, לצאת לגינה עם התינוקות, להביא מבית הכנסת עלון, וגם סתם לצאת ולנעול עם המפתח, ועוד עשרות דברים שאדם לא שם לב כמה הוא נזקק לעירוב ביום השבת, אבל מצד שני הנושא של העירוב אינו מוכר להרבה אנשים, לא יודעים שיש בו דרגות שונות, לא יודעים שיש מקומות שאין עירוב, ואם כבר מנסים לסדר עירוב לחצר לבד, לא יודעים איך לעשות אותו נכון.

הרב"מ ברסלויש שליט"א, דורשי"ה - לשרב עירוב

עקב הצורך הגדול לתת לציבור את הידע הנכון, עם הבנת הפרקטיקה איך לעשות ומה לא לעשות, הקים מוקד העירוב מסגרת שיעורים מסודרת, שמתחילה מהבסיס ומיסודות הדינים, ועד ההלכות המורכבות בדיני עומד מרובה על הפרוץ ובדיני שכירות רשות עם פרטי פרטים, מסודרים בצורה השווה לכל נפש.

בשנים האחרונות התקיימו השיעורים בכמה ערים במרכז הארץ, בבני ברק, בירושלים, מודיעין עילית, ואף בעיר הדרום, באופקים, נתיבות, ובקרית גת אבל באזור הצפון עדיין לא התקיימו שיעורים אלו ללמוד את העירובין היטב. לפני חודש סיימו בכולל של הגאון רבי אשר ברסלויש שליט"א ללמוד את מסכת עירובין, והגענו למסור שיעורים לרגל הסיום. באחד מימי החנוכה מסרנו שיעורים במשך כמה שעות, בבירור הנושאים ההלכתיים למעשה. ומתוך כך התעוררו האברכים לבקש להביא לטבריה גם את כל מסגרת השיעורים. למרות שהדבר דורש מאמץ להגיע בקביעות, יחד עם כל שאר התפקידים העומדים לפנינו, ראינו שיש בזה תועלת להביא את הידיעות המעשיות לעוד אזור חשוב ומיוחד, ובס"ד בשבוע זה נפתח המחזור החדש, בתפילה שנוכה ללמד את כל הפרטים כהלכה, ושהלימוד יביא תועלת גדולה לכל האזור, גם בידיעת ההלכה ובקיום ההלכה כראוי, וגם בחיזוק העירובים שיתקנו כהלכה ויוסיפו להדר אותם, ולהקפיד על כשרותם.

רבני הקהילות השתתפו במעמד פתיחת השיעורים

במעמד הפתיחה השתתפו רבני קהילות בעיר, הגאון רבי אשר ברסלויש שליט"א, הגאון רבי שמואל ביטון שליט"א, והגאון רבי שמואל לובין שליט"א. דברי הרבנים נשאו דברים לחיזוק הענין וחשיבות לימוד העירובין במסגרת זו. דברי הרבנים יובאו בעז"ה בגליון הבא.

במעמד זה עמדנו על החשיבות של העירוב בחיי המשפחה, גם כשנמצאים בתוך העיר, שיש הבדל בין העירוב בשכונה לעירוב בשאר העיר, וצריך להיות עירי לגבולות של העירוב המהודר. ועוד יותר כשיוצאים למקום אחר שבהרבה מקרים הוא בדרגה פחותה ממה שאנו רגילים לסמוך בשכונה, ולפעמים אף במצב פסול רח"ל. לכן ידיעת ההלכות חשובה לכל אחד ואחד, גם עבור מי שחושב שהוא לעולם לא יהיה אחראי על עירוב, כי ע"י ידיעת ההלכות בצורה מעשית, שמבחינים בעירובים אם הם עשויים כהלכה או לא, מגיעים בעז"ה לקיים אותם יותר טוב, מתוך הבנה ושמחה של מצוה.

שיעורים בדיני התחומין בכולל בתל אביב

בתקופה זו מתקיימת עוד סידרה של שיעורים בהלכות התחומין בזמנינו, במסגרת כולל בעיר תל אביב, בראשות ראש הכולל הגאון רבי משה רוט

לחיים בנפשות לעמוד דק אין תחת החוט

לעמוד, יוצא שהחוט יהיה מעט על העמוד, אבל מספיק שיהיה הבדל של מילימטר אחד רווח שהוא מקום ההלחמה, יוצא שהחוט שעביו מילימטר או שניים, כבר לא מעל העמוד. בחלק מהעמודים ראינו שהאחראי חשש והוסיף לחיים, אבל כיון שבנוסף לבעיה זו העמודים היו דקים, הם התעקמו באופן שהלחי לא היה כלל תחת החוט. בדקנו כל עמוד ועמוד, והתוצאה שלא רואים מקום פסול, אבל בהחלט זה יכול לקרות כשהחוט ימשך לכיוון אחר של העמוד. שאלו האברכים מה הפתרון לבעיה זו. אמרנו להם להחליף לעמודים תקינים.

עמוד עקום עם חבית ועובר את רוחב החבית

בעמוד אחר היתה בעיה אחרת, שהעמוד היה בתוך חבית, אבל הוא עמד עקום מאוד, בצורה שראשו עובר את רוחב החבית והנה יש מקרים שהחבית מועילה לשמש כמו עמוד מדן לחי, ואז גם אם בעמוד יש בעיה, החבית משמשת במקומו. אבל זה דוקא כשהחוט מכונן מעל החבית, משא"כ כשהעמוד נוטה יותר מרוחב החבית, אין החבית יכולה לשמש ללחי, ושוב הרי זה עמוד עקום.

עמוד עקום שעביו את החבית

אבל כאן הוספנו להסביר לאברכים, שיש יותר בעיה בעמוד עקום עם חבית, כי בזה יש שינוי צורה בעמוד מחמת החבית, ובשלמה כשהדופן של החבית היא הלחי, אז לא מתחשבים בעמוד כלל, אבל כאן שאני חייב לסמוך על העמוד כדי להחשיב את החוט על גביו, מ"מ אי אפשר להתעלם מהחבית שהיא משנה את צורת העמוד לצורה שאינה ראויה לפתח. [נכמובן שכל זה ביחס לרמה עירונית נמוכה, אבל לגבי עירוב מהודר שמקפידים שהעמוד יהיה ישר גם כשאין חבית, ק"ו שבמצב כזה אין להכשירו כלל].

עמודים שהחוט קשור לראשם ואינו מעליהם

לאחר שעברנו את רוב העיר, והגענו כמעט למסקנה מסוימת, שיש עירוב ברמה נמוכה, הופתענו לגלות שינוי חמור בשלושה עמודים. עמוד אחד שעמד ליד אזור בניה, עמד עקום מאוד, וניכר היה שהוא נעקר ממקומו ושתלו אותו בתוך ערימת חול ואבנים.

חוט חזק בראש הבדול לא מעל העמוד

בתחילה התחלנו לדון האם עמוד עקום ברמה כזו פוסל, או שמא כשר בדיעבד. אבל פתאום העיר הרב של השכונה שהתבונן בראש העמוד, והבחין שהחוט אינו מעליו כלל. כולם הביטו בראש העמוד, ונדחמו להבין שאין לעיר עירוב כיון שהעמוד היה נוטה הרבה, והחוט היה חוט ברזל שאינו מונח צמוד לראש העמוד אלא מסתובב על קצה הוי, הוא יצא מקצה הוי ולא מעל העמוד. האברכים שאלו אולי בדיעבד זה כשר. אמר להם הרב זה גם לא בדיעבד.

בשני העמודים הבאים היה כבר שינוי בצורת הראש, שעשו לו וי, אבל הלחימו אותו מהצד החיצוני של העמוד. זה מפליא לראות, שעושים בידיים מלכתחילה עמוד עירוב בצורה פסולה. איך יתכן שאדם כבר יודע לעשות צורת וי ועושה אותה מהצד. הדברים האלו נעשים בגלל שנותנים את העבודה לבעלי מלאכה שאינם מיוחדים למלאכת העירוב, וממילא יוצאות טעויות כל כך פשוטות, שפוסלות את העירוב לגמרי.

צורת וי וטחית פסולת החוט חזק בראש

בסוף הסיור הם ביקשו שנערוך מכתב לרב העיר, על הצורך הדחוף לתקן את העירוב מיד לפני שבת הקרובה, ואף אם לא יעשו את כל הדברים אך לפחות יתקנו את הדברים הפוסלים ממש. ועכ"פ הם הבינו על מה הפיצו שמועות של עירוב מהודר. בתפילה שנזכה שיעשו את העירוב כהלכה, וגם הציבור ידע להיזהר מטעויות ומשמועות, ולא יכשל ח"ו בחילול שבת.

הזדמנות להיות שותף בזיכוי הרבים

בהקמת העירוב השכינותי בצפת

צ'לצל עכשיו וזכה לעצמך - 0548483320

או בנדרים פלוס. בקופת "מוקד העירוב"

ביקורנו בעיר זו, ובעקבות הביקור והדברים שהתגלו, עשו תיקון גדול בעיר, והוסיפו יותר מחמשים עמודים חדשים, וכן שינו את ההיקף שהיה בנוי על חוטי חשמל בצורה בעייתית מאוד, ועברו להשתמש בגדר ארוכה ובעמודי עירוב.

למרות התיקון הגדול, מוקד העירוב אמר להם שעדיין אינו עירוב ברמה גבוהה, ועדיין אינו מתיר לסמוך לכתחילה, אף כלפי בני המשפחה. כמובן שאנו יודעים שיש הרבה משפחות שסומכות עליו, אבל במוקד העירוב לא נמנעים מלומר את האמת, שרמת הכשרות אינה מספקת לטלטל לכתחילה.

מידע הלכתי מדויק לפי רמת הכשרות

דבר זה מאפיין את הפעילות שמוקד העירוב עושה ברחבי הארץ, יש מקומות שאנו מאיצים בציבור לעלות את הרמה ולהשקיע בכל פרטי ההידורים שבעירובים השכונתיים, ולא לעשות באופנים שיש בהם מחלוקות או אילתורים שיכולים להיפסל, אלא להשקיע בעזרת הציבור בהתקנה טובה וחזקה ומהודרת. ויחד עם זאת אנו דואגים גם לעירובים בערים ובישובים, להציל אלפי יהודים בישובים שאין להם סיכוי לרמת כשרות מהודרת, מ"מ שלא יהיו עם עירוב פסול ממש, אלא עירוב שיעמוד ברמת כשרות לשיטות המקילות, גם בזה טורחים להדריך ולתקן, כפי שראינו לגדולי הדורות שהנהיגו לעשותם בדוחק. אבל בשונה מכשרויות שמאשרות לעשות במקום הדחק ואחר כך אומרים לציבור שהכשרות למהדרין, במוקד העירוב ניתן לקבל מידע על רמת הכשרות, מה מהודר ומה רק בשעת הדחק, ומה נעשה רק באופן חד פעמי ואין לו פיקוח מוסמך, שזה נעשה רק להציל כמה שאפשר ולא עם נתינת כשרות לעתיד. משום כך יש צורך לברר בנוגע לכל מקום בפני עצמו, להבין ולדעת מה נכון לעשות כדי לשמור שבת כהלכה. גם כאן האברכים ידעו שהעירוב אינו מהודר, על פי המידע שקיבלו. אבל בשנה האחרונה הגיעה קבוצה חסידית לגור בעיר, והחלו להפיץ שמועות שהעירוב בעיר למהדרין ואפשר לטלטל לכתחילה. האברכים הסתפקו מה האמת, וביקשו לצאת יחד לסיור.

עמוד שנתמך באבנים נחשב מתחיל על מדרגה

בתחילת הסיור ראינו את הקטע של הגדר שמשמשת את העירוב החדש, ובכניסות לעיר היו צורות הפתח. אחד מהעמודים היה קצת עקום, ויחד עם האברכים עם הכלים של מוקד העירוב הידקנו את העמוד לגדר ויישרנו אותו. בכך הם למדו ג"כ כיצד לתקן דברים.

לאחר שהמשכנו עוד כמה מאות מטרים, הגענו לעמוד שהיה תקוע בצורה מאולתרת, כיון שלא היה עמוק באדמה, הניחו מסביבו גל אבנים שייחזיק אותו. וכאן התעוררה שאלה הלכתית, שהעמוד גבוה מהקרקע יותר מג' טפחים. וביאור הענין הוא, כיון שהאבנים עומדות בקביעות הרי הם כקרקע, ויוצא שהחלק התחתון של העמוד המכוסה באבנים נחשב טמון בקרקע, והעמוד כביכול מתחיל רק מעל פני האבנים, והמקום הזה גבוה מהקרקע יותר מג' טפחים. במקרה כזה כתב החזו"א (סי' ע"ס"ק י"ח) שהעמוד נפסל מדן מחיצה תלויה, ואע"פ שאין גדיים בוקעים תחתיה, צריך שהעמוד יתחיל מהקרקע, או תוך ג' טפחים לקרקע.

עמוד על מדרגה שיש עליה שטח ד' טפחים

אמנם באופן שיש על המדרגה שטח ישר ברוחב ד' טפחים, אין בעיה שהעמוד על המדרגה, כי המדרגה היא ג"כ קרקע בשיעור רשות, והעמוד אינו גבוה מהקרקע, אבל באופן שאין ברוחב המדרגה ד' טפחים, הרי בהכרח שקרקע הרשות היא למטה, וממילא יוצא שהעמוד גבוה מהקרקע. במקרה זה היה הבדל בין שני הצדדים של העמוד, בחוט שמגיע משמאל, היה לפני העמוד רוחב ד', אבל תחת החוט היוצא לימין לא היה רוחב ד' טפחים.

העמוד עקום והחוט בקצה הוי אינו מעל

גם כאן עשינו מיד תיקון יחד עם האברכים, והוספנו עוד אבנים להרחיב את המדרגה, שהיה בה שיעור קרקע. [אמנם דעת השו"ת האלף לך שלמה להג"ר ש' קלוגר זצ"ל שגם כשיש מדרגה רחבה ד', אין להכשיר את העמוד, כי ביחס לקרקע הפתח הוא תלוי. וסובר שמודדים לפי שטח הפתח ולא רק לפי שיעור רשות. וכן דעת הגר"מ רוזנר שליט"א להחמיר. אבל בחזו"א מבואר להפך, וכן מתירים בהרבה מקומות].

עמודים עם ברזלים מהצד החיצוני של העמוד

עוד הגענו לשורה של שמונה עמודים שבכולם היתה צורת ראש העמוד בצורה שאינה תקינה. במקום לעשות צורת וי, הם הלחימו שני ברזלים ישרים מהצד החיצוני. במצב כזה הבעיה היא כיון שהחוט נמשך תמיד קצה המרווח שבין הברזלים, [כי הוא רק מונח ביניהם ונעצר בברזלים היוצאים למעלה שמעכבים אותו], וכאשר הברזל נמצא מחוץ לעמוד הרי החוט בורח עד הצד של העמוד עצמו. אמנם אם הברזל צמוד ממש

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

על האדם כל היום ובכל מקום. השמירה היא לא רק בשעת התפילה ולא רק בבית הכנסת, יש לאדם הזה שמירה תמידית של הקב"ה! בואו נוכיח, שהשמירה היא גם בחוץ ולא רק בבית המדרש.

ב"ילקוט שמעוני" מובא עניינה של אשה אחת, זקנה מאד, שנראה כאילו מלאך המוות שכח לקחת אותה בזמנה. היא האריכה ימים, ושמחה בחלקה, אבל המשיכה להאריך ימים עוד ועוד, עד שכבר לא היה לה כוח להמשיך. הגיעה האשה הישישה לרבי יוסי בן חלפתא, ואמרה לו "קצתי בחיי". שאל אותה רבי יוסי: "איזה דבר טוב עשית בחיך"? רבי יוסי רצה לברר, על שום מה זכתה לאריכות ימים כל כך מופלגת. סיפרה לו הישישה, שבכל יום ויום, על אף נטל שנותיה, היא הולכת לבית המדרש. אמר לה רבי יוסי, שאם שלושה ימים בריציפות לא תלך לבית המדרש, תסור ממנה הזכות, והיא תיאסף אל אבותיה. שלושה ימים נמנעה הישישה מללכת לבית המדרש, ולאחר היום השלישי נפטרה. קידוש ה' גדול היה, כאשר ראו כולם את כוחו של בית המדרש! ואנחנו צריכים להבין: האשה הזאת היתה כל הזמן בבית המדרש, ולא יצאה משם? לא, היא יצאה בהחלט. היא הלכה הביתה, ואכלה, וגם הלכה לשוק לקנות מתנות לנינים ולבני הנינים. אם כן, מדוע לא התקיף אותה מלאך המוות בשוק או בפנית האוכל? משום שלמלאך המוות לא היתה שליטה עליה, גם בהיותה מחוץ לבית המדרש. הזכות של בית המדרש הגנה עליה בכל מקום, בכל עת.

רק משהוסרה ההגנה של בית המדרש, יכול היה מלאך המוות לשלוט בה. עכשיו שוב נעצור, ונשאל: מלאך המוות יכול או לא יכול להיכנס לבית הכנסת? מצד אחד, הגמרא אומרת, שכשם שמלאך המוות אינו יכול להיכנס לעיר לז' (שכל אנשיה דוברי אמת, ואין בה שום דבר שקר), כך אין מלאך המוות יכול להיכנס לבית הכנסת. וכן נאמר בגמרא בקידושין (דף ל') "אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש" אולם במסכת בבא קמא (דף ס') אומרת הגמרא, שאם יש מחלת דבר בעיר, השטן מחביא את כליו - לא פחות ולא יותר - בבית הכנסת! האם הוא יכול להיכנס, או לא יכול? מהי התשובה על סתירה? לכאורה יש לומר: בבית כנסת שלא מדברים בו בשעת התפילה, מלאך המוות לא יכול לדרוך. אם יש דיבור בשעת התפילה, מלאך המוות שרוי ומצוי שם. "דיבור" אותיות "דבר" ר"ל. ויה"ר שנזכה כלנו להתחזק בשמירת קדושת בית הכנסת ובית המדרש.

ביורי הלכה

אולם יל"ע באופן המצוי ששכונות מתרחבות, דמיקרא היתה שכונה הקטנה ובית הכנסת היה מכיל את כל המתפללים, ושוב נתרבו ובאו אנשים חדשים לגור שם, ועתה צריך ביהכ"נ חדש גדול יותר, דבזה יש לדון האם נדון כולם כבני העיר אחת, וממילא החיוב יפול בשוה על כולם, או דילמא נדון את החדשים כבני עיר חדשה, דכל בני העיר שבנו עיר חדשה, מחוייבים בבניית בית הכנסת, אבל המתפללים הישנים הם כעיר ישנה, וממילא הם אינם מחוייבים, וצ"ע.

כמו"כ יש לדון מהו שיעור 'בני עיר', האם כל שכונה ושכונה חשיבא 'עיר אחת', האם כל רחוב ורחוב, ונפק"מ לכל הנ"ל וצ"ע.

בכפיית בני העיר לעשות אוצר הספרים

והנה יל"ע דכתב השו"ע סי' ק"נ דכופין לבנות בית הכנסת, וכופין אף לקנות להם ס"ת נביאים וכתובים, ובמשנ"ב שם סק"ג הוסיף דדוקא בימיהם שלא ניתן לכתוב רק תורה נביאים וכתובים אבל עכשיו מחוייבים גם לקנות ספרי תלמוד ופירושיהם ללמד בהם לקטנים ולגדולים (מ"א). והוא מקור דיש כפייה על אוצר הספרים, ולקנות לבית המדרש ספרים שימשיכים, מיהו עיין עוד במשנ"ב שם והביא מהסמ"ע בחו"מ קסג סק"א

השמירה של "בית הכנסת"

ברצוננו השבוע להביא דברי חיזוק ממזכי הרבים הג"ר מאיר מיכאל גרינוולד שליט"א. [הדברים נלקחו מחוברת כבוד בית ה' מהדורת תש"פ].

הנביא יחזקאל אומר על תקופת הגלות: "ואהי להם למקדש מעט". ודרשו על כך חז"ל במסכת מגילה מגילה (כט.) "אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות". ובמצודת דוד כתב: "אשרה שכינתי בבתי הכנסיות שלהם, ועם כי רחקו מן מקדשי, שהוא המקדש הגדול בירושלים, יהיה להם במקומו מקדש מעט".

בבית הכנסת שורה השכינה, ויש בו מן החיוב של "מורא מקדש", שעליו נצטוונו "ומקדשי תיראו" (ויקרא י"ט, ל).

בשולחן ערוך (ס' קכ"ד, ז) כתב: "לא ישיח שיחת חולין בשעה ששליח ציבור חוזר התפילה. ואם שח, הוא חוטא וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו". ובמשנה ברורה (ס' קכ"ז) מביא: "אוי להאנשים שמשיחים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסת נחרבו בשביל עוון זה, ויש למנות אנשים ידועים להשגיח על זה.

בפסוק בישעיהו (כ"ו, כ') נאמר: "לך עמי בוא בחדריך וסגור דלתך". הנביא אומר לנו, שבעת הפורענות נתנבא "בחדריך" עד יעבור זעם, וע"י כך נינצל. לאילו "חדרים" אנחנו יכולים להימלט? רש"י אומר: "בבתי כנסיות ובבתי מדרשות".

אך לא די להימלט אל החדרים המוגנים, כדי להינצל צריך גם "וסגור דלתך". איזו דלת צריך לסגור? ב"ילקוט שמעוני" מובא, שצריך לסגור את הפה! הר"ק במקום מפרש פסוק זה על מלחמת גוג ומגוג, על הצרות הנוראות שיהיו בתקופה הסמוכה לביאת גואל. אדם שיימלט לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וישיכל לסגור שם את פיו מלדבר דבורים בטלים - יינצל מהפורענויות הנוראות.

רק רגע, בואו נבין - איך בדיוק זה 'עבוד' האם כל אחד יקבל פקס אישי, מיד כשישוגר לאוויר נשק גרעיני, ואז הוא ירוץ לבית הכנסת? האמת שלא, אפשר גם בלי פקס. ובלי התרעה. איך זה? איך יידעו לרוץ לתפוס

מחסה? אין צורך להיבהל. אם הפה סגור, ולא מדברים בתפילה, יש שמירה

בעניין כפיית בני העיר לבניית בית הכנסת באופן שיש בית הכנסת ונעשה המקום צר מלהכיל

בשו"ע סי' ק"נ ס"א, כופין בני העיר לבנות בית הכנסת, ויל"ע באופן שיש כבר בית הכנסת בעיר, ומיהו נעשה צפוף להמתפללים ורוצים לבנות עוד בית הכנסת, ויש לדון האם ועל מי יפול החיוב בניית בית הכנסת, וכן נמי באופן שיש ב' ביהכ"נ בעיר, האם נופל חיוב החזקה ביהכ"נ על כל יושבי העיר או דילמא דכל מתפלל משלם בביהכ"נ הרגיל בו.

עיין בערוך השולחן שכתב דכשיש להם בהכ"נ אחד אין יכולים לכוח זה את זה לבנות עוד ביהכ"נ אף שהראשון צר להם דכל אחד יכול לומר לדידי די זה הביהכ"נ. מיהו לכאורה הוא פשוט דאפשר לכולם להתפלל בצפיפות, אולם כל שא"א לכולם להדחק ולהתפלל, פשוט שאפשר לחייב את כולם לבנות ביהכ"נ נוסף.

ולכאורה היינו דוקא כל שהיו מתחילה כולם יחד ונתרבו המשפחות וכד', דבכה"ג כיון שכולם שותפים בחיוב בניית ביהכ"נ בעיר, וביהכ"נ צר מלהכיל את כל המתפללים נופל החיוב על כולם, וזהו ככפו בני העיר זא"ז לבנות ביהכ"נ ובנו בית הכנסת קטן שצר מלהכיל את כל המתפללים בעיר, דפשוט שנשארו בחיוב בני העיר להקים ביהכ"נ לכל בני העיר, דעדיין לא יצאו יד"ח שיהיה ביהכ"נ בעיר.

דבמקומות שהספרים מצויים אין כופין לקנות ספרים רק ס"ת, דהרי יכולים לשאול אצל אנשי העיר, והיינו דכל דין הכפייה על ספרים הוא משום שהדבר הכרחי ואינו בנמצא, אבל ספרים המצויים בינינו וכמו ספרי ש"ס ומשנ"ב וחומשים לכאורה האידנא אי אפשר לכפות דמצוי לכל אחד בביתו ואין צריך שיהיה בבית הכנסת.

ומיהו יש לדון בספרים שפחות נפוצים אצל כולם, ויש מיעוט אנשים שיש בידם, דלכאורה כתב הסמ"ע דכיון שאפשר לשאול זה מזה, ממילא אין דין כפיה בביהכ"נ, ושוב ראיתי בספר 'צדקה ומשפט' להרב בלוי זצ"ל, וכתב לעורר עוד, דיש לומר דדוקא בזמנם שהספרים לא היו מצויים, כך היה דרך הלימוד שמשאילים ספרים זמ"ז, אולם האידנא דאין דרך להשאיל ספרים יש לומר דהדר הדין דכופים זה אזה לקנות לביהכ"נ.

ולפ"ז לכאורה הוי מקור נאמן שיש לדאוג ולכפות את בני העיר, להרבות לכל מקום בספרים חשובים שהדרך להשתמש בהם ואינם מצויים אצל כל אחד ויכול מדינא לכפות ע"ז ואף שהיחיד אינו משתמש בו, מיהו הוא מחיובי בית הכנסת, וכל שהוא חייב בחיובי בית הכנסת ממילא אף חייב בחיובי אוצה"ס, דהרי אין אפשרות באופן הרגיל שיהיה לו את הספרים, מיהו אם יש בית מדרש אחר באותה שכונה שיש בה ריבוי ספרים יש לדון דבזה אי אפשר לכפות את לומדי בית המדרש השני לקנות, דכשם שכתב הסמ"ע דכל שאפשר לשאול הספרים זה מזה אין כופין זא"ז, כן נמי אם אפשר לו לילך לבית המדרש השני ולהשתמש בספרים, ממילא אין צורך שיהיה דוקא בבית המדרש זה, ולא יכפו זה את זה, מיהו אם אין באותה שכונה אוצר גדול וכדו' לכאורה יש דין כפיה לבנות ולהרחיב את ספריית האוצר הספרים לשימוש הציבור.

[נכתב ע"י הגאון רבי אביעד אברהם קורצטג שליט"א, ר"מ בישיבת הרב מן החר]

חיזוקים בבתי הכנסת

בס"ד עם התרחבות הקהילה המקום נעשה צר מלהכיל עד אשר הוסיפו עוד שני חדרים שגם הם מהר מאוד לא הספיקו לבני הקהילה אשר התרבו ולכן הוחלט על דעת הרבנים לקפוץ למים ולהתחיל בתהליך ההקצאה כדי שיוכלו לבנות מקום תורה ותפילה גדול כנאה וכיאה לקהילה אשר מתגוררים בה מאות רבות של בני תורה אשר מיקרים את בית ה'.

בס"ד לאחר שהעיריה אישרה את מקום ההקצאה החלו עבודות קדחניות לחפש אדריכל שיבין את הצורך של ציבור בני התורה, דבר שפחות נמצא בעיר שעד לא מכבר לא התגוררו בו הרבה בני תורה.

ב"ה לאחר השלמת התוכניות וההגשה לקבלת אישור מהעיריה יצאו כל בני הקהילה לאירוע התרמה מרגש אשר נשאו בו רבני הקהילה את משאותיהם בחשיבות הדבר וצורך של כל אחד ואחד ליטול חלק בבניין הגדול אשר ישמש כאבן שואבת למאות בני התורה וילדיהם וכן יגרום לתוספת חיזוק מיוחדת לעמך בית ישראל תושבי השכונה.

בס"ד גדולה ומעל לכל הציפיות כל בני הקהילה נרתמו והתאמצו לתת את כל יכולתם וב"ה הגיעו קרוב לתשע מליון ש"ח

בית הכנסת "אהל משה" גבעת המורה, עפולה.

בראשות הגאון רבי בנימין לנג שליט"א

בית הכנסת 'אהל משה' הנמצא בגבעת המורה בעפולה, הוקם לפני למעלה מעשר שנים עם הגעתם של ראשוני הקהילה התורנית בשכונה אשר השתמשו במקלט האזורי לביהכ"נ. בתחילה שם ביהכ"נ היה בפי-כל 'המקלט' ולאחר מכן כאשר גדלו בני הקהילה הסבו שמו ל'מרכז התורני'.

לאחר פטירתו הפתאומית של הרב הנערץ הגאון ר' משה יהודה ביגל זצוק"ל שונה שם בית הכנסת לזכרו ולעילו נשמתו "אהל משה" ושם זה משמש עד היום.

לפני כחודשיים נפטר באופן פתאומי אברך צעיר מהשכונה הסמוכה 'עפולה עלית'. עם הודעה הבשורה הקשה דרש המרא דאתרא הגאון רבי נתן רוטשילד שליט"א בפני תושבי השכונה על מעלת וקדושת ביהכ"נ ובהתייחסו בעיקר לאיסור שיחה בטילה בביהכ"נ גם שלא בזמן התפילה. שיחת הרב שליט"א גרמה לחיזוק גדול לכלל בני הקהילה.

קוראים כותבים

רק תפילתו, אפי' דברי מוסר לא דיבר פן ימשך ממנו דברי חול. ובתחילה חשבתי דזו פרישות גדולה לגודל מעלתו וצידיקותו. אמנם אח"כ נתתי אל ליבי דנוכל לומר דדבר זה קרוב לחיוב, והוא ממה שכל המסילות ישרים ריש פ"א בעניין איסורי הנזיר, דעיקר איסורו הוא שתיית היין ורק דמשום זה אסרה לו תורה כל מה שיש לו שייכות עם היין ולכן נאסר בכל היוצא מן הענבים, וכ' דבזה לימדתנו התורה איך לעשות בכל איסור ואיסור סוג לתורה לאסור בעבור העיקר כל דמי ליה. דזהו רצונו של מקום.

ולפ"ז כמ"כ בעניינינו דהרי דיבורי חול בבית כנסת וכ"ש בבית מדרש אסורים איסור דא' משום "ואת מקדשי תירא" כמ"ש המשנ"ב שם סק"א. וא"כ כל אחד צריך להזהר ממה שיכול חלילה להביא אותו לזה. יח"ר שנוכה לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

י. ק. ב"ב

לכ' הגליון החשוב עד מאוד "בית מקדש מעט" אשר זוכה לזכות לשמור על כבוד בית ה'.

בס"ד ראיתי להאיר ב' הארות. א] ממרן הגאון ר' משה הלל (בן מינדל) הירש שליט"א לרפ"ש בתושח"י. דאיתא בחז"ל (שמו"ר ג' א') בשכר שהסתיר משה פניו זכה שידבר ה' עימו פנים בפנים, וב' דכיון דכיבד את הקב"ה בזה שהסתיר פניו זכה לקבלת התורה בקרבה כה גדולה, הרי לנו שככל שיתאמץ האדם לכבד את הקב"ה כן יסייע הדבר בידו לקבל את התורה ולהנות מזיו השכינה, הרי לנו גודל הזכות לכבד את בית ה'.

ב] דבמשנ"ב (קנ"א סק"י) כ' שהאר"י היה נוהר מאוד שלא לדבר בבית כנסת

סיפור השבוע

יותר טובה על החשיבות שהמתפללים הללו מעניקים לבית כנסת מאשר הגערה שגערו בו... הם הרגישו שאני פוגע בקדושתו של מקום התפילה שלהם, והזינוק שהם עשו לעברי המחיש לי יותר מכל כאילו פגעתי בצפור נפשם. כל זה נובע מחינוך שקיבלו מגיל ינקות, כשאבותיהם ואבות-אבותיהם הילכו בבית הכנסת באימה וביראה, והיקנו זאת גם לדורות הבאים, השומרים את ההנהגות הללו באימה וביראה. (קול ברמה)

"ונכנסתי פעם, סיפר ת"ח אחד, לבית כנסת במושב מרוחק במרום הגליל. כיון שנותרו כמה דקות עד לתפילת מנחה, הוצאתי גמרא מארון הספרים והחילתי ללמוד, וכדרכי בבית ישבתי בתנוחה של רגל על רגל. לא עברה שניה ושני מתפללים זינקו לעברי, ממש כך, וצעקו עלי: 'איפה אתה נמצא? בבית מרוז? איך הינך מעז לשבת בצורה כזו בבית כנסת?'

"לא אוכל לשכוח דבר זה לעולמים", מוסיף הת"ח. "לא יכולה להיות רְאָאָה

כניסת שבת ב"ב 4:54

יציאת שבת ב"ב 5:54

גיליון 39

תשפ"ג

משלח גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת בשלח

מדוע לא נחם דרך ארץ פלשתיים

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתיים" **אומר המדרש** (כ"א) משום שטעו שבטו של אפרים ויצאו ממצרים קודם שנשלם הקץ, ונהרגו מהם ל' ריבוא. ובמה טעו? שחישבו ארבע מאות שנה מיום שנדבר אברהם בברית בין הבתרים ולא מלידת יצחק וטעו בל' שנה.

והיו עצמותיהן שטוחין בדרך חמרים חמרים. אמר הקב"ה אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך יחזרו למצרים.

ויש להבין וכי על שטעו בחשבון נגזרה עליהם מיתה על ל' ריבוא מהשבטים?

יתכן לומר שנענשו על כך שעשו בעצמם החשבון, ולא שמעו בקול משה רבינו מנהיג הדור אלא עשו על דעת עצמם.

פרשת המן - לימוד לדורות

בירידת המן במדבר ראו בני ישראל בחוש שהקב"ה נותן להם את מזונם בדרך ניסית מהשמים לשישים ריבוא איש כל בוקר כל יום.

רש"י על הפסוק "קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן והנח אותו וגו' לדורותיכם" מביא חז"ל שבשעה שאמר ירמיהו לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה, והם השיבוהו: גניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן ואמר להם הדור אתם ראו דבר ה'. אבותיכם שהיו עוסקים בתורה, ראו במה נתפרנסו. אף אתם אם תעסקו בתורה, הקב"ה מפרנסכם מזה.

צנצנת המן באה להעיד לדורות על הנס שהיה במדבר בירידת המן, וכך נשריש בליבנו שכל הפרנסה של האדם הוא נס גם כאשר אינו בא בנס גלוי. ו"הגזירה אמת והחריצות שקר" (לשון הרמב"ן) ואין האדם יכול להשיג בהשתדלותו יותר ממה שהוקצב לו בראש השנה. וכמש"כ המשנה ברורה על השו"ע אה, "טוב לומר פרשת המן" כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכתוב "המרבה לא העדיף" להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה.

נאמר בתורה על המן **"למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים"** (טז, לב) ויש להעיר לשם מה הוסיפה התורה **"בהוציא אתכם מארץ מצרים"** הרי כיון שנאמר שהאכילם "במדבר" הדבר ידוע שהוא ביציאת מצרים?

מבאר המשן חכמה שלא נטעה שההשגחה הפרטית לפרנסה בדרך נס זה רק למי שדבוק בדרכי ה' ופרוש מעניני העוה"ז, ומשליך על ה' יהבו. לכן אמר ראה מתי האכילם את המן "בהוציא" .. ממצרים" תיכף, עוד קודם מתן תורה, לכן כל איש שיקבל עליו דרכי ה' יזמין פרנסתו מקודש.

הבעל הטורים על הפסוק "זה הדבר אשר ציוה ה' לקטו ממנו איש לפי אוכלו" (טז, טז) כתב שיש בפסוק זה את כל האלף בית, לומר לך כל המקיים את התורה מזמין לו הקב"ה פרנסתו בלא טורח כאוכלי המן.

מדוע בימינו אין צריך צנצנת המן

יש לשאול מדוע לבסוף נגזרה צנצנת המן, ועוד, בזמנינו שאין צנצנת המן מה התשובה לאלו שטוענים "מהיכן נתפרנס?"

כתב על כך הגאון רמ"צ ברגמן שליט"א: "והנראה ברור, דדוקא בשעה שישראל יושבים על אדמתן ואיש תחת גפנו ותאנתו, זורע בשעת זריעה וחורש בשעת קצירה, אז היה אפשר לטעות ולשאול 'גניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס' ואז הוצרכו לתשובה והוכחה מצנצנת המן. אבל בזמן החורבן, עינינו רואות, שלא הטורח במלאכה הוא

ביאורי תפילה - אז ישיר

'מי כמכה באלם ה' מי כמכה נאדר בקדש'

יש להבין מדוע באמצע התיאור על מה שנעשה בקריעת ים סוף ובטביעת המצרים, משבחים את הקב"ה **'מי כמכה באלים וכו'.** ושוב חוזרים להמשך התיאור **'נטית ימינך תבלעמו ארץ וכו'.** ולא אומרים **'מי כמכה וכו' בתחילת 'אז ישיר' או בסופו.**

והביאור דהשבח **'מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקדש'** הוא שבח להקב"ה על כך שיכול להעניש כל אחד ואחד כפי המגיע לו בדיוק **'מידה כנגד מידה' - הרשעים 'אכלמו כקש' הבינונים 'כמו אבן' והכשרים 'צללו כעופות'.** מה שאין 'בשר ודם' יכול לעשות, לדקדק שכל אחד יקבל את המגיע לו, לא יותר ולא פחות. ולכך מיד לאחר שאומרים **'צללו כעופות במים אדירים' שהוא הדרגה השלישית אומרים 'מי כמכה...'** לפי שלאחר שפרטו את שלושת סוגי המיתות שניתנו, מיד משבחים להקב"ה.

{שבח נוסף יש כאן להקב"ה, שאת המידה כנגד מידה, לא עשה בכמה עונשים, אלא את הכל עשה בעונש אחד של 'טביעת המצרים בים סוף', רק שכל אחד קיבל את המגיע לו.}

וגם הסמיכות לפסוק שלאחריו 'נטית ימינך תבלעמו ארץ' - שזכו לקבורה, הוא מורה על מידה כנגד מידה, שהזכות לקבורה היתה מחמת שאמרו ה' הצדיק' כמבואר ברש"י.

שיש לו במה להתפרנס, ולא ייתכנו טועים שיחשבו כי עסק התורה יפריע לפרנסה, כי כל חיינו תלויים על בלימה ומאן דיהיב חיי יתיב מזוני, ולכן אין צריך תשובה והוכחה לשאלות הנ"ל, והרוצה לראות - רואה גם מבלעדי צנצנת המן. בינה זאת".

הגרא"ל שטיינמן נשאל מדוע צריך כ"כ הרבה אברכים

הפנים יפות בפרשתינו כותב שענין "אוכלי המן" בזמן הזה מתקיים על ידי העוסקים בתורה שמתפרנסים ע"י מחזיקי התורה. "ואף בגלות ימצא אנשי חסד ואמת אשר יחזקו את לומדי התורה למען לא יהיה להם שום טירדה. וכענין יששכר וזבולון והשי"ת משפיע חסדו ואמיתו להצליח מעשיהם בזכות התורה, ואז נקראו בעלי התורה 'אוכלי המן' בלי טירדה, כמו במדבר, ולא יחשבו בעלי התורה שניזונין ע"י בשר ודם, כי אם מאת ה' הוא מן השמים להחזיקם ע"י המשפיע להם, ואז יקבלו אור התורה כאוכלי המן... כי אין הת"ח ניזונין ע"י בשר ודם, אלא עיקר השפע בא ע"י הת"ח".

הגרא"ל שטיינמן צוק"ל בביקורו בלונדון נשאל ע"י אחד הגבירים מדוע צריך כ"כ הרבה אברכים?

השיב הגרא"ל: "הרי אפשר גם לשאול, מדוע יש צורך בכה הרבה עשירים, הרי לפני שנים לא רבות - רק בודדים מקרב החרדים לדבר ה' היו עתירי ממון? אלא, שהיות שזכינו לפריחתו של עולם התורה, כאשר בחורים ואברכים רבים מתמסרים ללימוד התורה הקדושה - הקב"ה מעניק לאנשים החרדים לדבר ה' הצלחה בעסקיהם, בכדי לסייע באמצעותם ללומדי התורה.

"אם חלילה יתמעטו לומדי התורה, הרי שלא יהיה צורך בריבוי עשירים...." סיים הגרא"ל.

בענין ברכה מעין שלש על שבעת המינים

אם ברכה מעין שלוש היא ברכה אחת על ד' המינים או שהוא כג' סוגי ברכות וד' נפק"מ

אכל מזונות ושתה יין ובברכה מעין ג' הזכיר רק 'על המהיה'

ג'מ"ד. כשמברך על המהיה אם יוכל להציא את הבירו בעל העץ ה"מנחת שלמה" (ח"א סימן כ' ס"ק ג') כתב ע"פ דברי השע"ת (עיי"ש) שמי שאכל מזונות וחברו אכל פירות משבעת המינים או שתה יין, יכול האוכל מזונות להוציא יד"ח ב'מעין ג' את חברו, וכשהמברך יאמר "על המהיה" יאמר השומע "על העץ" (וע' שו"ת רע"א סימן ז' ד"ה "אולם" דאפשר לצאת יד"ח בשיתוף של שמייה ודיבור). ולכאורה יל"ע בדבריו דאם נימא דברכת "על המהיה" וברכת "על העץ" הו' שתי ברכות נפרדות, היאך יוצא ידי חובתו בברכת חברו? אלא שהעירו בזה שלשיות הראשונים שחיו ברכה מעין ג' הוא דאורייתא, ודאי שיש חיוב אחד על כל שבעת המינים וכולם מצטרפים זה עם זה, דהא מדאורייתא אין מטבע לשון של "על המהיה" ו"על העץ", וברכת "בורא נפשות" אינה פוסלת את החיוב דאורייתא!

ב. אכל מזונות ושתה יין ובברכה מעין ג' הזכיר רק 'על המהיה'

הלבוש (סימן ר"ח, י"ז) כתב שמי שבייר על יין או על תמרים 'על המהיה' יצא ידי חובה, כיון שהם מזינים וסועדים, וכתב ה"אליה רבה" (ס"ק כ"ו) שכך מבואר ברש"י על הרי"ף (ברכות ו' א'). וכך נקטו הבאר היטב (בס"ק כ"ג) וה"כף החיים" (ס"ק כ"ו) שברכת "על המהיה" פוסלת יין ותמרים.

לפי"ז כתב הכף החיים (ס"ק ע"ו) שמי שאכל מיני מזונות וגם שתה יין או אכל תמרים, ובברכת "מעין שלש" שכתב להזכיר "על הגפן" או "על הפירות" והזכיר רק "על המהיה" שיצא ידי חובה, מפני שנפטר ב"על המהיה".

ה"מנחת שלמה" (קמא סימן צ"א ס"ק ו') כתב לחלק דאע"פ שברכת "על המהיה" פוסלת יין ותמרים היינו דוקא אם כיוון להדיא לפוטרו, אבל באופן שבייר על המזונות ולא כיוון לפטור גם את היין, לא מהני לפוטרו.

וכך מבואר ב"משנה ברורה" (סימן ר"ח ס"ק ט"ט) לענין ענבים ויין דאע"פ דאם אכל ענבים ובייר לאחריהם על הגפן יצא, מ"מ אם אכל ענבים וגם שתה יין אין ברכת היין פוסלת את הענבים, אא"כ נתכוון בפרוש לפטור גם את הענבים ולא בסתמא. - א"כ ה"ה באכל מזונות ושתה יין, אם לא כיוון להדיא לפטור את היין ב"על המהיה" לא יצא.

ג. היאך אומרים שהמטרה לא"י היא ש'נאכל מפריה ונשבע מטובה'

הטור (או"ח סימן ר"ח) כתב בשם הסמ"ג שאין לומר "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", משום שאין לחמוד את הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיום המצוות התלויות בה.

ה"בית יוסף" מבאר שהטעם לתוספת זו היא דאין התכלית בשביל האכילה, אלא לצורך המשך הבקשה "ונברך עליה בקדושה ובטהרה" דזו התכלית.

מוסיף ה"ב ומבאר דקדושת הארץ שמושפעת מקדושת הארץ העליונה נשפעת גם בפירותיה, שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ. - ועל כן הזהיר הכתוב בסוף פ' "מסעי" "לא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל", ואם תטמא הארץ נמשכת הטומאה גם בפירותיה. - ועל כן מבקשים בברכה מעין ג' "ונאכל מפריה ונשבע מטובה", כי באכילת פירותיה אנו נזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובה.

ה"משנת יעקב" (הלכות ברכות פ"ג ה"ג) כתב להוכיח כדברי ה"ב"ח מדברי הגביא ירמיה (ב', ז') "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכל פריה וטובה, ותבואו ותטמאו את ארצו", ופסוקים אלו נקראים בהפסרת פרשת "מסעי" דמישך שייכי אהדי.

א. אם ברכה מעין שלש היא ברכה אחת על שבעת המינים, או דחשיב כג' סוגי ברכות 'על המהיה' 'על העץ' ו'על הגפן' יש לחקור האם ברכה 'מעין שלוש' על מזונות, יין ופירות משבעת המינים חשיב חדא ברכה על שבעת המינים (אלא שבברכתו מפרט "על המהיה" או "על הגפן"), או דחשיב כג' סוגי ברכות, במזונות "על המהיה" ובין "על הגפן" ובפירות "על העץ".

נפק"מ א. כשאכל חצי כזית על המהיה וחצי כזית על העץ נחלקו הפוסקים במי שאכל חצי כזית מחמשת המינים שמברכין אחריהם "על המהיה", וחצי כזית מפירות שמברכין לאחריהם "על העץ". דלדעת שו"ע הרב (בסדר ברכת הנהנין פ"ח סעיף ז') ו"דרך החיים" (דיני ברכה"נ סעיף כ"ו) מברך מעין שלש. ואילו לדעת ה"קיצור שו"ע" (סימן ג"א סעיף ד') וה"בן איש חי" (שנה א' פ' "מסעי" אות ה') מברך 'בורא נפשות'.

בקצות השולחן (סימן ג"ט ס"ק י"א) תמה מה יהיה נוסח הברכה לשיטת שו"ע הרב וה"דרך החיים", האם יאמר "על המהיה" או "על העץ" או שמה שניהם יחד. וצע"ג!

הגרש"ז אויערבך זצ"ל (מורה נגידן תשנ"ב) נקט שלשיתם יאמר "על המהיה ועל הכלכלה ועל העץ ועל פרי העץ".

מבארים ששורש מחלוקתם הוא דלדעת שו"ע הרב ודרך החיים ברכה מעין שלש חשיב ברכה אחת על שבעת המינים, ולכן סבירא להו שאפשר לצרף מזונות ופירות לשיעור אחד דתרווייהו משבעת המינים. **אולם דעת הקיצור שו"ע והבן איש חי** שהם ברכות חלוקות "על המהיה" לחוד ו"על העץ" לחוד. ולכן ל"ש לצרפם לחיוב אחד, ומטעם זה כתבו שמברך לאחריהם "בורא נפשות".

נפק"מ ב. כשאכל מזונות ויין אם מברך על שניהם ביחד

בשו"ע נפסק (או"ח סימן ר"ח סעיף י"ב) שאם אכל פירות משבעת המינים ואכל מיני מזונות ושתה יין, יכלול הכל בברכה אחת.

אמנם ב"שבלי הלקט" (ס"ס קס"א) כתב בשם "תשובות הגאונים" ז"ל שאם אכל מזונות ותמרים ושתה יין, צריך לברך על כל אחד ואחד בפני עצמו על מיני המזונות "על המהיה" ועל התמרים "על הפירות" ועל היין "על פרי הגפן". וא"ת יברך אחת ויחתום בשלשתן? הלכה רווחת היא דאין חותמין בשתיים.

וכך כתב הרי"א ז"ל ("שלטי גיבורים" ברכות לב. אות ד') דצריך לברך על כל דבר בפנ"ע שאין עושין מצוות חבילות חבילות.

לדעת השו"ע שכולל הכל בברכה אחת, כתב ה"אשל אברהם" (מבוטשאטש) דמ"מ רשאים לברך על כאו"א בפנ"ע, ואינו כגורם ברכה שאינה צריכה.

לשיטות שצריך או שרשאים לברך בכה"ג על כל מין בפנ"ע, פשוט דסביר דחשיב שלש מיני ברכה. דאי נימא דהכל הוא חדא ברכה על שבעת המינים ודאי דהוי חשיב ברכה שאינה צריכה, שהרי זה כאוכל ענבים ותאנים שלא יכול לחלקן ולברך שתיים.

ג'מ"ג. שאכל שיעור מזונות ויין פחות מכשיעור אם יזכיר 'על הגפן' מי שמחוייב בברכה מעין ג' ואכל גם מין נוסף שודאי לו שאכל פחות מכשיעור, לדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (ש"ש כ' פנ"ד הערה ע"א) שלא יזכיר המין הנוסף בברכתו.

אולם האג"מ (או"ח ח"ב סימן ק"ט) והגר"ח פ' שיינברג זצ"ל (חידושי בתרא חקירות במסכת ברכות סימן ל"ה) סביר שטוב שיכלול בברכתו גם מה שאכל או שתה פחות מכשיעור, ואין הודאה זו הפסק בברכה. ונראה דאם אינו חדא ברכה אלא כג' ברכות שונות, מסתבר טפי דחשיב הפסק.

בסיעתא דשמיא עד עתה יצא לאור 'קובץ משולחן גבוה' ו' חלקים על התורה וג' חלקים על המועדים.

להגשת הקבצים, להערות והארות, ולרשימת התפוצה של הגיליון

ניתן לפנות לטלפון 19094-05484 או במייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב"ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

בשלח – תשפ"ג

המלחמה, כן נראה לעניות דעתי בכוונת המדרש הנזכר לעיל. (מאמר על התשובה בהקדמה לעין יצחק קמא או' יא – יב)

החידוש בתנאי שחזר לאיתנו

ויט משה את ידו על הים וישב הים לפניו בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים. [בשלח יד, כז]
כתב אב"ד קובנא הג"ר אברהם דובער כהנא שפירא וז"ל כשם שבשעת בריאת העולם ברא הקב"ה יש מאין כך כל יום וכל רגע תלוי כל העולם רק בכח השפעתו המתחדשת כל רגע ורגע וסמך דבריו על הלשון שקבעו בתפילה אנשי כנסת הגדולה המחודש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית היינו תמיד ממש בכל עת ורגע ואם רגע אחד יפסיק את כח השפעתו יהפך העולם לאפס.
ביאור הדבר שכינן שכל הנבראים פועלים על פי רצון ה' ובמאמרו שבבראשית נטע בהם כח לפעול בקביעות הרי ברגע שנפסק מאמר ה' הראשון ממילא הם שובתים מפעולתם ממו כן ברגע שצינו הקב"ה לים שיעמוד כמו נד הרי נפסק מאמרו הראשון אשר הורה לים לזרום ולנוע ומעתה היה צריך להשאר כמו נד לעולמים מכח המאמר השני עד שיקבל מאמר אחר נמצא שגם שובו לאיתנו הראשון היה בבחינת שינוי מטבעו של הים אשר נתחדש בו בקריעתו לכך אמר הכתוב ששובו לאיתנו היה על פי תנאי שהתנה הקב"ה עמו בששת ימי בראשית ומדוע בחר הכתוב להודיענו תנאי זה דוקא בשובו ולא בקריעתו שאף היא היתה שינוי בטבע אלא שקריעת ים סוף היתה גלויה לכל כשינוי הטבע אבל בשובו לאיתנו היה מקום לטעות כאילו אין בזה אלא חזרה לטבעו הקדום לכך הודיע הכתוב שהיה זה על פי תנאי.

נבואה של משה האם יכולה להשתנות

תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית. [בשלח טו, טז]
במדרש רבה (איכה ה' כ"א) השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם כו', דבר אחר חדש ימינו כקדם, כמו דאת אמר (מלאכי ג' ד') וערבה לה' מנחת יהודה כימי עולם וכשנים קדמניות, כימי עולם זה משה, דכתיב (ישעיה ס"ג י"א) ויזכור ימי עולם משה עמו. וצריך ביאור מהו כימי משה. ונקדים למה דאמרו בברכות (ד' א') כדתניא עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית (שמות ט"ו ט"ז), עד יעבור עמך ה', זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה, מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא, ועיין בסנהדרין (צ"ח ב') מזה.
והקשה הצ"ח (ברכות שם) מזה על הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"י ה"ד, ובהקדמתו לפירוש המשנה) שכתב דמה שהבטיח הקדוש ברוך הוא על ידי נביא לעולם אינו חוזר, ואי אפשר לחטא לבטל הבטחת טובה זו. ומה שאמרו (ברכות שם) ביעקב שנתיירא שמא גרסם החטא, אף שהבטיחו הקב"ה (בראשית כ"ח) והנה אנכי עמך, היינו מה שהבטיחו הקב"ה לנביא על עצמו אבל נביא המתנבא על אחרים לטובה אין החטא גורם לבטל דברי הנביא, עיין שם בדבריו. והרי כאן הבטיח הקדוש ברוך הוא לישראל על ידי נביאו משה רבינו ע"ה לעשות נס בביאה שניה כמו בביאה ראשונה, ואף על פי כן גרם החטא לבטל הבטחה זו. והאריך

הטענה של הללו עובדי ע"ז

ואתה הרם מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. [בשלח יד, טז]
כותב רבי יצחק אלחנן: ועל פי זה יש לתרץ דברי מדרש אבכיר שהובא בפרשת דרכים (דרוש א' ד"ה ומעתה), וזה לשונו: והמים להם חומה (שמות י"ד כ"ט), מלמד שירד ס"מ ואמר: רבונו של עולם, לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם ניסים, מה הללו עובדי עבודה זרה אף הללו עובדי עבודה זרה, אמר לו הקדוש ברוך הוא: כלום אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, עד כאן לשון המדרש.
והוכיח הפרשת דרכים דהיה דינם כבני נח מקודם מתן תורה, דאם לא כן הא ישראל מצווה על קידוש השם. עיין שם.
ולפי מה שכתבתי אין זה הוכחה כלל, משום דהא ידוע דישאל עשו תשובה במצרים כמבואר במדרש רבה (שמות א' ל"ו) ובילקוט שמעוני (שמות אות ר"ו) רבי אומר: כתוב אחד אומר (בראשית ט"ו י"ג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וכתוב אחד אומר (שם) ודור רביעי ישובו הנה. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. אם יעשו תשובה גואלם אני לדורות, ואם לאו גואלם אני לשנים, וכדכתיב (שמות י"ד י') ויצעקו בני ישראל אל ה'.

אם כן יש לומר דגם המקטרג ידע דלכן נגאלין משום שעשו תשובה, אך לפי דבתשובה מיראה זדונות כשגגות אם כן נשאר עדיין חלק השוגג, אם כן היה קשה לו איך עושה להם הקדוש ברוך הוא ניסים שיראו בעיניהם את הנס מניצוח שונאיהם, והא שוגג חוזר מעורכי המלחמה, ותשובתן במצרים היה מיראת המצרים.

ועל זה תירץ לו הקדוש ברוך הוא כלום אתה דן אונס כרצון, לפי שידוע דאף דישאל מצווה על קידוש השם מכל מקום בעובר על זה אין דינו אלא כעובר על עשה ונקדשתו בתוך בני ישראל (ויקרא כ"ב ל"ב), כמבואר בתוספות סנהדרין (ס"א כ' ד"ה רבא) גבי עובד מאהבה ומיראה, עיין שם. וכן כתב הקצות החושן (סימן ל"ה ס"ק ד'), ולכן אנוסים לא נפסלו לעדות, כמבואר בשו"ע (אה"ע סימן מ"ב סעיף ה').

ולפי זה ברור דאם אחד עבר על מצות עשה דקידוש השם ואחרי זה עשה תשובה אף מיראה, אזי יכול לראות בניצוח שונאו, ואין זה בכלל מה דאמרינן (אות א') דשוגג חוזר מעורכי המלחמה, דהא בחטא עשה אם עשה תשובה מיראה נמחק לגמרי חלק השוגג גם כן, ולכן אינו חוזר מעורכי המלחמה.

וזה שאמר לו הקדוש ברוך הוא כלום אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, משום דזה ברור דאם אחד עבר על חטא בשוגג ואחרי זה עשה תשובה מיראה, דנמחק חלק השוגג שחטא לגמרי, דדווקא היכא דהיה מזיד גמור מתחילה, אזי זדונות כשגגות, מה שאין כן היכא דלא היה מעיקרו אלא שוגג ודאי דמועיל תשובה למוחקו לגמרי, ובדרשותי הארכתי הרבה בזה בעזרת ה'.

ובמצרים היה כתות שהיו עובדי עבודה זרה בשוגג, ואחרים שהיו עובדים עבודה זרה באונס. וכבר ביארנו (אות י"א) דבחטא אונס אף שמצווה על קידוש ה' מכל מקום מהני ביה אף תשובה מיראה, משום דאינו רק חטא עשה מעיקרו מועיל ביה תשובה אף מיראה, וכן בחטא אונס שאנסוס המצרים לעבוד, על זה גם כן מועיל אף תשובה מיראה למוחקו שלא נשאר שום חלק חטא כלל, ולכן אין דינם כשוגג להיות חוזר מן עורכי

הצל"ח שם בקושיא זו, והביא כן בשם המזרחי (בראשית ל"ב ז') שהרגיש בקושיא זו על הרמב"ם (שם):

והעיקר מה שנראה לי לתרץ לקושיית הצל"ח על הרמב"ם מהך דברכות (ד' א') עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קניית (שמות ט"ו ט"ז), עד יעבור עמך ה', זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שניה, מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא. ונקדים לדברי בעל הפלאה לכתובות (פתחא זעירא אות א'), וביותר לדברי בעל אפיקי יהודה (דרוש י"ז מים קדושים מן אות כ"א עד סוף אות כ"ט), בביאור מעלת הנבואה הקדושה שנאמרה מפי משה מפי הגבורה, דבו נאמר (שמות י"ט י"ט) משה ידבר והאלקים יענו בקול, על פי מאמר חז"ל (עיין זוהר ח"ג רל"ב א') השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, ורק חיתוך הדיבור היה של משה אבל עצם הקול היה של השכינה, ולא כן בשארי הנביאים, ועליהם נאמר (במדבר י"ב ו') ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, ובמשה נאמר (שם ח') מפה אל פה, ובכל הנביאים מפה לאוזן, וכל הנביאים מתנבאים בכה אמר מוסיף עליהם משה שהתנבא בזה הדבר (ספרי מטות א'), משום שהייתה מדברת השכינה בגרונו, והיה קולו קול של השכינה עצמה, על כן אמר זה הדבר, מה שאין כן שארי הנביאים דהיה נביאותם בלשון כה, משום שאין זה הדיבור עצמו היוצא מפי הגבורה, רק שהוא דומה לו כו', עיין שם, וכבר הקדמנו האר"י ז"ל, ורבינו חיים ויטאל ז"ל, והובאו בערבי נחל (שמות י"ט ג' ד"ה וקודם, ודרוש ב' לפסח אות ב').

ולפי זה יש לומר דהך כלל של הרמב"ם שכתב דמה דהקדוש ברוך הוא עצמו מבטיחו יכול לגרום החטא, אבל במה שהקדוש ברוך הוא מבטיחו על ידי נביא המתנבא על אחרים לטובה אין החטא גורם לבטל לדברי הנביא, דזו אינו שייך רק בשארי הנביאים, דבזה הטעם הוא כדכתיב בישעיה (נ"ה י"א) דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם, כיון דכבר יצא הנבואה מפי הקדוש ברוך הוא ונמסרה לנביא, מה שאין כן בנביאות של משה רבינו דקולו היה קול של השכינה, אם כן לא קרינן ביה הדבר אשר יצא מפי כו' דהא מעולם לא יצא מפי הגבורה והיו כמו הבטחת הקדוש ברוך הוא לנביא דשייך ביה יגרום החטא.

ועל כן אתי שפיר כל הנך דברכות (ד' א') הנזכר לעיל, דבדוד שאמר לולא האמנתי לראות בטוב ה' באח חיים (תהלים כ"ז י"ג), וביעקב שאמר ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיב עמך, קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך (בראשית ל"ב ט' י'), היה זה בהבטחת הקדוש ברוך הוא לו בעצמו, וכן בעד יעבור עמך ה' כר (שמות ט"ו ט"ז), היה גם כן כמו דברי הקדוש ברוך הוא עצמו, על כן שייך בהו שפיר שמא יגרום החטא, ועל כן אין לסתור מזה להכלל של הרמב"ם בשארי נביאים, ומתוח על נכון קושיית הצל"ח: (בהקדמה לעין יצחק מאמר על הגאולה או ז' וראה שם עוד באריכות)

המלחמה עם עמלק מזרע של יוסף

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל בפרידים. ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וגו'. [בשלח י"ז, ח' ט'] ואיתא על זה במדרש רבה וזה לשונו, למה ליהושע? א"ל זקנך אמר את האלוקים אני ירא, ובוה כתיב ולא ירא אלוקים, יבוא בן בנו שאמר את האלוקים אני ירא ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלוקים ע"כ. ושמעתי פעם אחת מהרב הגאון וכו' מו"ה צבי הירש שליט"א אב"ד דק"ק קאוונא שביאר המדרש הזה כן, דהנה זאת ידוע שתכלית אריכת הגלות הוא כדי שנעשה תשובה לזאת מקים לנו שמו יתעלה אנשים קשים בכל דור, והם ירעו וישחיתו ויאכלו את ישראל בכל פה על דרך שאמר הכתוב הוי אשור שבט אפי' (ישעיה י, ה) כדי שנתעורר ע"ז לתשובה ובעוה"ר יצאו מהשנים מה שיצאו ועדיין לא זכינו לתשובה וזאת ידוע שבעשירות קשה מאוד לעבוד את ה' כמו שאמר הכתוב וישמן וישורון ויבעט (דברים לב, טו) ואנו רואים שהעולם יתעשר מזמן לזמן ובכל דור יתרבה העשירות בין העם, וא"כ הכי ניתן נושא חלילה לתשובה?

אכן באמת אין אנו צריכין לירא מזה, כי יש לנו ראייה נצחית מיוסף הצדיק שהיה עשיר גדול ומשנה למלך ובכל זאת היה ירא את ה' מאד. כן יהיה עם כללית האומה הישראלית דסוף כל סוף עם כללית האומה הישראלית דסוף כל סוף יעשו תשובה ואף העשירים שבעשירים ישובו לה' ויזכו לגאולה האמיתית.

וזה שהראה לנו משה רבינו ע"ה פה במלחמת עמלק אשר על ידו יהיה הגלות האחרון, וממנו נגאל בגאולה האמיתית שלא נירא דהעשירות יעכב התשובה חלילה ואמר יבוא בן בנו שאמר את האלוקים אני שנאמר עליו ולא ירא אלוקים כן נזכה גם אנחנו לעשות תשובה ולירא אלוקים אף בעשירות, וליגאל וליפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלוקים ב"ב אמן. (בית יצחק)

המלחמה כנגד עמלק

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל בפרידים. ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וגו'. [בשלח יז, ח' ט'] ואיתא על זה במדרש רבה וז"ל למה ליהושע? א"ל זקנך אמר את האלוקים אני ירא, ובוה כתיב ולא ירא אלוקים, יבוא בן בנו שאמר את האלוקים אני ירא, ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלוקים ע"כ.

ושמעתי מהגאון מו"ה צבי הירש נ"י מ"מ ומ"ץ דק"ק ווילנא יצ"ו שהמתיק דברי המדרש הזה כמין חומר, והוא, דהדרך הוא דכשני מלכים נלחמים יחד, יראה כל אחד מהם לדעת הכנותיו של חבירו איך הוא, דהיינו חילותיו ומכונותיו וכלי מלחמתו איך הם נעשים, דאם יהיה לחבירו כלי זין טובים ומכונות וכלי תותח גדולים, שלא ימצא אצלם וכלא, אז בודאי ינצח חבירו, לזאת יארום כל אחד על מעמד ומצב חבירו לדעת כל מה שנמצא בתוכו, ויעשה גם הוא כמעשהו.

והנה התורה אמרה לנו דכלי זיניו של עמלק הוא, ולא ירא אלוקים, דאין בכל המדות הרעות שבעולם, וכל האכזריות והתועבות שעושים בני אדם, אין בכל אלה דבר מסוכן (גיפרלד) כמו האיש שאין לו אמונה, דאחרי שאין לו ממי ליראה, אין מעצור לרוח תאוותו, ויעשה כל מה שלבו חפץ, אחרי דלפי מחשבתו לית דין ולית דין, כמו שאמר אברהם אבינו לאבימלך, כי אמרתי רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי (בראשית כ' י"א). ואמרו חכמי המוסר דאלף מושכלות ידחו מפני תאוה אחת, ורק יראת אלוקים תוכל לעצרה ולמנעה מזה, ואחרי דכן הוא, אולי יאמרו ישראל גם אנחנו נלך לנגדו בכלי זיניו, דהיינו לרמות אותו בכל מה שאפשר, ולעשות נגדו כל המרמות ותוך והאונאות שבעולם, ולגנוב ולרצחו ולעשות אתו כל התועבות שבעולם, אחרי דזאת הוא כלי זיניו, גם אנחנו נלחום עמו בזה כנ"ל.

לזאת למד לנו משה רבינו ע"ה, שלא כן הדבר, דזאת הוא רק כלי זיניו של עמלק, אבל לנו בני ישראל היא לא תצלה, דאנחנו עם ישראל צריכין לילך בכל מקום ובכל זמן, נגד כל איש ואיש בכלל ובפרט, ביראת שמים ובמדות נכונות וישרות, ורק אז נצליח, ואז נעמוד על ראש פסגת ההצלחה, כמו שאמר הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כ"ח י'). משום דכשהאומות רואים הצדקות והישרות והחסד והתנינה והרחמים שעושים ישראל לכולם, אז בע"כ יענו אמן, ויאמרו אין עם ישר כישראל, אך אם נלך אתם בלא יראת שמים, אז לא נצליח בשום אופן.

וזאת הוא שביאר לנו המדרש, א"ל זקנך אמר את האלוקים אני ירא, ובוה כתיב ולא ירא אלוקים, יבוא בן בנו שאמר את האלוקים אני ירא, ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלוקים, ר"ל דכוונת משה רבינו עליו השלום היתה במה ששלח ליהושע, להורות להם ולדורות הבאים דדוקא אם ילכו נגד שונאיהם בכלי זינים של עצמם, דהיינו שיהיו יראי אלוקים מוכתרים במדות טובות וישרות אז יצליחו אך אם ילכו לקראתם בכלי זיין של אחרים דהיינו כלי זין של ולא ירא אלוקים שהוא כלי זיין של אויביהם לא יצליחו כנ"ל. (קהלת יצחק)

מקור לעירוב תבשילין

ויאמר אלהים הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש ליקוק מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר. [בשלח טז, כג]

גמ' ביצה טו, א ותנא מייתי לה מהכא את אשר תאפו אפו וכו' מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מה"ת וקשה מנ"ל דאירי הכא בשבת אחרי יו"ט. **ושמעתי בשם מה"ג דק"ק קאוונא יצ"ל** דהכי אמר קרא שבתון שבת קודש לד' מחר את אשר תאפו אפו וידוע דבכל מקום דכתוב שבתון הוא יו"ט ושבת קודש הוא שבת בראשית ושפיר הוא בכלל בראשונה שבתון דהיינו יו"ט ואח"כ שבת קודש אז את אשר תאפו ביו"ט אפו מערב יו"ט ושפיר יש רמז לעירובי תבשילין ודפח"ח. (רבי חיים פאבר בס' מורשת חיים)

יום היארצייט – של מרן הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל – ראש ישיבת סלבודקה - י' שבט תשי"א

קטעים מתוך הספר החדש והמיוחד רבי גדליה- על רבי גדליה איזמן זצ"ל

אישי התורה באספקלריא מרוממת

כידוע ה'סבא' מסלובודקה יצא לידון בדבר חדש, והיה מבית באספקלריא מרוממת על אישי התורה. חתנו רבי אייזיק פסע בעקבותיו אף הוא, ובשיחותיו נפל נהורא בבית המדרש, ובמבט הסלובודקאי המרומם היה מגלה פנים חדשות בדמויות שבמקרא.

לדוגמא, סיפר רבי גדליה, כי רבי אייזיק היה מרבה לדבר על כך שחטא אדם הראשון אינו במובן השטחי שלנו, כפי השגתו ושכלנו הקט, אלא חטאו היה בדקות ודקי דקות, בפגימות כחוט השערה. שהרי מובא בחז"ל (שבת נה, ב) שמלאכי השרת אמרו לפני הקדוש ברוך הוא: "מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון?", ובהכרח שאפילו המלאכים לא הבינו את חטאו. והוסיף רבי אייזיק כי הדבר מוכח גם מהעובדה שהקדוש ברוך הוא המשיך לדבר עם אדם הראשון גם לאחר החטא. ואם היה זה חטא ממש, ה' יתברך לא היה מדבר עם חוטאים, אלא ודאי שהתביעה עליו היתה רק ביחס לגדלותו ולדרגתו הגבוהה.

עוד סיפר כי גם אודות עשיו הרשע היה רבי אייזיק מרבה לומר כי כל מה שמסופר בתורה ובקבלת חז"ל אודות מעשיו הרעים הוא הכל בדקות. פעם אף שאלו רבי גדליה מדוע הוא כה מרבה לדבר בזכותו של עשיו? והוא השיבו: "לכבוד יצחק אני דורש! אני טורח להסביר וללמד זכות על יצחק מדוע לפי דעתו היה מקום להחשיב את עשיו..."

בהזדמנות אחרת הרחיב רבי אייזיק ואמר: "מה אתם חושבים? שיצחק היה כמו אותו רב שהכרתי, רב גדול בתורה שהיה לו בן הולל ופורק עול, שהיה חוזר מהוללותו ומגיע הביתה אחר חצות לילה ומדבר עם אביו בלימוד? וכי כזה היה יצחק?! ... אינני בא חס ושלום להגדיל את עשיו אלא את יצחק! ולכן יש לדעת שעשיו לא היה רשע פשוט!"

בענין זה הוסיף רבי גדליה וסיפר, כי שמע מרבי אייזיק על שיחה מוסרית שנשא מרן הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל בחודש אלול בישיבת סלובודקה. ה'סבא' קרא לחתנו רבי אייזיק אז וביקש ממנו להצטרף אליו ולשמוע עמו את השיחה, בהטעימו: "רבי איצלה הינו בעל הלכה, גדול בתורה וכולו דעת תורה, ויש מה לשמוע ממנו" ... ועם כל זה, כאשר רבי איצלה קרא לעשיו: "עֲשׂוֹקֵעַ" בדרך בזיון, ה'סבא' סלד מהבזו שהפגין כלפיו, שהרי עשיו לא היה רשע פשוט.

אולם ה'סבא' הוסיף ואמר, שגם לדבריו, עשיו היה נראה אדם כשר רק בחיצוניותו, אבל בפנימיותו הוא היה פגום. הוא הביא לכך ראיה מדברי חז"ל (ירושלמי נדרים ג, ח): "עתיד עשיו הרשע לעטוף טליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבוא, והקדוש ברוך-הוא גוררו ומוציאו משם". מוכח שבמהותו עשיו היה פגום, אחרת הקדוש ברוך הוא לא היה מגרשו מגן עדן.

גם את מעשה פילגש בגבעה, הסביר רבי אייזיק בתפיסתו הייחודית והמרוממת, וכך אמר: "מה אתם חושבים, מדוע אנשי הגבעה עשו את מה שעשו? לבטח הם סיימו את הש"ס, וערכו סעודת סיום גדולה. נו, ונדמה לכם שהיצר הרע נבלע שם כמו שעועית בקדירה?" [אזוי ווי א בעבאלע אין טעפל?]. הוא שכח לרגע את תפקידו? מה פתאום! הוא מיד גירא אותם לשתות ולהשתכר, הביאם לידי הוללות, ומכאן ואילך היתה הדרך סלולה בפניהם לטעות, ולהגיע לידי כישלון כה חמור ונורא..."

תורת המהר"ל אצל רבי אייזיק

בעת שהיה רבי גדליה משוחח על דרכו של רבי אייזיק באמירת ה'ועדים', הוא היה מדגיש מידי פעם כי רבי אייזיק לא נהג להזכיר בהם מתורת המהר"ל מפראג, משום שסבר שדבריו אינם תואמים את שיטת המוסר. בנותן טעם יש להוסיף את ששמענו מפי אחד מתלמידיו הצעירים של רבי אייזיק, רבי אברהם פולק, משיגה בישיבת סלובודקה בבני-ברק. הוא שאל פעם את רבי אייזיק מפורשות האם ללמוד בספרי מהר"ל? ורבי אייזיק השיבו: "אומר לך מה שהשבתי למישהו אחר..." [כשלא רצה להורות באופן ישיר דרכו היתה לצטט תשובה שאמר במקום אחר], וכך הוא ענה לו: "דברי המהר"ל כתובים בדרך משל, אולם הנמשל לא כתוב.

"גדול עומד על גבי"

שיטת חינוכו של רבי אייזיק היתה מקורית מאד, פרטנית ומותאמת לפי אמות המידה של כל יחיד ויחיד. בעיניו לא היתה קבוצת התלמידים חטיבה אחת, אלא עשרות יחידים שכל אחד מהם אמור לקבל בפני עצמו הכוונה וחינוך לבנין קומתו ושלימותו הרוחנית, לפי יכולותיו הוא, לפי תכונותיו וטבעו ואופיו.

ידדו של רבי גדליה הרה"ג רבי שלמה הופמן זצ"ל סיפר, כי באחת מסעודות שבע-הברכות שערך פעם בביתו לאחד מילדיו, נטלו חבל כמה מגדולי התורה, המוסר והמחשבה שבדור; רבי גדליה, והגאונים רבי דוב שוורצמן זצ"ל, רבי משה שפירא זצ"ל, ועוד. במהלך השמחה נשא מדברותיו המארח רבי שלמה. בתוך דבריו הוא הזכיר אמרה כלשהי בשם רבי אייזיק. אולם רבי דוב נעזר ממקומו והתריס כנגדו בחביבות אך בתקיפות: "רבי אייזיק לא אמר כך" ... רבי שלמה לא נבהל והשיב: "לא קשיא! אני שמעתי זאת כפי שרבי אייזיק כיוון את הדברים לאוזני, ואילו אתה שמעת זאת כפי שרבי אייזיק כיוון לאוזניך" ...

זו לא היתה קלישאה. בחכמתו הרבה אכן הצליח רבי אייזיק לקלוע במדויק לנפשו של כל תלמיד ותלמיד, וכל אחד שמע וקיבל ממנו כפי מידתו. לא הרי הדרך והתוכן שחינך ולימד לתלמיד פלוני, כזו שחינך ולימד לאלמוני.

הכוונה פרטנית שכזו זכה אף רבי גדליה לקבל במסגרת השיחות האישיות המרובות שהוא קיים עימו בענייני מוסר, עבודת ד' ותיקון המידות. וזאת לצד ההכוונות הכלליות ששמע וקיבל ממנו יחד עם שאר השומעים. רבים מלקחים אלו נשמעו מפי רבי גדליה במרוצת השנים בהזדמנויות שונות.

הוא סיפר למשל, כי לרבי אייזיק היה בן חשוב ובר מעלה, רבי יוסף שר זצ"ל ה"ד, תלמיד ישיבת סלובודקה אשר נספה בגטו קובנה. אמו הרבנית, אשת רבי אייזיק, לא היתה מסוגלת לקבל ולהשלים עם כך, וכל העת שקעה במחשבות דמיוניות כי בנה עודנו חי, ועתיד הוא לשוב לביתם ביום מן הימים.

פעם היא דיברה בנושא זה עם רבי גדליה, והוא ניסה להסביר לה בהגיון ובטעונום שכלתניים, כי מצד המציאות אין כל סיכוי שבנה נותר בחיים. הנאצים הארורים הרי העלו באש את הגטו בקובנה על כל יושביו, וכל מי שהיה כלוא בו עלה בסערה השמימה - ללא כל יוצא מן הכלל. אולם רבי אייזיק הוכיח לאחר מכן את רבי גדליה על שהתווכח עמה, וראה בכך חיסרון במילי דעלמא מצדו. "היא אשה שסובלת ואין מה להתווכח איתה על כך" – אמר לו רבי אייזיק בפסקנות.

פעם קיבל נזיפה נוספת מרבי אייזיק, אשר היתה חביבה עליו מחמת חריפותה והלקחים שבה, והוא אף נהג לחזור עליה באוזני מקורביו. היה זה כאשר רבי גדליה השתמש בשעת ה'ועד' של רבי אייזיק בביטוי חריג שלא היה במקומו. משחש רבי גדליה שהוא קלקל אולי את השורה הוא התבטא כלפי עצמו במעין ביקורת והתנצלות: "א פוילישער" [(אני) פולני], כלומר שמזגו הפולני גרם לו להתבטאות הזו. ורבי אייזיק נענה ואמר לו בנזיפה: "הער זינגט כסדר, און וואפט אראפ דעם שולד אויף דריי מיליון אידן". [הוא חוטא בקביעות וזורק את האשמה על שלושה מיליון יהודים], כשהכוונה כמובן לשלושת מיליוני יהודי פולין.

ועובדה נוספת: פעם נערכה מסיבת רעים בהשתתפותו של רבי אייזיק, ורבי גדליה כווד לשאת דברים במסיבה. כדרכו הוא נשא דרשה נלהבת, דברים חוצבים להבות אש, מלאי תוכן וחכמה, אשר גרמו לשומעים להתלהב ולהתפעם. לאחריו דיבר עוד רב זקן, אלא שדבריו של אותו רב היו רדודים וחסרי תוכן. לאחר שרבי גדליה סיים את דרשתו הנלהבת פנו אליו כל הנוכחים ואמרו לו 'ישר כח' גדול, וגם אותו רב זקן ניגש

והודה לו על דבריו הנפלאים. הוא אמר לו: "דברת כל כך יפה, ממש פלאי פלאים!"... רבי גדליה השיב לאותו רב זקן: "ישר כח גם לך על דברך".

מאוחר יותר העיר רבי אייזיק לרבי גדליה: "מדוע לא שיבחת את הרב על דרשתו, כפי שהוא שיבח את דרשתך?", השיבו רבי גדליה בפליאה: "הרי הוא יודע שהוא לא דיבר כל כך טוב, וכי אומר לו שקר?", ורבי אייזיק בעומק תבונתו בכוחות הנפש נענה ואמר: "דע לך, כי גם אם היית אומר לו שהוא דרש דרשה כל כך טובה שאיש לא דרש כזו דרשה מעולם גם לזה הוא היה מאמין! היסוד הוא, אדם חפץ לשמוע את מה שרוצה לשמוע, בין אם זה אמת ובין אם אין זה אמת..."

הענווה סותרת את השכל

באחת משיחותיו של רבי גדליה עם רבי אייזיק דן עמו אודות מדת הענווה, ושאל שאלה מרתקת, חשובה ועקרונית החורגת מתחומה הצר של המידה עצמה, ואף מתחום המידות בכללותן:

השאלה הייתה, שלכאורה בכדי לקנות את מידת הענווה נתבע האדם לפעול כנגד שכלו והגיונו. שהרי אם האדם יודע בעצמו שהוא מוצלח ובעל כמה וכמה מעלות מדוע חייב הוא לחשוב שאין לו אותן? ואף מהבחינה העקרונית יש לתמוה; מדוע השתבחות עצמית של האדם במעלותיו נחשבת לגאוונה, כי אם אכן הוא כזה הרי בסך הכל מדובר כאן במידת האמת ולא במידת הגאוונה?

רבי אייזיק דחה את דבריו בחריפות: "הפלפול שלך הוא אמנם יפה מאד, אבל אין בו שום נפקא מינה!... כי מי שלא עובד על מידת הגאוה בסופו של דבר נותר גאוותן, ולא יעזרו כל הפלפולים והחשבונות כדי להסיר את הגאוונה ממנו..."

ועוד דיון בעניין רדיפת הכבוד שדן עם רבי אייזיק, סיפר הוא לימים לאחד מתלמידיו: "פעם דנתי לפניו, אם אדם שבא להתפלל במקום הומה אנשים ומתפלל טוב ויודע שיש לו כבוד מזה, כגון שאנשים רואים אותו בצורה חיובית וכדומה, האם זה נחשב שהוא רודף כבוד בכך? הרי לכאורה אין זה נקרא כבוד, אלא רק ידיעה שיש לו כבוד, והבעיה שלו היא שאינו יודע להבדיל בין הידיעה למידה עצמה, אבל בעצם אין זה כבוד. אבל רבי אייזיק לא הסכים איתי, וטען כי אם אפשר לו לאדם שייהיה לו כבוד למה שלא יקח מזה, הרי טבע האדם שהוא לוקח כבוד מכל הבא לידו".

מתביעותיו הנוקבות והמחנכות של רבי אייזיק

תביעות נוספות משל רבי אייזיק שנשמעו מפי רבי גדליה במרוצת השנים:

רבי אייזיק היה עושה 'ענין' גדול מהקדמת שלום לזולת בחמימות ובסבר פנים יפות. הוא היה חוזר ותובע לעיתים מזומנות מתלמידיו להאיר פנים ולהקדים בשלום כל אדם, כחלק מהערנות לרגשות הזולת שהיה דורש מהם. מרגלא בפומיה: "פניו של אדם הינם 'רשות הרבים' וחייב הוא לשמור על סדרם הנאות בכל עת, כדי שלא יהיו חלילה בגדר תקלה ברשות הרבים".

רבי אייזיק הסביר, כי הנהגה זו נובעת מהחובה לחלוק כבוד לכל אדם, בדיבור ובמעשה, וכפי שהתבטא על כך רבי גדליה: "כשמקדמים את השני בחמימות, ובסבר פנים יפות ומחייכות, חולקים לו כבוד... מראים לו יחס, ומוכיחים לו בזה שאנו מכירים בו שהוא חי, שהוא נושם, שהוא הולך..."

תביעה נוספת משל רבי אייזיק, אשר נשמעה מפיו שוב ושוב היתה כי תלמיד-חכם הלומד גמרא צריך להיות כזה בכל תחומי חייו, גם כשעוסק במילי דעלמא, ולא רק בלימוד הגמרא. סייעתא לדבריו הביא רבי אייזיק מהתארים שהגמרא מתארת בהם את באי בית המדרש (בבא בתרא ח, א ועוד); 'בעלי מקרא', 'בעלי משנה', 'בעלי גמרא' ועוד. וצריך להבין מדוע הם מכונים בתארים הללו? אלא שכוונת הגמרא לומר שאין הם נחשבים רק כלומדים ובקיאים במקרא במשנה בגמרא גרידא, אלא שהגדרתם משתנה לחלוטין. הם בעלי תואר חדש המבטא את אופיים ומהותם. בכל שיגם ושיחם הם 'בעלי גמרא'. הם מתרחקים מהשטחיות והרדידות, ומעמיקים ו'לומדים' בכל שטח שהוא; בלימוד התורה כמו בכל פעולותיהם האחרות. וכמו"כ גם בעלי מקרא ומשנה ועוד.

להתרגל לא להאמין ללשון הרע

כמשגיח ומחנך דגול נהג רבי אייזיק להתמיה ולעורר את פליאתם של תלמידיו על ידי פעולות לא שגרתיות ולעיתים אף מוזרות. מטרתו היתה שישאלו לפשר הדבר ויקבלו ממנו תשובות מאלפות ומחכימות שיעמדו להם בעת כיהונם בעתיד כמחנכים ומרביצי תורה.

אחת מהדוגמאות לכך סיפר רבי גדליה לתלמידו הרב הגאון רבי אברהם חיים זוננפלד זצ"ל, לימים רב שכונות 'נווה אביבים' ו'רמת אביב' וחבר הרבנות הראשית בתל אביב יפו:

"פעם שוחחתי עם רבי אייזיק והזכרתי לו מאמר חז"ל מסוים, והוא שאלני למקורו. קמתי, הוצאתי מארון הספרים את הגמרא בה מופיע המאמר שציטטתי וניגשתי איתה לרבי אייזיק והראיתי לו אותו בלשון הגמרא. המשכנו בשיחתנו, הזכרתי מאמר חז"ל נוסף, והסיפור חזר על עצמו; שוב שאל למקור המאמר ושוב ניגשתי והוצאתי את הגמרא והראיתי לו אותו. וכך חזר ונשנה המחזה שוב ושוב במהלך שיחתנו.

ההנהגה הזו שחזרה ונשנתה היתה מוזרה מאד בעיני. היה זה כבר לאחר תקופה ארוכה שהייתי מקורב אליו, ויכול הייתי להעיד כי כמעט תמיד כשהזכרתי בפניו מאמר חז"ל הוא ידע היטב את לשונו ובוודאי את מקורו ומקומו. מה גם שלא הבאתי ממרחק לחמי, ולא ציטטתי ציטוטים לא ידועים ועלומים במיוחד, ולכן הבטתי עליו במבט משתומם. רבי אייזיק הרגיש בפליאתי, והגיב בחיוך: 'פונקט פאר דעם קוק האב איך געווארט'... [בדיקו למבט הזה חייכתי]...]

וכך הוא הטעים מיד את פשר הנהגתו זו: "הנה בספר 'חפץ חיים' (לה"ר כלל ו) מכריע ופוסק להלכה, שיש אסור מפורש מן התורה לקבל לשון הרע, שמשמעותו לא להאמין אפילו בלב ללשון הרע ולא לקבל אותו בתור אמת. והרי מי שמכיר קצת את נפש האדם, תכונותיו ונטיותיו, יודע שזו משימה לא פשוטה כלל ועיקר. האדם נוטה מטבעו להאמין למה שמספרים לו, בפרט כשהמספר הוא אדם מהימן שאינו בודה סיפורים מליבו, ואילו כאן אוסרת התורה להאמין למה ששומעים. ולכן", סיים רבי אייזיק, "בכדי להתרגל לא להאמין ולהתפתות לכל מה שאני שומע, קיבלתי על עצמי קבלה, שלמשך תקופה מסוימת לא אאמין כלל למה שאומרים לי, מטוב ועד רע. כך ארגיל את עצמי לבחון במאזני השכל את טיבו של כל משפט שאשמע, ואחליט אם לקרבו או לרחקו קודם שיקבע בשכלי באופן אוטומטי כאמת מוחלטת".

"וזה איפוא הסיבה", סיים רבי אייזיק, "שבשונה מכל פעם שאלתי אותך למקורן של כל האמרות שציטטת, וביקשתי ממך להראות לי אותן בתוך הספר..."

תבונות ואמרי שפר משל רבי אייזיק

שיגו ושיחו של רבי גדליה במשך כל השנים היה שזור בהרבה אמרות שפר מחכימות ששמע וקיבל מרבי אייזיק. אלו התאפיינו בחן מיוחד, במקוריות וחדות. מקוצר היריעה לא ניתן לעמוד על כולן, ונצטט רק כמה דוגמאות בודדות מהן:

רבי גדליה היה מביא אמרה שנונה וחריפה מרבי אייזיק, אודות מה שאמרו חז"ל במסכת אבות (ד, ז) שלא יעשה האדם את התורה "קרדום לחפור בה". כך הוא היה אומר: "גם אם לבסוף האדם כן עושה את התורה כקרדום, שלכל הפחות יהיה זה קרדום חד שחותך כדבעי..."

כלומר, גם האדם שלא זכה עדיין להגיע לדרגת תורה לשמה, אין הוא רשאי משום כך להרפות עצמו מדברי תורה. גם אם הוא לומד בגלל מניעים אחרים, חייב הוא ללמוד כדת וכהלכה, בעמקות ובהיקף.

בנושא זה, היה רבי גדליה מביא בשם רבי אייזיק אימרה שנונה נוספת על דברי חז"ל (פסחים ג, ב): "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ומדקדק רבי אייזיק על הלשון 'לעולם יעסוק אדם', מדוע שילמד כך 'לעולם'? הרי ברגע שייהיה מסוגל ללמוד 'לשמה' ודאי שהלימוד לשמה עדיף? ועל כך הוא השיב: "שאכן באמת תמיד צריך האדם לערב בלימודו גם קמצוץ מה'שלא לשמה'. כי ה'שלא לשמה' יגביר ויחזק אצלו את הלימוד וכך יהיה לו גם יותר לימוד 'לשמה'. והיינו הלשון: 'לעולם יעסוק אדם' – תמיד צריך גם ללמוד מעט שלא לשמה.

וארטים לפרשת השבוע

יד כא. וישם את הים לחרבה ויבקעו המים. איתא במדרש: הים ראה וינס מה ראה? ארוננו של יוסף ראה. ז"א שהים לא רצה להיבקע וכשראה ארוננו של יוסף הוא נבקע. ולמה? ז"ל דהנה איתא בחז"ל ביקש יעקב לישב בשלווה קפץ עליו רוגזו של יוסף. וביאורו: דהנה איתא בתורה ועבדום ועינו אותם 400 שנה, ובסוף עבדו רק 210. יש ע"כ בחז"ל 2 תשובות. א. שחישוב שנות העבדות התחיל משנולד יצחק וא"כ עברו 400 שנה. ב. קושי השיעבוד השלים את הגזירה, היינו שבאיכות עבדו 400 שנה אפי' שבכמות היו רק 210. והנה יש קושייה בחז"ל איך נענש יוסף הרי הוא היה פחות מבן כ' שנים ואינו בר עונשין. ויתרצו ע"פ התרגום וישב לו ג' שיוסף היה בר קוונים היינו חכם. לכך נענש אפי' שהיה פחות מ-20 משום שבאיכות הוא היה נחשב כבן 20. כעת הפסוקים מוסברים יפה. ביקש יעקב לישב בשלווה-משום שס"ל שהולכים בתר איכות וא"כ הוא לא צריך להיות בגלות כעת, אלא מסיפוקה הגלות שהיוו 210 שנה במצרים שהם נחשבים כמו גלות של 400 שנה, דבאיכות ה-210 האלו הם 400. מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף, כי אם מחשבים לפי הכמות בלי להתייחס לאיכות אז יוסף לא אמור להיענש כי הוא סתמת גיל 20, אבל מכיוון שעיקב ביקש לישב בשלווה יוסף שסבר שאולינן בתר האיכות, א"כ באיכות יוסף כבר בן 20, ולכן מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף. וזה מה שהיה גם עם הים. הים לא רצה להיבקע כי הוא אמר שעדיין לא עברו 400 שנה, וכשראה ארוננו של יוסף אמר: לא יוסף נענש אפי' שלא היה בן 20 סימן שמסתכלים על איכות, וא"כ מכיוון שבאיכות 210 הם כ-400 שנות עבדות, לכן צריך להיבקע.

שם. ישנן ג' מקומות בחז"ל שהמים נבקעו. הראשון הוא בקריעת ים סוף. המקום השני הוא בסוכה מד שרבי נחוניה הולך לעבר את השנה, והים נקרע לפניו. והמקום השלישי הוא עם רבי פנחס בן יאיר שהלך לפדיון שבויים ויחד עמו היה יהודי שהביא חיטים לכבוד פסח, והנהר נבקע לפניו. ואומר האוה"ח שקריעת ים סוף הוא היחיד שהגדול משום הים בפעם הראשונה, אבל מה שקרה אח"כ הוא פחות נס כי זה כבר קרה בעבר ויש ע"ז אפי' משלים פים. לעניינינו אומר המהרש"א (מהדו"ב חולין ז). שכל העניינים האלו מרומזים בתהילים סו פסוק ו. הפך ים ליבשה בנהר ועברו ברגל שם נשמחה בו. היינו הפך ים ליבשה הוא קריעת ים סוף. בנהר יעברו ברגל הוא עם רבי נחוניא. שם נשמחה בו זה שהלכו להביא חיטים לשמחת הפסח.

יד כב. ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. כאן נאמר 'בתוך הים ביבשה' ואילו להלן יד כט. כתוב 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים'. ויש ליישב שבתחילה נחשון ואנשיו קפצו למים שעדיין היה הים מלא ולכן זה נקרא 'בתוך הים' ורק אח"כ 'ביבשה'. ואילו בהמשך שכבר יבשו המים ורק אז נכנסו כולם אז 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים'. **ולפי"ז יובנו** דברי הבעל הטורים, הנה בפסוק כט כתוב והמים להם חמה בלי ו', ומדייק הבעה"ט שהטעם דהוא בלי וו כי הקב"ה התמלא חימה על פסל מיכה שעבר איתם את הים. ויש להקשות הרי כבר לעיל בפסוק כב כתוב והמים להם חומה עם וו ולמה לא כתוב שם כבר בלי וו, ולגילוי ז"ל הפסוק הקודם עוסק בתחילת כניסתם של בני"י שהיו בלי פסל מיכה, והפסוק השני מדבר בסוף הכניסה של בני"י שעברו עם הפסל, כי הלא שבת דן לקחו את פסל מיכה והם היו מאספים לכל המחנות, היינו בסוף המחנות, כמו שכתוב הלכו ביבשה בתוך הים היינו שכבר יבשה והיינו בסוף כדלעיל, ואז המים להם חימה, אבל בפסוק הראשון עדיין לא התמלא חימה, כי כתוב שם בתוך הים ביבשה דהיינו הראשונים. כלי יקר

יד ל לא. וישראל את מצרים מת על שפת הים... **וירא ויבא את הים הגדולה אשר עשה ה' במצרים.** לכאורה נראה כי יש כאן כפל לשון. וז"ל, על פי הגמ' בברכות, שמי שזכה לראות נס, עליו להזכיר באותה המדומות גם את כל הנסים שעשה לו הש"ת קודם נס זה. ואם כן, עם ישראל אחרי יציאתם ממצרים היו מסובבים בנאים גלויים, אך הנס הראשון הקשור להצלתם היה נס הצלת משה ביאור, ע"י בתיה בת פרעה. הרי ידוע מה שאמר הקב"ה למשה: "אם אין אתה גואלם - אין אחר גואלם" (שמות רבה ג. ג). והוא הפירוש, בזמן שראו ישראל "את מצרים מת על שפת הים", והיה עליהם להודות ולשיר לפני הש"ת, צירפו לשמחתם שם את הנס הראשוני של הצלת ישראל ממצרים - "היד הגדולה" של בתיה בת פרעה, שהוציאה את משה ורבו נ"יה מן היאור והצילו מטביעה. (ואמר "היד הגדולה" לרמזו מה שאמרו רבותינו שנשתרבה ידה למרחוק). פניני הבן איש חי.

טו א. אז ישיר משה. במגילה י: בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה? תתוה, הלא באבוד שועים רינה,

וישראל מאוד נשתחו ע"כ שאמרו שירה לבסוף שאמרו אז ישיר, אז למה המלאכים לא יכלו לומר שירה? וז"ל ע"פ הסיפור בגמ' שסנחרב בא עם חייליו להילחם בישראל וכשהם היו למרגלות ירושלים מתו כל ה-250,000 אנשי הצבא של סנחרב, ואומרת הגמ' שהם מתו מזה שהם שמעו את שירת המלאכים ומרוב רגש מתים מזה, ע"כ. וא"כ ז"ל שאותו הדבר היה במצרים שרצו מלאכי השרת לומר שירה כדי להרוג את המצרים ע"י שירתם, אמר להם הקב"ה הרי אני הורג בדרך של מידה כנגד מידה, וכמו שמבואר ברש"י באז ישיר, הם הטביעו את הילדים שלי ביאור - והיינו דאמר מעשי ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה - היינו שאתם רוצים להרגם ע"י שירה? הרי זה אינו מידה כנגד מידה. אש"ת.

טו ח. וברוח אפיד נערמו מים. ובתרגום: "כחכמו מים". ונשאלת השאלה, מה החכמה בזה, שהמים נערמו? וז"ל בבריאת העולם כשהקב"ה הפריד את המים העליונים והמים התחתונים, המים התחתונים היו בעצב שהם לא יכולים להיות קרובים להקב"ה, והקב"ה הבטיח להם שמהם יביאו לכל קרבן מלח וכו', אבל למעשה, כשה' ציווה על הים להיקרע, היה להם 2 אפשרויות, או-לעלות למעלה כמו שהם עשו, או להתפשט לצדדים, ואז המים אמרו לעצמם, יש לנו אפשרות חד פעמית להתקרב לקב"ה ע"י שנעלה למעלה, וזה חכמה. פני מנחם.

טז כ. ולא שמעו אל משה וייתירו אנשים ממנו עד בוקר וירום תולעים ויבאש ויקצוף עליהם משה. למה משה קצף עליהם שזה תנמלא תולעים, ועוד למה הקב"ה לא קצף. וז"ל, ואילו המשך חכמה, שעד אותה היום הם חיו בביטחון שאנחנו סומכים על הקב"ה ולא דואגים את דאגת המחר. אבל כעת שהם שמרו וזה התמלא תולעים אין להם יותר בשי"מ לשמור, א"כ אין כאן שום מידת הבטחון שהם לא שומרים, וע"ז משך קצף. אבל הקב"ה לא קצף כי מכאן התגלה ששבת. כי בשבת הם שמרו ולא התמלא תולעים והקב"ה היה שווה לו ד"ז, שע"ז מתחזק עניין שמירת השבת.

טו כא. ותען להם מרים אשריה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים. הלשון ותען קשה קצת, אבל מה היה שאל ומה היה ענתה. ועוד למה היא בדיק בחרה את הפסוק הזה: סוס ורכבו רמה בים. וז"ל שמרים אמרה לנשים בואו גם אנו נשיר לקב"ה, א"ל הנשים לא ראו כי נעשיר כי מטרת היציאה ממצרים היא קבלת התורה ומה זה קשור אלינו? ענתה להם מרים הנה כתוב בפסוק סוס ורכבו רמה בים, וקשה למה הסוסים נענשו הרי הם לא עשו כלום, רק המצרים רכבו עליהם? אלא ז"ל, אמרה מרים, שמי שמסייע כאילו הוא עושה, וכיוון שהסוסים סייעו כאילו הם עשו ג"כ ולכן נענשו. אותו דבר, הסיבה להן מרים, אותן הנשים בסיוע שכלן לבגלים ללמוד זה כאילו אתן ג"כ לומדות. וע"כ מובן מה זה ותען, וגם מה שהביאה את הפסוק סוס. ולפי"ז אומר האומר, מובן גם הפסוק בשיר השירים - לסוסתי אלשבי פרעה דמיתך רעיתי. **והביאו** לי בשם הרב אלישבי דלחאי ותיקח מרים את התוף כי תוף זה לא כלי נגינה אלא רק ליווי וה"ה הכא דנשים רק מלוות. ולכן הרב אלישבי אסר בירושלים כלי נגינה אחד כאורגן וכדומה כי זה כלי נגינה, ולא כתוף, שהוא רק ליווי.

טו כה. ויצק אל ה' ויורה ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם לו חוק ומשפט ושם ניהו. דרשו חז"ל שבמרה נצטוו על מקצת ממצות התורה, ומביא רש"י שנתן להם ג' מצוות ואלו הם שבת. פרה ודינים. ורבים נתקשו מה עניין פרה אדומה לכאן, הרי מבואר בחז"ל (ירושלמי ג. ה. ורש"י ג"טין ס.) שפרה אדומה נעשתה רק בשנה השנייה לצאתם ממצרים וא"כ מה היה דחוף ללמדם במרה, ובשלמא שבת הם כבר החלו לשמור ויש לזה הרבה דינים ופרטים, וכן דינים היה להם הרבה דינים כמו שמצינו בפרשה הבאה עם יתרו שמינו שרי אלפים וכו', ולכן היה צורך להקדים וללמדם במרה. אלא פרה מה היה דחוף ללמד כאן? ועז"ק מה הקשר בין תחילת הפסוק שמשופר על המתקת המים לסוף הפסוק ששם הובא נצטוו על ג' דברים הללו: וז"ל דהנה ה'תוס' בכבורות נה: ד"ה אין, הקשה כיצד היו להם לישראל מה מעיין להיטהר מטומאה הרי בעינן מים חיים? ותירץ שם ממעינות קטנות שהיו שם. וא"כ ז"ל שכאן במרה היה להם מעיין, והקב"ה רצה שיקחו ממימי המעיין, כי לאחמ"כ לא יהיה להם מעיין לקחת משם מים חיים. והרי הדין הוא שמים מרים פוסלים במי חטאת (פרה ח ט) אז הוצרך משה להמתיק את המים, ואז הצטוו על פרה כדי שיוכלו לקחת המים. ומתורץ מדוע נכתב זאת כהמשך לפסוק שהמתיק להם המים, וכן מובן מדוע נצטוו אז על פרה. רבי חיים ברלין.

טו כה. וימתקו המים שם שם לו חוק ומשפט. סנהדרין נו: תניא עשר מצוות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהם בני נח, והוסיפו עליהם דינין שבת וכיבוד אב. יש לעיין מדוע דווקא ג' מצוות הללו נצטוו במרה קודם מתן תורה? וז"ל, אומר רבי מאיר שפירא מלובלין, דמצינו

פרשת בשלח תשפ"ג

בשבת פח. דבשעה שרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה שישאיר את התורה בשמים. טענתם היתה שהם קודמים מדין בר מצרא. והנה כבר מצרא נבשק בחו"מ קעה א, ששותף קודם למצרן. ומצינו נבשק ודינים וכיבוד אב, שהמקיים אותם נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית. (דינים הוא בשבת י, ושבת הוא בשבת קיט: וכע"ז בכיבוד אב מצינו בקידושין ל: שהמכובד אביו ואמו כאילו כיבד את ה' שהוא שותף בבריאתו יחד עם הוריו, והכיבוד שלהם הוא כיבוד השותפות של הקב"ה בו, וכמו שמצינו בשבת שע"י שאמרו ויכולו הוא מעיד על הקב"ה שברא העולם וע"ז הוא נעשה שותף, ה"ה הכא הוא מעיד על הקב"ה שבראו וע"ז נהיה שותף במעשה בראשית), וא"כ זאת המטרה שקיבלו המצוות הללו מקודם מתן תורה, כדי שיהיו שותפים לקב"ה ושותף קודם למלאכים שהם בני מצרא.

טז טז. ואת הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה. יש לעיין למה כתוב נתן בלשון עבר, לכאורה הול"ל נותן לשון הווה? וז"ל שמצינו ברש"י טז לה מחז"ל שאף בעונות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן, ולפי"ז ז"ל שמשא השיב להם הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה והיינו שכבר טעמתם אותו בעבר. זרע שמשון.

טז כ. וייתרו אנשים ממנו עד בוקר וירום תולעים ויבאש. כאן נקט לשון תולעים, ואילו להלן לגבי שבת שהשאירו את המן עד בוקר נאמר ורימה לא היתה בו, וקשה מה הטעם שכאן כתב תולעים ולהלן רימה? ויש ליישב ע"פ מה שכתב הגר"א בישעיה יד יב, שתולעת היא תולעת גדולה, ואילו רימה היא תולעת קטנה. וא"כ כשהתורה באה לומר את העונש שלהם שהם השאירו עד בוקר, נכתב שזה התמלא בתולעים גדולים. ולגבי שבת שנצטוו להניח עד בוקר אז אדרבה אפי' רימה שזה תולעת קטנה לא היתה בו. מתלמיד הגר"א.

טז לא. וטעמו כצפיתא בדבש. יש להקשות הא מצינו בברכות נ: שדבש הוא אחד משישים חטאים, וכאן כתיב שכל המן אינו אלא כדבש. וז"ל דהנה קי"ל דעד שישים יש בנותן טעם, ומעבר לכך מתבטל הטעם. וא"כ פירוש הפסוק הוא כד, דבאמת המן שישים פעמים יותר מתוק מהדבש כמו שמצינו בברכות שם, אלא שאם המן היה מעורב במשהו אחר והיה אחד משישים במשהו אחר, והיינו שהמן היה נותן טעמו במשהו אחר אז טעמו כדבש ויש אחד משישים הוא כמו דבש, ולכן כתב בהפסוק וטעמו הוא כצפיתא בדבש, כלומר שאילו היה בידך רק טעמו הוא כבר היה דבש. תזכות התורה.

יז ט. ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק. **וברש"י אנשים גיבורים, יראי חטא.** וקשה מניין לו למשה רבינו מיהו ירא חטא, הלא אין אדם נראה לעינים: ועוד דאם חיפס ירא חטא בשב"מ הוצרך גם לגיבורים, דאם זכותם מסייעתם יכל לבחור גם יראי חטא חלשים: ועוד מנין לרש"י שבחר גיבורים, דבשלמא יראים יש ללמוד מדכתיב אנשים ואנשים הוא לשון חשיבות וכרש"י בבשלח, אך גיבורים מני"ל? וז"ל שהוא רצה יראי חטא, ודבר זה הוא ידע ע"י שבדק למי היה המן ע"י ביתו, וכדאיתא בחז"ל שלצדיקים המן היה יורד ליד בתיהם. אבל איתא בחז"ל (בילקוט) שגם לחלשים המן ירד ליד בתיהם, א"כ אולי הם לא צדיקים אלא חלשים. וע"ז ז"ל שהוא בחר גיבורים שהמן נפל ליד בתיהם וע"ז ידע שהם וירא צדיקים. ספר עיר דוד.

יז יא. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. איתא בר"ה וכי ידיו של משה עושות מלחמה וכו' אלא בזמן שהיו ישראל מעשנדין ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו נופלים, ועדיין יש להקשות ע"כ מדוע הרים משה והנחת את ידיו הוא אין הדבר תלוי אלא בישראל? וז"ל דמצינו בחז"ל (זוהר ויקרא) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם אם העם אינם זכאין אז גם השליח ציבור אינו יכול לכווין בתפילתו כראוי ולכן ש"צ שטעה סימן רע לשלוחיו כי הם הגורמים, עוד איתא בזוהר בלק דאסור להרים ידים אלא בשעת התפילה, ולכן כאשר הרים משה ידו ובע"כ שאז התפלל גבר ישראל, וכאשר הניח ידו ופסק להתפלל גבר עמלק, ויש להקשות מדוע הפסיק משה להתפלל, ובע"כ משום דתפילת הש"ץ תלוי בציבור וכאשר ישראל לא שיעבדו את ליבן לאביהם שבשמים אז גם משה לא יכל לכוין ופסק מלהתפלל והיו אז נופלים. כותנות אור.

יז יד. כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע. הטעם שהוצרך גם לשים באזני יהושע הרי הוא כבר כתב בספר. ז"ל אשר הגאון ע"פ הסיפור ב"ב כא: יואב נטלח ע"י דוד להשמיד את עמלק , יואב השמיד רק את הזוכרים, וכשנשאל ע"י דוד מדוע לא השמיד את הנקבות, ענה יואב דכתיב בתורה תמחה את זכר עמלק היינו בקמץ תחת הזיזין' והוא קרא זָכַר, למחות את הזוכרים. לכן הוצרך לשים באזני יהושע שהכוונה היא לזַיֵּךְ (הטעות במקור) עמלק היינו בצירי תחת הזיזין'.

אין לדאג דאגת מחר - בטחון בה'

על הפסוק בפרשת השבוע בעניין המן ולקטו דבר יום ביומו כותב ברבינו בחיי': מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר, כל מי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה ובאור דבריו: כי האומר כן מראה בעצמו שאין בטחונו אלא במה שרואה תחת ידו, ועל כן הוא מקטני אמנה, לפי שעקר האמונה להאמין מה שאין אדם רואה שיתלה בטחונו בפעל הרחמים שבראו ואת יומו שירחם עליו ויתן לו פרנסתו. וכי"ז המלבי"ם: עוד למד אחר לדורות, שיבטח אדם בה' שיתן לו מזונו יום יום, וכל מי שיש לו מה לאכול היום ואומר מה נאכל למחר ה"ז מקטני אמנה, הגם שאמר חז"ל ופדחת לילה ויומם לא היה הלוכה חטים לשה, זה בהנחתו הטבע, לא כן המושגה מה' אי"צ לדאוג דאגת מחר, ועי"כ ציווה שלא ויתירו ממנו עד בקר, שאם ויתור שידאג שיום מחר לא ימצאהו ה"ז מקטני אמנה. ועוד כתב שעניני המן לא כלמד לא יטריד האדם את עצמו לאסוף הון ועושר בשכנת הליכת ימים ומדבריות ואיים רחוקים כי מאן זיהיב חיי יהיב מזונו, והגם שצריך שיעשה מעט כמ"ש ויצא העם ולקטו, בב"ז פרנסתו מזונו לו אלץ ביתו וכשיוצא מביתו תיכף ימצאנו. **ומסופר בה"ל** שאמר ירמיהו לבני דורו, שילמדו מהמן שריבוי בהשתדלות אינו מביא שום ריבוי בפרנסה, וגם הפחתה בהשתדלות אינה מביאה בהכרח פחות פרנסה, הלימוד הוא ברור, אין קשר בין ההשתדלות שעושה אדם לפרנסתו לתוצאת הפרנסה, אין ההשתדלות מביאה את הפרנסה, ומשום כך ריבוי ההשתדלות לא יביא יותר פרנסה. כתב המשנה ברורה (סימן א' ס"ק יג) נוהגים לקרוא בכל יום פרשת המן, כדי שיאמין, שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב: "המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר". להורות: שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ובמ"ב סימן קנ"ז סק"ד הביא את דברי הזהר בפרשה זו שאין לאדם לבשב מזונותיו או לעכב אותם מהיהם למחר כדי שיקשב בכל יום על מזונותיו עי"ש. חז"ל מספרים שתלמידיו של רשב"י שאלו אותו מדוע הקב"ה הוריד מן פנס ביום, למה לא הוריד פנס שבבט או בחודש? ענה להם רשב"י משל למלך שנתן לבן שלו פרנסה לכל השנה, כל השנה עוד נהנה מהאוכל, וכשגמרה השנה הוא בא לאביו לבקש עוד אוכל, אביו הביא לו צ"ק, הן לא היה נעים לו להסתכל עי"י אביו אמר תודה ויצא החוצה. בחוץ הלא פותח את הצ'ק ושוזד ושובר, בקושי אפשר לקנות עם זה ארוחת יום אחד, הוא חוזר לאביו ואומר לו אבא שכחת כמה אפסים, אמר לו האבא לא שכחתי, רק מה? בשנה שעברה הבאתי לך צ"ק שמן וכל השנה לא באת לשאל בשלומי, כעת אני מביא לך כל יום את מנת אותו היום כדי שתבוא אלי כל יום, והנמשל מובן שהקב"ה חפץ שנקבש ממנו אז דאי לזכור כשעדיין קלטו לנו ולא לחכות שיהיה חלילה רע. דתן ואבירם לקחו מ'ין והם לא בטחו בקב"ה ושמרו למחר שמת מחר לא יהיה. מה קרה בסוף, התמלא תולעים. אומר רבי אליהו לופיאן שקרה עוד משוה וילקטו אותו בבוקר איש **כפי אוכלו**, היינו שמ' שילקו יום קודם כמות ואכלו בצמצום והשאיר למחר כי לא האמין, אך מחר יקבל כפי אוכלו היום היינו מהיום יהיה לו מן בצמצום וכך במשך ארבעים שנה, **עוד דברי** מי שלא האמין הגיע למקום של המן ולקח כמות עצומה סחב את זה כל הדרך אבל כשהגיע לביתו נשאר לו רק עומר גולגולת, היינו ששמונים אחוז ממה שאסף ברח לו. לעומת זאת המאמין לקח קצת, כשהגיע הביתה היה לו מספיק לכל המשפחה עומר גולגולת, והמוסר השכל מזה שהעושר לא מגיע בדווקא למי שחוטף את העולם, ולא העדיף המרבה, היינו מי שיוצא קודם התפילה או שמותר על שיעור תורה קבוע בשביל פרנסתו לא יחשוב שמונה מרוויח משוה, אלא הפרנסה תלויה רק בברכה ה' ובוודאי לא יעזור כשהעושר משנה נדד רצונו. **וכן היה** אומר החפץ חיים, לאותם יהודים הטרודים מהבוקר עד הערב לצורך הפרנסה, וכי מעלה אתה בדעתך שעי"י לא אותן טרחתו יתרות שאתה טורח ועמל שעות נוספות הינך הוא המשגיח את הפרנסה: ה"ה הקב"ה שהוא זן ומפרנס לכל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים, ובתוכם אף אתה, אם כן כל אותה יגיעה יתירה לא מוסיפה כלום. וידוע משלו של החפץ על פתיחת שני בריזם בחבית וכו'. ומי שמרבה בהשתדלות יותר מכפי הנצרך, ועונוש שמן השמים ויסופי על הצטרכותו להשתדלות, ולא יזומן לו פרנסתו וכן עי"י יגיעת בשר, הדרך שחבר לו. וההשתדלות הראויה היא מניגמית לא להיזהר לא לעשות על חשבון הבריאות ולא על חשבון יראת שמים. כותב החזון איש בקובץ אגרות (חלק ב' אגרת קלב) "ואנו מתייחסים בקרייתו להשתדלות..."

וז"ל רבינו בחיי בספרו כד הקמח ערך בטחון: כל מי שבטוח בשכ"ית מדת החסד המפרנסת את העולם מקיפתו מכל צד שנאמר (תהלים לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו. והוא הממצא לו סבות שיתפרנס בהם כי אין הסבות נבצרות ממנו ית' כמו שידוע הענין באליהו שבאה לו פרנסתו עי"י העורבים. והנביאים חמשים חמישים במערה עי"י עובדיה. וכן (שם דל) כתוב יראו את ה' קדושינו כי אין מחסור ליראיו כפירוש רש ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. ביאור הכתוב כי הוא יתעלה מפרנס ונותן טרף לכל הדברים החלושים כענין העובר בבטן האשה והאפרוח בתוך הביצה שאין שם מקום מפולש שיעבור המזון לשם ומפרנס העוף באויר והדגים בים והנמלה הפחותה והחלודה שברמשים, והוא המונע הטרף מן האריה התקיף בכל החיות. וזהו

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

שכתוב כפירים רשו ורעבו אבל דורשי ה' לא יחסרו כל טוב וכן כתוב (משלי ז') לא ירעבי ה' נפש צדיק. וכן אמר דוד עי"ה (תהלים כה) השלך עד ה' יהבך והוא יכלכלך. וכתוב (שם) לא יתן לעולם ודט לצדיק. וידשו רז"ל בענין הבטחון כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, ומן הטעם הזה היה המן יורד לישראל דבר יום ביומו לא לחדש אחד ולא לשנים כדי שימצאו עצמן חסרי מזון וישאו עיניהם תמיד לאביהם שבשמים וכדי שתתחזק מדת הבטחון בלבם ולא היה אפשר באחד מהם להותיר ממנו עד מחרתו, וכבר ידעת באותן שהותירו ממנו שהיו קטני אמנה שהזכיר בהן הכתוב (שמות טז) וירם תולעים ויבאש. בזכות הבטחון נגאלו ישראל ממנו, שכן אמרו במדרש תהלים (כב) אליך זעקו ונמלטו, וכל כך למה בך בטחו ולא בשו הכל בזכות הבטחון. וברור שצריך לעשות השתדלות הגדולה כי אנו לא כאלו בעלי בטחון פדולים.

נביא כאן כמה עובדות על גדולי הדורות שהיו חזיר בהרגשה זו.
לרב מבריסק היה כולל שהקפיד לשלם כל ראש חודש ויהי מה, ואם לא היה לו את הכסף במועד הוא היה לוזה. פעם אחת גיע ער"ה ולא היה לו לשלם וכן לא מצא מים ללוח, הרב שב מהורהר עבר שם אדם שהבחין במצוקתו ואמר הלוואי שהיה מגיע מישהו עשיר ונותן לרב כסף לשנה שלימה. אמר הרב חי"ו אני לא אקח, אני לא אחליף את מידת הבטחון תמורת מיליון דולר. בימי מלחמת העולם השניה. **סיפר רבי** משה מרדכי שולוצקי שהגר"י היה משתמש לרפואתו בכדורים מיוחדים שהיו מגיעים משווייץ, וביום אחד נשארו רק שני כדורים ולא היתה שום ידיעה מאיזה שליח שעתידי להגיע משווייץ ולהביא אתו את הכדורים החדשים הנצרכים, ודיברו בבית שאולי ישאירו כדור אחד למחר, ואמר הגר"י שכשיצטרכו יהיה ואפשר היום להשתמש בשני הכדורים מבלי לדאוג דאגת המחור וכן עשה. ולמחרת היום לפנה"צ זכר בדת ביתו של הגר"י מישהו לא דני ושאל אם זה הוא ממנו של הרב סאלאוויצקי ואמר שהוא מגיע על מה עתה משווייץ לבחור בבית הרב סאלאוויצקי גיוש אליו מאן דהו וביקש מהו והוא עושה שליחותו ובחבילה קטנה זו היו הכדורים הנדרשים וכמו שאמר כשיצטרכו יהיה. **כששהו משפחת** הרב מבריסק בוילנא, היה הגר"י נוגח מידי יום ביומו לשלוח את אחד מבניו לבקש אוכל לבני המשפחה. למרות המחסור במוצרי מזון יסודיים, עד שהיה מקום סביר לחשוש להניח כי מחר דברי האוכל עלולים עד מהרה לאזול ממדפי החנויות, בכל זאת שם מבטחו בהקדוש ברוך הוא, והקפיד לקנות רק דבר יום ביומו. פעם אחת, חרג הגר"י ממנהגו, היה זה יום לפני ערב יום כיפור, ומתוך חששו שמא לא יזכה לקיים בהידור מצוות אכילת ערב יום כיפור ביום הגר"י מבניו להביא אוכל שסיפק די צרכו גם לאותו לא וגם ליום שלמחרת. וכשחזר אותו בן שלמלחור, נשמטו דברי המאכל מידיו ונפסדו כליל ממאכל בני אדם. אמר הגר"י שהיה לו עונש משמים על חוסר בטחון, ומשום שגם למצוות צריך לבטוח בה'. רבי משה שמואל שפירא הגיע פעם אל הגר"י לטול ממנו ברכת הדרך, כטרם צאיתו למדינת הים, לגיוס כספים עבור הישיבה שבראשה עמד. לשם מה צנצרת כל הניסיעה לחוצה לארץ, תמה הגר"י, והלא הקב"ה נמצא כאן בדיוק כפי שהוא נמצא בחוץ לארץ? ניסה הגרמ"ש להצטדק באומרו כי כעת יום עומד לפני בניית בניין חדש עבור הישיבה, והוא צריך בדחיפות הכסף כדי לתשלום שכרם של הקבלנים. מתי אתה צריך את הכסף שאלו הגר"י. השיב רבי: לעוד שבועיים. חזר הגר"י ותמה: לעוד שבועיים אם כן מדוע תבקש שיהיה הכסף בידך כבר עתה, וכי אתה מצפה מהקב"ה שימצא לידך עכשיו דבר שתזדקק לו רק בעוד שבועיים? סיפר רבי חזקאל לינשטיין שהיה תקופה בצעירותו שהוא חסך סכום כסף עבור נישואי שתי בנותיו. והפקיד את כל חסכוניותו ביד בעל עסק אחד, העסק כשל, והמשגיח הפסיד ואיבד את כל כספו. מאז היה לוזה כסף לעיתים מזומנות כדי לכסות את הוצאותיו. הוסיף המשגיח ואמר: אילו היו לי חסכוניותי, הייתי נשען עליהם, אך עתה כשאין לי כסף, עלי לבטוח אך ורק בה'. חוויתי השגחה גדולה, לפעמים חמש עשרה דקות לפני שעלי לשלם חוב ממון לי ה' יתברך מקור ממנו יכול אני להשיג את הכסף, ראו איזה חסד עשה ה' יתברך עמי שאיבדתי את כל כספי, מעתה כל שחונני בה' יתברך בלבד. פעם באה שאלה לפני רבי יחזקאל לוינשטיין מבחור שדידוכים שנפגש עם משפחת חבורה טובה ותבעו את אביו שיתחייב בעד השידוך סכום כסף כבד מאד. שאל המשגיח את הבחור האם אביו שכיר או עצמאי, ענה הבחור שאביו עצמאי, אמר לו המשגיח, אם כן, אמר לאביו שיגמור את השידוך ויתחייב בעדו, את כל אשר המחנות דורש בעדך, ובעזר ה' יתברך יוכל לעמוד בהתחייבותיו. כי שפע הפרנסה בא לו לאדם כפי מה שהוא נושא עיניו לשמים, והנה, השכיר בוטח גם על הבוס של שביום המיועד והקבוע ישלם לו משכורתו השלימה, אבל העצמאי בוטח בה' בשלימות. בכל שעה ורגע הינו תלוי בחסדי הבורא שישלח אליו קונים הרוצים בסחורתו, ולפי שחשד כל כך תולע עצמו בחסדי הבורא הנני מובטח שבדוודאי יעזרוהו ה'. ואכן כך הוה האב שהיה מניבולי המלחמה, קיבל בתוך הזמן שבין האירוסין לחתונה כספי פיצויים מגרמניה, כאותו הסכום שהמחותן דרש ממנו, ויהי לנס. **על רבי** משה לייב מסאסוב מסופר שאמאשו היתה חנות, וכאשר הרוויחה די מעות לצורך אותו היום, הוא הורה לה לסגור את החנות.

בימי מלחמת צרפת ורוסיה, נכנס אדם אחד אל רבי חיים מוולוז'ין ואמר לו: באתי לכאן מרחוק לקנות צרכי מלחמה בשביל ממשלתנו, הצלחתי לקנות הכל בסביבה זו, ואני מתכוון לחזור לעירי ולמשפחתי, אבל נשאר בידי סכום קרוב לאלף רובל, ומפחד דאמי להוליד את הכסף איתי, משום שהדרכים בחזקת סכנה. דו אני פה ואין לי אל מי לפנות. הריני פונה באותו אל אדוני הרב, ומבקש ממנו לקבל את הכסף מידי בתורת פיקדון עד שתשקט המלחמה. הריני מרשה לאדוני הרב להשתמש בכספי לצרכי הישיבה, עד שאבוא לתבעו את פקדוני. לקח רבי חיים מידו את הכסף, ובעל הפיקדון נפרד ממנו בברכת שלום. מצב הישיבה בימי המלחמה היה דחוק מאד, ורבי חיים שמח מאד על הפיקדון הזה, שהוציאו תיכף לצרכי כלכלת התלמידים והחזקת ישיבתו. עברו מספר שנים, ובעל הפיקדון בא לוולוז'ין, נכנס אל גזבר הישיבה, וביקש ממנו את כסף פקדוני. הגזבר מיהר לבוא לביתו של רבי חיים, ואמר לו מתוך בהלה: רבי! זה שהפקיד את כספו אצלנו לפני שלוש שנים בערך, בא עתה ותובע את פקדוני, וקופת הישיבה כמעט ריקה. למה אתה נבהל כל כך? אמר רבי חיים לגזבר, לך אמרתי למפקיד, שיבוא לפנות עדי ויקבל את פקדוני. שמעו בני ביתו של רבי חיים ותמחו: מהיכן ימצא כסף לעת ערב, אבל רבי חיים ישב לו כל אותו היום במנוחה ועסק בתורה. אחי"צ נכנס אליו אחד ממפקדי הרוזן וולוז'ין, ואמר לו: לאדוני הרוזן יש אלף רובל בשטרי המדינה ורצונו להחליפם בדינרי זהב. הוא יודע כי הראב"י של וולוז'ין מקבל דינרי זהב מקרוב ומרחוק, ומשום כך שלח אותי עם שטרי הכסף בסכום אף רובל למסרם לידו, על מנת להחזיר לו במשך הזמן דינרי זהב תמורתם. ולפנות ערב החזיר רבי חיים לבעל הפיקדון את הכסף שהפקיד בידו לפני שלוש שנים.

המעשה דלהלן שאירע אצל רבי יהודה צדקה והתרחש בירושלים, כאשר האירועים הביטחוניים סביב מלחמת תשנ"ח גרמו למצוקה כלכלית נוראה בעיר, עד שנוצר מצב שלמשפחות רבות ממש לא היה מה לאכול. פעם, לפני שבת, לא היה במטבחם של הרבנית צדקה ולו מאכל אחד על מנת להכינו לסעודות השבת. בבית היה רק קצת אורז, אותו ייחדה הרבנית למאכל עבור הילדים ביום ראשון. אבל, כאשר שמע הגר"י צדקה שיש בבית אורז, הורה לאשתו להכין מהאורז הזה את מאכלי השבת. הרבנית הופתעה, ושאלה את בעלה, ומה יהיה עם מאכלי הילדים ביום ראשון? האם הינך רוצה לסמוך על הסג, ולחשוב שיפול לנו מאכל מן השמים? והגר"י צדקה השיב: כן, אל תדאגי. יפול לנו מהשמים. בני המשפחה אכלו את האורז בשבת, כשראש המשפחה נוסך בהם בטחון בה' יתברך, ומבקש מהם לא לדאוג על המאכלים של ימי החול. והנה, בשעות הבוקר המוקדמות של יום ראשון, אירע חס. אורח מבגדד הגיע אל הגר"י צדקה, והביא איתו שק מלא בבליטוב, במאכלים טעימים, וגם באורז. **ידוע המעשה** אודות בחור שבא לפני רבי אליהו לופיאן וביקש לצאת ללמוד מקצוע וכו', בתואנה שלאחר החתונה יצטרך לפרנסת ביתו וילדיו וכו'. חקך המשגיח: ומי אמר שתתארס בקרוב, אזלי תשאר רווק ותוכל ללמוד בלי טרחה. נבהל הבחור והשיב, שבטוח בה' שימצא זוגו. המשיך הרב להקשות, אך מי אמר שהמשפחה תגדל ויהיו לך ילדים? רעש הבחור והשיב, ה' יעזור ויהיו לי בנים, עוד המשך המשגיח להקשות מי אמר שהמקצוע יהיה מבוקש הלאו הרבה מובטלים יש בשוק. ושבו התפלא הבחור למה לחשוב כך, ה' יעזור וכו'. חייד המשגיח ואמר: ישמעו אודינך מים שפך מדבר, על הכל אתה אומר ה' יעזור, ה' יעזור שאתחתן, ה' יעזור שאזכה לבנים, ה' יעזור שתהיה פרנסה, אינך נזקק לעזור לו כלל, אם כן למה בעצם לילמוד יצרנות עצמה, ומה רוצה לעזור להקב"ה, תלמוד תורה והוא כפי יעזור לך גם בזה.

מסופר על יהודי שבא לפני רבי מאיר מפרמישלאן להתלונן על חברו שפתח מולו עסק מתחרה, והוא מניק לפרנסתו, שאל אותו הרב האם פעם נסעת בעגלה? ענה לו: ודאי פעמים רבות, הוסיף הרב ושאל האם הורדת פנים את הסוס לנהר לשנות, כן ענה האיש. שאל הרב ודאי שמת לב שכשהסוס שותה הוא בועט בגרליו הקדמיות, וזה מכיון שכשהסוס מוריד את ראשו לשותות, הוא רואה מולו את בבוואתו וחושש שזה עוד שם מתחרה שבא לגזול ממנו את המים ופחד שלא יישארו מספיק מים לשניהם, מה הוא עושה? הוא בועט בארץ, כדי שהעפר יפול לנהר, המים יועברו והסוס השני יעלם. המשך הרב ואמר: הסוס האחר בודאי קיים רק בדמיונו של הסוס, ולא זו בלבד: אלא אפילו היה הסוס האחר קיים במציאות, היה מספיק מים הוא מרוויח רק דבר אחד, שבמקום מים זכים וצוללים, הוא שותה מים עכורים ומלאים בעפר ובוץ, מה הבין אותו יהודי את מוסר ההשכל ולא תבע עוד את חברו. כתב החזון איש בספרו אמונה ובטחון. מידת הביטחון קניין הלב, ומטבע הבוטח באמת בהצנע לכת ולא ישמעו מפיו כי הוא מהבוטחים, וגם בלב הוא נאנח על חסרון ביטחונו ומיעוט שלמותו בזה, ורק למעשה תלווה עמו ביטחון ועוצמה בו יתברך. לא ייתת את רעהו פותח חנות, שתדל עוד לעזור לרעהו לתקנו מצעה טובה לעשות עבורו ולשקוד על חקתו. וכמה מן הקדושה מוסיף בעולם לראות איש עושה חדש עם זה המתענד להתחרות עמו ומוסיף תהילה ליראיו יתברך, אשריו ואשרי דורו. מלוקט מתוך דברי חיים לרבי יוסף חיים אליהו והספר אוצר פנינים ועבודות להרב גרשון.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערך בדרך של שו"ת

שאלה: היכן רמזו האיסור לדבר בשעת התפילה בפרשתנו? **תשובה:** בפרשת השבוע מובא הפסוק וְהָיָה יְיָ יִלְחָם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן עת עמנדו בין ישראל במצב הנואש ביותר, כאשר חומות בלתי עבירות סגרו עליהם מכל עבר, וכבר החלו קולות של ייאוש להישמע במחנה, הופיע לפתע משה כמלאך משיע, מרעיף עליהם טללי נוחם ותקווה: אל תיראו! התייבבו וראו! את ישועת ד'... י'י' יילחם לכם ואתם תחרישו, אומרים חז"ל שיש כאן רמז גדול לאיסור ההמור בדיבור בשעת התפילה ולישועה הגדולה שצומחת כשלא משוחחים בזמן התפילה: והיינו וְהָיָה יְיָ יִלְחָם לָכֶם, מתי? כשיאתם תחרישו, היינו לא תשוחחו שיחת חולין בבית כנסת. עוד מובא בחז"ל שבכל יום כשעומד השטן לקטרג על ישראל דוחה הקב"ה את דבריו, אם אומר השטן 'גנבים הם', אומר לו הקב"ה: צא וראה כמה אלפי גנבים יש אצל אומות העולם, וכן כל כיצא בזה. אמנם גם לשטן ישנה טענה אחת הנוגרת ללא מענה, שכאשר טוען הוא שישראל מזלזלים בכבוד בית הכנסת ומשוחחים בשעת התפילה, שוב לא ניתן להפנותו לגוים, שכן אדרבה, עם בבית יראתם באמת נוגהים בכבוד וההרים משיחה בטילה. דברי חז"ל אלו, כותב החידושי שמשון, נרמזו בלשון הפסוק: וְהָיָה יְיָ יִלְחָם לָכֶם – "אם רוצים בני ישראל שהקב"ה יילחם עבורם כנגד השטן וינצחו בכל טענותיו, עליהם לקיים אבות תחרישו! ולא לשוחח בבית הכנסת, כך לא תיוותר ולו טענה אחת של השטן ללא מענה.

שאלה: בפרשה מובאים כמה פעמים ענייני נסיון. במרה כתוב שם שם לו חוק ומשפט ושם ניסוה, ובפרשת המן מוזכר שהקב"ה בדק למען אנסנו הילך בתורתו אם לא. מה מטרות הנסיונות? **תשובה:** בחז"ל מובא הרבה פעמים שלפעמים מגיע לאדם עונש גדול ומלאכי חבלה רוצים להזיקו ובאים מליצי יושר ומבקשים למנוע הנזק ובב"ד מכריעים לחובה ואז המליצי יושר מבקשים רחמים ומבקשים שיעמידו אותו בנסיון והיה אם יעמוד יזכה להניצל ואם לא אז ר"ל יענש. וכן להפך, הרבה פעמים אדם רוצה שיעמידו אותו בהקב"ה ואז אנסה אותו באיזה נסיון אם יעמוד בזה אז הוא יקבל את השפע, כי ברגע זה שהתגבר ועמד בנסיון הגיו לו המון זכויות, אך אם לא יתגבר אז ימשיך להיות במצב של מגיע לו. לכן כל פעם שיש לנו איזה נסיון של טעם, אז דיבור אסור, וכן וויתור גדול, או כל ניסיון אחר, עלינו להתאמץ ולוותר בכל הכוח כי ע"כ נרוויח לצנח נצחים.

שאלה: ידוע מה שאמרו חז"ל קשה זיווג ופרנסתו של אדם כקרעית ים סוף. מה הדמיון. **תשובה:** י"ל שבקרעית ים סוף היה מצב שהים היה מקדימים, ומצרים מאחורה, ומדבר עם חיות בצדדים, וישראל עמדו חסרי אונים. גם כשהתפללו לקב"ה, הם התפללו למשל שיוכלו להתמודד עם תנאי המדבר, כמו נח שהתמודד עם אלפי בעלי חיים בתיבה, או שכל המצרים ימותו כמו במכת בכורות שהבכורות מתו. אך בדמיון הכי פרוץ הם לא חשבו שייבקע הים. והאת הנקודה שרואים גם בזיווגים וגם בפרנסה. אף של כל חסיד אצל אבל צורה לא חלמה לעולם שמתפר הצרה. והתוצאה מגיעה רק כשנשענים על הקב"ה ובוכים לו מלב נשבר. ואין לנו להתייאש כלל בשום מצב כי תמיד לקב"ה יש פתרון שלא חשבנו עליו כלל.

שאלה: מנהג התקבל בתפוצות ישראל בשבת שירה נתינת אוכל לצופרים, והמגילת הזכיר מנהג זה. מה טעמו של מנהג זה? **תשובה:** כיוון שהציפורים אמרו שירה ביחד עם ישראל על שפת הים, לכן משלמים להם באוכל שניתן להם בשבת שירה. ועוד שהקב"ה אמר שלא יהיה מן בשבת, באו דתן ואבירם ורצו לחלל ש"ש ע"י שפזרו מן במחנה, והציפורים קידשו ש"ש ואוכל מהר את המן שזרקו ודי"א ובשרו זה במיאים להם אוכל. וצריך להביא כאן את דברי המגיל' שמגילי חיים שאנים שלי **אסור** לתת להם אוכל בשבת, אלא משאירים להם אוכל לפני כניסת השבת ולמחרת הם נזיונים ממנו. ורבי חיים פלאגי הביא ברוח חיים שמי שדואג לאוכל לחיות (לא דווקא לשבת זו) זה סוגלה לשיעור ולרפואה, יש כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מהשמים.

שאלה: איתא בפרשתנו וְכִי אֵנִי ה' רֹפֵאךְ, ידוע שרבי חיים קניבסקי היה נותן סגולות מיוחדות בענייני רפואה, מה הם? **תשובה:** רבי חיים אומר שכאשר צריך ללכת לרופא ולא הולך עובר על 'ונשמרתם'. ואומר רבי חיים מלבד ההשתדלות הטבעית יעשה גם סגולה וכדלהלן: כיוון שכותב געירובין חש בראשו מופרטים שם כל האברים ועל כולם כתוב עיסוק בתורה, לכן על כל מיוחש שיש באבר מגופו יעסוק בתורה מאותו העניין. כגון בעייה ברגל ילמד הלכות רגלים או פרק כיצד הרגל, ויש לזה רמז בתורה יד ביד רגל ברגל, וכן לכל עניין הסגולה היא ללמוד מהעניין. וידוע שיש לזה ג"כ קבלה מבתי הא"י. ורבי יהודה אסאד הביא סגולה לשנות את מיטת החולה מחדר לחדר, או באותו חדר במיטה אחרת ואז גז"ז יתהפך לטובה.

שאלה: כשלאדם מגיע ללימוד כשהוא עייף חסר חשק אדיר אין לו כח כדל להתחיל לשקוע בלימוד, מה הדרך אשר יעשה למען יוכל ללמוד בריכוז ובהתמדה? **תשובה:** חז"ל אומרים פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, והיינו שעל האדם באותו הרגע מוטל לעשות מה שיוכל מבחינתו ובכוחותיו שיש לו כעת והיינו לפתוח את הגמ' ולנסות מה שיכול, ואז הקב"ה נותן לו

כוחות אדירים שלא היה לו כלל. מה שצריך זה שאתה תפתח את הפתח הראשוני.

שאלה: איזה מידה מצמיחה להיות אדם גדול? **תשובה:** איתא בפרשתנו ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא להעם בעמלק מחר. אומרים בעלי המוסר שיש להילחם ביצה"ר עמלק הנקרא **מחר**, והיינו לדחות הדבר ולומר מחר אעשה ד"ז. וצריך לעשות כל עניין שעושה בריזות מיד בלי לדחות.

שאלה: למה לא כדאי לצאת באמצע התפילה, או לעשות איזה פעולה שהיא נגד רצון ה' בשביל להרוויח כסף? **תשובה:** בפרשתנו מסופר שיש כאלו שהתחכמו והשאירו את המן למחר, מה קרה בסוף, התמלא תולעים. ואמר הח"ח אדם חושב שאם הוא יעשה מעשה מסויים נגד רצון ה' קודם התפילה הוא ירוויח כסף, וכן אם הוא ישקר באיזה עניין, או יציא יותר מקודם מהתפילה, או ירמה בשביל להרוויח הוא ירוויח. אין כזה דבר, אומר הח"ח, מי שעושה דברים נגד רצון ה' האם יש צד בעולם שירויח?: הרי הקב"ה הוא זן ומפרנס, לכן הכי טוב ללכת ביושר.

שאלה: הרבה פעמים אדם צריך לעשות משהו ודבר זה פוגע במני יצאנשים, ואין הוא יכול למר להם את הטעם שהוא עושה ד"ז והנני נשבע וכדו' מה על האדם לעשות? **תשובה:** רבי חיים קניבסקי אמר לי פעם 'כשעושים מה שצריך אכן ממה לחשוש' ולא צריך לחשוש כי כשזה רצון ה' לא צריך להצטער.

שאלה: בימים הקרים האם יפתח חלונות בביתו, או יסגור כדי שלא ייטמן? **תשובה:** מובא בקציעות שאדם צריך לגור במקום מאוורר ועי"ז יזכה לאריכות ימים, וכן כשקר ויכול, כדאי להשתדל לשלוש עם חלון פתוח אפי' טיפה, ובחורף כשקר מידי ואין לו חימום מספיק, ישאר לכה"פ חלון פתוח אחר או במטבח כדי שהבית יתאוורר, וכשיוכל יאוורר יותר את הבית, והדברים אמורים בפרט כשיש בבית מישור חולה לא כדאי לאוורר לפחות פעם ביום את חדרו של החולה ואז שיהיה פתוח אחר כדי שלא יטמן, כי אם לא מאווררים את הבית הוא מתמלא מחיידקים.

שאלה: בשבת שעברה היה פיגוע רצחני גדול שכבר למעלה מעשר שנים לא היה כדבר הזה בישראל, מה עלינו להתעורר מכך? **תשובה:** הרמב"ם בל הלכות תענית כותב מדרכי התשובה הוא, שבזמן שבתוא צרה ויזעקנו לו יורעו, ידעו הכול שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב 'עוונותיכם הטו אלה לכם', וזה הוא שיגרם להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו 'הדר זה ממנהג העולם איתעל לנו, וצרה זו נקרה נקיתה', הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להידבק במעשיהם הרעים, ותוספי הצרה צרות אחרות. 'ישובה ישראל עד ה' אלקיך'. ובדואי כשקורות צרות ונפרט שאנו קרובים לחלל זה בא לדבר אלינו וכל אדם יודע באיזה דברים הוא לא מספיק עושה רצון ה' ובהו הוא חייב להתחזק כי אחרת הוא נקרא אכזרי ורח"ל.

שאלה: אחד הבתי חולים המופרסמים בארץ ובעולם היהודי הוא בית חולים שערי צדק. ע"י מי הוא נבנה ומתי? **תשובה:** המרכז הרפואי שערי צדק הוא בית חולים בירושלים. נחנך ב-י"ט בשבט תרס"ב השבוע לפני 121 שנים מייסדו ומנהלו הראשון במשך 45 שנה היה ד"ר הרב משה וולך, שהיה תלמידו של רבי יוסף חיים זוננפלד. ד"ר משה וולך, היה רווק כל חייו, שהתגורר בבנין בית החולים, היה זה בית חולים המשוכלל ביותר באותם ימים. המאפיין המיוחד של בית החולים שהוא נוהג הכל ע"פ הלכה. מקפידים בו על שמירת שבת ככל האפשר ואף כבר מתחילתו התקינו בו גנרטור לשימוש החשמל בשבת. עד היום המטבח המוסדי הוא ברמת כשרות למהדרין ומשתמשים בו במוצרים עם הכשר הבד"צ של העדה החרדית בלבד. מתחילת הקמתו שימשו בו רבנים וגדולי תורה וכוים משמש רבי אשר וויס כרב המוסק ביה"ח.

שאלה: איזה דברים בריאים רצוי לאכול ולהרבות בהם? **תשובה:** סלט ירקות (עדיף תחיתות גסות וכמה שיותר סוגי ירקות בריאים), ביצה או קשה או חביתה מטוגנת (עדיף רק אחת ביום) אם מטגנים בשמן עדיף שמן זית טוב, או מקסימום שמן קנולה, (מרגרינה מאוד לא בריא); מרק. כדאי לשים במרק תבלינים ועשבי תיבול (ולא אבקת מרק, שמכילה דברים לא בריאים כלל), וכמובן לחם מקומח מלא.

שאלה: איך ניתן לכלכל את הבית באופן ראוי לקראת הפורים והפסח הממששים ובאים, בלי לגרום להתנגשויות? **תשובה:** יכדוע בפורים ובפסח ההוצאות הן מעל הרגיל והסטנדרט. ולכן, החכם עיניו בראשו. כדאי לשבת מראש בצורה מכובדת עם בני הבית, לחשב מה המינימום הנדרש, ומה המקסימום שאפשר להוציא; למי מחוייבים לשלוח משלוח מנות וזה ייחרג ובל יעבור, ולמי רק בגד הדיוור בעלמא, וכן על זה הדרך לתכנן מראש גם את ההוצאות לקראת פסח, מה חשוב מאוד, מה פחות חשוב, ועל מה אפשר בכלל לוותר. מחשבות והחלטות של הרגע האחרון, גורמות הוצאות גדולות בלתי צפויות.

שאלה: כיצד ניתן לדעת אם ילד או בחור שמתחנץ ומתנהג בחוסר דרך ארץ, האם הוא חוצפן בטבעו או שהתנהגותו החצופה לא מלמדת על בעייה בסיסית של חוצפה וחוסר דרך ארץ? **תשובה:** אם כשהוא רגוע יש לו דרך ארץ והוא כנוע, זה מלמד אותנו שכשהוא שטני ומתחנץ זה לא נובע ממה שאין לו דרך ארץ, כי מי שהוא חצוף ומרדן הוא תמיד כזה גם כשאין לו סיבה. ולפעמים כשקצת נוברים ורואים

שיש משהו שעומד מאחור, לפעמים יכול להיות שרומסים לו וזה יכול להיות ע"י רבותיו או ע"י חבריו, והדבר שהכי קשה לסבול לאדם הם שרומסים אותו, שהמסר שעולה ממה שעושים לו אתה לא שווה כלום, וקשה לו להתמודד עם זה, וכאן זה לפעמים יכול להגיע לרגש בלתי נשלט, שהוא פשוט נלחם על הכבוד של עצמו, ובלי שהוא מרגיש שהוא פולח חיצים על הישרדותו וקיום לכל הכיוונים, עד כדי שזה גובל בחוצפה גם כלפי הוריו ורבותיו ובמקרה כזה צריך לטפל בהתנהגות כלפיו, שלא ירגיש שרומסים אותו.

שאלה: מה עלול לגרום לצעירים לאבד את הטעם בלימוד? **תשובה:** כשבחור בישיבה קטנה לומד בצורה עצמאית מהראשונים ועד אחרוני אחרונים, הוא מזיק לעצמו, כי לילד בגיל הזה וכן לבחור צעיר אין האפשרויות והיכולות להבין סברות דקות ויסודות של רבותיו האחרונים וכדו', ועל הדרך גם מאבדים את הלימוד הבסיסי של הסוגיא אך שאבותינו ואבות אבותינו למדו. עלינו למצוא את הימנ עם הילד ועם הבחור לתת לו טעם בתוס', לתת לו גישמאק בסוגיית הגמ', להסביר לו מה הקושיא ומה התירוץ, מה נשתנה בין הקושיא לתירוץ. כמובן שהדבר צריך להיעשות בחכמה, לתת לבחור את האפשרות הביע ולהתבטא, והוא יאחז מעצמו שחסר לו בבסיס ויבין מעצמו היכן צריך להשקיע.

רעיונות ששלחו השבוע. יש להימנע מלקרוא בשבת: א. בקשר לשאלה על גדילת שיער, לאבא שלי היה ממש קרחת, וכאשר נשרף מהשמש שם משהה נגד כוויית לריפוי העור והשיער צמח! (מסתבר שזה משחה שמכילה ויטמין E). **ב.** אני סבלתי כמו עוד רבים במשך שנים מכאבים עזים בבטן ובס"ד מצאתי פתרון יעיל ומהיר: לשלש על צד שמאל במנוחה מוחלטת כדקה, לאחמ"כ על צד ימין כדקה, וחוזר חלילה לפי הצורך. ע"פ רוב תוך כ-2 דקות הכאבים נעלמים כמעט לחלוטין! לבריאות: **ג.** יש לנו עצה כיצד נלקות נילול של נעלה (של גשם): יש לבבס בכביסה עדינה במכונה עם עוד בגדים/ מנפות - יח יוצא שקוף, נקי ומבריק כמו חדש. מנסיון שלנו! וחייבים עם בגדים נוספים במכונה ולא לבד, כי אז זה לא מתקנה. **ד.** לגבי גומי שהתכווץ, להנץ בחום חזק תוך כדי תמיתחה, וכך ממשל קצת ומרחיב את הגומי. צריך לעשות בהירות ובשליש כ"ש שלא יימס או יתרחב יותר מדי. **עוד כתבו:** עצה להרחבת הגומי: לעשות 'פיקים' - גזירה קטנה של כמחצית מגובהו של הגומי- בכמה קומות בנזמין, וכך משחרר קלות את ההיקף. זה תקף גם לגרביון או כל בגד עם סיומת גומי (קצה שרול וכד') בהצלחה. וגם אם הגומי מושחל בתוך תעלה בראש הבגד - עושים פתח קטן בחלק הפנימי של הבגד ושוטפים את הגומי עושים 'פיקים' ומותחים בחזרה והגומי נכנס בחזרה. **ה.** לגבי נסירת חניכיים יש פתרון לזה משחת שיניים FOREVER BRIGHT אמונס אין אותה בחנויות אבל אפשר להשיג בטלפון 0548454779. **ו.** לגבי אבקת הכביסה שנשארת במגירה - או לשים פחות אבקה או להוסיף שטיפה נוספת בתוכנית הכביסה (מאריך את ההוכנית בכפ-10 דק') ומוציא את הכביסה, בעיקר הכחה, נקיה יותר וכלי עקבות של אבקת כביסה או מרכך). **ז.** בענין עיצה למילוי לשעיר דליל בבני ברק רחוב י-ם אצל איציק הספר ניתן להשיג פתרון מעולה לכך. הטלפון שלו: 0507522889. טיפ למנועת בבי מבצל, לשים את הבצל בקליפתו בהקפאה 20 דק'. **ט.** לגבי חולצות חפתים שרוצים ללבושם בימי חול אולם הסרח העודף מהשרוול מונע לעשות כך. מה עושים: פשוט וקל מקפלים את הסרח העודף כאילו יש חפתים ותופרים על התפר של החולצה. יש לשים לב לא לתפור כשהבד משוטח על המכונה אלא מעגול כמו השרוול כדי שלא יווצרו כיווצים. ולאחמ"כ או לפני כן תופרים תיקתקים. עדיף שקופים כי ברזל עלול להוציא צבע חלודה על החולצה. **י.** לעזור שיעור מתמשך, קונים פשתן סחון [אפשר למצוא בחנויות למכירת פיצוחים ולבקש מהמוכר לטחון במקום] מערבים 2 או 3 כפות עם שוקו, חלב, אשל, מעדן, וכדו' ואוכלים או שותים... השיעור מפסיק אחר זמן קצר ואם לא עזר החזור על זה כמה פעמים... תוצאות מדהימות. א"פ. להסרת כתמים דיו, לורדים, ודבק [אפילו דבק 3 שניות] מהבגדים, לשפשף את הכתמים במעט אלקוהול ולכבס כרגיל במכונת כביסה. **יב.** להוריד לק [אפילו צבעוני] מבגד, אפשר על יד טינה. **יג.** איך אפשר להוציא דבק ביג מבגדים? לגרד את הדבק בעזרת השפיץ הרוחש של המגהץ. **יד.** להגברת אפקט המרכך יש להוסיף מעט "חומץ" בתא המרכך. **טו.** הוספת שתי שקיות "אבקת אפיה" לתא האבקה של מכונת כביסה לפני כיבוס "כביסה לבנה" מועילה מאוד. **טז.** לגבי כתמים אפורים על הבגדים לאחר הכביסה, אצלנו זה נגרם מכתם של פרי אדום (לאחר הכביסה נהפך לאפור) הכתם יורד לאחר חשיפת הכתם לשמש.

שאלה לעיון: אדם ברך להתעטף בציצית על טלית גדול ודיבר לפני שהתעטף האם חייב לחזור כדין כל הפסק בדין ברכה לעשיה או שלא מכיוון שהברכה נכין כל מועילה עבור הטלית קטן שכבר חבוש בזה. ונראה שליצ לבדך. מתוך מים חיים לרב דינר בשם ר"א גנחובסקי.

הלכות

טו בשבט: במשנ"ב סימן קלא ס"ק לא'. הביא שנוהגים האשכנזים להרבות באכילת פירות בטו בשבט, ובכף החיים הביא שגם בהרבה קהילות הספרדים נהגו כן. ויש שנהגו לברך שהחיינו על פרי חדש בטו בשבט. יש מגדולי ישראל שנהגו הרבה במנהג זה ונוהגים להרבות בכל סוגי הפירות ובעיקר מ' מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל (כן מצאנו אצל כל גדולי ישראל מעדת החסידים), אך יש גם רבים מגדולי ישראל שלא נהגו לאכול רק פרי אחד או שניים (כך נהג הרב שטיינמן, וכן נהג כל השנים רבי חיים קניבסקי, ובשנים האחרונות היו מביאים לפני רבי חיים קניבסקי כל סוגי הפירות שיוכל לטעום מכל דבר) ובירושלמי (הובא במשנ"ב רכה יט) איתא שיש עניין לטעום מכל סוגי הפירות שברא החבי"ה בעולמו (אמנם זה לא מדובר על טו בשבט, אך בטו בשבט זה הזדמנות, כי יש הכל בחנויות ונהגו להרבות בו בפירות). ויש הנוהגים לאכול טו מיני פירות ואומרים טו שיר המעלות (ר"ח פלאג'י). ויש שנהגו ללמוד מסכת ראש השנה דף יד: ורמב"ם הלכות מעשר. והכל בשביל שזכור שהוא ראש השנה לאילן והיינו שאין מעשרין ממה שנחנט קודם טו בשבט ע"מ שנחנט לאחר טו בשבט, ויש שנהגו להתפלל שיתברכו פירות האילן, והיבני יששכר כתב שיש להתפלל בזמן זה על אתרוג מהודר, ויש שחלקו ע"ז.

סדר הקדימה בברכות:

1. המוציא. לפי סדר זה: חיטה. שעורה. כוסמין. שיפון ושיבולת שועל. **2. מזונות.** וכנ"ל. **3. מזונות על אורז.** **4. הגפן.** **5. העץ לפי הסדר הזה:** זית תמר ענב תאנה רימון. **6. אדמה.** **7. שהכל.** **8. ברכת הריח.** **אין דיני קדימה לאוכל לפני משקה.** כל מה שהבאנו זה רק שהכל חביב ושווה. **אך כשיש לפניו פרי העץ** ופרי האדמה וחביב לפניו האדמה יברך על החביב: **ובברכותיהם שוות** אין דין של חביב אלא שבעת המינים עדיף. דרגה שנייה שלם. דרגה שלישית חביב. דרגה רביעית גדול. **ובפת:** פת שבעת המינים עדיף. **ב. פת שלומה.** **ג. נקיה.** **ד. חביבה.** **ה. גדולה.** שבעת המינים קודם לפרי שמברך עליו שהחיינו. **ולעניין להקדים** בסדר האכילה את הענבים לפני שאר המינים וכו' לאחר שכבר בירך על החביב, נחלקו בזה החת"ס והתורת חיים.

קצת מהלכות תחומין, בסיסי. בפרשת השבוע (פט"ז פכ"ט) כתוב 'שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השביעי'.

א. שיעור תחום שבת במטרים הוא: 960 מטר לשיטת רבי חיים נאה, וכ- 1,140 מטר לשיטת החזון איש, יש לשים לב שלא מדובר במרחק גדול, אלא בהליכה מהירה של כ-10 דקות כבר אדם יכול לצאת מחוץ לתחום שבת.

ב. איסור יציאה מחוץ לתחום הוא בין בשבת ובין ביום טוב, ולכן בכל מקרה שיוצאים בשבת או יו"ט מהעיר לעיר סמוכה או לבית חולים וכדו', וכן כשנוסעים לנופש ויוצאים לטיול קצר מחוץ למושב צריך זהירות רבה לא להכשל ח"ו בחילול שבת באיסור יציאה מחוץ לתחום.

ג. כאשר אדם שובת בתוך עיר או מושב [שאינו בתוכו שטח ריק מבתיים העולה על כ-40-33 מטר], נחשבים כל העיר והמושב כמו 'ארבע אמות', ומתחילים למדוד את האלפיים אמה לכל צד מהקצה של הבית האחרון של המושב.

ד. גם כשהולך לשוב סמוך, אסור לו להתרחק יותר מאלפיים אמה מקצה הישוב ששבת בו בכניסת שבת, ואף שאלפיים אמה של תחומי הסתיימו באמצע הישוב שהולך אליו אין זה מתיר ללכת בכל הישוב, רבים טועים בהלכה זו שסבורים שאם נכנסו בהיתר לעיר סמוכה מותר להם ללכת בכולה, וזה אינו נכון כאמור שצריך לעצור בסוף האלפיים אמה ואפי' באמצע בית, ולדוגמא אדם השובת בשוב חשמונאים הסמוך לקרית ספר, ורוצה ללכת לעיר קרית ספר, האלפיים אמה שלו מסתיימים לאחר כמה רחובות מהכניסה לעיר קרית ספר, ומותר לו להכנס לקרית ספר וללכת רק לרחובות אלו, ואסור לו להמשיך ולהכנס בתוך קרית ספר מעבר לאלפיים אמה משוב חשמונאים.

ה. באופן הרגיל אדם קונה שביתה במקום בו הוא עומד בכניסת השבת או בביתו, בדין 'עירוב תחומין' התחדש שבאפשרות האדם להעתיק את מקום שביתתו ולהעבירה מהמקום שבו הוא שוהה בכניסת שבת או מביתו ולקובעה במקום אחר, וזה על ידי שמניח מזון בכמות מסויימת כשהמזון מחשיבו שמתגורר באותו המקום בכניסת שבת (שו"ע סימן תח, א).

ו. לצורך עשיית 'עירוב תחומין' יש להניח במקום בו רוצים לשבות מזון בשיעור שתי סעודות. שיעור שתי סעודות משתנה לפי סוג המאכל אותו מניחים לעירוב, ולדוגמא, אם מניח 'פת' או שאר מיני מאפה לעירוב תחומין, שיעורו 8 ביצים (כשליש כיכר לחם), ניתן לערב גם בשמן זית, או שמן קנולה, חומץ סינטטי כיון שהם ראויים לטבל לרק המשמש למזון ב' סעודות (שו"ע סימן שפ"ו, ו), ויש להניח שיעור רביעיית שזה 150 סמ"ק לשיטת החזו"א, ו 86.4 סמ"ק לשיטת רבי חיים נאה.

ז. כמות המאכל הנ"ל הנדרשת לעירוב תחומין היא עבור אדם אחד בלבד, באופן שמניח עירוב תחומין עבור כמה אנשים (אף עבור אשתו וילדיו) יש לו להניח שיעור זה עבור כל אחד ואחד מהחולכים. לדוגמא, אם חולכים ארבעה אנשים ומניח עבורם עירוב תחומין, יש לו להניח שמן או חומץ בשיעור 4 רביעיות שזה 600 סמ"ק לשיעור חזו"א, המאכל צריך להיות קנוי ע"פ דיני הקניינים לאדם שעבורו מיועד העירוב.

לפני כ-9 שנים הוקם על ידי גדולי הרבנים שליט"א ארגון 'ערכת העוסק במסירות בבירור המציאות ומדידת תחום שבת של הערים ובתי החולים ברחבי הארץ, ניתן לקבל אצלם מידע מציאותי והלכתי בכל הנוגע לתחום שבת והליכה ממקום למקום, וכן להרשם לעירובי תחומין שהונחו על ידם ברחבי הארץ [ההרשמה לעירוב היא לצורך החקנאה, ואינה כרוכה בתשלום], מספר הטלפון של הארגון הוא 0722-722-909.

חידות

חידות שינון הפרשה ע"פ סדר הא-ב: **א.** כמו מה ירדו במצולות: **אבן.** **ב.** מה היה חסר לבני ישראל במן? **בשר.** **ג.** העומר היה לכל? **גולגולת.** **ד.** ה' אמר למשה אל תצעק אלי: **דבר** אל בני ישראל ויסעו. **ה.** העמוד שנסע לפני ישראל היה עמוד? **האש.** **ו.** מה קרה למן שהשאירו עד הבוקר? **ויבאש.** **ז.** מי הלך עם משה להכות בצור? **זקני ישראל.** **ח.** למה נהפכו המים בקריעת ים סוף? **ל? חומה.** **ט.** מה קרה למצרים: **טבעו בים.** **י.** איזה אדם שאינו בין החיים נלקח ביציאת מצרים: **יוסף.** ויקח משה את עצמות **יוסף.** **כ.** טעמו של המן? **כצפחית בדבש.** **ל.** צבע המן? **לבן.** **מ.** איזה לחם לקטו ביום השישי? **משנה.** **נ.** קפץ ראשון? **נחשון.** **ס.** מי רמה בים? **סוס** ורכבו. **ע.** מי לווה את בני ישראל לכל אורך המדבר, עמוד ענן ועמוד אש. **פ.** איזה ארץ לא הלכו דרכה? **פלשתים.** **צ.** טעם המן? **צפחית בדבש.** **ק.** איזה רוח הייתה בצאתם ממצרים? **קדים.** **ר.** מה עשו המצרים? **רדפו** אחרי בני ישראל. **ש.** כמה ימים הלכו במדבר ולא מצאו מים? **שלושת** ימים. **ת.** איזה כלי נגינה מובא בפרשה? **תוף.**

חידון ידע מקיף בפרשת בשלח מתוך ספרו הגדול של המרצה הדגול והעניו רבי יאיר נוסבך שליט"א מרכסים: **א.** 8 פרשת בפרשה? **ב.** 5 מילים רצופות שכל מילה בת 2 אותיות בלבד? **ג.** שתי מילים זהות המקיפות מילה אחרת, 3 פעמים בפרשה? **ד.** שתי מילים צמודות בעלות אותיות זהות ומשמעות שונה בשני מקומות שונים? **ה.** מילה זהה צמודה כפולה בשני מקומות שונים? **ו.** אותה מילה 3 פעמים בפסוק אחד? **ז.** פסוק המכיל את כל אותיות האלף בית? **ח.** בקעו את המים בתנ"ך ארבעה? **ט.** ריפאו מים שני מקרים? **י.** כיצד פורים קשור לפרשה פעמים? **יא.** שמות ספרים בפרשה?

תשובות: **א.** בשלח (יג יז) במדבר (יד יא) וילך (יד יט) בהר (טו יז) בא (יז יב) אמר (טז ט) וישב (יז יב) ויקרא (יז טו). **ב.** כי יד על כס י-ה (יז טו). **ג.** דק מחוספס דק (טז יד) זה אל זה (יד כ) אחד ומזה אחד (יז יב). **ד.** שם שם (טו כה) גאה גאה (טו כא). **ה.** יום יום (טז ה) בבקר בבקר (טז כא). **ו.** היום ... היום ... היום (טז כה). **ז.** זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשותיכם איש לאשר באהלו תקחון" (טז טו). **ח.** משה (יד כא) יהושע (יהושע ג י) אליהו (מלכים ב ב ח) אלישע (מלכים ב ב יד). **ט.** משה (טו כד-כה) אלישע (מלכים ב ב יט). **י.** מלחמת עמלק (יז ח-טז) קוראים בפורים. פרשת המן (טז ד-טז). **יא.** עצמות יוסף. עמוד אש. יד רמה. מחנה ישראל. שפת הים. מכון לשבטך. שבעים תמרים. לחם משנה. שבת היום. מלא העומר.

חידות לשאל את הילדים: **א.** מהי השעה השלמה שמופיעה על השעון שאם נכפול אותה ב-2 נקבל מחצית מאותה השעה שמראה השעון? **ב.** איזה מאכל חלבי יש אותו בצבע לבן ובצבע צהוב? **ג.** איזה תנורים יש? **ד.** איזה ארונות יש? **ה.** למה יש הכשר? **ו.** מילים שמתחילות ב'חיי'?

תשובות: **א.** השעה 8:00 בבוקר, אם נכפול אותה נקבל 16:00 שזה 4 בצהריים. **ב.** גבינה. **ג.** אפיה, אמבטיה, חימום, לאפית מצות. **ד.** ארון הברית. ארון קודש. ארון ספרים. ולהבדיל ארון בגדים, ארון אמבטיה, ארון הזזה, ארון פלסטיק, ארון עץ, ארון מתכת, ארון לתפילין. **ה.** לאוכל, לטלפון, למוצרים הקשורים לאוכל כלים ח"פ מוצרים הקשורים לניקיון כמשחת שיניים נייר טואלט סבון וכו'. **ו.** חידה. חיטה, חינה, חילון, חיפושית, חניגה, חיבה, חידקל.

חידון משמעותיות מילים לפרשת בשלח: ו' משמעותיות למילה נחם

נחם - נהג. "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלישתים" רש"י: נחם - נהגם (שמות יג יז). **נחם - חשב מה לעשות.** "נחמתי כי עשיתים" רש"י: חישובתי מה לעשות על אשר עשיתים. (בראשית ו ז). **נחם - לשון נחמה.** "נחמו נחמו עמי" **נחם - לשון ייחוס.** "ויהי בעת יחם הצאן" תרגום: בעידן דאיתיחמא (בראשית לא) "הנחמים באלים" מצודת ציון: מלשון חמימה (ישעיהו נז ה). **נחם - התחרט,** חזר בו, שקל שנית. "וינחמו בני ישראל" רש"י: שבו לחשב (שופטים כא ו). **נחם - שם מושב** ליד בית שמש הקרוי ע"ש "נחם אבי קעילה הגרמני" (דברי הימים א' ד יט).

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יותר גדול

אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com

יש לדייק במייל ולכתוב קודם 456 ואח"כ alon@gmail.com או לטל: 0527633431 לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 036180383

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בשלח תשפ"ג

בין הטובים לטובים ביותר

תוכן

א' - שירו לו זמרו לו / א

ב' - התנאה לפניו / ד

ג' - לשנות את עצמנו / ו

גודל הנס שזה עתה היו עדים לו. מעמד זה עורר בקרבם שמחה עצומה והתלהבות אדירה. ליבם התפרץ ברגשי הודיה להשי"ת על הצלתם המופלאה מציפורני הרשע של פרעה וחילו, והם קמו, כולם יחד, ושרו שירה גדולה לה' - שירת הים.

והנה, על אף ששירה זו ביטאה מדרגה נשגבה ושלמות גדולה אשר קנו בני ישראל בנפשם, מכל מקום ברור שהם לא הסתפקו בזאת, ובוודאי הם קיבלו על עצמם קבלה כלשהי. כאשר יהודי חווה נס עצום וזכה להינצל מצרה גדולה, מוטל עליו לנדור נדר לה', בכדי לנסות ולשלם מקצת שבמקצת על הטובות שגמל עמו. כך לימד אותנו דוד המלך ע"ה (תהילים קטז, יג-יד): כאשר "כוס ישועות אשא", כאשר אני זוכה לישועה גדולה, אזי "נדרתי לה' אשלם", עלי לשלם על כך באמצעות נדר לה'.

נשאלת אפוא השאלה, איזה נדר קיבלו בני ישראל על עצמם בעקבות אותו כוס ישועות נורא ונשגב שזכו לשאתו בעומדם על שפתו של ים סוף?

הנדר הנצחי

כאשר נתבונן בתוכן של שירת הים, נראה כי הוא מלא וגדוש ביסודות גדולים בעבודת ה', ויש בו לימודים רבים אותם ניתן לקחת ושמהם ניתן לגדול ולהתעלות, אולם בכל השירה כולה מוזכרת רק קבלה אחת ויחידה שקיבלו בני ישראל על עצמם, כולם יחד, בעקבות הישועה הגדולה לה זכו.

א' - שירו לו זמרו לו

וישעה ה'

כאשר בני ישראל עמדו על שפתו של ים סוף, תקפו אותם פחד ואימה. לפנייהם עמד הים האימתני, ומאחור הגיעו המצרים האיומים. לא היו אלו סתם אויבים, אלא אויבים מלאים כעס וחימה. הלא זה עתה העם המצרי עבר השפלה נוראית; הם סבלו עשר מכות איומות, ולאחר מכן צפו בחוסר אונים כיצד בני ישראל יוצאים ביד רמה, כשברשותם כל עושרם ורכושם.

המצרים היו ממוקדים וחדורים רוח קרב, ומטרתם היתה לא רק להשיב את רכושם הגזול, אלא אף לנקום נקמה קשה בבני ישראל. עם ישראל עמד חסר אונים, כשמצד אחד הים הבלתי-עביר, ומהצד השני "שש מאות רכב בחור וכל רכב מצריים" (שמות יד, ז) ו"מבחר שלשיו" (טו, ד), מה שהביא אותם למצב של "וייראו מאד" (יד, י).

השלב הבא היה "ויצעקו בני ישראל אל ה'" (שם), וידו החזקה של השי"ת קרעה בפניהם את מי ים סוף, והטביעה את אויביהם שרדפו אחריהם אל תוך הים, שם הם "יָרְדוּ בַּמַּצּוֹלֶת כְּמוֹ אֶבֶן" (טו, ה).

נדרי לה' אשלם

כאשר אבותינו עמדו בצידו השני של ים סוף וראו "את מצריים מת על שפת הים", הם הבינו את

זו הסיבה שאלף בנות מלכים מאומות העולם נישאו לשלמה המלך. עובדה זו מגלה כמה גדולה היה השפעתם של הדברים שדיבר שלמה המלך עם אותם מלכים. כל אחד מאותם מלכים שמח בכך שבתו תינשא לשלמה המלך ובכך תסתפח לעם ישראל, גם אם משמעות הדבר היא שתצטרך לחיות לצידם של 999 צרות נוספות... הסיבה לכך היתה ששלמה המלך היה עסוק מאוד בעבודה זו של "הודיעו בעמים עלילותיו", כדי לקיים את הנדר הגדול שנדרו אבותינו על ים סוף, הלא הוא "זֶה אֶל־לִי וְאֶנְהוּ".

גרים מלכותיים

בתקופה מאוחרת בהרבה, קרוב לימי תורבן בית שני, מנהגי היהדות היו נפוצים מאוד בקרב אומות העולם. קשה לתאר כמה מבין גויי העולם אהדו את תורתו של עם ישראל והשתדלו לשמור כמה שיותר ממנו. קיסרית רומי שנקראה פופיא, שהיתה אשתו של נירון קיסר, נמשכה מאוד לתורת ישראל, ומכיון שלא היתה לה אפשרות להתגייר, שכן הדבר היה מהווה סכנה עבורה, היא קיימה את מצוות התורה. זוהי עובדה היסטורית ידועה ומוסכמת.

אנו יודעים שבעלה, נירון קיסר, הצטרף בפועל לעם ישראל והפך לגר צדק. בהיסטוריה הכללית מסופר שהוא נרצח על ידי מתנקש, אולם גם בכתביהם מוזכר - וראיתי זאת בעיני - שאף לאחר מיתתו הגיעו הרבה דיווחים מהימנים שהוא נראה באתרים שונים ברחבי איטליה. חז"ל (גיטין נו, א) מגלים לנו את הסיפור האמיתי, לפיו נירון ברח והפך לגר צדק. כמובן שהיה עליו להסתיר זאת, שכן אילו היו הרומאים מגלים את הדבר בוודאי היו הורגים אותו.

אך שמירת המצוות היתה נפוצה. אחד מכותבי העתים הגדולים של העת העתיקה כותב בספרו שפעם ביקש לשוחח עם אריסטוקרט רומי בענייני עסקים, והלה ענה לו, "היום איני יכול לשוחח אתך, מכיון שהיום הוא יום השבת". עד כמה שזה נשמע בלתי יאומן, כך היו פני הדברים. הגויים העריכו את עם ישראל ואת תורתו בעקבות דברי השבט

ומה היה נדרם? "זֶה אֶל־לִי וְאֶנְהוּ" - זהו הא-ל שלי, ואנאה אותו - "אנווהו" מלשון יופי ונוי. עם ישראל עמד על שפת הים והכריז: "ריבוננו של עולם, ליבנו מלא בשבח והודיה לך על הנס המופלא והישועה הגדולה שעשית עמנו, והרינו מקבלים על עצמנו מכאן ולהבא לרומם ולפאר את שמך כל ימי חיינו!"

משימת חייו של כל יהודי

וזו הפכה להיות משימתו ההיסטורית של עם ישראל מני אותו יום גדול ועד עולם. מכאן ואילך עם ישראל בחר להקדיש את חייו ואת חיי בניו ובנותיו, לנצח נצחים ולעולמי עד, למשימה אחת ויחידה, לעבודה הגדולה של "גְדֹלוֹ לַה' אֱתִי וְנִרְוַמָּה שְׁמוֹ יְיָדוֹ".

הביאור הפשוט של פסוק זה הוא לספר בשבחו של ה' ולהאדיר את שמו, בכל עת ובכל שעה. זהו אחד התפקידים החשובים ביותר של עם ישראל בעולם - לשבח ולפאר את שם ה'. מחשבותינו ודיבורינו - כלפי עצמנו וכלפי הסובבים אותנו - צריכים להיות מוקדשים לקיום הנדר הגדול של "זֶה אֶל־לִי וְאֶנְהוּ"!

חלק ממשימתנו זו היא לפאר ולרומם את שם ה' באזני אומות העולם. דוד המלך ע"ה מרבה להזכיר ולעורר על העבודה הגדולה הזו: "הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים" (קיצ, א), "הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעֲמִים עֲלִילוֹתָיו" (קה, א). "הודו פירושו לרומם ולנשא, וזוהי משימתנו - לקרוא בשם ה' ולפרסם את גודל מעשיו, את נפלאותיו וישועותיו, כך שהעולם כולו ידע כי אין כ-ה' אלקינו.

ואכן כך נהגו אבותינו מני אותו היום - הם ביצעו את המשימה הגדולה שנטלו על כתפיהם בגאון ובעוז. הם דיברו אל גויי הארץ, לא משום שרצו לגיירם; אין כל מצוה לגייר גויים אלא אם כן הם באו לבקש להתגייר, אולם בהחלט יש מצוה להודיע לעולם את האמת, ולגלות בפניהם את יקר תפארתו של בורא כל העולמים. וזה מה שהם עשו. הם פעלו כדי להאדיר ולפאר את שמו בעולם, והתוצאות לא איחרו לבוא.

לדבר אל עצמנו

כמובן שבזמננו אנחנו מוגבלים ביכולתנו לעסוק בעבודה נשגבה זו של "הודיעו בעמים עלילותיו", שכן בימי קדם, אומות העולם בלבד היו זקוקות לשמוע דברים אלו, אולם בימינו ישנם די והותר יהודים שצריכים לשמוע את זה, כך שאיננו יכולים להרשות לעצמנו לנסוע לאפריקה או לנובגיה. עלינו להפיץ את אור היהדות כאן בפלאטבוש, כמו גם בארץ ישראל, בקרב היהודים הרחוקים מחיי התורה והמצוות.

ולמען האמת, לפני שאנחנו מדברים אל היהודי הרחוק שגר במורד הרחוב, ישנו יהודי אחר שחשוב יותר שנדבר עמו: אנחנו בעצמנו! על כל אחד ואחד מאיתנו מוטלת המשימה להזכיר לעצמו את גדולתו של הבורא יתברך ללא הרף.

זוהי אחת הסיבות שאנחנו מתפללים כל כך הרבה. זכורני שבבית הכנסת הראשון בו כיהנתי כרב, היה לנו שכן, גוי זקן שהיה גר ממש בסמיכות לבית הכנסת. יום אחד, כשנכנסנו לבית הכנסת להתפלל מנחה, שמעתי אותו אומר לבתו, "מה הסיפור עם היהודים האלה?! כל היום, הלוך ושוב, הלוך ושוב אל בית הכנסת. הם לא גומרים להתפלל!"

ואכן, צדקו דבריו של אותו גוי זקן - איננו גומרים להתפלל! כשאנחנו מתפללים, אנחנו מדברים אל עצמנו. אנחנו עסוקים בלשבח ולרומם את השי"ת - כדי שנוכל לשמוע את מה שאנחנו אומרים!

לא "לחטוף ברכו"

מכאן נובעת חשיבותם הרבה של פסוקי דזמרה, שכן בזמן שאנו אומרים את מזמורי התהילים של דוד המלך המלאים בשיר ושבח לבורא העולמים - אנחנו למעשה מדברים אל עצמנו. למרבה הצער, קיימת תופעה שיהודי שמאחר לתפילה, ומספיק להגיע בדיוק בזמן כדי לשמוע "ברכו", מרגיש טוב עם עצמו. אה, ברוך ה' הספקתי "לחטוף ברכו"! איזה בוקר מוצלח.

אוי לא! הפסדת את פסוקי דזמרה! חסרים לך כל מזמורי ה"הללוי-ה"! החמצת את ההזדמנות הגדולה לקיים את הנדר של "א-לי ואננהו". חובה

הנפלאים ששמעו מפי היהודים, ומשך הם שאפו לאמץ לעצמם חלק ממצוות התורה.

האדוקים מחדייב

בימי קדם היתה ממלכה בשם "חדייב", שהיתה ממוקמת במזרח הקרוב, אליה היו מגיעים אנשי עסקים יהודים מארץ ישראל. יהודים אלו שנסעו לעסקים, לא שכחו את עסקם העיקרי, עסק ה"א-לי ואננהו", וידוע לנו שהם עסקו בהאדרת שמו של השי"ת בקרב גויי הארץ, והיו מספרים בשבחיו באזני כל. דבריהם הגיעו עד לאוזניהם של הדרגים הגבוהים ביותר בממלכה, עד שלבסוף, מונבז מלך חדייב והילני המלכה החליטו להתגייר ולהצטרף לעם הנבחר.

המשנה בנזיר (יט, ב) מתארת את גודל יראת השמים של הילני המלכה. "מעשה בהילני המלכה שהלך בנה למלחמה ואמרה, אם יבוא בני מן המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות [משום טומאת ארץ העמים], ובסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה". כל זה היה תוצאה מפועלם של אותם יהודים שסיפרו בשבחיו של הבורא יתברך והודיעו בעמים את עלילותיו.

הכוזרים מצטרפים

סיפורם של בני העם הכוזרי כבר ידוע ומפורסם. בתחילת ימי הביניים, היתה מדינה שנקראה כוזר. אנשי עסקים יהודים שעברו במדינה זו לרגל עסקיהם, נהגו לשוחח עם מלך כוזר אודות דתם, עד שזה החליט להתגייר.

העובדה שבמשך מאות שנים, רבים מנכבדי אומות העולם ביקשו את ה' הגיעה אך ורק כתוצאה מכך שאבותינו לא שמרו את אמונתם לעצמם ולא שתקו. הם לא יכלו לשתוק, שכן הם כבר נדרו נדר גדול, לפאר ולרומם את שמו יתברך בכל מקום אליו יגיעו. לכן הם נשאו בגאון את נס היהדות לכל מקום אליו הלכו. הם דיברו אודות גדולתו ורוממותו יתברך, ופיארו את שמו באוזני כל שומעיהם.

לולב נאה וציצית נאה

המציאות שבה אנו חיים בין אומות העולם, מציבה לנגדנו אתגר בנושא הזה, וגורמת ליהודים רבים - ובכלל זה יהודים חרדים - לאבד את המבט הזה ולפתח זלזול מסוים כלפי ערכי התורה ומנהגיה.

חובה גדולה עלינו להזכיר לעצמנו את הנדר הגדול שנדרנו על שפת הים, לייפות כל דבר ששייך לאידישקייט! כמובן, מה שאינו קשור לה', זה לא אידישקייט. זה אולי "עברי" "ישראלי" וכן על זה הדרך, אבל אם אין לזה קשר לתורת ה', זה לא משהו יהודי, ואיננו מייחסים לזה כל חשיבות או יופי. אולם מה שאכן שייך לה', הוא אומר, תורתו, מצוותיו ודרכיו - הרי זה הדבר היפה והמפואר ביותר בעולם.

עם ישראל יוצא מגדרו כדי לייפות את מצוות התורה, ובכך אנו מפארים ומרוממים את שם ה'. כאשר אנו מוסיפים נוי למצוה, הרי שבזה אנחנו מבטאים את הערכתנו כלפיה ומראים כמה היא חשובה בעינינו, ובכך אנו מרוממים את שמו יתברך. אנחנו רוכשים מזוזות מהודרות ויפות, מכבדים את השבת בכלים נאים ושולחן ערוך לתפארה, ומקפידים שהציצית והתפילין יהיו יפים ומהודרים.

כאשר רוכשים אתרוג לפני חג הסוכות, ראוי להוסיף ממון עבור אתרוג שהוא לא רק כשר אלא גם נאה, ומי שיכול להרשות לעצמו לרכוש לאתרוג קופסה מהודרת ויפה, הרי זה משובח. כאשר אתם צועדים אל בית הכנסת בחג הסוכות נושאים בגאון את קופסת האתרוג יחד עם נרתיק הלולב, הרי שבזה אתם מראים את אהבתכם למצוות ה', ופירושו של דבר שאתם אוהבים את ה'.

מבט חדש על דרשות חז"ל

אולם כעת נלמד פירוש נוסף לנדר הגדול שנדרו אבותינו על ים סוף - את האופן בו פירש אבא שאול את הפסוק הזה: "אבא שאול אומר 'ואנוהו' - הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום. ופירש רש"י: הוי דומה לו, ולשון 'אנוהו' - אני והוא, אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו" (שבת שם).

זו אינה מוטלת רק על עם ישראל כעם, זהו נדר שחל על כל יהודי ויהודי באשר הוא, לפאר ולרומם את שמו של השי"ת בדברי שבח והלל. זהו הפירוש הפשוט של הפסוק, וזהו תפקידו של כל אחד ואחד מישראל - אנשים ונשים, נערים ונערות, על כולנו מוטלת החובה לקיים את הנדר הגדול הזה.

אנו מקיימים חובה זו כשאנחנו אומרים פסוקי דזמרה, ועל כן עלינו להגיע בזמן לתפילה - ובבית כנסיות מסוימים נצטרך להגיע מוקדם - כדי להספיק לומר פסוקי דזמרה במתינות ובשום לב. צריך לומר כל מילה עם "גישמאק" - להנות מהמתיקות שיש בכל מילה ומילה. זה תפקידנו וזו משימתנו, לקיים את הנדר הגדול שנדרנו לאלקי ישראל: "זֶה אֶ-לֵי וְאֶנּוּהוּ - אאדיר את שמו של אלוהי בדברי שבח והלל".

ב' - התנאה לפניו

מוקפים בנוי

והנה, ישנן דרכים רבות לקיים את הנדר הזה. מלבד החובה לפאר ולשבח את שמו יתברך בפניו, ישנה דרך נוספת, אותה ביארו חז"ל בפרשם פסוק זה: "זֶה אֶ-לֵי וְאֶנּוּהוּ - התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה" (שבת קלג, ב). עלינו לייפות ולפאר כל מצוה וכל דבר הקשור לה' ולתורתו.

כל המצוות כולן יפות הן בעינינו. עם ישראל מביט על כל דבר שבקדושה כעל הדבר היפה ביותר. בכלל זה, כל דרכי עבודת ה' בקהילות הקודש השונות - כולן יפות ומרוממות בעינינו. כל דבר שקשור לעם ישראל המקיים את תורת ה' ומצוותיו, אהוב הוא אצלנו ומרומם בעינינו.

זו הסיבה שהחפץ שיקר לנו מכל הוא המזוזה, ואנו שומרים עליה יותר מעל התכשיט היקר ביותר. תפילין, ציצית - אלו הם חפצי הנוי שלנו. אנו נהנים להתפאר ולהתהדר בכל חפצי המצוה הללו שניתנו לנו לאות על כך שה' בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון.

זהו עומק הפשט של מצוה זו. גם לדעת אבא שאול, "ואנוהו" הוא מלשון נוי ויופי, והחובה הנלמדת מפסוק זה היא לפאר את שמו יתברך בעולם, אלא שהדרך לעשות זאת, האופן המוכרח ביותר לשבחו ולרוממו הוא בכך שאנחנו משתדלים ללכת בדרכיו ולהידמות בהתנהגותנו אליו. כל מידה טובה של הקב"ה המתוארת בתורה הקדושה, היא מושא שאיפתנו, שכן כאשר אנו מאמצים לעצמנו מידות אלו, אנחנו מתדמים אל הבורא, ובכך מאדירים ומפארים את שמו.

וזה מה שעם ישראל אכן עשה בפועל. מני אותו יום גדול בו עמדנו על שפת הים, אנחנו עסוקים בלהידמות למלכנו הגדול, ולנסות לקנות בנפשנו את דרכיו ומידותיו יתברך. עוד מימי קדם, גויי הארצות סגדו לאלילי שווא, והאמינו בכוחות רוחניים דמיוניים בעלי מידות רעות וטבעים מרושעים, ומשכך, עובדיהם של כוחות אלו השתדלו בכל כוחם ללכת בדרכיהם ולאמץ לעצמם התנהגויות דומות. כך אנו מוצאים לדוגמא בעבודת ה"מולך" שהתורה מזהירה אותנו מפניה. האכזריות שבה נהגו עובדי המולך כלפי בניהם, היתה השתקפות של תכונותיהם של העבודה זרה לה סגדו. עם ישראל לעומת זאת, שאף מאז ומעולם להשיג שלמות עליונה בכל מידה ומעלה נכונה.

כך מעיד יוסף בן מתתיהו, שחרף העובדה שהוא לא בדיוק היה ירא השמים הגדול ביותר כידוע, מכל מקום היתה בו התבונה לשים לב ולהביע את ההבחנה הזו בין ישראל לעמים. לדוגמא, הוא מעיד שבני העם המצרי היו עובדים לקוף הבבון, ולכן כל בני המדינה החלו להתנהג כמו קוף. הקוף מתרוצץ בתוך הכלוב וכולם באים ומשתחווים אליו אפים ארצה, ולא עובר זמן רב עד שהם עצמם מתנהגים כמו קופים. כך הוא הטבע האנושי - לרצות להיות כמו מי שאתה מעריץ.

עם ישראל, לעומת זאת, עובד את אלקי האמת, השלם בכל מיני שלמויות, וכיון שכך גם הם קונים

והנה, פירוש זה למילה "ואנוהו", מלשון "אני והוא" הוא דרשה של חז"ל, בעוד הפשט הפשוט הוא מלשון נוי ויופי. אכן חשוב מאוד שנבין יסוד גדול בדרשות חז"ל, והוא, שעל פי רוב, הדרשה אינה פירוש שונה מהפשט, אלא זהו עומק הפשט. מי שיעמיק במשמעותו של פשט הפסוק, יבחין שדרשת חז"ל כלולה בפשט עצמו. וכן הוא במקרה דנן. אבא שאול אינו סר מדרך הפשט, אלא מקנה לנו הבנה חדשה, עדינה יותר, בפשט הפסוק, ומאיר את עינינו בדרך חדשה כיצד לפאר ולרומם את הבורא יתברך.

חיקוי הוא מחמאה

ביאור הענין כך הוא. טבענו כבני אדם הוא, שכאשר אנו מעריצים דמות מסוימת, אנו נוטים לחקות אותה. זוהי המציאות בכל ציבור ובכל חברה - אנחנו חפצים להידמות לאדם שאותו אנחנו מעריצים ושכמוהו אנחנו שואפים להיות. הידמות זו יכולה להתבטא בתחומים רבים - פריטי לבוש, גינונים וסגנון דיבור, צורת הליכה, קריאת שמות ילדים, ועוד.

למעשה, המחמאה הגדולה ביותר שניתן לתת לאדם הוא בכך שמחקים אותו, כי בזה מראים שמעשיו ראויים לחיקוי. אם ראית אדם שמנסה להידמות אליך, ומתחיל לחקות את צורת הלבוש ואת הגינונים שלך, קח את זה כמחמאה גדולה ביותר. העובדה שיש מי שרואה בך כדמות הראויה לחיקוי, גם אם החיקוי הוא בדברים חיצוניים, מראה שהוא מעריץ אותך.

אנו מחקים והם מחקים

וכאן מגיע אבא שאול ומלמד אותנו, שאם חפצים אנו להאדיר את שמו של השי"ת בעולם, ובכך לקיים את הנדר הגדול של "זֶה אֶ-לֵי וְאֶנְהוּ", הצורה הטובה ביותר לעשות זאת היא על ידי "אני והוא" - להידמות אליו יתברך.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שיערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אצל מן השוק

מידות טובות בנפשנו, הרי שבזה אנחנו משיגים מעין דמעין ממידותיו יתברך!

פסוקי דזמרה בארוחת הבוקר

לא זו בלבד שזוהי הצורה הטובה ביותר לשבח ולפאר את שמו יתברך, אלא שטיבו של השבח והקילוס שאנחנו נותנים לה, נמדד בעבודת המידות שלנו. ניקח לדוגמא יהודי שמגיע בזמן לתפילה, ולוקח ברצינות את המשימה ששמה "פסוקי דזמרה". הוא מתפלל בקול ובנעימות, ויש לו אפילו ניגון מיוחד ל"אז ישיר". אה! איזו הנהגה יפה ומרוממת!

וכך אכן ראוי להיות! כולנו צריכים לשיר ולזמר לה, וכמו שדורשים חז"ל, "אז שר לא נאמר אלא אז ישיר" - תפקידנו הנצחי הוא להמשיך ולשיר לה' שירה של הודיה על הניסים הגדולים שעשה ושעושה עמנו. כך נדרנו לה' באותו יום גדול: "זָה אֱ-לֹהֵינוּ - לעולם לא נפסיק לשבחך ולהודות על ניסוך וטובותיך".

אולם מה קורה לאחר התפילה? האיש שב לביתו, והוא מתוסכל וקצר רוח. "איפה ארוחת הבוקר שלי? למה היא עדיין לא מוכנה?"

אוי! יהודי זה לא באמת שיבח את השי"ת. אמנם הוא אמר דברי שבת, אבל הוא לא חושב על המילים שהוא אומר, והתלהבותו הגדולה בפסוקי דזמרה היא לא יותר מהצגה. מהו השבח הגדול ביותר לה'? כאשר אתה חוזר הביתה והולך בדרכי ה'. זה הפירוש של המילים שניגנת בקול גדול לפני שעה קלה בבית הכנסת, "זָה אֱ-לֹהֵינוּ - אני והוא". הבטחת להידבק בדרכי הבורא ולנהוג במידות טובות.

להפוך את השבח לאמיתי

אם חפץ אתה לשבח את בוראך באמת, עליך לחשוב לעצמך בדרכך הביתה כך: "מה אני יודע על דרכי הקב"ה? אה, אני יודע שהוא ארך אפים". כולנו הרי יודעים זאת. בחלק מהנוסחאות אף אומרים את זה בכל יום בתפילת תחנון. הקב"ה הוא ארך אפים, כלומר נוהג בסבלנות. **סבלנות!** זוהי אחת ממידותיו הנפלאות של הבורא יתברך! אילו הקב"ה לא היה נוהג עמנו בסבלנות, הרי שלא היינו כאן היום. ה'

את מידות השלמות, מתוך שאיפה להידמות לקונם. כך העיד יוסף בן מתתיהו, שרק חזר על מה שהיה ידוע ומפורסם לכל. זו היתה שאיפתם של יהודים מאז ומעולם.

למרבה הצער, כיום ישנם יהודים רבים, גם מהחרדים לדבר ה', שמעולם לא שמעו על שאיפה זו. אולם כך קיבלנו על עצמנו באותו מעמד נשגב של שירת הים: "זָה אֱ-לֹהֵינוּ - אני והוא! נפאר ונרומם את שמו יתברך בכך שנלך בדרכיו ונדבק במידותיו!"

דרכים רבות הן לרומם את שמו יתברך ולקיים את הנדר הגדול של עם ישראל: לשבח ולהללו בשירי זמרה, לנאות ולייפות את מצוותיו - כל אלה הם דרכים נפלאות ונחוצות, אולם הרוממות הגדולה ביותר, השבח המפואר ביותר לבוראנו הוא בכך שאנו משתדלים להידמות אליו ולאמץ לעצמנו את דרכי שלמותו.

ג' - לשנות את עצמנו

עבודת המידות של עם ישראל

לאור דברים אלו נוכל להתחיל להבין כמה נחוץ ויסודי הוא הענין של תיקון המידות, וההשתדלות להידמות לדרכי שלמותו של הבורא יתברך. עבודת המידות אינה רק ערובה לחיים מוצלחים ומאושרים בעולם הזה, והדרך לחיות בשלום ובשלווה עם שכנינו ומכרינו. את זה כל אחד מבין. גם הגוי מבין שאם הוא חפץ בחיי משפחה וחברה תקינים, אם הוא רוצה להתמיד במקום עבודתו ולא לאבד את חבריו, עליו לתקן את אישיותו ולעבוד על מידותיו. זהו דבר פשוט ומובן לכל. אולם כאשר אנחנו מדברים על עבודת המידות - הנושא הוא שונה לגמרי. יש כאן הרבה מעבר לכך. אצלנו, תיקון המידות פירושו לקיים את הנדר הגדול שנדרנו לאלקי ישראל כאשר פדה אותנו ממות לחיים. זו הסיבה שתיקון המידות הוא אחד הנושאים המרכזיים בעבודת ה'. כאשר אנחנו עובדים על עצמנו ומתאמצים לקנות

אחר". המוכר "מתפוצץ" מבפנים. מה הוא יעשה כעת עם קופסת סרדינים פתוחה? זה ילך ישר לפח האשפה! אולם המוכר שותק ומחליף את הסרדינים. יתכן והסיבה לשתיקתו היא משום שהוא יודע שעדיף לזרוק קופסת סרדינים לפח מאשר לזרוק לקוחות טובים לפח, אך יש לו הזדמנות לצרף למחשבתו כוונה נוספת - לקיים את הנדר שנדרו אבותינו על ים סוף.

הנודרים לומדים

אמנם, על מנת שנוכל לקיים את נדרנו הגדול - להידמות אל הבורא יתברך וללכת בדרכי שלמותו, מתחילה עלינו ללמוד מהן דרכיו. מי שלא ילמד - לא ידע למה עליו להידמות. נמצא אפוא שמשימה גדולה מוטלת על כתפיו - להתבונן תמיד בדרכי ה' ומידותיו וללמוד אותם, כדי שנוכל גם אנחנו לנהוג כן בחיינו.

אכן, צריך לדעת איפה להסתכל ובמה להתבונן. מי שישב רגל על רגל ויביט השמימה - לא ילמד כלום. המקום היחיד שממנו ניתן ללמוד את דרכי ה' הוא התורה הקדושה. רק לימוד התורה והתבוננות במידותיו יתברך כפי שהתגלו והתפרשו בה, תטמיע מידות אלו בקרבנו. בתורה הקדושה מבוארות כל דרכי ה' ומידותיו, אלא שצריכים אנו לתת את דעתנו לכך - ללמוד את דרכי ה' מתוך התורה, כי אם לא נלמד מתוך מבט כזה, לא נראה כלום, גם אם נלמד את כל התורה כולה.

גמרא הגנובה והגזולה

פעם נכנסתי לבית מדרש הממוקם ממול לבית הכנסת שלנו, והתבוננתי בבחור שלמד פרק "מרובה". הוא למד בהתלהבות גדולה, וניגן את דברי המשנה בקול רם: "מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמישה". היה לו "גישמאק" גדול כאשר הוא ביאר בצורה רהוטה וברורה את פרטי הדין של כפל בגניבה, בהסבירו את פשט דברי המשנה. ואז שמתי לב לדבר מדהים: הגמרא שבה למד, היתה שייכת לבית הכנסת שלנו! הוא פשוט "שאל" אותה משם. בחור זה לא העלה על דעתו, שהגנב שעליו הוא לומד כעת, זה הוא בעצמו!

מאריך אף ומעניק לנו תמיד הזדמנות נוספת לתקן את דרכינו. אתה הולך ברחוב וחושב לעצמך, "אה! אם ה' הוא ארך אפים, הרי שגם אני צריך לנהוג בסבלנות עם בני ביתי!"

מי שטרם הספיק בחייו לחשוב על הענין, מוטב שיתחיל בכך תכף ומיד. כך נדרנו בים סוף, לנהוג באופן של "אני והוא". לא מספיק לומר את המילים "זֶה אֶ-לִי וְאֶנְהוּ", ולקבל על עצמנו להידמות אליו. חתמנו על חוזה מחייב, ועל חוזה לא מספיק לחתום, אלא צריך לחשוב כיצד ליישם בפועל את התחייבותנו. קיבלנו על עצמנו לדבוק בדרכי הא-ל, ומשכך מוטלת עלינו החובה להתחיל במלאכת עבודת המידות.

היהודי הזה נכנס אפוא אל הבית עם החלטה ברורה ובלתי מתפשרת: "כפי שה' הוא ארך אפים, כך אני אנהג בסבלנות". או! זהו "ואנווהו"! אדם כזה משבח באמת את השי"ת. הוא לא סתם אומר מילים נבובות וחסרות תוכן, אלא הוא עושה מעשים. הוא הולך בדרכי הבורא ומידמה אליו! זהו השבח האמיתי.

סבלנות בבית ובחנות

מידת הסבלנות נחוצה לנו בכל תחום מחיינו. לפעמים אדם מרגיש שרעייתו מאריכה בדיבור יתר על המידה - עליו לנהוג בסבלנות ולהאזין לדבריה בקשב. לעתים אשה מרגישה שבעלה נוהג בצורה בלתי נאותה, ומתחשק לה לומר לו משהו. אך היא מביטה בו ושותקת, תוך כדי שהיא חושבת לעצמה, "אני והוא - אני רוצה להידמות לה' ולנהוג כמותו. אני מחליטה לא לומר מילה לבעלי, ולנהוג עמו בסבלנות". הסבלנות נחוצה לנו עם כולם - עם הילדים, השכנים, החברים - כולם!

מלמד בחיידר בוודאי זקוק למנה גדושה של סבלנות. לדוגמא, תלמיד אחד התחצף אליך, ויש לך יצר הרע לזרוק אותו מהכיתה - הנה לך הזדמנות להידמות לבוראך ולנהוג בסבלנות. גם המוכר במכולת זקוק להרבה מאוד סבלנות. בשעת אחר הצהריים, נכנס ילד קטן אל החנות כשהוא מחזיק בידו קופסת סרדינים פתוחה. "אמא אמרה שזה לא סוג הסרדינים שהיא רצתה, וביקשה להחליף לסוג

גבי דורות של בחורי חמד למדו ספרים אלו, ואין מי שלא הושפע לטובה מלימוד המוסר - מי יותר ומי פחות.

לימוד המוסר הוא דבר נחוץ לכל אחד ואחד מאיתנו! מי שחפץ לקיים את הנדר שנדרנו בעקבות הישועה הגדולה בים סוף, מוטלת עליו חובת לימוד המוסר ועבודת המידות. אכן, הדבר דורש זמן ומאמץ, וכרוך בעבודה תמידית, אולם כל זה נכלל בקבלה שקיבלנו על עצמנו. למען האמת, אפילו חמש דקות ביום של לימוד מוסר יביאו לנו תועלת עצומה. מי אינו יכול להקדיש חמש דקות ביום כדי לקיים את נדרו?

חכמה בגויים

זאת עליכם לדעת, כי אפילו בין חכמי הגויים היו כאלו שהקדישו הרבה יותר מחמש דקות ביום כדי לעבוד על מידותיהם. היה גוי חכם, שבכל מוצאי שבת היה נכנס לחדר לבדו, ומבקש מבני משפחתו של יפריעו לו. בכל שבוע הוא היה מקדיש זמן כדי להתבונן על חייו. זהו סיפור אמיתי מהעת האחרונה.

ישנו גוי נוסף שמן הסתם אתם מכירים אותו בשמו - קראו לו בנג'מין פרנקלין, שהיה אחד מהאבות המייסדים של אמריקה. אדם זה היה מבלה זמן רב בחשיבה על עצמו; הוא הכין לוח שנה, שבו רשם מידות מסוימות עליהן הוא רצה לעבוד - סבלנות, ענווה, שמירת הלשון וכו'.

והנה, תכליתו של בנג'מין פרנקלין לא היתה להידמות לה'. הוא לא חשב על כך כלל וכלל, אלא רק ביקש לחיות חיים של הצלחה ושגשוג. הוא בחר שלוש עשרה מידות ועבד על מידה אחת בכל שבוע. היה לו מחזור קבוע שעל פיו עבד על כל אחת משלוש עשרה המידות ארבע פעמים בשנה, שלוש עשרה מידות כפול ארבע פעמים בשנה. בכל שבוע הוא היה משקיע מחשבה כיצד להרגיל את עצמו במידות הטובות הללו. רואים אנו אם כן שהיו גויים בעלי דעת שעבדו על עצמם וזכו לתבונה רבה. הם למדו להכיר את עצמם ושיפרו את מידותיהם.

אולם יהודי בן תורה שישקיע זמן ומאמץ בעבודת המידות, ירוויח הרבה יותר מפרנקלין. יהודי שיעד

ניגשתי אליו ואמרתי לו, "ראה, אתה לומד פרק מרובה בגמרא שלקחת מבית הכנסת הסמוך. מי נתן לך רשות לקחת את הגמרא משם? מן הדין היית חייב לשלם שתי גמרות לבית הכנסת, אילו היו עדים לגניבתך".

רואים אנו אפוא שיתכן ואדם ילמד תורה, ולמעשה הוא אינו רואה כלום! וזאת משום שלא מספיק ללמוד, אלא צריך לעשות זאת מתוך מטרה לשים לב ולהפנים את אשר אנו לומדים. זה צריך להיות מבטנו כאשר אנו ניגשים ללמוד חומש או גמרא. הגמרא מלאה בדרכי ה', אלא שמי שאינו מעוניין ללמוד אותם, יראה את הכל - חוץ מזה. הוא ישנן היטב את דיני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה. הוא ילמד את דברי התוספות, הראשונים והאחרונים, ואולי אפילו יחדש איזה "שטיקל תורה" מעצמו, אולם הוא מחמיץ את הענין כולו, כי הוא לא לומד תורה מתוך כוונה ללמוד את דרכי ה'. אם רק נלמד מתוך כוונה ללמוד את דרכי ה' ולהידמות אליו, אז נראה שהתורה מלאה מהם.

לעבודה!

לאחר שהתחלנו ללמוד את דרכי ה' ואת מידות השלמות שבהם צריכים אנו לדבוק, השלב הבא הוא ליצור לעצמנו תכנית שתענה על השאלה הפשוטה: כיצד אנחנו מתכוונים ליישם מידות אלו הלכה למעשה? ישנן תכניות רבות שיכולות לעזור בכך. יתכן ותצטרך למצוא רב'ה שילמד אותך כיצד להצליח בזה. יש כל מיני עצות, כל מיני תחבולות ואסטרטגיות, וכל מיני כלים להקל את ביצועה של עבודה זו. כמובן ישנם את מגוון ספרי המוסר - תומר דבורה, חשבון הנפש, אורחות צדיקים, ועוד כהנה וכהנה. מה שזה לא יהיה, עלינו למצוא תכנית פעולה ולהתחיל לעבוד על המידות שלנו ולשנות את אישיותנו. זוהי משימת חייו של כל יהודי.

בישיבת סלבודקה בליטא כולנו למדנו את הספרים אלו. בישיבת מיר גם כן למדו אותם. בישיבות אלו התקיים בכל יום סדר מוסר בן חצי שעה. היה שולחן בבית המדרש שעליו היו מונחים ספרי המוסר, ביניהם תומר דבורה וחשבון הנפש, וכל תלמיד בחר את הספר שעניין אותו. דורות על

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

אם אני רואה יהודי שומר תורה ומצוות שעושה מעשה בלתי נכון, איזה מבט צריך להיות לי כלפיו? האם עלי לאהוב אותו מכח היותו יהודי, או שמא עלי לשנוא אותו עבור המעשים שהוא עושה?

תשובה:

נניח ואתה רואה יהודי שומר תורה ומצוות שעושה מעשה עבירה, לדוגמא, הוא עומד בתור בבית הקולנוע. כמובן, אם הוא נוהג כך הרי שהוא אינו שומר מצוות, אולם הוא חובש כיפה, וכעת הוא עומד בתור בבית הקולנוע. מה עליך לחשוב?

התשובה היא, שעליך לחשוב כך: "אה! כיפה! איזה מראה מפואר!" כיפה פירושה "עוטר ישראל בתפארה", ותפארת זו פירושה שאתה מאמין בה'.

כל מי שחובש כיפה לראשו, מכריז כי הוא מאמין בה'. גם אם זו רק כיפה קטנה, מכל מקום הרי הוא "מודה במקצת", ואם כן הוא אחד משלנו, וזה כבר דבר גדול. אולם כמה חבל שהאיש הזה לוקח את הכתר שלראשו וטובל אותו בקיא וצואה!

אלו הם שני המבטים שצריכים להיות לך: מצד אחד, הוא חובש כיפה, וזה דבר נפלא, כי בזה הוא מכריז שהוא מאמין בה', אולם מצד שני הוא שוטה גמור המכלה את ממונו על הבל וריק. הוא עומד בתור כדי לזכות ולטבול בזוהמה נוראה. וזה במבצע! תמורת ארבעה דולר בלבד, ניתן לזכות ב"תענוג" המפוקפק הזה. משוגע! רחמנות עליו! מצד שני, בו בזמן עליך לזכור שהוא חובש כיפה, וזה דבר גדול. אכן זהו אתגר לא פשוט, לשלב בין שני המבטים הללו.

בדרך זו ישיג שלמות כזו שאין כל דמיון בינה לבין מה ששיגו אפילו הגויים הטובים ביותר, שכן הוא אינו רק לומד כיצד לחיות בשלום ובצדק בעולם הזה, הוא עוסק במשהו נצחי. הוא מקיים את הנדר הגדול שנדרו אבותינו לה' - את הנדר של "זה א-לי ואֲנִיָּהוּ". הוא חי את חייו למען קיומה של קבלה זו.

עבודת חיינו

כל חיינו סובבים סביב "ואנוהו". אנחנו מספרים בשבחו של ה' אלקינו בכל הזדמנות, בפני כל מי שמוכן להקשיב. אנחנו מחנכים את ילדינו לאורה של עבודת השבח וההלל, ומלמדים אותם כי ה' הוא זה שנותן להם את הלחם והמים, כמו גם את הסוכריות והגלידה. אולם עלינו לחנך גם את עצמנו לזה! עלינו לומר לעצמנו: "אל תשכח לברך על האוכל! אל תשכח להודות לה' בכל עת". עלינו להזכיר לעצמנו ולילדינו, ללא הרף, את ה' ואת החסדים הגדולים שעושה עמנו.

עלינו להתנאות לפניו במצוות, לייפות ולרומם כל מה שקשור לעבודת ה'. אולם החשוב מכל הוא לזכור תמיד את מה שלימד אותנו אבא שאול. באותו יום גדול נדרנו לה': "אני והוא! אנחנו נידמה אליך, ה'!" וזהו השבח הגדול ביותר, והקיום המושלם ביותר של "ואנוהו".

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

מקיימים את הנדר

כאשר ניצלו אבותינו מחורבן ודאי בים סוף, הם שרו את שירת הים בהתלהבות עצומה. במעמד זה הם קיבלו עליהם ועל זרעם קבלה גדולה: "ואנוהו". אנחנו מפארים את שמו בדברי שבח והלל באוזני כל מי שמוכן לשמוע, ובפרט באוזני עצמנו. כמו כן אנחנו מייפים ומרוממים את מצוותיו וכן כל דבר שבקדושה.

עלינו לעשות כל שביכולתנו להידמות אליו. השבוע נקדיש בלי נדר חמש דקות ביום כדי ללמוד על אחת ממידותיו יתברך ולהשתדל להידמות אליו באמצעות מידה זו.

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 117 | פר' בשלה תשפ"ג | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מרן רשכבה"ג רבינו ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

בברית לנכד המקובל רבי דוד בצרי

בברית לנכד הגר"א בהנמן

זקן פוסקי ארה"ב הגאון הגדול רבי ראובן פיינשטיין שליט"א

מרן ראש הישיבה בעליה לתורה ר"ח שבט

מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו בישיבת עטרת ישראל בקרית ספר בהספד על הסתלקות הרבנית א"ח למרן ראש הישיבה הגר"ב"מ אזהרי שיבלהט"א

מרן הגאון רבי ראובן פיינשטיין בביקור בארה"ק בפלפולא דאודייתא עם ש"ב מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

הגרמ"ש אדלשטיין מזמין את הגאון רבי יהודה אריה דינר
רב מרכז בני ברק לחתונת נכדו

מדין ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי בקידוש לבנה

חיידר 'הראס' נבחנים ומתברכים אצל מדין הגר"י אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן

כינוס הפתיחה ללימוד ההוראה בהלכות עדובין והכשרת בודקי עדובין בעיר טבריה

הצדיק מיבנאל מברך את הפעילות של מוקד העירוב

הגאון רבי שמואל לובין שליט"א

הגאון רבי אשר ברסלזער שליט"א

עשרות אוהבי תורה מגיזו גרסי השתתפו בשבוע של התעלות רוחנית במסגרת 'ירחי כלה דליוקווד'
המשתתפים התנתקו למשך שבוע ממשפחותיהם, מעסקיהם ומכל אשר להם -
לשבוע של התחזקות בתורה וביראה טהורה, לאורם של גדולי התורה וההוראה בארה"ק

חלק ממשיתפי הירחי כלה דליוקוואד בירושלים

בשיעורו של הרב באקאן בירחי כלה דליוקוואד

הגר"א מזקל שליט"א מתקבל ע"י הגר"א אפטר שליט"א

מרן הגר"ש שטיימן ראש ישיבות אורחות תורה וחבר מועצה"ת

באמירת תהילים בכותל מתוך ספר תהילים אשר כולו עשוי מקלף אשר כפי הידוע יש בודדים כאלו בעולם

ביציאה מהכותל המערבי עם תלמידים

ביקור מרן הגר"ש שטיינמן שליט"א במעוזו של כ"ק מרן האדמו"ר מצאנז שליט"א צילום ש. ב.

בברית לנין מרן הגר"ב ויסבקר שליט"א ראש ישיבת בית מתייתו וחבר מועצה"ת ולנכד מרן הגר"י סטפנסקי ראש ישיבת תורה בתפארתה

לקיים בנו חכמי ישראל

לדפנות מוריט רה"י רבי משה הלל בן מינדל הירש שליט"א

בס"ד

אנו החתומים מטה מקבלים ע"ע להשתתף בל"ג בתיכנית החיוזק לרפואתו של מוריט ראש הישיבה הגאון ר' משה הלל בן מינדל לרפוי"ש וללמוד בכל יום ב' הלכות מספר חפץ חיים

212 תש"פ

בחזורי ישיבת סלבודקא יזמו חיוזק מיוחד כאשר כלל בני הישיבה מקבלים על עצמם ללמוד מידי יום שני הלכות בספר חפץ חיים ולהתחזק בשמירת הלשון.

באורח נדיר כתב גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א מכתב לכלל בני הישיבה בו הוא קורא להם ליטול חלק בהתחזקות. כמו כן היה מרן הגר"ד לנדו ראשון החותמים לקבל ע"ע לימוד יומי בשאליו מצטרפים ראשי ישיבת סלבודקא הגאון רבי יצחק שורץ שליט"א הגאון רבי צבי גולדשטיין שליט"א והגאון רבי יעקב דויטש שליט"א ויתר רבני הישיבה.